

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย

Patterns of the Buddhist culture conservation of
the Tai Dam ethnic group In Loei Province

โดย

พระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร.

นายเอกลักษณ์ คงทิพย์

นายพัทธนันท์ นวลน้อย

พระมหาสมศักดิ์ สีนนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765023

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย

Patterns of the Buddhist culture conservation of
the Tai Dam ethnic group In Loei Province

โดย

พระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร.

นายเอกลักษณ์ คงทิพย์

นายพัทธนันท์ นวลน้อย

พระมหาสมศักดิ์ สีนนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765023

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research Program

Patterns of the Buddhist culture conservation of
the Tai Dam ethnic group In Loei Province

By

Asst. Prof. Dr. Phrakru Pariyatkunarangsri

Mr. Akekalak Kongthip

Mr. Pattanan Nualnoy

Phramaha Somsak Sinna

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Loei Buddhist College

B.E. 2565

Research Project Funded by Thailand Science Research
and Innovation Fund

MCU RS 800765023

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย

ผู้วิจัย: พระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร., นายเอกลักษณ์ คงทิพย์,
นายพัทธนันท์ นวลน้อย, พระมหาสมศักดิ์ สีนนา

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

ปีงบประมาณ: ๒๕๖๕

ทุนอุดหนุนการวิจัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ๒) เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ๓) เพื่อเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย และ ๔) เพื่อสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย เป็นการศึกษาแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) โดยเป็นการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ (Interview)

ผลการวิจัย

๑. การเรียนรู้ความเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ และการสร้างความ เป็นวิถีพุทธทางวัฒนธรรมร่วมกับชุมชนท้องถิ่น เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและ วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้ ซึ่งปัจจุบันเป็นสิ่งที่ท้าทาย หากไม่มีการ ปรับเปลี่ยนตามกระแสสังคมเพื่อสร้างแรงดึงดูดของผู้คนที่เป็นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้และสัมผัส กับกลิ่นอายของความเป็นวิถีไทดำที่มีอัตลักษณ์ของตนเอง ก็ยังจะทำให้ความเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรม ไม่เป็นที่สนใจอีกต่อไป ด้วยปัจจุบันวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย

๒. กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย มี ๓ ขั้นตอน ขั้นตอนที่ ๑ การสร้างความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักร่วมกันในการอนุรักษ์ รักษา พัฒนา วัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดได้รวมตัวกันเพื่อศึกษา รวบรวมทรัพยากรทาง วัฒนธรรมที่อาจจะสูญหายตามกาลเวลา นำมาอนุรักษ์ไว้ในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ผ่าน ศูนย์เรียนรู้ภายในหมู่บ้าน ขั้นตอนที่ ๒ การพัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์ด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อเป็น แหล่งเรียนรู้วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรมของชาวไทยดำบ้านนาป่าหนาด นำเสนอวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ของตนผ่านการท่องเที่ยว ขั้นตอนที่ ๓ การควบคุมกิจกรรมเพื่อเพิ่มสมรรถนะด้านการอนุรักษ์

วัฒนธรรมไทดำบ้านนาป่าหนาดให้ยั่งยืน วางกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์ร่วมกันทั้งในด้านเวลาและสถานที่ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมแหล่งเที่ยวผ่านสื่อสังคมโซเชียล และสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมไทดำ

๓. ผลกระทบทางวัฒนธรรมชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด ที่สามารถนำเอามาผสมผสานเชื่อมโยงกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนา พบว่าผลกระทบทางวัฒนธรรมชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาดมีอยู่หลายสิ่งหลายอย่างที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับวิถีชีวิตวัฒนธรรมกับความเชื่อทางศาสนาอื่น ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่จะช่วยให้ชุมชนไทดำกับชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงกันที่แม้แต่จะมีรูปแบบการดำเนินชีวิต ความเชื่อและศาสนาที่แตกต่างกัน ก็ไม่ได้เป็นสิ่งที่กีดกันการไปมาหาสู่กันแต่อย่างใด กลับสร้างความหลากหลายและอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

๔. การจัดการเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมไทดำชุมชนหมู่บ้านบ้านนาป่าหนาด มีโครงสร้างการทำงานอย่างชัดเจน โดย นายเพชรตะบอง ไพศุณย์ ประธานชมรมบ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำ กล่าวว่า มีการมารวมตัวเป็นกลุ่มทำงาน แบ่งงานกันทำตามความถนัดใครช่วยในส่วนไหนได้ก็ช่วยกันไม่มีจัดตั้ง เป็นคณะกรรมการบริหารงาน เป็นเพียงสัญญาทางใจที่รับรู้ในการทำงานร่วมกัน มีสำนึกในความเป็นพวกพ้องเดียวกัน เป็นคนในชุมชนเดียวกัน เป็นเครือญาติกัน ถือเป็นแรงจูงใจในการทำงานร่วมกัน ระหว่างการทำงานมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการปฏิบัติงานร่วมกัน ก่อนทำงานหรือทำกิจกรรมร่วมกันต้องประชุมปรึกษาหารือก่อนทุกครั้ง เพื่อวางแผนการทำงานร่วมกัน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

Research Title: Patterns of the Buddhist culture conservation of the Tai Dam ethnic group In Loei Province

Researchers: Asst. Prof. Dr. Phrakru Pariyatkunarangsri,
Mr. Akekalak Kongthip, Mr. Pattanan Nualnoy,
Phramaha Somsak Sinna

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Loei Buddhist College

Fiscal Year: 2565 / 2022

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The objective of this research is 1) To study the Buddhist way of life and culture of Tai Dam ethnic groups in Loei Province 2) To study the process of preserving Buddhist culture of Tai Dam ethnic groups in Loei Province 3) To enhance Buddhist cultural products of Tai Dam ethnic groups in Loei and 4) to create a cultural network of Buddhist ways of the Tai Dam ethnic group in Loei Province by mixing method research, which is a documentary research and qualitative research.

Research results

1. Learning the way of life and culture of the Tai Dam ethnic group and creating a multicultural way of working with the local community It is something that reflects the existence of the Buddhist way of life and culture of this Tai Dam ethnic group of Ban Na Pa Nad. which is currently a challenge If there is no change according to social trends to create attraction for people who are tourists, come to learn and experience the aura of the Tai Dam way of life. have their own identity It will make it a cultural space that is not of interest anymore. With today's lifestyles that have changed according to the times.

2. There are three steps in the process of preserving the Buddhist way of life of the Tai Dam ethnic group in Loei Province. Step 1: The Tai Dam people of Ban Na Pa Nad gathered to study. Collect cultural resources that may be lost over time. to

be preserved in the form of ecotourism through the learning center in the village. Step 2: Developing conservation activities through various methods as a learning center for way of life Art and culture of the Black Thai people of Ban Na Pa Nad Presenting one's way of life and culture through tourism. Step 3: Controlling activities to increase capacity for sustainable conservation of Tai Dam Ban Na Pa Na culture. Establish rules for mutual use in terms of time and space. Disseminate and publicize tourism activities through social media. and create a Tai Dam cultural network. Step 3: Controlling activities to increase capacity for sustainable conservation of Tai Dam culture of Ban Na Pa Nad Establish rules for mutual use in terms of time and space. Disseminate and publicize tourism activities through social media. and create a Tai Dam cultural network.

3. Community cultural products of the Tai Dam ethnic group of Ban Na Pa Nad that can be combined with the concept of Buddhism It was found that there are many cultural products of the Tai Dam Ban Na Pa Nad ethnic group that are related to the way of life, culture and other religious beliefs. This is something that will help the Tai Dam community and the villagers in the neighborhood, who even have a lifestyle. different beliefs and religions It's not a barrier to come and see each other in any way. to create diversity and coexist peacefully

4. Management of Buddhist cultural network of Tai Dam culture learning resources in Ban Na Pa Nad village community There is a clear work structure. The work is divided according to the aptitude. Whoever can help in any part can help each other. There is no establishment. as an executive committee. It's just a mental promise that is realized in working together. have a sense of belonging to the same being in the same community kinship It is an incentive to work together. During the work there is an exchange of learning from working together. Before working or doing activities together, there must be a meeting to discuss first every time. to plan collaboration both formal and informal.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย สำเร็จได้ด้วยการสนับสนุนจากหน่วยงานและบุคคลหลายท่าน ซึ่งคณะผู้วิจัยขอเวยนามท่านผู้มีอุปการคุณเหล่านั้นไว้ในที่นี้ ดังนี้

๑. พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้ทรงคุณวุฒิ คณาจารย์และเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทุกท่านที่ได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อ แก้ไขปรับปรุงงานวิจัยนี้ได้สำเร็จลงอย่างสมบูรณ์

๒. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย โดยพระราชปริชา มณี, ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย ได้อนุญาตให้คณะผู้วิจัยสามารถปฏิบัติงานและเก็บข้อมูลวิจัย ในวัน เวลาราชการได้ ตลอดจนคณาจารย์และเจ้าหน้าที่วิทยาลัยสงฆ์เลย ที่อำนวยความสะดวกในระหว่างการทำวิจัย

๓. นางละออง ขาวนา ประธานศูนย์วัฒนธรรมไทยดำและสมาชิกศูนย์วัฒนธรรมไทยดำทุก ๆ ท่าน, ดร.เพชรตะบอง ไพศุณย์ บ้านพิพิธภัณฑที่ไทดำ และ นางสาวาน กรมทอง เอือน อ้าย เอ็ม ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาไทดำ ได้ให้ความอนุเคราะห์ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา วิถีชีวิตศิลปวัฒนธรรมชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด

๔. ชาวบ้านนาป่าหนาดทุกคนที่ช่วยอนุเคราะห์ให้ข้อมูล

๕. ทีมงานผู้ช่วยนักวิจัยภาคสนามที่ทำหน้าที่ในการช่วยสัมภาษณ์ จัดกิจกรรมและปฏิบัติงานในภาคสนาม จนทำให้ได้ข้อมูลขั้นต้นสำหรับการทำวิจัยจนเสร็จสมบูรณ์

จึงขอขอบคุณทุกท่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย

พระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร. และคณะ

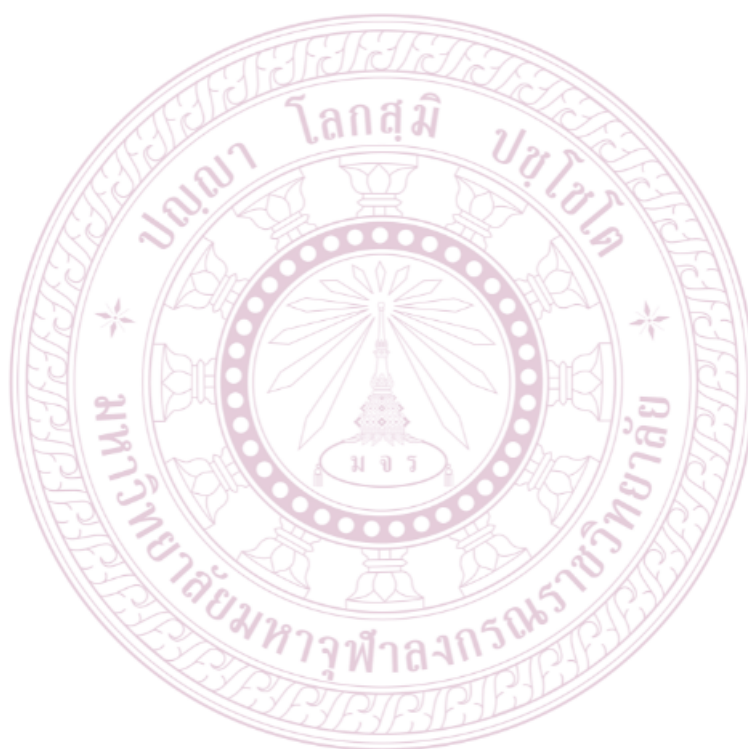
๑ กันยายน ๒๕๖๕

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ณ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๔
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๕
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๗
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชน.....	๗
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการดำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม.....	๑๓
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมวิถีพุทธ.....	๑๗
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวทางวัฒนธรรม.....	๒๒
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์.....	๒๙
๒.๖ แนวคิดเรื่องเครือข่ายทางวัฒนธรรม.....	๓๔
๒.๗ ข้อมูลทั่วไปของชุมชนวัฒนธรรมไทดำ หมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย.....	๔๑
๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๕๖

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๖๓
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๖๓
๓.๒ พื้นที่การวิจัย.....	๖๔
๓.๓ ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๖๔
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๖๕
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๖๖
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๖๗
๓.๗ สถิติที่ใช้ในการวิจัย.....	๖๘
๓.๘ สรุปกระบวนการวิจัย.....	๗๑
บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....	๗๓
๔.๑ ศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย.....	๗๓
๔.๒ กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย.....	๘๐
๔.๓ การเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย.....	๙๒
๔.๔ การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย.....	๙๗
๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย.....	๑๐๙
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๑๑๔
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๑๔
๕.๒ อภิปรายผล.....	๑๒๐
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๓๔
บรรณานุกรม.....	๑๓๖
ภาคผนวก ก หนังสือเชิญผู้ให้ข้อมูล.....	๑๔๑
ภาคผนวก ข เครื่องมือวิจัย.....	๑๔๘
ภาคผนวก ค รูปภาพประกอบกิจกรรมการวิจัย.....	๑๕๔

ภาคผนวก ง รายชื่อผู้ให้ข้อมูล.....	๑๖๒
ภาคผนวก จ การรับรองการนำไปใช้ประโยชน์.....	๑๖๔
ภาคผนวก ฉ ประวัติผู้วิจัย.....	๑๖๘

สารบัญตาราง

ตารางที่

๒.๑ ฐานข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย.....๙

๓.๑ สรุปกระบวนการวิจัย.....๕๓

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่

๔.๑ ป้ายทางเข้าสู่ศูนย์พิพิธภัณฑ์ไทดำ.....	๗๕
๔.๒ การจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรม.....	๗๕
๔.๓ ภาษาที่ทำเป็นป้ายแสดงภายในพื้นที่ศูนย์พิพิธภัณฑ์ไทดำ.....	๗๗
๔.๔ การละเล่นบางส่วนภายในพื้นที่ศูนย์พิพิธภัณฑ์ไทดำ.....	๗๘
๔.๕ พระสงฆ์และนักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิต.....	๗๙
๔.๖ ศูนย์วัฒนธรรมไทดำบ้านนาป่าหนาด.....	๘๑
๔.๗ เอือนอัยเอ้ม ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาไทดำ.....	๘๔
๔.๘ แผ่นพับการท่องเที่ยววิถีชุมชนไทดำ.....	๘๕
๔.๙ นักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมพ้อนรำตามวิถีไทดำ.....	๘๖
๔.๑๐ นักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมแสดงแซ่ปาง.....	๘๖
๔.๑๑ สาธิตการทำมะกอนน้อยห้อยคอ.....	๘๗
๔.๑๒ สาธิตการทอผ้า.....	๘๗
๔.๑๓ บรรยายกาศงานถนนโคม่ไฟไทดำ.....	๘๘
๔.๑๔ การนำเอาลวดลายผ้าทอพื้นบ้านของชาวไทดำมาสร้างสรรค์.....	๙๓
๔.๑๕ ร่มที่มีลวดลายการทอและการปักของชาวไทดำ.....	๙๓
๔.๑๖ ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการนำเอาเศษผ้าที่เหลือจากการตัดเย็บผ้าของชาวไทดำ.....	๙๔
๔.๑๗ ภาพข่าวการนำเสนอวิถีความเป็นไทดำบ้านนาป่าหนาดกับหน่วยงานของรัฐ.....	๙๕
๔.๑๘ เพจการเผยแพร่ข้อมูลศูนย์วัฒนธรรมคนไต/ไทดำ บ้านนาป่าหนาด.....	๙๖
๕.๑ รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย.....	๑๓๔

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กลุ่มชาติพันธุ์ไทดำหรือไตดำ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่อพยพมาจากอาณาจักรน่านเจ้าแล้วมาตั้งถิ่นฐานเป็นรัฐอิสระอยู่ที่ดินแดนสิบสองจุไทย คนไทดำอพยพมาจากสิบสองจุไทยเมื่อกว่าสองร้อยปีที่แล้ว โดยมีการกล่าวถึงการเคลื่อนย้ายเข้ามาสู่ประเทศไทยหลายระลอกด้วยกัน เมื่อครั้งแผ่นดินสมัยพระเจ้าตากสิน เมื่อ พ.ศ.๒๓๒๓^๑ คนไทดำเคลื่อนย้ายจากหลวงพระบางมาเมืองม่วยในหัวพันและเมืองแถน ลาว มาตั้งรกรากในเพชรบุรี ใน ๒ ปีต่อมา คนไทดำจากเมืองพวนในเชียงขวางและเมืองแถน เคลื่อนย้ายมาตั้งถิ่นฐานในเพชรบุรีเช่นกัน และมีต่อมาอีกหลายระลอกในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตามลำดับ การอพยพของคนไทดำระลอกสุดท้ายเกิดขึ้นในช่วงที่ลาวเปลี่ยนเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ.๒๕๑๘ กลุ่มคนไทดำจำนวนหนึ่งเคลื่อนย้ายข้ามแม่น้ำโขงเข้าสู่หนองคาย แต่กลุ่มนี้อพยพไปยังประเทศที่สาม ได้แก่ ฝรั่งเศส สหรัฐ และออสเตรเลีย กลุ่มชนไทดำจึงตั้งรกรากอยู่ในหลายจังหวัดด้วยกัน ในเพชรบุรี และเคลื่อนย้ายขยายครอบครัวไปตั้งรกรากยังจังหวัดอื่น ๆ เช่น ราชบุรี สุพรรณบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร และยังมีการเคลื่อนย้ายไปทางภาคเหนือ เช่น ในจังหวัดนครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก และบางกลุ่มข้ามแม่น้ำโขง ตั้งถิ่นฐานในจังหวัดเลย กลุ่มชาติพันธุ์ไทดำนี้ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยไว้ ปัจจุบันชุมชนวัฒนธรรมไทดำ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย เป็นหนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญของประเทศ อีกทั้งรัฐบาลเล็งเห็นถึงความสำคัญด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงได้จัดทำร่างแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๖๔ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูและกระตุ้นภาคการท่องเที่ยวให้ขยายตัวและเกิดความยั่งยืน และเพื่อสร้าง

^๑ Baccam, D. et al. *Tai Dam-English, English-Tai Dam Vocabulary Book*. Bangkok: Chulalongkorn University. 1989, p 171-172.

^๒ เพชรตะบอง ไพศุณย์. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของไทดำในกระแสการเปลี่ยนแปลง: กรณีศึกษาเปรียบเทียบกับไทดำในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. คุษุณินพนธ์ปรัชญา คุษุณินพนธ์ สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. ๒๕๕๓, หน้า ๘๙-๙๓.

ศักยภาพการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้มีความพร้อมทั้งด้านคุณภาพ การสร้างรายได้ และการกระจายรายได้ควบคู่ไปกับการพัฒนาที่ยั่งยืน^๓

จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านนาป่าหนาดทราบว่า ชาวไทดำกลุ่มนี้พากันอพยพมาจากเมืองแกงในดินแดนสิบสองจุไท เมื่อราวปี พ.ศ. ๒๔๒๓ ก่อนไปอาศัยอยู่แถบเมืองเชียงขวาง เมืองไล และเมืองลอ ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แล้วจึงอพยพเข้ามาอยู่เมืองไทยในช่วงที่มีการปราบฮ่อ ราวรัชกาลที่ ๕ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๔๘ โดยเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณนี้ซึ่งเป็นป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ ตอนแรกเรียกว่า บ้านนาป่าดัว ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อใหม่ว่า “บ้านนาป่าหนาด” ด้วยเพราะเต็มไปด้วยต้นหนาดมากมาย^๔ ชาวไทดำมีวิถีความเป็นอยู่เรียบง่าย บูชาผีสงฆ์ตามความเชื่อหลักมาตั้งแต่บรรพบุรุษ มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เช่น ภาษาพูด ภาษาเขียน การแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ การดำรงชีวิตประจำวันยังคงผูกพันกับประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อดั้งเดิมอยู่เป็นอันมาก ลักษณะทางสังคมของไทดำยังคงรักษาขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีและพิธีกรรมไว้อย่างเคร่งครัด ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในความเป็นปึกแผ่นและการดำรงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ

ปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทยยังประสบปัญหาความเดือดร้อนในด้านต่าง ๆ ทั้งปัญหาความมั่นคงในที่ดินทำกินที่อยู่อาศัย ไม่มีสัญชาติ ไปจนถึงปัญหาในเชิงวัฒนธรรมที่หลายกลุ่มชาติพันธุ์กำลังเผชิญกับความเสี่ยงที่ต้องสูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ภาษาเริ่มสูญหายไปพร้อม ๆ กับความรู้และภูมิปัญญา ความสามารถพึ่งพาตนเองถูกลดทอนลงไป เครือข่ายชาติพันธุ์และชนเผ่าพื้นเมือง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงผลักดันร่างกฎหมายคุ้มครองวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ถึง ๕ ฉบับ หวังให้เป็นก้าวสำคัญของสังคมไทย สู่เป้าหมายให้ความคุ้มครองสิทธิทางวัฒนธรรมของชาวไทยกลุ่มชาติพันธุ์ทุกกลุ่มตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๗๐^๕ ในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมานโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ถูกนำมาทบทวนควบคู่กับกระแสการฟื้นฟูเศรษฐกิจและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น

^๓ คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙**. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :

http://www.nesdb.go.th/download/article/article_20160323112431.pdf. เมื่อ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๖๓.

^๔ นิวัติ ทองนวล, การผลิตซ้ำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. **รายงานการวิจัย**, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๕๙, หน้า ๒-๔.

^๕ ทศนีย์ ประกอบบุญ และ กษิพัฒน์ ลัดตามณีโรจน์. **เดินหน้าถึงไหน ร่างกฎหมายคุ้มครองกลุ่มชาติพันธุ์**. บทความพิเศษ Thai PBS. เผยแพร่เมื่อ ๔ มกราคม ๒๕๖๕, สืบค้นเมื่อ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๖๕ จาก <https://theactive.net>

ด้วยนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น ทำให้การฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมภายใต้ขององค์กรท้องถิ่นและกลุ่มประชาสังคมหลากหลายรูปแบบ

แนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย วัฒนธรรมวิถีพุทธจึงเป็นแหล่งรวมความรู้เรื่องสังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ภูมิปัญญาของคนไทย การประเพณี ปฏิบัติ การศึกษาอบรม และการสืบทอดวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ด้วยความเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ในปัจจุบันชาวไทยบางส่วนได้หันมาสนใจพุทธศาสนามากขึ้น และเริ่มมีการเผาศพแทนที่จะฝังอย่างเดิม และพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น ความเชื่อเรื่องผีเรือน ความเชื่อเกี่ยวกับหมอรักษา หรือเจ้าบ้าน เมื่อมีคนตายทุกบ้านจะหยุดทำงานจนกว่าจะนำคนตายไปป่าช้าเรียบร้อย แล้ว จึงเริ่มทำงานใหม่ ในงานศพไม่มีพระสงฆ์มาเกี่ยวข้องเพราะถือว่าพระกับผีไม่ถูกกัน แต่ถึงอย่างไรก็ดียังคงนิยมฝังศพมากกว่าเผา เนื่องด้วยวิถีปฏิบัติของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำที่มีการสืบทอดทางวัฒนธรรมมาตั้งแต่บรรพบุรุษ แต่จากสภาพปัจจุบันประชากรมีจำนวนเพิ่มขึ้น การเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมจากการครองเรือน ทำให้มีการเกี่ยวดองกันของคนนอกพื้นที่หรือวัฒนธรรมอื่นๆ เข้ามาผสมผสาน พุทธศาสนาจึงเข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนไทดำมากขึ้น จึงทำให้วัฒนธรรมวิถีพุทธมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย

ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เป็นกลุ่มชนกลุ่มหนึ่งในจังหวัดเลยที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาและการรักษาอัตลักษณ์วิถีชีวิตของตนเอง จนนำไปสู่สินค้าทางวัฒนธรรมที่มาจากการนำวัฒนธรรมมาเผยแพร่ผ่านการท่องเที่ยวและเรียนรู้การใช้วิถีชีวิตแบบไทดำ เช่น ภาษาพูด ภาษาเขียน อาชีพ การแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ไว้ได้เป็นอย่างดี ผ่านการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมไทดำ พิพิธภัณฑ์หมู่บ้านไทดำ และเฮือนอ้าย เอ็ม แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาคนไทดำ เพื่อใช้เผยแพร่วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน และนอกจากการใช้เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว ยังสามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนโดยการผลิตสินค้าเพื่อจำหน่ายจนกลายเป็นวิสาหกิจชุมชน คณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาค้นคว้าผ่านกิจกรรมการวิจัย เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ที่มีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตเฉพาะตนที่โดดเด่นและนำเสนอการอนุรักษ์วัฒนธรรมของตน รวมถึงมีกระบวนการในการจัดการความรู้ภายในชุมชน สร้างระบบในการบริหารจัดการและแก้ไขปัญหาภายในชุมชนโดยชุมชนเอง มีการพัฒนาทักษะและเพิ่มเติมความรู้ใหม่ให้กับสมาชิกในชุมชนในการบริหารจัดการ การนำเสนอปัญหาและความต้องการกับหน่วยงานราชการ ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนและอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่สืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย
- ๑.๒.๓ เพื่อเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย
- ๑.๒.๔ เพื่อสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

- ๑.๓.๑ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลยมีความเป็นมาอย่างไร
- ๑.๓.๒ กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลยมีลักษณะอย่างไร
- ๑.๓.๓ การเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลยมีกระบวนการอย่างไร
- ๑.๓.๔ การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลยมีลักษณะอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย การเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย และการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

- ๑) การศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธชุมชนวัฒนธรรมไทดำ หมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

๒) กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธ และการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ศึกษากลุ่มบ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำและกลุ่มทอผ้าพื้นเมือง ในเขตพื้นที่อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เพื่อนำเสนอกระบวนการอนุรักษ์และการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์

๓) การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ทำการศึกษาในพื้นที่อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนด ประชากร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

๑) เชิงปริมาณ ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ใช้ในแผนการวิจัย “รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย” ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ประชาชนที่เกี่ยวข้อง ตัวแทนวิสาหกิจชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๕๐ คน

๒) เชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน ๓๕ รูป/คน ของชุมชนวัฒนธรรมไทดำ ประกอบด้วย พระสงฆ์ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน สถานศึกษา ประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

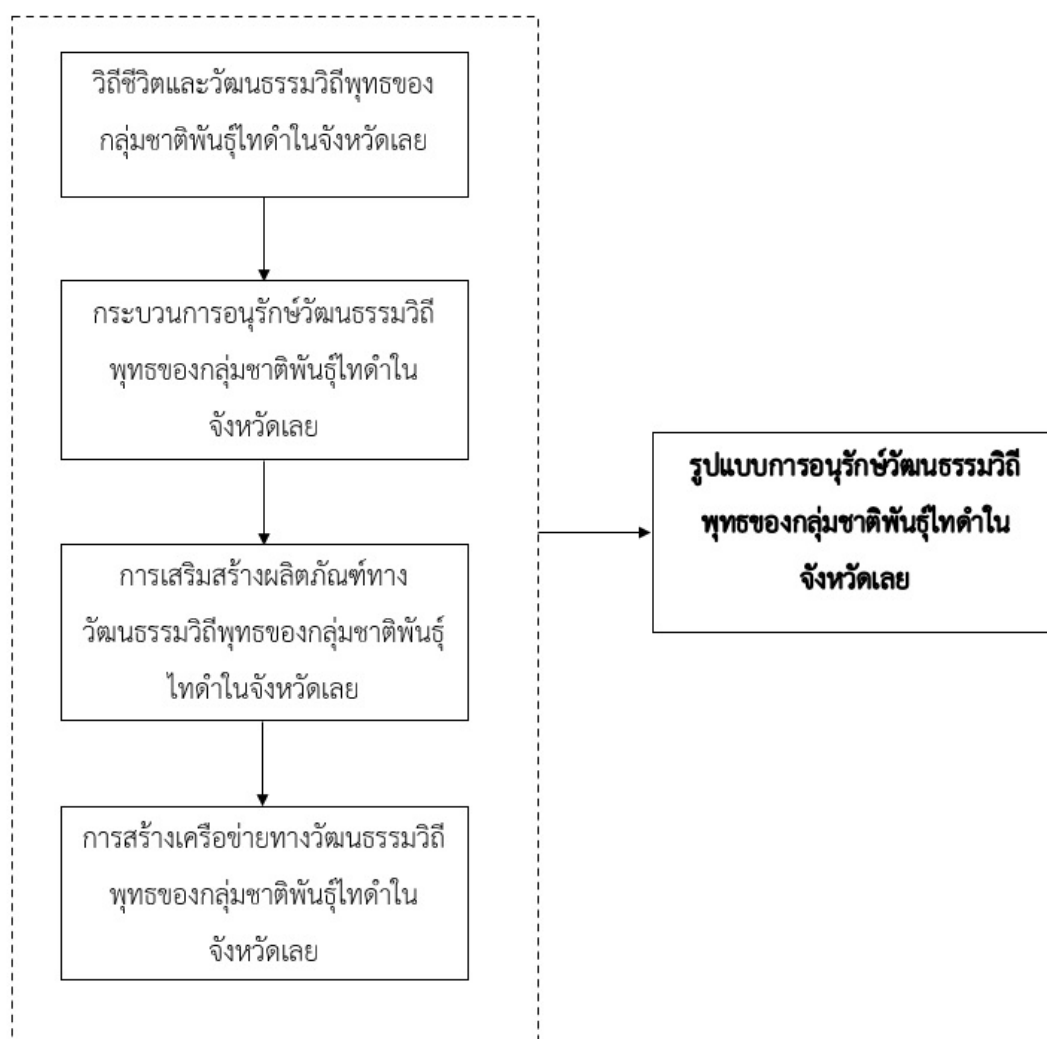
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

รูปแบบการอนุรักษ์ (Patterns of conservation) หมายถึง แนวทาง วิธีการ การรักษาส่งเสริม ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และการถ่ายทอดภูมิปัญญา จารีต วัฒนธรรมและประเพณีให้คงอยู่ โดยสามารถพัฒนาและรักษาไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัฒนธรรมวิถีพุทธ (The Buddhist culture) หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย วัฒนธรรมวิถีพุทธเป็นแหล่งรวมความรู้ เรื่องสังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ภูมิปัญญา การประเพณี ปฏิบัติ การศึกษาอบรม และการสืบทอดวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

กลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย (Tai Dam ethnic group In Loei Province) หมายถึง ชาวไทยเชื้อสายไทดำ เป็นชนชาติที่มีความเป็นมาซึ่งมีการสืบสานวัฒนธรรมและรักษาภูมิปัญญาของตนเอง โดยชาวไทยเชื้อสายไทดำเป็นชนกลุ่มหนึ่งที่ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานที่หมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เป็นกลุ่มชาวไทยเชื้อสายไทดำเพียงกลุ่มเดียวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๗.๑ ทำให้เข้าใจการวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย
- ๑.๗.๒ ทราบกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย
- ๑.๗.๓ ได้กระบวนการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย
- ๑.๗.๔ ทำให้เข้าใจการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย เรื่อง รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา เอกสาร แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้พบว่า มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่มีเนื้อหาเชื่อมโยงในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ดังนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชน

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการดำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมวิถีพุทธ

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวทางวัฒนธรรม

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์

๒.๖ แนวคิดเรื่องเครือข่ายทางวัฒนธรรม

๒.๗ ข้อมูลทั่วไปของชุมชนวัฒนธรรมไทดำ หมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชน

วิถีชีวิตชุมชนเป็นแบบแผนทางสังคมวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ผู้คนได้ยึดถือเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติร่วมกันในแต่ละชุมชนท้องถิ่น ด้วยเหตุที่วิถีชีวิตวัฒนธรรมพื้นถิ่นหรือพื้นบ้านมีลักษณะเป็นภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมานับเป็นเวลาหลายชั่วรุ่นอายุคน ดังนั้นคุณลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น^{๑๐} จึงประกอบด้วย

๑. มีลักษณะเฉพาะถิ่น เนื่องจากเป็นองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นท่ามกลางสภาพนิเวศโดยรอบที่คนอาศัยพึ่งพาธรรมชาติเพื่อการดำรงอยู่ แม้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับท้องถิ่นอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงหรือองค์ความรู้จากภายนอกก็ต้องปรับให้สอดคล้องกับเงื่อนไขของท้องถิ่นเอง

^{๑๐} เบญจวรรณ นาราสัจจ์. ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาอีสาน. ขอนแก่น : ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๒, หน้า ๒-๓.

๒. มีฐานคิดในลักษณะองค์รวม สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในระบบนิเวศหนึ่ง ๆ ไม่แยกเป็นสาขาไม่แยกต่างหากจากธรรมชาติ

๓. คุณลักษณะของความเป็นระบบ มีโครงสร้างและมีตรรกะ มีความชัดเจน และตายตัวน้อยกว่าความรู้ทางวิทยาศาสตร์ แต่คุณค่าอยู่ที่ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต

๔. เกิดจากการเรียนรู้ สังคมประสบการณ์ ปรับใช้ในชีวิตจริง และถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกคนรุ่นหนึ่ง

๕. มิได้เป็นสมบัติของใครคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ ยกเว้นองค์ความรู้สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการดำรงอยู่ของชุมชนหรือเป็นความชำนาญพิเศษ เช่น การรักษาผู้ป่วย คาถาอาคม การผลิตอาวุธ เป็นต้น อาจถูกควบคุม สืบทอดทางสายตระกูลหรือในชุมชนเดียวกัน

๒.๑.๑ ความหมายของวิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชน

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชนพบว่ามีความหมายของลักษณะทางวัฒนธรรมในแง่วิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นเอาไว้ ดังนี้

ประเวศ วะสี^{๑๑} เสนอว่าวัฒนธรรมชุมชนเป็นทรัพยากรอันมีค่าของสังคมโดยให้ประชาชนรวมตัวกันเป็นกลุ่มและองค์กรย่อย ๆ เพื่อช่วยเหลือและสร้างความเข้มแข็งให้แก่สมาชิกความสัมพันธ์ภายในกลุ่มและชุมชนควรเป็นแบบเท่าเทียมควรลดบทบาทหน้าที่ของรัฐและปรับปรุงวัฒนธรรมพื้นบ้านโดยการเพิ่มบทบาทของศาสนาและนำวัฒนธรรมสากลเข้ามาผสมด้วยเป็นการพัฒนาที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านจิตใจชีวิตชุมชนและความสมดุลของสิ่งแวดล้อม

โกวิท พวงงาม^{๑๒} อธิบายว่าวัฒนธรรมชุมชนมีลักษณะที่ไม่มีรูปแบบแน่นอนตายตัว เพราะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยกาลเวลาอีกทั้งบริบทชุมชนของแต่ละชุมชนก็จะแตกต่างกันคงจะเป็นการยากและไม่เป็นธรรมหากว่าจะนิยามคำว่าวัฒนธรรมชุมชนให้แน่นอนตายตัวด้วยเหตุที่ว่าวัฒนธรรมชุมชนนั้นควรจะสะท้อนรูปแบบวิถีชีวิตและลักษณะความสัมพันธ์ของแต่ละชุมชนออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรมเพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจหากจะทำความเข้าใจถึงวัฒนธรรมชุมชนก็จะต้องทำความเข้าใจถึงวิถีชีวิตการดำรงอยู่และการเปลี่ยนผ่านของชุมชนด้วยก็จะทำให้สามารถนิยามคำว่าวัฒนธรรมชุมชนได้ดียิ่งขึ้น

^{๑๑} ประเวศ วะสี. ภูมิปัญญาไทยและศักยภาพของชุมชนปัญหาด้านวิกฤตสู่ทางรอด. กรุงเทพฯ : หมู่บ้าน, ๒๕๓๐, หน้า ๓๔-๓๖.

^{๑๒} โกวิท พวงงาม. การจัดการตนเองของชุมชน. กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท, ๒๕๕๓, หน้า ๔๐๔.

บำรุง บุญปัญญา^{๓๓} อธิบายว่าวัฒนธรรมชาวบ้านมีความเป็นอิสระจากวัฒนธรรมของคนชั้นกลางของคนชั้นสูงสัมพันธ์กับวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับธรรมชาติอยู่กับการใช้แรงงานและชุมชนเครือญาติชุมชนหมู่บ้านเป็นรูปแบบของสังคมที่มีอายุยืนนานเป็นเวลาหลาย ๆ ร้อยปีลักษณะเช่นนี้คือลักษณะที่เรียกว่ามันเป็นสังคมในตัวของมันเองก็แสดงว่าต้องเป็นสังคมที่มีเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมที่เป็นอิสระของชุมชนหมู่บ้านจึงมีระบบความเชื่อและวิถีการพัฒนาที่เป็นอิสระของตัวเองอยู่แล้วแต่แนวพัฒนาการเศรษฐกิจของประเทศไทยที่ยึดถืออยู่นั้นเป็นแนวความคิดที่มาจากภายนอกประเทศซึ่งประสานเข้ากับอำนาจรัฐในประเทศเป็นแนวพัฒนาแบบทุนนิยมซึ่งทำลายเศรษฐกิจชุมชน

สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์^{๓๔} กล่าวว่าวัฒนธรรมของชุมชนชนบทก่อตัวขึ้นจากการต่อสู้เพื่อให้ทุกคนมีอยู่มีกินและจากการที่ต้องอยู่ร่วมสัมพันธ์กันเป็นสังคมชุมชนการต่อสู้เพื่อการมีอยู่มีกินก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการผลิตโดยเฉพาะการผลิตแบบกสิกรรมซึ่งได้ก่อให้เกิดการคิดค้นและพัฒนาเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น การปั้นคันนา (ยกคันนา) เพื่อกักเก็บน้ำสำหรับการปลูกข้าวซึ่งเป็นเทคโนโลยีพื้นบ้านของชาวบ้านในที่ราบลุ่มการทำเครื่องมือล่าสัตว์ในป่าและเครื่องมือจับสัตว์น้ำต่าง ๆ การต่อสู้เพื่อให้มีชีวิตรอดนี้ต้องอยู่กับธรรมชาติและพึ่งพาธรรมชาติจึงเกิดการจัดระบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติประกอบกับความต้องการคำอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติรอบตัวความเป็นมาและเป็นไปของจักรวาลโลกและชีวิตพัฒนาขึ้นเป็นวัฒนธรรมทางความเชื่อเกิดระบบคุณค่าและเกิดการรับศาสนาเข้ามาในชุมชนพร้อมกับพิธีกรรมต่าง ๆ การที่ต้องอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนจำเป็นต้องมีการจัดระบบความสัมพันธ์ที่จะทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างสันติก่อให้เกิดวัฒนธรรมการอยู่ร่วมสัมพันธ์กันเกิดเป็นจารีตประเพณีระบบกฎเกณฑ์และพิธีการต่าง ๆ เป็นแนวทางให้สมาชิกของชุมชนทั้งรุ่นปัจจุบันและรุ่นต่อไปได้ยึดถือปฏิบัติวัฒนธรรมทางการผลิตมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นอยู่กับวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันการเพาะปลูกพืชผลการเกษตรมีปัจจัยเกี่ยวกับดินน้ำและแรงงานเข้ามาเกี่ยวข้องจึงจำเป็นต้องมีการจัดการเรื่องที่ดินทำกินให้เหมาะสมไม่ให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้งกันจึงต้องมีผู้นำชุมชนขึ้นมาจัดการเช่นที่ทางอีสานมีกวนบ้าน (หรือกวนบ้าน) ทางเหนือมีพ่อหลวงทางใต้มีนายบ้านซึ่งต่อมาปรับเรียกเป็น “ผู้ใหญ่บ้าน” ตามระเบียบการปกครองใหม่ (พ.ศ. ๒๔๕๗) เหมือนกันหมดทั้งประเทศจำเป็นต้องมีการจัดระบบการแบ่งปันปันส่วนน้ำให้ทุกคนรอบครัวสามารถเพาะปลูกได้ทันตามฤดูกาลดังตัวอย่างการจัดระบบเหมืองฝายทางภาคเหนือที่มีแม่เหมืองแม่ฝายเป็นผู้จัดการและจำเป็นต้องจัดระบบแรงงานในครอบครัวและชุมชนในการปลูกปักดำและเก็บเกี่ยวเพราะงานบางอย่างเช่นการทำฝายทำท่อน้ำกันน้ำการปักดำและเก็บเกี่ยวต้องแข่งขันกับฤดูกาลที่แรงงานคนเดียวหรือครอบครัวเดียว

^{๓๓} บำรุง บุญปัญญา. ๓ ทศวรรษ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน. สุรินทร์ : โครงการหนังสือดอกต้อป่า, ๒๕๔๙, หน้า ๑๕๕-๑๕๖.

^{๓๔} สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์. รากฐานแห่งชีวิต: วัฒนธรรมชนบทกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ : หมู่บ้าน, ๒๕๓๓, หน้า ๑๒-๑๔.

ไม่อาจทำได้ทันเกิดเป็นประเพณีการทำงานรวมหมู่ที่เรียกกันว่าการลงแขกในภาคกลางการขอแรงในภาคใต้และการเอามือในภาคเหนือ

๒.๑.๒ ความสำคัญของวิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชน

ระบบกฎเกณฑ์และประเพณีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อให้ชีวิตอยู่รอดและอยู่ร่วมกันได้นี้เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็มีการสืบทอดและพัฒนาขึ้นมาตามลำดับเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปโดยมีทั้งส่วนที่ตายไปเพราะไม่มีใครยึดถือปฏิบัติอีกมีทั้ง

๑) ระบบการผลิตหรือระบบการทำมาหากิน

๒) ระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์กันอันประกอบด้วยครอบครัวเครือญาติชุมชนและความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน

๓) ระบบทางความเชื่ออันประกอบด้วยศาสนาคุณค่าและพิธีกรรม

วัฒนธรรมย่อยหรือวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นจึงถือเป็นผลผลิตที่เกิดจากพฤติกรรมการเรียนรู้ของมนุษย์ รวมถึงการสร้างสรรค์ให้ตงามขึ้นไปนั่นเอง เนื่องจากลักษณะของวัฒนธรรม^{๑๕} (Nature of Culture) เป็นระบบพฤติกรรมที่มนุษย์คิดสร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เป็นเบื้องต้น ต่อมามนุษย์ยังคิดความคิดของมนุษย์ก็ยิ่งแตกฉานยิ่งขึ้นทุกที ความคิดที่จะสร้างวัตถุและระบบการดำรงชีพของมนุษย์เพียงเพื่อบำบัดความจำเป็นพื้นฐานก็กลับแตกฉานและหลากหลายยิ่งขึ้นทุกที จากสิ่งของและระบบที่มีน้อยก็กลายเป็นจำนวนที่มากขึ้น จากสิ่งของและระบบที่หายาก ๆ ไม่สวยงามเท่าใดก็กลายเป็นสิ่งที่ตงามยิ่งขึ้นทุกทีจนยุ่งยากซับซ้อนขึ้นมาในสมัยปัจจุบัน ทั้งนี้มาจากระบบความคิดของมนุษย์ที่ไม่ยอมหยุดนิ่งอยู่กับที่ สิ่งของและระบบต่าง ๆ ในชีวิตของมนุษย์ซึ่งเกิดมาจากกระบวนความคิดของมนุษย์นั้นจึงไม่ยอมหยุดนิ่งอยู่กับที่เช่นกัน มีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ บางครั้งสิ่งของเก่าได้ถูกทิ้งไปเพราะมนุษย์คิดของใหม่ ๆ ที่ดีกว่าและเหมาะสมกับกาลเวลามากกว่าขึ้นมาใช้แทนที่ เมื่อมนุษย์รุ่นใหม่ ๆ เกิดขึ้นมาแทนที่รุ่นเก่า ๆ ก็เกิดมาท่ามกลางสิ่งของและระบบทางสังคมที่ดีที่สุดในขณะนั้นอยู่แล้ว แต่ก็ยังคิดสิ่งใหม่ ๆ และระบบใหม่ขึ้นมาปรับปรุงระบบเก่า ๆ อยู่เรื่อยไป

^{๑๕} นิยพวรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : เอ็กสเปอร์เน็ท, ๒๕๕๐, หน้า ๔๐-๔๑.

๒.๑.๓ ลักษณะของวิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชน

ลักษณะของวัฒนธรรมจึงไม่ใช่ลักษณะคงที่และตายตัว ซึ่งสรุปลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมออกได้^{๑๖} ดังนี้

๑. วัฒนธรรมเป็นผลผลิตของระบบความคิดของมนุษย์ (Cognitive Systems) ซึ่งถือได้ว่าเป็นระบบทางชีวภาพ (Biological System) เพราะระบบความคิดเกิดมาจากระบบสมอง ระบบประสาท และระบบจิตใจของมนุษย์รวมกัน มนุษย์จะมีความคิดดีหรือไม่ดีขึ้นอยู่กับระบบทางร่างกายดีหรือไม่ดี คนที่มีร่างกายอ่อนแอ เจ็บ ๆ ป่วย ๆ ตลอดเวลา สมองและการรับรู้ย่อมผิดพลาดคลาดเคลื่อนคิดอะไรไม่ถูกต้อง ไม่ดีงาม มนุษย์มีวิธีการดำรงชีพดีขึ้น ๆ นับตั้งแต่ได้แยกทางมาจากไพรเมตระดับต่ำ (ทางสมอง) ชนิดอื่น ๆ ก็เพราะมีมนุษย์บางกลุ่มบางพวกที่มีสุขภาพดี มั่นสมองเลิศ คิดสร้างระบบและวัตถุเอาไว้ให้ ส่วนมนุษย์ที่ร่างกายและสมองไม่ดีก็คิดสร้างสิ่งต่าง ๆ ที่ง่ายและสบายกว่า อย่างไรก็ตามทุกคนต่างก็ช่วยกันคิดและสร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเสมอ

๒. วัฒนธรรมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ไม่ใช่สิ่งที่คงที่ตายตัว ดังกล่าวมาแล้วว่า วัฒนธรรมเป็นผลผลิตของระบบความคิดและแสดงออกมาทางพฤติกรรม อันได้แก่ การกระทำในแง่ของการสร้างวัตถุ (ผลิตสิ่งของ) และระบบต่าง ๆ ทางสังคม กฎการคิดของมนุษย์ก็คือ ความคิดไม่คงที่เปลี่ยนแปลงได้เรื่อย ๆ วันนี้คิดอย่างหนึ่ง วันพรุ่งนี้อาจจะคิดอีกอย่างหนึ่งได้ ยิ่งคิดก็ยิ่งขยาย ตัวและเปลี่ยนแปลงเรื่อย ๆ เมื่อวัฒนธรรมคือผลผลิตของระบบ ความคิดของมนุษย์ก็ย่อมเปลี่ยนแปลงได้เรื่อย ๆ ไม่คงที่และไม่ตายตัว

๓. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่บุคคลได้มาด้วยการเรียนรู้ วัฒนธรรมไม่ใช่เรื่องของชีวภาพ แต่เพียงส่วนเดียว มันเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมเรียนรู้มาจากสมาชิกรุ่นก่อนตนซึ่งเป็นผู้อบรมสั่งสอน บอกกล่าวเล่าต่อ ๆ กันมาด้วย และเกิดมาจากการสังเกตและการลองผิดลองถูก มีใช้สิ่งที่สืบทอดกันมาทางยีนส์แต่กำเนิด พฤติกรรมใดที่สืบทอดกันได้ทางชีวภาพจะเป็นพฤติกรรมทางธรรมชาติซึ่งเกิดขึ้นได้เองและควบคุมไม่ได้ด้วยบุคคล พฤติกรรมแบบนั้นก็คือพฤติกรรมที่เป็น “สัญชาตญาณ” บุคคลจะสามารถเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ตั้งแต่เกิดจนโต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงต้นของชีวิตของมนุษย์จะเป็นช่วงสั่งสมวัฒนธรรม (Enculturation) ที่สำคัญ และจะต้องเรียนรู้ไปจนกว่าจะประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมและครรลองของชีวิตได้เหมือนกัน ๆ กันกับสมาชิกคนอื่น ๆ ของสังคม และเมื่อโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ก็มีหน้าที่อบรมสั่งสอนวัฒนธรรมของตนนั้นให้แก่สมาชิกรุ่นเยาว์ของสังคมต่อไปอีก การอบรมสั่งสอนและสืบทอดวัฒนธรรมนั้น มนุษย์มีวิธีการที่ดีที่สุดที่สัตว์อื่น ๆ ไม่มีใช้ นั่นคือการใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการส่งต่อวัฒนธรรมให้คนรุ่นหลัง ๆ ซึ่งอาจจะ

^{๑๖} นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : เอ็กสเปอร์เน็ท, ๒๕๕๐, หน้า ๔๐-๔๑.

กล่าวได้ว่าสัตว์อื่นไม่มีวัฒนธรรมเพราะไม่มีขนาดสมองที่ใหญ่ และมีสัดส่วนพอดีกับน้ำหนักของร่างกายเหมือนอย่างมนุษย์ที่สามารถจะคิดเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพสูงเหมือนอย่างการใช้ภาษาในการสื่อสารของมนุษย์ สรุปได้ว่าวัฒนธรรมเป็นขบวนการเรียนรู้ และการเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพก็โดยการผ่านเครื่องมือที่เรียกว่า “ภาษา” นั่นเอง

๔. วัฒนธรรมเป็นสมบัติส่วนรวม ครรลองหรือระบบการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคมต้องสอดคล้องกับบุคคลอื่น ๆ ในสังคม บุคคลต้องเรียนรู้ที่จะประพฤติปฏิบัติให้เป็นที่ยอมรับของผู้อื่นจึงจะอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี คนเราอยากให้ตนเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นเสมอ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมประเภทหนึ่งที่ไม่สามารถดำรงชีพอยู่ได้โดยลำพังตนเองได้ เมื่อมนุษย์คิดพฤติกรรมและสิ่งของใด ๆ ขึ้นมาก็ต้องทดลองใช้จนได้ที่เสียก่อน แล้วจึงเผยแพร่ออกไปสู่คนส่วนใหญ่ของสังคมตน เมื่อทุกคนทดลองใช้แล้วรู้สึกสะดวกสบายแก่ตนจึงได้รับการยอมรับไปใช้ทั่วกัน จากนั้นก็เผยแพร่ให้กว้างขวางออกไปทั่วทุกซอกทุกแหล่งและทุกกลุ่มในสังคม วัฒนธรรมหน่วยที่บุคคลคิดขึ้นมานี้ก็จะตกเป็นสมบัติของคนทั้งหมดในสังคมไป เพราะทุก ๆ คนยอมรับเอาไปใช้และนำไปประพฤติปฏิบัติติดตาม จากนั้นจะนำวัฒนธรรมหน่วยนั้นส่งสมเป็นมรดกตกทอดส่งต่อไปให้สมาชิกรุ่นหลัง ๆ ต่อไปอีก ลักษณะของวัฒนธรรมที่กลายมาเป็นส่วนรวมได้ก็เพราะสมาชิกส่วนใหญ่ หรือเกือบจะทุก ๆ คนของสังคมยอมรับเอาไปใช้ สาเหตุที่ยอมรับร่วมกันก็เพราะมันมีลักษณะร่วมที่เข้าได้กับทุก ๆ บุคคล คนทุกคนใช้ได้อย่างสะดวกสบายกายและใจ หากไม่เข้าหลักเกณฑ์นี้แล้วมนุษย์จะปฏิเสธและขจัดทิ้งไปเสียจากส่วนรวมเสมอ

ยศ สันตสมบัติ^{๑๗} กล่าวว่า จากการศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั่วโลก นักมานุษยวิทยาได้สรุปลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมไว้ ๖ ประการด้วยกันคือ

๑. วัฒนธรรมเป็นความคิดร่วม (shared ideas) และค่านิยมทางสังคมเป็นตัวกำหนดมาตรฐานของพฤติกรรม คนในวัฒนธรรมเดียวกันจะสามารถคาดคะเนพฤติกรรมของผู้อื่นในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

๒. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ (culture is learned) จากการเกิดและเติบโตมาในสังคมแห่งหนึ่ง วัฒนธรรมเปรียบเสมือนมรดกทางสังคม ได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม หรือกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม (enculturation)

^{๑๗} ยศ สันตสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔, หน้า

๓. วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ (symbol) พฤติกรรมของมนุษย์มีต้นกำเนิดมาจากการใช้สัญลักษณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน สัญลักษณ์ที่สำคัญที่มนุษย์ใช้ก็คือ ภาษาซึ่งเป็นเครื่องมือสื่อความหมายระหว่างกันและกัน

๔. วัฒนธรรมเป็นองค์รวมของความรู้และภูมิปัญญา มีหน้าที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ วางกฎเกณฑ์ให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผน เพื่อให้สังคมทำงานไปได้ อย่างมีระบบ และช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม เพื่อความเจริญและความอยู่รอดของมนุษย์

๕. วัฒนธรรมคือกระบวนการที่มนุษย์กำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิตและสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา อาจจะออกมาในรูปของความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรม ทำให้มนุษย์สร้างสถาบันหรือองค์กรต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่รองรับการตีความดังกล่าว

๖. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง หากแต่มีการเปลี่ยนแปลงปรับตัวอยู่ตลอดเวลาการเปลี่ยนแปลงอาจเป็นผลมาจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (diffusion) และการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี

จากความหมายข้างต้นพอสรุปได้ว่า วัฒนธรรมชุมชน หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต (The way of life) ของคนในสังคม นับตั้งแต่วิถีกิน วิถีอยู่ วิถี แต่งกาย วิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความ วิถีจราจรและขนส่ง วิถีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ วิถี แสดงความสุขทางใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต โดยแนวทางการแสดงออกถึงวิถีชีวิตนั้นอาจเริ่มมาจาก เอกชนหรือคณะบุคคลทำเป็นตัวอย่าง แล้วต่อมาคนส่วนใหญ่ก็ปฏิบัติสืบทอดกันมา วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลาเมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิถีใหม่ที่ใช้แก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ซึ่งอาจทำให้สมาชิกของสังคมเกิดความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม ดังนั้นการรักษาหรือธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิมจึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาวัฒนธรรมให้ เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามยุคสมัย

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการดำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในยุคปัจจุบัน ทั้งนี้เป็นผลมาจากโครงสร้างทางสังคมที่มีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างย่อมจะส่งผลสืบเนื่องไปถึงแบบแผนการกระทำที่มนุษย์มีต่อกันรวมถึงบรรทัดฐานและค่านิยมที่เคยยึดถือปฏิบัติกันมา การจัดการวัฒนธรรมจะข้ามผ่านบรรทัดฐานของพฤติกรรมส่วนบุคคลและองค์ประกอบของวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะร่วมของปัจเจกชนทั้งหมด ทั้งนี้เพราะในสังคมร่วมสมัยไม่มีรูปแบบวัฒนธรรมในความหมายที่เป็นแก่นแท้แบบเดียวกันทั้งหมด รูปแบบของวัฒนธรรมสมัยใหม่มีความซับซ้อนและไม่สามารถทำความเข้าใจโดยปราศจากการอ้างอิงบริบทต่าง ๆ

เช่น การพัฒนา การกลายเป็นเมือง การตลาด การท่องเที่ยว และปัจจัยอื่น ๆ เนื้อหาสาระของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม คือ การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบย่อยของส่วนต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงในครอบครัว เครือญาติ ระบบเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง การขัดเกลาทางสังคมและการศึกษา ศาสนาและความเชื่อ การสื่อสาร เป็นต้น นอกจากนี้ ยังพิจารณาในเรื่องของค่านิยม อุดมการณ์ โลกทัศน์ ซึ่งจัดว่าเป็นวัฒนธรรมที่ไม่เป็นวัตถุเข้าไว้ด้วย^{๑๘} ซึ่งมีเนื้อหาและรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ ความสำคัญของการดำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

สถานการณ์ดำรงอยู่ของวัฒนธรรมชุมชน/หมู่บ้านมีลักษณะเป็นองค์รวม (holistic) และเป็นพลวัต (dynamic) นั่นคือ วัฒนธรรมในแต่ละมิติแต่ละส่วนจะเชื่อมโยงภายในระหว่างกันและกับระบบภายนอกเป็นเนื้อเดียวกันอย่างแยกไม่ออก และมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตามบริบทและเวลา^{๑๙} ดังนี้

๑) วัฒนธรรมที่เป็นระบบความสัมพันธ์และเป็นแบบแผนของความประพฤติและแนวทางการปฏิบัติ ความสัมพันธ์นี้เกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างสังคมหมู่บ้านที่มีความเป็นชนชั้นน้อย มีความใกล้ชิด มีความเป็นพี่เป็นน้องสูง คนแทบรู้จักกันหมด ฉะนั้นความสัมพันธ์ที่เป็นวัฒนธรรมของคนในชุมชนหมู่บ้านจึงมีลักษณะเป็นแนวราบและอุปถัมภ์ค้ำจุนกันและกัน กล่าวคือ คนอยู่รวมกันโดยไม่มีลำดับชั้นทางสังคม ไม่ทำให้เกิดช่องว่างหรือระยะห่างทางสังคม ทำให้เกิดความใกล้ชิด และนำไปสู่การช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน จนสามารถทำให้เกิดการอุปถัมภ์ค้ำจุนกันโดยหวังให้พวกเดียวกันได้รับประโยชน์และความสุข การอุปถัมภ์นี้ไม่ใช่เป็นการเล่นพรรคเล่นพวก หากแต่เป็นการเอื้ออาทรเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งเป็นหลักคุณธรรมที่ชาวบ้านมีน้ำใจต่อกัน เป็นกฎเกณฑ์

๒) วัฒนธรรมที่เป็นระบบความคิด ความเชื่อ เป็นวัฒนธรรมถูกสร้างขึ้นมาจากคนในชุมชน/หมู่บ้าน พวกเขาสามารถสร้างขึ้นตามระบบสังคมและบริบทของตนเอง นั่นคือ เป็นวัฒนธรรมชาวบ้านที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน

๓) วัฒนธรรมที่เป็นประเพณี เป็นวัฒนธรรมอันเป็นแนวปฏิบัติที่สืบทอดกันมายาวนาน ซึ่งชาวบ้านยึดถือต้องทำตามบรรพบุรุษ ซึ่งประเพณีส่วนใหญ่มีหลักการทางศาสนาหรือหลักปฏิบัติทั่วไปที่จำเป็นต่อชีวิตเป็นตัวกำกับอยู่

^{๑๘} งามพิศ สัตย์สงวน. สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาครอบครัวไทยญวน. รายงานการวิจัย, ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕, หน้า ๑๗.

^{๑๙} สุรุฒิ ปัดไธสง. วัฒนธรรมชุมชน : เจาะใจความเข้มแข็งชุมชน/หมู่บ้าน. ใน วารสารพฤติกรรมศาสตร์. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ กันยายน ๒๕๔๕, หน้า ๑๓-๑๖.

๔) วัฒนธรรมที่เป็นความรู้ของชุมชน/หมู่บ้าน ถูกชาวบ้านผลิตมาเพื่อสร้างสรรค์ชุมชน/หมู่บ้านให้สามารถดำรงอยู่ได้ ซึ่งความรู้จะเชื่อมโยงสัมพันธ์กับทุกมิติของชุมชน เพราะความรู้จะเป็นตัวขับเคลื่อนชุมชนอย่างวิเศษ

๕) วัฒนธรรมที่เป็นภูมิปัญญา เป็นความรู้ที่ชุมชนสร้างขึ้นเพื่อให้เป็นความรู้ประจำแผ่นดิน ประจำถิ่น มีเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะ สะท้อนความเป็นท้องถิ่นของตัวเอง

๖) วัฒนธรรมที่เป็นคุณธรรม ก็เช่นเดียวกันกับความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทุกมิติของชีวิตในชุมชน/หมู่บ้าน คุณธรรมเป็นตัวกำกับพฤติกรรมทั้งหมดของคน คุณธรรมหลายประการสอดคล้อง/มาจากคำสอนทางศาสนา

๒.๒.๒ ลักษณะของการดำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

การดำรงอยู่หรือการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมเข้าสู่การผสมผสานทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการหนึ่งที่ต้องการให้บุคคลสามารถอยู่ในสถานการณ์นั้นๆ ได้ ซึ่งมีอยู่ ๔ วิธี ดังรายละเอียดต่อไปนี้^{๒๐}

๑) การดูดซึม (Assimilation) เกิดขึ้นเมื่อบุคคลยอมรับและยินดีที่จะเปิดรับวัฒนธรรมใหม่ และให้ความสำคัญในการรักษาวรรณธรรมเดิมของตน

๒) การแบ่งแยก (Separation) เกิดขึ้นเมื่อบุคคลปฏิเสธวัฒนธรรมใหม่ ไม่อยากจะมี การติดต่อสัมพันธ์กับวัฒนธรรมใหม่และพอใจที่จะรักษาวรรณธรรมเดิมของตน

๓) การผสมผสาน (Integration) เกิดขึ้นเมื่อบุคคลพยายามที่จะเปิดรับวัฒนธรรมใหม่และขณะเดียวกันพยายามที่จะรักษาติดต่อสัมพันธ์กับวัฒนธรรมเดิมเพื่อผสมผสานทั้งสองวัฒนธรรม

๔) กลุ่มชนชายขอบ (Marginalization) เกิดขึ้นเมื่อบุคคลปฏิเสธที่จะรักษาวรรณธรรมเดิมและไม่มีความสนใจที่จะติดต่อกับวัฒนธรรมใหม่

การปรับตัวทางวัฒนธรรม คือ กระบวนการที่ผู้ที่พบเจอวัฒนธรรมที่แตกต่างเริ่มเข้าสู่กระบวนการของการปรับตัวเพื่อความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน เกิดความเข้าใจและสบายใจ ดังที่ สุนทรียา ไชยปัญหา และ อรรักษ์ ศรีประเสริฐ^{๒๑} อธิบายไว้ว่า กระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมมี ๔ กลุ่ม ซึ่งทั้ง ๔ กลุ่มนี้ยังแสดงถึงขั้นตอนของการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้วย (บางคนพอเจอวัฒนธรรมที่แตกต่างก็

^{๒๐} Kankipati, V. *Acculturation of Asian Indian Women in the United States*. University of Kentucky, Kentucky, UK. ๒๐๑๒, p. ๑๒๕.

^{๒๑} สุนทรียา ไชยปัญหา และอรรักษ์ ศรีประเสริฐ. แนวคิด ทฤษฎีวัฒนธรรมการจัดการ : การปรับตัวภายใต้ความแตกต่างทางวัฒนธรรม. ใน วารสารวิชาการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙, หน้า ๑๐๔.

อาจบ่งชี้ข้อ ๑) บางคนมีความสามารถในการเรียนรู้วัฒนธรรมมากกว่า ๑ อาจจะพัฒนาสู่ข้อ ๔) ได้แก่

๑) กลุ่มไม่ปรับตัว (no adapt) เป็นกลุ่มที่ไม่เข้าใจในความแตกต่างทางวัฒนธรรม เห็นความแตกต่างทางวัฒนธรรมเพียงเล็กน้อย ปฏิเสธความแตกต่างดังนั้นกลุ่มนี้จะมองว่าหากทำอะไรที่แตกต่างจากที่เคยทำอยู่นั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง

๒) กลุ่มเข้าใจ (understanding) เป็นกลุ่มที่มองเห็นและเข้าใจวัฒนธรรมที่แตกต่าง ยอมรับพฤติกรรมทางวัฒนธรรมที่แตกต่าง แต่เป็นแค่การยอมรับและเข้าใจวัฒนธรรมผู้อื่นเท่านั้น และเป็นการยอมรับบนมุมมองและวิถีทางของตนเอง กลุ่มนี้จะแสดงออกว่าตนเองรับได้และยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมให้ผู้อื่นเห็น แต่โดยปกติจะไม่ปรับตัวหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปตามวัฒนธรรมอื่น อย่างไรก็ตามคนกลุ่มนี้ยังมีความอดทนต่อพฤติกรรมของคนต่างวัฒนธรรมได้ดี

๓) กลุ่มปรับตัว (adjusting) กลุ่มนี้จะมีการปรับตัวปรับพฤติกรรมของตนเองให้เข้ากับวัฒนธรรมอื่นอาจด้วยการจำลองหรือเลียนแบบพฤติกรรมทางวัฒนธรรมอื่นเพื่อให้การปฏิสัมพันธ์เป็นไปได้ด้วยดีแต่การปรับตัวนั้นมีระดับ เช่น การเลือกปรับตัวปรับพฤติกรรมให้เข้ากับวัฒนธรรมอื่นเฉพาะส่วนที่ตนเองรู้สึกทำได้ หรืออาจเป็นการปรับตัวแบบชั่วคราวจากพฤติกรรมเดิมของวัฒนธรรมตนเองไปยังพฤติกรรมของวัฒนธรรมอื่นโดยยังมีความรู้สึกอึดอัด หรือปรับตัวเพื่อปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอื่นเท่าที่จำเป็นเท่านั้น หรือเป็นความพยายามใช้องค์ความรู้ของวัฒนธรรมอื่นโดยไม่พยายามทำความเข้าใจ เช่น ฝรั่งขมวยไทยอาจมีการไหว้ครูเหมือนคนไทยโดยไม่เข้าใจว่าการไหว้ครุนั้นทำเพื่ออะไร

๔) กลุ่มเรียนรู้ (learning) เป็นกลุ่มที่เมื่อเจอวัฒนธรรมที่แตกต่างแล้วพยายามทำความเข้าใจเรียนรู้และผสมผสานองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่แตกต่างเข้าหาตนเอง เช่น พยายามใช้องค์ความรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อให้เข้าใจแก่นแท้ จะเป็นผู้ที่ยินดีและพยายามที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้มีวัฒนธรรมแตกต่างอยู่ในวัฒนธรรมที่แตกต่างด้วยความตั้งใจ ใฝ่รู้และเคารพจนในที่สุดกลายเป็นผู้ที่มีลักษณะสองวัฒนธรรม (bicultural) มีความสามารถในการปรับตัวเองไปมาระหว่างสองวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสมกลมกลืนชื่อในวิถีของตนเองว่าเป็นวิถีสากลหรือวิถีทางปกติ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม คือ เมื่อกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมต่างกันมีการแพร่กระจายและการรับวัฒนธรรมกันขึ้นส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายก็ได้ เช่น ชาวไทยมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับชาวจีนจึงรับอาหารจีนมาบริโภค เป็นต้น ซึ่งอมรา พงศาพิชญ์^{๒๒} ที่ได้กล่าวว่าการสังสรรค์วัฒนธรรม หรือการผสมผสานทางวัฒนธรรม

^{๒๒} อมรา พงศาพิชญ์. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (กระบวนการทัศน์และบทบาทในประชาสังคม). พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙, หน้า ๙๘.

(Acculturation) เป็นการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของวัฒนธรรมระหว่างสองกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมต่างกันและมีการรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม (Acculturation) เป็นการติดต่อสัมพันธ์กันไม่ว่าจะด้วยความสมัครใจหรือไม่สมัครใจก็ตามอีกทั้งมีการแลกเปลี่ยนยืมวัฒนธรรมซึ่งกันและกันเมื่อสังคมหนึ่งยอมรับวัฒนธรรมจากอีกสังคมหนึ่งก็จะทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมขึ้น การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมมีอยู่ ๒ ทาง คือ การที่วัฒนธรรมจากกลุ่มหนึ่งถ่ายทอดไปสู่กลุ่มอื่นเรียกว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Culture Diffusion) กับการรับเอาวัฒนธรรมจากกลุ่มอื่นเรียกว่าการยืมวัฒนธรรม (Culture Borrowing) ด้วยลักษณะวัฒนธรรม คือ ความคิดและพฤติกรรมที่ติดตัวบุคคล เมื่อบุคคลไปถึงที่ใดวัฒนธรรมก็จะไปถึงที่นั้นด้วย ดังนั้นการแพร่กระจายของวัฒนธรรมจะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้^{๒๓}

๑) หลักภูมิศาสตร์ คือต้องไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้น เช่น ไม่มีภูเขาสูง ทะเลกว้าง ป่าทึบ เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางของคนที่มีวัฒนธรรมติดตัว

๒) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ผู้คนที่เดินทางติดต่อไปมาหาสู่กันส่วนมากเนื่องมาจากไปติดต่อค้าขายบ้างก็ต้องการหามุมมองแปลกใหม่ในการทำงาน ซึ่งอาจจะมีปัจจัยทางการเงินเข้ามาเกี่ยวข้องเพราะคนที่มีเศรษฐกิจดีจะมีโอกาสนำวัฒนธรรมติดตัวไปแลกเปลี่ยนกับวัฒนธรรมอื่นได้ง่าย

๓) ปัจจัยทางสังคม การไปศึกษายังถิ่นอื่นก็ถือเป็นการแพร่กระจายวัฒนธรรมโดยตรง การแต่งงานกับคนต่างวัฒนธรรม การอพยพย้ายถิ่นโดยภัยเศรษฐกิจ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น

๔) การคมนาคมขนส่งที่ดี เป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เช่น การมีเส้นทางการคมนาคมที่ดี พาหนะที่ใช้สำหรับโดยสารและใช้ในการเดินทางในระยะทางที่ไม่ไกลเกินไปนัก เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นอัตราเร่งการกระจายที่ดีด้วย

การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของแต่ละสังคมย่อมมีความแตกต่างกัน ครอบคลุมได้ที่มนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีการย้ายถิ่นฐานจากที่หนึ่งไปสู่อีกที่หนึ่งไม่ว่าจะเป็นการค้าขาย การประกอบอาชีพ การศึกษาต่อ เป็นต้น มนุษย์ก็จะนำเอาวัฒนธรรมจากสังคมของเขาติดตัวไปด้วยและยังรับวัฒนธรรมจากสังคมที่เขาไปกลับมาด้วย อีกทั้งการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมยังมีความสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าของสังคมและประเทศชาติเพราะสังคมที่รับวัฒนธรรมใหม่เข้ามานั้นไม่ต้องลงทุนหรือเสียเวลากับการเริ่มพัฒนาจากจุดเริ่มต้น ดังนั้นเมื่อรับวัฒนธรรมอื่นเข้ามาแล้วเราต้องรู้จักเลือก ปรับปรุงให้เหมาะสมและเข้ากับวัฒนธรรมของตน

^{๒๓} ณรงค์ เสียงประชา. พื้นฐานวัฒนธรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙, หน้า ๗๙.

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมวิถีพุทธ

วัฒนธรรมวิถีพุทธเป็นความคิดความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิตวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่นับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลัก กล่าวคือเป็นวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับทัศนะความเชื่อทางพระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมวิถีพุทธพบว่ามี

๒.๓.๒ ความหมายของวิถีพุทธ

วิถีพุทธ หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย วิถีพุทธ จึงเป็นแหล่งรวมความรู้เรื่องสังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ภูมิปัญญาของคนไทย การประเพณี ปฏิบัติ การศึกษาอบรม และการสืบทอดวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นสังคมไทยในปัจจุบันจึงมีบางส่วนที่ตั้งคำถามว่าแล้ววิถีชีวิตชาวพุทธที่แท้จริงควรเป็นอย่างไร ซึ่งในปัจจุบันได้มีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดโดยหลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้สภาพชีวิตที่กล่าวได้ว่าเป็นวิถีชาวพุทธ ดังนี้^{๒๔}

๑. เน้นการพึ่งตนเอง
๒. การเน้นการใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท
๓. การเน้นอธิษฐาน หรือการละเว้นจากการสร้างเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความรุนแรง
๔. การเน้นการดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพการงานที่เป็นประโยชน์สุจริต และมีมานะ อุตุน หรือสมาธิ
๕. การเน้นการมาเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น
๖. พยายามละกิเลสและความโลภ
๗. การเน้นความซื่อสัตย์ สุจริต มีความละเอียดและเกรงกลัวการกระทำผิด

นอกจากนั้น ยังมีแนวคิดที่น่าสนใจควรนำมาศึกษาเพื่อรองรับหลักการทางพระพุทธศาสนา ซึ่งที่ผ่านมาการสอนธรรมะไม่เน้นหรือให้ความสำคัญ พระไพศาล วิสาโล^{๒๕} จึงเสนอว่าควรนำกลับมาฟื้นฟูหรือปรับปรุงให้นำไปใช้ให้ถูกต้องและอย่างแพร่หลาย คือ รื้อฟื้นหลักการเดิมที่ถูกกลืนหรือเข้าใจคลาดเคลื่อน โดยส่วนใหญ่แล้วพุทธศาสนิกชนจะให้ความสำคัญกับคุณธรรมส่วนบุคคลมากเช่น ศีล ๕ ทศ ๖ หรือพรหมวิหาร ๔ แต่กลับละเลยคุณธรรมที่มีต่อส่วนรวม เช่น สาราณียธรรม ๖ (หลักการอยู่ร่วมกัน) อปริหานิยธรรม ๗ (ธรรมอันเป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียวของหมู่ชน) ซึ่ง

^{๒๔} อ่างแล้ว. ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาอีสาน. หน้า ๘.

^{๒๕} พระไพศาล วิสาโล .พุทธศาสนาในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤติ. พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพฯ :มูลนิธิโกลคิมทอง .๒๕๕๒.

หลักธรรมเหล่านี้เป็นปฏิบัติต่อส่วนรวมที่ชาวพุทธควรให้ความสำคัญ และเข้าใจว่าหลักธรรมเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงหน้าที่ที่ชาวพุทธต้องศึกษาและปฏิบัติให้ถูกต้องว่าเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติต่อส่วนรวมอันเป็นประโยชน์ต่อหมู่ชนอย่างไม่เลือกชนชั้นวรรณะทั้งในปัจจุบันและอนาคต

การทำบุญที่ชาวพุทธที่แท้จริงควรเข้าใจให้ถูกต้อง เพราะยังมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนบางประการ นั่นคือ ส่วนใหญ่เข้าใจต้องทำบุญด้วยเงิน และเจาะจงต้องให้พระกับวัดเท่านั้น ซึ่งในความหมายที่แท้จริงของการทำบุญนั้น นอกจากช่วยเหลือและเกื้อกูลและช่วยชีวิตของผู้ให้แล้ว การทำประโยชน์แก่ส่วนรวมด้วยความตั้งใจจริง ไม่ว่าด้วยเงิน หรือกำลังจึงถือว่าเป็นบุญ อันเป็นสิ่งแสดงถึงวิถีชีวิตของชาวพุทธที่ครอบคลุมทั้งระดับพฤติกรรม จิต และปัญญา ดังแสดงไว้ ๑๐ ประการ หรือกิริยาวัตถุ ๑๐ ดังนี้^{๒๖}

๑. การให้ปันสิ่งของ(ทานมัย) เช่น การบริจาคเงินช่วยเหลือคนยากจน ทำอาหารเลี้ยงเด็กเร่ร่อน มอบทุนการศึกษาแก่เด็กกำพร้า หรือสนับสนุนองค์กรที่บำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม

๒. การประพฤติที่ดีงาม (ศีลมัย) เช่น การรักษาศีล ๕ ไม่ประกอบมิถิลา อาชีวะค้ากำไรเกินควร หรือลงทุนในกิจกรรมที่เป็นโทษต่อสังคม ไม่หมกมุ่นหลงใหลในอบายมุข รักษาสิ่งแวดล้อมและสมบัติของส่วนรวม

๓. การอ่อนน้อมถ่อมตน(อปายนมัย) เช่น นอกจากหมายถึงการอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ เช่นเดียวกับที่ผู้ใหญ่อ่อนน้อมต่อผู้น้อยพร้อมรับฟังและเรียนรู้จากผู้อ่อนวัยวุฒิแล้ว ยังได้แก่การให้เกียรติและเคารพซึ่งกันและกัน ไม่อวดตัวว่าร่ำรวยหรือมีอำนาจด้วยการคุยโทรศัพท์เสียงดังในที่ชุมชน หรืออ้างยศอ้างตำแหน่งใช้เส้นใช้อิทธิพล

๔. การบำเพ็ญประโยชน์ (ไวยาจมัย) ได้แก่การเป็นอาสาสมัครช่วยเหลือคนชรา ช่วยเหลือเด็กหรือผู้หญิงที่ถูกกลั่นแกล้ง พาผู้ประสบอุบัติเหตุส่งโรงพยาบาล

๕. การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในบุญ (ปัตติทานมัย) ได้แก่การส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการทำกุศล ไม่ผูกขาดในกิจกรรมดังกล่าวไว้กับตนเพียงผู้เดียวด้วยคิดว่าผู้อื่นทำสู้ตนไม่ได้ ส่วนร่วมดังกล่าวครอบคลุมตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมทำซึ่งจะทำให้ผู้ร่วมงานรู้สึกผูกพันและภาคภูมิใจในงานดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นงานในระดับครอบครัว ชุมชน องค์กร หรือระดับประเทศ

๖. การยินดีในความดีของผู้อื่น (ปัตตานโมทนามัย) การชื่นชมยินดีในความเสียสละและกล้าหาญของบุคคลในสังคม

^{๒๖} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พิมพ์ครั้งที่ ๘ .๒๕๔๒, หน้า ๒๕๕ – ๓๐๐.

๗. การฟังธรรม (อัมมัสสวนมัย) หมายถึงการศึกษาหาความรู้ที่ส่งเสริมชีวิตให้ตั้งงาม รู้จักเลือกเฟ้นข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ สดับตรับฟังสิ่งที่เป็นความจริง ถูกต้อง และตั้งงาม ไม่บริโภคแต่สิ่งที่กระตุ้นเร้าความอยากและความโกรธเกลียด

๘. การสอนธรรมให้ความรู้ (อัมมเทสนามัย) ได้แก่การให้ธรรมะและข้อคิดที่ตั้งงามแก่ผู้อื่น รวมทั้งการให้วิชาความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ไม่หวังแทนประสบการณ์หรือบทเรียนชีวิต ยินดีแลกเปลี่ยนแบ่งปันแก่ผู้อื่น ซึ่งจะช่วยให้ตนเองเกิดปัญญาเพิ่มพูนขึ้นด้วย

๙. การพัฒนาจิตใจ (ภาวนามัย) ได้แก่การฝึกฝนตนเองให้จิตใจเกิดความสงบ ปราศจากสิ่งเศร้าหมอง ลดละกิเลสและความเห็นแก่ตัว มีความเมตตา อุดมคติ ตั้งตัว และรู้เท่าทันตนเอง รู้จักระงับความโกรธเกลียดและความโลภ

๑๐. การทำความเห็นให้ตรง (ทิฏฐิซุกรรม) การสำรวจตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขความคิดเห็นให้ถูกต้อง ปราศจากอคติ รู้จักคิดหรือมองในสิ่งที่เป็นกุศล ไม่สร้างทุกข์แก่ตนเอง รวมไปถึงการพัฒนาปัญญาจนเกิดความรู้ความเข้าใจในความเป็นจริงของชีวิต ทำให้จิตเป็นอิสระและเข้าถึงความสุขอย่างแท้จริง

จะเห็นได้ว่าวิธีการทำบุญในพระพุทธศาสนาไม่เพียงแต่ครอบคลุมสิ่งที่เป็นคุณธรรมในส่วนที่เป็นปัจเจกบุคคลเท่านั้น หากแต่มุ่งไปในทางการพัฒนาชีวิตในชุมชนซึ่งมีความเกี่ยวข้องกันอย่างเสียมิได้ ซึ่งความหมายดังกล่าวจะนำไปสู่ ชุมชนวิถีพุทธ คือ ความเจริญงอกงาม การอยู่กันด้วยดีในสังคม อันเป็นข้อพึงปฏิบัติต่อสังคม และหลักการที่สังคม ชุมชน ควรยึดถือ

๒.๓.๓ หลักการสำคัญของวิถีพุทธ

วิถีพุทธ คือ สัจธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้คือ อริยสัจ ๔ สามารถนิยาม วิถีพุทธ ได้ว่าเป็น วิถีแห่งการ ประจักษ์แจ้งสัจจะ หรือ วิถีแห่งการทำความจริงให้ปรากฏ ซึ่งความจริงที่ต้องประจักษ์แจ้งหรือทำให้ปรากฏ นั้น มีอยู่ ๔ มิติหลักๆ คือ^{๒๗}

๑. ความจริงของทุกข์หรือปัญหาต่างๆ (ทุกข์สัจจะ) เป็นความจริงที่เราต้องรู้หรือเข้าใจอย่างถ่องแท้ ว่าทุกข์หรือปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นนั้น คืออะไร มีขอบเขต และผลกระทบอย่างไร

๒. ความจริงของสาเหตุแห่งทุกข์หรือปัญหาต่างๆ (สมุทัยสัจจะ) เป็นความจริงที่เราต้องรู้และแก้ไข ให้ได้หรือจัดการแก้สาเหตุที่แท้จริงของปัญหาให้ได้

๓. ความจริงของความพ้นทุกข์หรือเป้าหมายของการแก้ปัญหา (นิโรธสัจจะ) เป็นความจริงที่เราต้อง บรรลุถึง หรือทำให้เกิดความชัดเจนว่าเป้าหมายในการแก้ปัญหาคืออะไร ประโยชน์สุขที่แท้จริงที่เราต้องการ คืออะไร

^{๒๗} ทาริตา แต่งเส็ง และคณะ. การพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ. Journal of Modern Learning Development ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๔ ประจำเดือนกรกฎาคม – สิงหาคม ๒๕๖๓, หน้า ๒๔๔-๒๔๕.

๔. ความจริงของทางพ้นทุกข์หรือทางแก้ปัญหา (มคคสัจจะ) เป็นความจริงของทางแก้ปัญหาที่เราต้องสร้างขึ้นและใช้ปฏิบัติเพื่อขจัดสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา และบรรลุเป้าหมาย หรือประโยชน์สุขที่แท้จริง

ประเด็นสำคัญของวิสุทธิพุทธตามหลักอริยสัจ ๔ ในการจะแก้ปัญหาได้สำเร็จเราต้องรู้ เข้าใจ "สัจจะ" หรือความจริงของปัญหา สาเหตุ เป้าหมาย และแนวทาง โดยมีวิธีปฏิบัติต่อความจริงแต่ละอย่างแตกต่างกันออกไป ความจริงของปัญหาจะต้องถูกระบุออกมาให้ชัดเจนว่าคืออะไร สาเหตุของปัญหา จะต้องถูกขจัดให้หมดไป เป้าหมายของปัญหาจะต้องบรรลุถึง และแนวทางแก้ปัญหาจะต้องสร้างขึ้นและใช้ปฏิบัติให้สามารถขจัดสาเหตุของปัญหาและบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้จริง

๒.๓.๔ องค์ประกอบของวัฒนธรรมวิสุทธิพุทธ

วัฒนธรรมวิสุทธิพุทธ คือ หลักธรรมต่างๆ ที่เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เหมาะสมกับการจัดการชุมชนวิสุทธิพุทธ ในแต่ละด้าน ดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ (ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ บ้างเรียกว่า หัวใจเศรษฐกิจ "อุ อา กะ สะ" ขยันหา ขยันเก็บ เลือกคบ เลือกใช้) ด้านสังคม (หลักศีลธรรม) ๓) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (อวาสสัปปายะธรรม) และด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม (หลักสังคหัตถุธรรม) อธิบายได้ดังนี้

ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน ๔ อย่าง บ้างเรียกว่า หัวใจเศรษฐกิจ "อุ อา กะ สะ" อาจเรียกสั้น ๆ ว่า ทิฏฐธัมมิกัตถะ (เนื่องจาก อตถะ แปลว่า ประโยชน์อยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องมีประโยชน์ ซ้ำซ้อนกันสองคำก็ได้) หรืออาจเรียกเต็ม ๆ ว่า ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตินิกธรรม ๔ หมายถึง ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น เพื่อประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คนทั่วไปปรารถนามีทรัพย์ ยศ เกียรติ ไม้ตรี เป็นต้น อันจะสำเร็จด้วยธรรม ๔ ประการ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๔๖ : ๑๒) คือ

๑. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น เช่นขยันหมั่นเพียรเลี้ยงชีพด้วยการหมั่นประกอบการ งาน เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการงานนั้น ประกอบด้วยปัญญาเครื่องสอดส่อง อันเป็นอุปายในการงานนั้น ให้ สามารถทำได้สำเร็จ

๒. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ (ที่หามาได้ด้วย ความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม) เขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูล ไม่ให้ถูกลัก หรือทำลายไปโดยภัยต่าง ๆ

๓. กัลยาณมิตตตา คบคนดี ไม่คบคนชั่ว อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมโดยอดดำรงตน เจริญ สนทนา กับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา

๔. สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์แล้ว เลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้สุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ผิดเคืองนัก ด้วยคิดว่ารายได้ของเราจักต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนือรายได้

๒.๓.๕ การประยุกต์ใช้แนวคิดชุมชนวิถีพุทธ

กระทรวงวัฒนธรรมได้ดำเนินการแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของ “บวร” เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ของชุมชนคุณธรรม น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีคำสำคัญที่ต้องมีการสื่อสารให้เข้าใจตรงกันในการบูรณาการการดำเนินงานร่วมกันและปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง โดยมีความหมายและขอบเขตพอสังเขป ดังนี้

ชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขับเคลื่อนด้วยพลังบวร หมายถึงชุมชนที่อยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครอง ท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ และที่แก้ไขเพิ่มเติม หรือเป็นชุมชนที่อยู่รวมกันโดยธรรมชาติ หรือตามความสนใจ เพื่อทำกิจกรรมร่วมกันโดยมีระบบความสัมพันธ์ที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ มีหรือไม่มีการบังคับบัญชา และอาจมีวัฒนธรรมที่เหมือนหรือแตกต่างกัน คนในชุมชนมีส่วนร่วมแสดงเจตนารมณ์ และมุ่งมั่นที่จะ ดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมในชุมชน ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา โดยน้อมนำ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมไทยที่ดงามมาเป็นหลักในการดำรงชีวิต ตลอดจน มีส่วนร่วมรณรงค์ส่งเสริมคุณธรรมให้กับประชาชนชุมชนหรือเครือข่ายอื่นๆ ผลสำเร็จของการเป็นชุมชน คุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขับเคลื่อนด้วยพลังบวร เกิดจากการที่พลัง บวร ในชุมชน ร่วมกันส่งเสริมและพัฒนาตามกระบวนการเพื่อสู่เป้าหมายเกิดสังคมคุณธรรมที่มีลักษณะ ดังนี้^{๒๘}

(๑) คนในชุมชนยึดมั่นปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือเกิดความสงบสุขในชุมชน ปัญหาต่างๆ หรือสิ่งไม่ดีในชุมชนลดลงหรือหมดไป ไม่มีปัญหายาเสพติด ไม่มีปัญหาการทะเลาะวิวาท ไม่มีปัญหาการพนัน ไม่มีอบายมุข ไม่มีปัญหาการลักขโมย ไม่มีปัญหาขโมย ไม่มีปัญหาสิ่งแวดล้อม การดื่มสุราลดลง หนี้สินลดลงเป็นต้น มีสิ่งดีงามเกิดขึ้นในชุมชน คนในชุมชนมีความรักและสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ทิ้งกันพึ่งพากันเอง คนในชุมชนรู้สิทธิหน้าที่การเป็นพลเมืองที่ดี ยึดมั่นในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม รู้รักสามัคคี เสียสละ และกตัญญูรู้คุณ

(๒) คนในชุมชนน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต คนในชุมชนอยู่ดีมีสุข อดทนอดออม ขยันไม่โลภ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีความพอประมาณ

^{๒๘}กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของ “บวร” เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ของชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, กรุงเทพฯ : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๖๒, หน้า ๕ - ๗.

รู้จักพึ่งพาตนเอง ประกอบสัมมาอาชีพ สร้างรายได้ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี มีรายได้เพิ่มขึ้น หนี้สินลดลงมีการรวมกลุ่ม พัฒนาอาชีพ ช่วยเหลือกัน ไม่ทิ้งกัน ดูแลผู้มีรายได้น้อย ด้วยการสร้างงาน สร้างอาชีพ พัฒนาเศรษฐกิจฐานราก อาทิ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มพัฒนาอาชีพ กลุ่มจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม เป็นต้น

(๓) คนในชุมชนสืบสานและดำเนินชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมที่ดีงาม มีการสืบทอด ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นพัฒนาต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมเชื่อมโยงการท่องเที่ยวสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ สร้างสินค้าและบริการ เช่น ผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมไทย (CPOT : Cultural Product of Thailand) โฮมสเตย์วิถีไทย การแสดงพื้นบ้าน กิจกรรมวิถีชุมชน สร้างความประทับใจ และการมีส่วนร่วม ให้นักท่องเที่ยว รักและภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของท้องถิ่น มีน้ำใจเอื้ออาทร เป็นเจ้าบ้านที่ดี ต้อนรับผู้มาเยือนมีความจงรักภักดี เคารพเทิดทูนในสถาบันชาติ ศาสนา และ พระมหากษัตริย์

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวทางวัฒนธรรม

ความเจริญก้าวหน้าทางด้านการคมนาคมสื่อสารและการเคลื่อนย้ายทางสังคม จะเป็นตัวนำวัฒนธรรมของสังคมหนึ่งเข้าไปอยู่ในอีกสังคมหนึ่งหรือที่เรียกว่า “การติดต่อระหว่างวัฒนธรรม” หากวัฒนธรรมที่เข้ามาใหม่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกของสังคม ก็จะมีการบูรณาการทางวัฒนธรรมขึ้น ซึ่งการบูรณาการทางวัฒนธรรมอาจเกิดจากการยอมรับตั้งแต่ระดับเล็กๆ ของแต่ละบุคคลจนไปถึงระดับใหญ่ทั้งสังคม ในการบูรณาการทางวัฒนธรรม ถ้าวัฒนธรรมเก่ากับวัฒนธรรมใหม่สามารถเข้ากันได้ดี คนในสังคมรับเอามาประพฤติปฏิบัติก็จะเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม และมีการถ่ายทอดสืบทอดกันไป การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในระเบียบแบบแผนธรรมเนียมประเพณีหรือแนวกำหนดพฤติกรรมมากกว่าอย่างอื่น การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอาจเกิดจากปัจจัยภายในซึ่งเป็นผลมาจากความขัดแย้งหรืออาจเกิดความคิดแบบใหม่ ๆ มีการเปลี่ยนค่านิยม มีการประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัย หรืออาจเกิดจากอิทธิพลของวัฒนธรรมต่างสังคม ด้วยกระบวนการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (cultural diffusion) จากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง ซึ่งสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมี ๒ ประการคือ

๑. การประดิษฐ์คิดค้น (invention) ซึ่งถือได้ว่าเป็นต้นก าเนิดของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเมื่อมนุษย์เกิดการค้นพบหรือมีความคิดใหม่ ๆ ก็จะมีการสร้างและพัฒนาวัฒนธรรมทางวัฒนธรรมมา

๒. การขอยืมหรือลอกเลียนแบบกันทางวัฒนธรรม (cultural borrowing) ในยุคที่มนุษย์สามารถติดต่อสื่อสารกันได้รวดเร็วและกว้างขวางขึ้น การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมก็ดำเนิน

ควบคู่กันไป ซึ่งคนในบางสังคมอาจเห็นว่าวัฒนธรรมของสังคมอื่นเป็นประโยชน์และเหมาะสมกับสังคมของตนก็จะหาการยืมหรือลอกเลียนแบบมาใช้

งามพิศ สัตย์สงวน^{๒๙} อ้างอิงจาก Julian Steward (๑๙๕๕) ได้กล่าวว่า ความซับซ้อนของโครงสร้างส่งผลให้เกิดพลวัตและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การปรับตัวต่อรอง และการแย่งพื้นที่ทางสังคม ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ขึ้น สาเหตุหลักของการเปลี่ยนแปลงมี ๒ ประการ คือ

๑. เกิดจากอิทธิพลการจัดการของรัฐบาลสมัยใหม่

๒. เกิดจากการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมเดิมกับวัฒนธรรมอื่น

การจัดการวัฒนธรรมจะข้ามผ่านบรรทัดฐานของพฤติกรรมส่วนบุคคล และองค์ประกอบของวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะร่วมของปัจเจกชนทั้งหมด ทั้งนี้เพราะในสังคมร่วมสมัยไม่มีรูปแบบวัฒนธรรมในความหมายที่เป็นแก่นแท้แบบเดียวกันทั้งหมด รูปแบบของวัฒนธรรมสมัยใหม่มีความซับซ้อนและไม่สามารถทำความเข้าใจโดยปราศจากการอ้างอิงบริบทต่าง ๆ เช่น การพัฒนา การกลายเป็นเมือง การตลาด การท่องเที่ยว และปัจจัยอื่น ๆ เนื้อหาสาระของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม คือ การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบย่อยของส่วนต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงในครอบครัว เครือญาติ ระบบเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง การขัดเกลาทางสังคมและการศึกษา ศาสนาและความเชื่อ การสื่อสาร เป็นต้น นอกจากนี้ ยังพิจารณาในเรื่องของค่านิยม อุดมการณ์ โลกทัศน์ ซึ่งจัดว่าเป็นวัฒนธรรมที่แม่เป็นวัตถุเข้าไว้ด้วย

๒.๔.๑ การปรับตัวทางวัฒนธรรม

ปัจจุบันวิทยาการในสาขาต่างๆ ได้เจริญก้าวหน้ามากขึ้น ทำให้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ได้เข้ามาแทนที่ความเชื่อทางไสยศาสตร์และอำนาจลึกลับต่างๆ มนุษย์สามารถใช้เหตุผลและสามารถสังเกตจากสถานการณ์จริงมากกว่าที่จะหลงเชื่อหรือมกมายในอำนาจลึกลับที่ไม่อาจเข้าใจหรือไม่สามารถเข้าถึงได้ แต่เนื่องจากมนุษย์มีความเชื่อมาแต่เดิมว่าพฤติกรรมของมนุษย์นั้นเป็นเรื่องที่อยู่เหนือธรรมชาติและอยู่นอกขอบเขตของวิทยาศาสตร์ทำให้การศึกษาตามหลักวิทยาศาสตร์จึงเป็นไปอย่างล่าช้ากว่าสาขาวิชาอื่นๆ สมัยก่อนนั้นมักจะมีคำกล่าวในทำนองที่ว่าคนนั้นเป็นคนดีหรือคนนี้เป็นคนบ้าซึ่งเป็นที่เข้าใจกันของผู้คนสมัยนั้นว่าบุคคลผู้ถูกกล่าวนั้นเป็นคนปกติธรรมดาหรือมีความผิดปกติจากคนธรรมดาทั่ว ๆ ไป เช่น ถูกผีเข้า ถูกสะกดด้วยเวทย์มนต์คาถาหรืออำนาจทางไสยศาสตร์ที่ก่อให้เกิดสติฟั่นเฟือนและควบคุมจิตใจและร่างกายไม่ได้ แต่ในปัจจุบันคำกล่าวข้างต้น จะเปลี่ยนไปว่า

^{๒๙} งามพิศ สัตย์สงวน. สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาครอบครัวไทยญวน.

รายงานวิจัย ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ๒๕๔๕, หน้า ๑๗.

คนนั้นปรับตัวได้หรือคนนี้ปรับตัวไม่ได้ หากมองย้อนไปในสมัยก่อนนั้น คงไม่สามารถเข้าใจความหมายใหม่นี้ได้ เนื่องจากความรู้ความเข้าใจเรื่องปัญหาของการปรับตัวนี้ยังไม่เป็นที่ยอมรับและเป็นความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งความรู้ความเข้าใจ เรื่องการปรับตัวนี้มีจุดเริ่มต้นจากการที่มนุษย์ในสมัยก่อนได้พบเห็นพฤติกรรมทางกายที่เกิดขึ้น กับบุคคลโดยส่งผลต่อจิตใจอย่างรุนแรง จึงได้ตั้งตนเป็นหมอผี ผู้วิเศษ คนทรงเจ้า หรือผู้ที่มีอำนาจทางไสยศาสตร์ เพื่อใช้อำนาจดังกล่าวมาบำบัดอาการป่วยทางกาย ตลอดจนควบคุมพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์

ในศตวรรษที่ ๑๙ ชาร์ล ดาร์วิน (Charles Darwin. n.d.) อ้างอิงจาก กันยา สุวรรณแสง^{๓๐} ได้กล่าวไว้ในทฤษฎีวิวัฒนาการของเขาว่า สิ่งมีชีวิตทุกชีวิตจะต้องอาศัยการปรับตัวอยู่ตลอดเวลาจึงสามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ ดังนั้นคนเราจึงจำเป็นต้องมีการปรับตัวอยู่เสมอไม่เช่นนั้นแล้วก็จะไม่สามารถดำรงชาติพันธุ์อยู่ได้และต้องสูญเสียชีวิตพันธุ์ลงไปอย่างแน่นอน นับตั้งแต่ดาร์วิน ได้ประกาศทฤษฎีวิวัฒนาการเป็นต้นมาทำให้ผู้คนเริ่มมีความสนใจและตื่นตัวกันมากขึ้น ในปีค.ศ. ๑๘๖๐ มีนักวิทยาศาสตร์และนักปรัชญาเมธีชาวออสเตรเลียได้แสดงให้เห็นว่าเรื่องของจิตนั้น เป็นเรื่องที่สามารถศึกษาได้ในเชิงวิทยาศาสตร์ ซึ่งซิกมันด์ ฟรอยด์นักจิตแพทย์ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายทั่วโลกได้เริ่มศึกษาจิตใจของมนุษย์ด้วยการวิเคราะห์ โดยอาศัยหลักการทางวิทยาศาสตร์ซึ่งผลงานค้นคว้าของเขาได้นำไปสู่ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ที่ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบุคลิกภาพและพฤติกรรมของมนุษย์ผลจากการศึกษาค้นคว้าดังกล่าวทำให้เป็นที่ยอมรับว่าการศึกษาร่องพฤติกรรมของมนุษย์นั้นเราสามารถใช่วิธีการตามหลักวิทยาศาสตร์มาศึกษาได้เป็นอย่างดี จนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ สาขาจิตวิทยาจึงได้รับการรับรองว่าเป็นวิทยาการอีกสาขาหนึ่ง^{๓๑}

จอร์จ (George)^{๓๒} เป็นนักวิจัยและผู้ร่วมงานของสถาบันการเรียนรู้วัฒนธรรมของศูนย์อีสต์เวสต์ในฮาวาย เขาได้กล่าวถึงการปรับตัวทางวัฒนธรรมว่า มนุษย์ทุกคนคาดหวังว่าเมื่อไปอยู่ในวัฒนธรรมที่แตกต่างก็ต้องรู้จักที่จะเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่ เกรกอรี (Gregory) ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการปรับตัวทางวัฒนธรรม ๔ ขั้นตอน ว่าเป็นวงจรธรรมชาติของบุคคลเมื่อบุคคลย้ายจากวัฒนธรรมหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง คนส่วนใหญ่ที่ไปประกอบอาชีพ ไปศึกษาต่อ หรืออาศัยอยู่ในวัฒนธรรมที่มีรูปแบบใหม่จะต้องมีการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่ นักเรียนส่วนใหญ่ใช้

^{๓๐} กันยา สุวรรณแสง. การพัฒนาบุคลิกภาพและการปรับตัว. กรุงเทพฯ : บารุงศาสน์, ๒๕๓๓, หน้า ๗๘.

^{๓๑} นิภา นิธยาน. การปรับตัวและบุคลิกภาพ จิตวิทยาเพื่อการศึกษาและชีวิต. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๐, หน้า ๑๔.

^{๓๒} George, U. A need-based model for settlement service delivery for newcomers to Canada. International Social Work, (๒๐๐๒) ๔๕:๔๖๕. จาก <http://isw.sagepub.com/content/45/4/465>, สืบค้นเมื่อ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

เวลาสองสามวันแรกในหอพักเพื่อต้องการปรับตัว แต่อย่างไรก็ตามการปรับตัวไม่ใช่จะประสบความสำเร็จได้ในไม่กี่วันหรือแม้กระทั่งไม่กี่สัปดาห์การปรับตัวเป็นกระบวนการหนึ่งที่ต้องการให้บุคคลสามารถอยู่ในสถานการณ์นั้นได้ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑) The Honeymoon Stage เป็นช่วงเวลาที่บุคคลมีความเบิกบาน คาดหวังและตื่นตาตื่นใจกับสิ่งแวดล้อมใหม่ บ่อยครั้งที่นักเรียนต่างชาติที่เพิ่งเดินทางมาถึงจะหลงไปกับสิ่งแวดล้อมที่แปลกใหม่

๒) The Hostility Stage เป็นช่วงที่ตนเองเริ่มรู้สึกไม่ดีต่อวัฒนธรรมใหม่ที่ตนเข้าไปอยู่เกิดความวิตกกังวล กลัว และบางครั้งอาจเกิดภาวะซึมเศร้า เกิดความสับสนและความยุ่งยาก เช่น ระบบการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยและเนื้อหาจากการพูดและการฟังภาษาอังกฤษที่ต้องใช้ในชีวิตประจำวัน

๓) The Integration/Acceptance Stage เป็นช่วงที่ทุกอย่างเริ่มเข้าที่เข้าทางเริ่มรู้สึกสบายใจและผ่อนคลายมากขึ้น เริ่มที่จะยิ้มและหัวเราะเยาะกับความผิดพลาดเล็กน้อยของตัวเอง

๔.) The Home Stage เป็นช่วงที่บุคคลสามารถปรับตัวได้ค่อนข้างดีในวัฒนธรรมใหม่ และสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในทั้งสองวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุข (Stages of Cultural Adjustment)

๕) วิธีการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมเข้าสู่การผสมผสานทางวัฒนธรรมของ Berry (๒๐๐๑) มีอยู่ ๔ วิธี ดังรายละเอียดต่อไปนี้^{๓๓}

(๑) การดูดซึม (Assimilation) เกิดขึ้นเมื่อบุคคลยอมรับและยินดีที่จะเปิดรับวัฒนธรรมใหม่ และให้ความสำคัญในการรักษาวัฒนธรรมเดิมของตน

(๒) การแบ่งแยก (Separation) เกิดขึ้นเมื่อบุคคลปฏิเสธวัฒนธรรมใหม่ ไม่อยากจะมีการติดต่อสัมพันธ์กับวัฒนธรรมใหม่และพอใจที่จะรักษาวัฒนธรรมเดิมของตน

(๓) การผสมผสาน (Integration) เกิดขึ้นเมื่อบุคคลพยายามที่จะเปิดรับวัฒนธรรมใหม่และขณะเดียวกันพยายามที่จะรักษาติดต่อสัมพันธ์กับวัฒนธรรมเดิมเพื่อผสมผสานทั้งสองวัฒนธรรม

(๔) กลุ่มชนชายขอบ (Marginalization) เกิดขึ้นเมื่อบุคคลปฏิเสธที่จะรักษาวัฒนธรรมเดิมและไม่มีความสนใจที่จะติดต่อกับวัฒนธรรมใหม่

การปรับตัวทางวัฒนธรรม คือกระบวนการที่ผู้ที่พบเจอวัฒนธรรมที่แตกต่างเริ่มเข้าสู่กระบวนการของ การปรับตัวเพื่อความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน เกิดความเข้าใจและสบายใจ จากการศึกษาค้นคว้า

^{๓๓} Kankipati, V. *Acculturation of Asian Indian Women in the United States*. University of Kentucky, Kentucky, UK. ๒๐๑๒, p ๑๒๕.

ของ สุนทรียา ไชยปัญญา และ อรุณรักษ์ ศรีประเสริฐ^{๓๔} พบว่า กระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมมี ๔ กลุ่ม ซึ่งทั้ง ๔ กลุ่มนี้ยังแสดงถึงขั้นตอนของการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้วย (บางคนพอเจอวัฒนธรรมที่แตกต่างก็อาจจบลงที่ข้อ ๑ บางคนมีความสามารถในการเรียนรู้วัฒนธรรมมากกว่า ๑ อาจจะพัฒนาสู่ข้อ ๔) ได้แก่

๑. กลุ่มไม่ปรับตัว (no adapt) เป็นกลุ่มที่ไม่เข้าใจในความแตกต่างทางวัฒนธรรม เห็นความแตกต่างทางวัฒนธรรมเพียงเล็กน้อย ปฏิเสธความแตกต่างดังนั้นกลุ่มนี้จะมองว่าหากทำอะไรที่แตกต่างจากที่เคยทำอยู่นั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง

๒. กลุ่มเข้าใจ (understanding) เป็นกลุ่มที่มองเห็นและเข้าใจวัฒนธรรมที่แตกต่าง ยอมรับพฤติกรรมทางวัฒนธรรมที่แตกต่าง แต่เป็นแค่การยอมรับและเข้าใจวัฒนธรรมผู้อื่นเท่านั้น และเป็นการยอมรับบนมุมมองและวิถีทางของตนเอง กลุ่มนี้จะแสดงออกว่าตนเองรับได้และยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมให้ผู้อื่นเห็น แต่โดยปกติจะไม่ปรับตัวหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปตามวัฒนธรรมอื่น อย่างไรก็ตามคนกลุ่มนี้ยังมีความอดทนต่อพฤติกรรมของคนต่างวัฒนธรรมได้ดี

๓. กลุ่มปรับตัว (adjusting) กลุ่มนี้จะมีการปรับตัวปรับพฤติกรรมของตนเองให้เข้ากับวัฒนธรรมอื่นอาจด้วยการจำลองหรือเลียนแบบพฤติกรรมทางวัฒนธรรมอื่นเพื่อให้การปฏิสัมพันธ์เป็นไปได้ด้วยดีแต่การปรับตัวนั้นมีระดับ เช่น การเลือกปรับตัวปรับพฤติกรรมให้เข้ากับวัฒนธรรมอื่นเฉพาะส่วนที่ตนเองรู้สึกทำได้ หรืออาจเป็นการปรับตัวแบบชั่วคราวจากพฤติกรรมเดิมของวัฒนธรรมตนเองไปยังพฤติกรรมของวัฒนธรรมอื่นโดยยังมีความรู้สึกอึดอัด หรือปรับตัวเพื่อปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอื่นเท่าที่จำเป็นเท่านั้น หรือเป็นความพยายามใช้องค์ความรู้ของวัฒนธรรมอื่นโดยไม่พยายามทำความเข้าใจ เช่น ฝรั่งขมวยไทยอาจมีการไหว้ครูเหมือนคนไทยโดยไม่เข้าใจว่าการไหว้ครุนั้นทำเพื่ออะไร

๔. กลุ่มเรียนรู้ (learning) เป็นกลุ่มที่เมื่อเจอวัฒนธรรมที่แตกต่างแล้วพยายามทำความเข้าใจเรียนรู้และผสมผสานองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่แตกต่างเข้าหาตนเอง เช่น พยายามใช้องค์ความรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อให้เข้าใจกันแท้ จะเป็นผู้ที่ยินดีและพยายามที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้มีวัฒนธรรมแตกต่างอยู่ในวัฒนธรรมที่แตกต่างด้วยความตั้งใจ ใฝ่รู้และเคารพจนในที่สุดกลายเป็นผู้ที่มีลักษณะสองวัฒนธรรม (bicultural) มีความสามารถในการปรับตัวเองไปมาระหว่างสองวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสมกลมกลืนชื่อในวิถีของตนเองว่าเป็นวิถีสากลหรือวิถีทางปกติ

^{๓๔} สุนทรียา ไชยปัญญา และ อรุณรักษ์ ศรีประเสริฐ. แนวคิด ทฤษฎีวัฒนธรรมการจัดการ : การปรับตัวภายใต้ความแตกต่างทางวัฒนธรรม. วารสารวิชาการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๙, หน้า ๑๐๔

๒.๔.๒ ทฤษฎีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม (Acculturation)

ทฤษฎีนี้มีความเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม คือ เมื่อกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมต่างกันมีการแพร่กระจายและการรับวัฒนธรรมกันขึ้นส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายก็ได้ เช่น ชาวไทยมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับชาวจีนจึงรับอาหารจีนมาบริโภค เป็นต้น ซึ่ง อมรา พงศาพิชญ์^{๓๕} ที่กล่าวว่า การสังสรรค์วัฒนธรรม หรือการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) เป็นการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของวัฒนธรรมระหว่างสองกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมต่างกันและมีการรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ณรงค์ เส็งประชา กล่าวว่า การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม (Acculturation) เป็นการติดต่อสัมพันธ์กันไม่ว่าจะด้วยความสมัครใจหรือไม่สมัครใจก็ตามอีกทั้งมีการแลกเปลี่ยนหยิบยืมวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน เมื่อสังคมหนึ่งยอมรับวัฒนธรรมจากอีกสังคมหนึ่งก็จะทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมขึ้น การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมมีอยู่ ๒ ทาง คือ การที่วัฒนธรรมจากกลุ่มหนึ่งถ่ายทอดไปสู่กลุ่มอื่นเรียกว่าการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Culture Diffusion) กับการรับเอาวัฒนธรรมจากกลุ่มอื่นเรียกว่าการยืมวัฒนธรรม (Culture Borrowing)

๒.๔.๓ ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusionism)

การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (The infusionism) ทฤษฎีการแพร่กระจาย มีลักษณะร่วมสมัยกับวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ตามแนวอเมริกันโดยมีแนวความคิดพื้นฐานของทฤษฎี คือ การประดิษฐ์คิดค้น อย่างอิสระและวิวัฒนาการแบบ ๒๗ คู่ขนาน (Parallel) มีโอกาสเกิดขึ้นยากมาก นักคิดทฤษฎีการแพร่กระจายวัฒนธรรม แบ่งออกเป็น กลุ่ม คือ^{๓๖}

กลุ่มที่ ๑ เน้นศึกษาองค์ประกอบวัฒนธรรมในโลกทั้งหมดรวมทั้งวัฒนธรรมเผ่าดั้งเดิมว่ามี ความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอียิปต์โบราณอย่างไรรวมไปถึงวิถีซึ่ง วัฒนธรรมแพร่กระจายไปยังภูมิภาคอื่นๆ ในโลก

กลุ่มที่ ๒ เป็นกลุ่มวงแหวนวัฒนธรรม (Kulturkreislebre) หรือกลุ่มประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมได้เสนอวิธีการเก็บข้อมูลเพื่อนำไปสร้างทฤษฎี โดยศึกษาประวัติศาสตร์ของภูมิภาค ต่างๆ ในโลกนักคิดกลุ่มนี้เห็นว่าในระยะแรกนักมานุษยวิทยามุ่งศึกษาความสำคัญของการประดิษฐ์คิดค้น อย่างอิสระ และลำดับวิวัฒนาการแบบคู่ขนาน มากเกินไป ความแตกต่างระหว่างนักคิดกลุ่มวงแหวน

^{๓๕} อมรา พงศาพิชญ์. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม), พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙, หน้า ๙๘.

^{๓๖} ยศ สันตสมบัติ, มนุษย์กับวัฒนธรรม, พิมพ์ ครั้งที่ ๓ , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔) หน้า ๒๕.

วัฒนธรรม กับนักคิดกลุ่มการแพร่กระจายวัฒนธรรมของอังกฤษ คือกลุ่มวงแหวนวัฒนธรรม เห็นว่าการแพร่กระจายวัฒนธรรม เกิดจากจุดกำเนิดหลายศูนย์กลางแต่ละศูนย์กลางจะมีองค์ประกอบวัฒนธรรมแตกต่างกันไปแต่ละกลุ่ม เรียกว่า วงแหวนหนึ่ง แต่ละวงแหวนวัฒนธรรมจะมีการรักษาคุณภาพอารยธรรมที่ได้รับจากศูนย์กลาง และแพร่กระจายไปยังส่วนต่างๆของโลก ความสัมพันธ์ อันมีเสถียรภาพมั่นคงนี้ ทำให้นักมานุษยวิทยาสามารถกำหนดเขตวงแหวนวัฒนธรรมได้ หลายเขตและนำไปสร้างประวัติศาสตร์วัฒนธรรมได้ ทฤษฎีการแพร่กระจาย นักทฤษฎีวิวัฒนาการวัฒนธรรมเข้าใจว่า วัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันเกิดจากการแพร่กระจายวัฒนธรรม การศึกษาประวัติศาสตร์ตามแนวอเมริกัน เสนอแนวความคิดว่า การแพร่กระจายเป็นขบวนการวัฒนธรรมที่สำคัญ ถึงแม้ว่าจะกำหนดขอบเขตเพื่อการศึกษาการแพร่กระจายวัฒนธรรม ภายในพื้นที่ซึ่งกำหนดไว้แน่นอน ทฤษฎีการแพร่กระจายมีลักษณะร่วมสมัยกับวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ ตามแนวอเมริกันนอกจากนี้ นักมานุษยวิทยาชาวยุโรป ยังได้พัฒนาทฤษฎี โดยน าผลการแพร่กระจายวัฒนธรรมมากำหนด ขอบเขตพื้นฐานวัฒนธรรม ในภูมิภาคต่างๆของโลกขึ้น แนวความคิดพื้นฐานของทฤษฎีนี้คือการประดิษฐ์คิดค้นอย่างอิสระ (Independent invention) และวิวัฒนาการแบบคู่ขนาน (Parallel evolution) มีโอกาสเกิดขึ้นยากมาก หมายความว่า วัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน เกิดจากขบวนการแพร่กระจาย(The process of diffusion) กลุ่มนักคิดทฤษฎีการแพร่กระจายวัฒนธรรม คัดค้านผลการศึกษาของทฤษฎีวิวัฒนาการ เพื่ออธิบายการประดิษฐ์คิดค้นอย่างอิสระ และลำดับปรากฏการณ์เปลี่ยนแปลงแบบคู่ขนาน โดยไม่คัดค้านแนวความคิดอื่นๆ ของทฤษฎีวิวัฒนาการวัฒนธรรม^{๓๖๗}

๒.๕ แนวคิดที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ พบว่ามีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เอาไว้ ดังนี้

๒.๕.๑ ความหมายของการพัฒนาผลิตภัณฑ์

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ^{๓๖๘} การพัฒนาผลิตภัณฑ์ หมายถึง การนำเสนอผลิตภัณฑ์ใหม่แบบริเริ่ม การปรับปรุงของธุรกิจให้มีคุณสมบัติดีขึ้น โดยผลิตภัณฑ์ใหม่ (New Product) มีลักษณะดังนี้

^{๓๖๗} มหาวิทยาลัยบูรพา, สังคมวิทยา, (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.huso.buu.ac.th/>,หลักสูตรวิชาโทสังคมวิทยาweb.doc., ๒๕๕๑) สืบค้นวันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๔

^{๓๖๘} ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. **หลักการพัฒนาผลิตภัณฑ์**. กรุงเทพฯ : สบายดี, ๒๕๔๓, หน้า ๗๒.

๑) มีลักษณะริเริ่มหรือเป็นเอกลักษณ์ (Innovated Product) กล่าวคือ เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะแตกต่างจากผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่ โดยสามารถสนองความต้องการเดิม หรือความต้องการใหม่ของผู้ซื้อได้

๒) ผลิตภัณฑ์ที่สามารถทดแทนผลิตภัณฑ์เดิม แต่มีลักษณะแตกต่างจากผลิตภัณฑ์เดิมอย่างเห็นได้ชัด หรือมีการปรับปรุงใหม่ (Modified Product)

๓) ผลิตภัณฑ์เลียนแบบ (Me-too) เป็นผลิตภัณฑ์สำหรับบริษัท แต่เก่าสำหรับตลาดสินค้านั้น

พิบูล ทีปะปาล^{๓๙} การพัฒนาผลิตภัณฑ์ หมายถึง การนำเสนอผลิตภัณฑ์ต่อตลาดที่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายเพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า และเพื่อผลิตสินค้าให้ได้คุณภาพสูง ราคาต่ำ เพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน การตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ประกอบด้วย การค้นหาและประเมินความคิด การเลือกแนวความคิดเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เชื่อว่าจะประสบผลสำเร็จมากที่สุด การกำหนดโปรแกรมการตลาด การนำผลิตภัณฑ์เพื่อทดสอบตลาดรวมทั้งการแนะนำผลิตภัณฑ์

๒.๕.๒ หลักการพัฒนาผลิตภัณฑ์

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ พบว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่มีหลักการ^{๔๐} ดังนี้

๑) การทดแทนผลิตภัณฑ์เก่าของกิจการนั้นคือ ผลิตภัณฑ์เดิมที่วางตลาดไปแล้วโดยปกติจะมีอายุขัย เช่นเดียวกับสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ตามแนวคิดและข้อเท็จจริงในเรื่อง “วงจรชีวิตผลิตภัณฑ์” (Product Life Cycle) ดังนั้นเมื่อผลิตภัณฑ์ตัวเดิมเสื่อมความนิยมหรือกำลังจะตายไป กิจการก็จำเป็นต้องหาผลิตภัณฑ์ใหม่มาเสริมแทนที่ผลิตภัณฑ์เดิม

๒) ความอยู่รอดและการเจริญเติบโตของกิจการ ทั้งนี้เพราะผลิตภัณฑ์ใหม่มีความสำคัญอย่างมากต่อความอยู่รอดและการเจริญเติบโตของกิจการนั้นๆ กิจการใดก็ตามที่หวังพึ่งเฉพาะแต่ผลิตภัณฑ์เก่า ๆ ที่เคยจำหน่ายอยู่เดิมก็จะต้องเลิกกิจการหรือเลิกการขายผลิตภัณฑ์นั้น

๓) ผลิตภัณฑ์เป็นปัจจัยหลักที่สำคัญตัวหนึ่งในการกำหนดความสามารถในการทำกำไรได้ของกิจการนั้น ไม่ว่าจะวัดออกมาในรูปของอัตราผลตอบแทนทางด้านกำไร หรือในรูปของอัตราผลตอบแทนจากการลงทุน

^{๓๙} พิบูล ทีปะปาล. การบริหารการตลาด=Marketing Management. กรุงเทพฯ : อมรการพิมพ์. ๒๕๔๗, หน้า ๖๔.

^{๔๐} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. สภาวะตลาดปัจจุบันในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. ๒๕๔๔, หน้า ๘๓.

๔) การตอบสนองความจำเป็นและความต้องการของผู้บริโภค ในปัจจุบันความจำเป็นและความต้องการของผู้บริโภคได้เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ลักษณะของความต้อการนั้นวันแต่จะมีมากขึ้น และเปลี่ยนแปลงเพิ่มความสับสนยิ่งขึ้นตลอดเวลา ผู้บริโภคจึงต้องการที่จะมีผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ เข้าในตลาด เพื่อเปิดโอกาสให้มีโอกาสได้ทำการเลือกสรรได้มากขึ้น

๕) ผลิตภัณฑ์ที่วางตลาดโดยทั่ว ๆ ไปมักจะมีอายุสั้นมาก ประกอบกับการหาแนวคิดสำหรับผลิตภัณฑ์ใหม่เป็นสิ่งที่ทำได้ยากยิ่งขึ้น โดยการลงทุนในการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้องทุ่มเงินเป็นจำนวนมาก ดังนั้นการตัดสินใจทางด้านผลิตภัณฑ์ใหม่จึงเพิ่มควมสำคัญยิ่งขึ้น

๖) ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการหรือเทคโนโลยีเป็นตัวเร่งที่ทำให้ผลิตภัณฑ์เดิมตายเร็วขึ้นหากกิจการไม่อาจมองเห็นปัญหาได้ทันการณ์ และเตรียมรับมือด้วยผลิตภัณฑ์ใหม่ที่จะผ่านการศึกษาวิเคราะห์อย่างถ่องแท้แล้ว โอกาสที่จะอยู่รอดและเจริญเติบโตตามที่ต้องการก็จะเป็นไปได้ยาก

๒.๕.๓ ประเภทของการพัฒนาผลิตภัณฑ์

เมื่อผลิตภัณฑ์ถูกนำออกสู่ตลาด แสดงถึงการเริ่มต้นของวงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ ระยะเวลาที่ผ่านไปจะมียอดขายเพิ่มขึ้นมากบ้าง น้อยบ้าง เป็นการแสดงถึงการเจริญเติบโตของผลิตภัณฑ์นั้น หากผลิตภัณฑ์ได้รับการยอมรับจากตลาดเป็นอย่างดียอดขายจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เมื่อผู้ซื้อไม่ต้องการผลิตภัณฑ์นั้น ยอดขายจะตกต่ำลง ในที่สุดผลิตภัณฑ์นั้นก็จะหายไปจากตลาด แต่จะมีผลิตภัณฑ์ใหม่เข้ามาสู่ตลาดแทนผลิตภัณฑ์เก่าที่ล้าสมัยซึ่งผู้ต้องการซื้ออีกต่อไป ผลิตภัณฑ์ใหม่ส่วนหนึ่งอาจได้รับการต้อนรับจากตลาด แต่ผลิตภัณฑ์อีกหลายชนิดไม่สามารถเข้าสู่ตลาดจนลูกค้ายอมรับได้ ดังนั้นระยะเวลาที่ผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดจะอยู่ในตลาดจึงไม่เท่ากัน เป็นการแสดงให้เห็นวงจรชีวิตที่สั้นหรือยาวของผลิตภัณฑ์ซึ่งคล้ายกับวงจรชีวิตของคนเรา และจะเกิดวงจรชีวิตใหม่ เข้ามาแทนที่วงจรเดิมอย่างนี้ตลอดไปเรื่อย ๆ วงจรใหม่ที่เกิดขึ้นอาจจะมาจากผลิตภัณฑ์ใหม่มีเทคโนโลยีสูงกว่า มีประสิทธิภาพดีกว่า หรือตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป^{๔๑} โดยสามารถแบ่งประเภทของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ คือ

๑. ขึ้นแนะนำผลิตภัณฑ์

ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เริ่มนำออกสู่ตลาดในครั้งแรกยังไม่เป็นที่รู้จักของผู้ซื้อหรือผู้บริโภค ดังนั้นผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายต้องเสนอ รายละเอียดของสินค้า โดยอาศัยในการส่งเสริมการตลาด (Promotion) เพื่อติดต่อสื่อสารกับผู้บริโภคให้ทราบว่าสินค้าใหม่ออกสู่ตลาด ภาระค่าใช้จ่ายในการขายของขึ้นแนะนำจะสูงผู้ผลิตที่เป็นผู้บุกเบิกตลาด (Pioneer) อีกทั้งอยู่ในภาวะที่มีการเสี่ยงภัยสูงมาก หากการตื่นตัวยอมรับผลิตภัณฑ์ใหม่น้อย ความต้องการสินค้าไม่แน่นอน ผู้บุกเบิกตลาดใหม่ต้อง

^{๔๑} สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕) หน้า ๕๓.

ประสบกับการลงทุนสูงในการผลิต ค่าใช้จ่ายในการขาย ขณะที่รายได้อาจยังไม่มีหรือมีน้อยมาก ฉะนั้น กิจกรรมที่นำผลิตภัณฑ์เข้าสู่ชั้นแนะนำ ในช่วงแรกจะประสบภาวะการขาดทุน

ดังนั้น การจัดกลยุทธ์การตลาดในชั้นแนะนำผลิตภัณฑ์จะเน้นเรื่องการส่งเสริมการตลาดและการสื่อสารให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย การส่งเสริมการตลาดจะเป็นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้า ผ่านสื่อโฆษณาประเภทต่าง ๆ ที่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ รวมทั้งการใช้พนักงานขายในการกระตุ้นให้เกิดความตื่นตัว และ เกิดการยอมรับในผลิตภัณฑ์ใหม่ เนื่องจากผู้ซื้อส่วนใหญ่จะซื้อผลิตภัณฑ์ที่ตนเองคุ้นเคย รู้จักสินค้าดีอยู่แล้ว ดังนั้นจะต้องใช้สื่อการส่งเสริมการขาย เช่น การแจกตัวอย่างหรือการสาธิตช่วยให้ผู้ซื้อได้มีโอกาสทดลองใช้ผลิตภัณฑ์จึงจะเกิดการยอมรับในตัวผลิตภัณฑ์ติดตามมาได้^{๔๒}

๒. ชั้นตลาดเจริญเติบโต

การยอมรับในตัวผลิตภัณฑ์ จะส่งผลให้ยอดขายเพิ่มสูงขึ้นและเพิ่มในอัตราที่เร็ว ดังนั้นในช่วงต้นของขั้นเติบโต ผู้บุกเบิกตลาดจะได้รับผลประโยชน์จากกำไรที่ค่อนข้างสูง เนื่องจากไม่มีคู่แข่งในตลาด ถือเป็นรางวัลที่ผู้บุกเบิกจะได้รับ แต่มักจะมีโอกาสได้ไม่นานเพราะ คู่แข่งขันทั้งหลายจะเริ่มได้กลิ่นกำไรและทยอยกันเข้ามาขอส่วนแบ่งตลาด จากหนึ่งเป็นสองและเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ช่วงเวลาที่คู่แข่งเข้ามาสู่ตลาดจะเร็วหรือช้า ขึ้นอยู่กับอัตราการเจริญเติบโตของความต้องการในผลิตภัณฑ์นั้น ส่วนอัตรากำไรมากหรือน้อยจะเป็นสิ่งจูงใจให้คู่แข่งเข้ามามากหรือน้อยรายเช่นกันอย่างไรก็ตาม การแข่งขันในขั้นตลาดเจริญเติบโตจะยังเป็นลักษณะการแข่งขันน้อยราย อาจเพียง ๒ - ๓ ราย

เมื่อเริ่มมีคู่แข่งเกิดขึ้น ผู้บุกเบิกจะต้องเปลี่ยนวิธีการในการส่งเสริมการตลาดโดยไม่จำเป็นที่จะใช้ตัวอย่างหรือสาธิตอีกต่อไป แต่ต้องหันไปเน้นการสร้างความชอบตราสินค้าให้มากขึ้น (Brand preferences) การโฆษณาจะหันไปเน้นให้ลูกค้าเจาะจงเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ของเรา แทนที่จะซื้อของคู่แข่ง

การที่ยอดขายเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ความต้องการของผู้ซื้อแสดงอย่างชัดเจนว่าเป็นแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นทำให้มีการกระจายสินค้า การจัดจำหน่ายให้กว้างขวางมากขึ้น การสินค้าไปให้กับสมาชิกต่างๆ ในช่องทางการจำหน่าย ก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่แสดงแนวโน้มของตลาดที่ดี โดยเฉพาะในกรณีสินค้าอุปโภค

๓. ชั้นตลาดอิ่มตัว

วงจรขั้นอิ่มตัวเกิดจากผู้ซื้อส่วนใหญ่ได้ซื้อผลิตภัณฑ์มาบริโภคกันทั่วหน้า ประกอบกับมีคู่แข่งมาเสนอขายผลิตภัณฑ์ชนิดเดียวกันเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ เป็นส่วนส่งเสริมให้ลูกค้าต่าง ๆ มี

^{๔๒} กิตติพัฒน์ นนทบุรีมธุละ, การวิจัยเชิงคุณภาพในสวัสดิการสังคม: แนวคิดและวิธีการวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๕๓.

โอกาสซื้อผลิตภัณฑ์เร็วขึ้น คู่แข่งขันที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ เกิดจากแรงจูงใจด้านกำไรที่ดี จะทำให้ส่วนแบ่งของตลาดที่ผู้ผลิตแต่ละรายได้รับลดน้อยลง ประกอบกับผู้ซื้อเริ่มให้ความสนใจน้อยลง ยอดขายจะไม่เพิ่มขึ้นมากเหมือนขึ้นตลาดเจริญเติบโต และในที่สุดอัตราการเพิ่มจะหยุดนิ่ง หากไม่มีการแก้ไข ความต้องการ ในตลาดสินค้านี้จะตกต่ำลง อาจเพราะลูกค้ามีสินค้าแล้ว ลูกค้าเบื่อหน่ายแล้ว หรือต้องการแสวงหาสินค้าใหม่หรืออาจเพราะผู้ผลิตได้ แนวคิดผลิตภัณฑ์ใหม่

การที่มีคู่แข่งเข้ามาในตลาดมากทำให้ผู้ผลิตทุกรายต้องพยายามแย่งส่วนแบ่งตลาดให้มากที่สุด จึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ให้แปลกใหม่ด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อสร้างความแตกต่างให้กับตัวผลิตภัณฑ์ (Product differentiation)^{๔๓}

๔. ขัณยอดขายตกต่ำ

เมื่อผลิตภัณฑ์ใหม่ขึ้นถึงจุดอิ่มตัว หากไม่ได้รับการแก้ไข ผลิตภัณฑ์นั้นจะเริ่มมี ยอดขายลดลงเรื่อย ๆ อาจเนื่องมาจากผลิตภัณฑ์ใหม่กว่ามาแทนที่ในตลาด ลูกค้าจึงหันไปซื้อ ผลิตภัณฑ์ใหม่แทน การที่ยอดขายลดลง จะทำให้ส่วนแบ่งตลาดของผู้จำหน่ายแต่ละรายลดลงไปด้วย ดังนั้น การขาดทุนจะเกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ผู้ผลิตที่มีฐานะการเงินมั่นคง มีส่วนแบ่งตลาดมากกว่าอาจจะ อยู่ในตลาดเพื่อเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ต่อไป แต่ผู้ผลิตรายเล็ก ๆ ที่มีทุนน้อยจะค่อย ๆ ถอนตัวออกจาก ตลาดเพราะไม่สามารถรับภาระการขาดทุนได้

๒.๕.๔ กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์

โดยกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์มี ๘ ขั้นตอน มีรายละเอียดดังนี้ ศิริวรรณ เสรีรัตน์^{๔๔}

ขั้นที่ ๑ การสร้างแนวคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ (Idea Generation) เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นการค้นหาความคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่ ซึ่งเป็นความคิดที่มองเห็นช่องทางที่จะขายผลิตภัณฑ์นั้น ในขั้นนี้จึงเข้าไปเกี่ยวข้องกับการค้นหาแหล่งความคิดและวิธีการในการค้นหาความคิด

ขั้นที่ ๒ การกลั่นกรองและการประเมินความคิด (Screening and Evaluation of Idea) เป็นการพิจารณากลั่นกรองความคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่สร้างขึ้นจากขั้นหนึ่งว่า ความคิดใดที่จะนำมาวิเคราะห์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ในขั้นต่อไป

ขั้นที่ ๓ การพัฒนาแนวความคิดและการทดสอบแนวความคิด (Concept Development and Testing) เป็นงานที่จะต้องกระทำหลังจากผ่านกระบวนการกลั่นกรองความคิดจากขั้นที่ ๒ แล้ว ในขั้นที่ ๓ นี้เป็นการพัฒนาแนวความคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่ผู้ผลิตได้สร้างขึ้นและการสร้างความคิดที่มีต่อผลิตภัณฑ์ให้เกิดกับผู้บริโภครวมทั้งภาพลักษณ์เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่ผู้บริโภคมองผลิตภัณฑ์

^{๔๓} ศูนย์วิจัยไทยพาณิชย์. วิธีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้กับองค์กร. ๒๕๔๘, หน้า ๑๔๓.

^{๔๔} ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. หลักการพัฒนาผลิตภัณฑ์. กรุงเทพฯ : สบายดี. ๒๕๔๓, หน้า ๗๒.

ผู้บริโภคมองผลิตภัณฑ์จริง ๆ ส่วนการทดสอบความคิด (Concept Testing) หมายถึง การนำความคิดไปทดสอบกับกลุ่มผู้บริโภคเพื่อดูความรู้สึกนึกคิดและการยอมรับความคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ถ้าความคิดนั้นมีความเป็นไปได้ก็จะนำไปสู่ขั้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์

ขั้นที่ ๔ การพัฒนากลยุทธ์การตลาด (Marketing Strategy Development) เป็นการพัฒนาเครื่องมือการตลาดเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดเป้าหมาย ประกอบด้วย ๓ ส่วน คือ (๑) ขนาดโครงสร้างและพฤติกรรมของตลาดเป้าหมาย (Target Market's Size, Structure and Behavior) (๒) การพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาด (Marketing Strategy) (๓) ยอดขายและกำไรตามเป้าหมายในระยะยาว (Long - run Sales and Profit Goods) และกลยุทธ์ทางการตลาด(Marketing Mix Strategies)

ขั้นที่ ๕ การวิเคราะห์ทางธุรกิจ (Business Analysis) เป็นการพิจารณาว่าความคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่คัดเลือกไว้จะมีความเป็นไปได้เพียงใดในทางธุรกิจ งานในขั้นนี้ประกอบด้วย (๑) กำหนดลักษณะผลิตภัณฑ์ (๒) คำนวณความต้องการซื้อของตลาด (๓) คำนวณต้นทุนและกำไร (๔) กำหนดภาระความรับผิดชอบเพื่อศึกษาความเป็นไปได้สำหรับผลิตภัณฑ์

ขั้นที่ ๖ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development) เป็นการเปลี่ยนความคิดที่ผ่านการวิเคราะห์แล้วเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นรูปเป็นร่าง (Physical Product) ขึ้นมาประกอบด้วย การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ (Product Prototype) และการพัฒนาหน้าที่การทำงานของผลิตภัณฑ์

ขั้นที่ ๗ การทดสอบตลาด (Market Testing) เป็นการนำผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาแล้วไปทดสอบการยอมรับของลูกค้าเป้าหมายในอาณาเขตที่จำกัด โดยมีการใช้โปรแกรมการตลาดที่กำหนดให้ในขั้นนี้จะทำให้ทราบข้อบกพร่องที่จะต้องแก้ไขปรับปรุงต่างๆ

ขั้นที่ ๘ การดำเนินธุรกิจ (Commercialization) เป็นการนำผลิตภัณฑ์ใหม่ออกสู่ตลาดจริงตามแผนการตลาดที่กำหนดไว้

๒.๖ แนวคิดเรื่องเครือข่ายทางวัฒนธรรม

เครือข่ายในที่นี้จำกัดความหมายถึง รูปแบบหนึ่งของประสานงานของบุคคล ซึ่งอาจเป็นปัจเจก กลุ่ม หรือองค์กร หลายองค์กรโดยต่างมีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมายวิธีทำงาน และกลุ่มเป้าหมายของตนเอง บุคคล กลุ่มหรือองค์กรที่ว่านี้ ได้มีการประสานการทำงานบางอย่างด้วยระยะเวลายาวนานพอสมควร มีกิจกรรมร่วมกันเป็นครั้งคราวไม่จำเป็นต้องสม่ำเสมอ การร่วมมือกันเบื้องต้นนี้สามารถนำไปสู่การสร้างความร่วมมือ หรือให้ความช่วยเหลือเพื่อแก้ไขปัญหา ลักษณะ

ดังกล่าวถือเป็นการเข้าร่วมกันเป็นองค์กรเครือข่าย^{๔๕} อย่างไรก็ตาม ในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ถูกนำมาทบทวนควบคู่กับกระแสการฟื้นฟูเศรษฐกิจและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น ด้วยนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น ทำให้การฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมภายใต้ขององค์กรท้องถิ่นและกลุ่มประชาสังคมหลากหลายรูปแบบ ท้องถิ่นหรือชุมชนหลายแห่งสามารถกำหนดอัตลักษณ์ของตนได้อย่างน่าสนใจ

ปัจจัยประการหนึ่งที่ท้องถิ่นและองค์กรวัฒนธรรมท้องถิ่น สามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน นั้น เป็นผลจากการดำเนินงานในรูปแบบ“เครือข่าย” ที่นิยามได้ถึงรูปแบบของการประสานงานของบุคคล ซึ่งอาจเป็นปัจเจก กลุ่ม หรือองค์กร หลายองค์กรร่วมมือกันประสานความช่วยเหลือเพื่อแก้ไขปัญหาของสมาชิก ทั้งนี้ รูปแบบการดำเนินงานเครือข่าวนั้น เป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างสัมฤทธิ์ผลให้การดำเนินงานขององค์กรทางวัฒนธรรมหลายแห่งที่สามารถพัฒนาศักยภาพ และมีความยั่งยืนมากกว่าที่จะดำรงตนอยู่อย่างโดดเดี่ยวหรือหน่วยเดียวเป็นเอกเทศ^{๔๖}

๒.๖.๑ ความหมายของวัฒนธรรม

มนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อประโยชน์แห่งการดำรงชีวิต วัฒนธรรมจึงมีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกคนในสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม จึงมีผู้ให้ความหมายคำว่า “วัฒนธรรม” ไว้หลากหลาย ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง พฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกันและร่วมใช้อยู่ในหมู่พวกของตน^{๔๗}

พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๘๕ ได้ให้ความหมายว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อยความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน^{๔๘}

^{๔๕} วารุณี โอสธามย์. ศักยภาพและการพัฒนาองค์กรเครือข่ายทางวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา เครือข่ายประชาสังคมเมืองเชียงใหม่กับการฟื้นฟู-สืบสานวัฒนธรรมล้านนา, วารสารไทยคดีศึกษา ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (ตุลาคม-มีนาคม ๒๕๕๗), ๒๕๕๗, หน้า ๑๓๒.

^{๔๖} กาญจนา แก้วเทพ. เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา. ๒๕๓๘, หน้า ๓๔.

^{๔๗} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญพัฒน์. ๒๕๔๕, หน้า ๒๖๓.

^{๔๘} พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติพุทธศักราช ๒๔๘๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๔๘๖.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต)^{๔๙} ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้หลายนัย ดังนี้

“วัฒนธรรม” หมายถึง ผลรวมของการสั่งสร้างสรรค์และภูมิธรรม ภูมิปัญญา ที่ถ่ายทอดสืบทอดกันมาของสังคมนั้น ๆ

“วัฒนธรรม” หมายถึง การสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรม ภูมิปัญญา ทั้งหมดที่ได้ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้น ๆ อยู่รอดและเจริญสืบทอดกันมาและเป็นอยู่อย่างที่เป็นในปัจจุบัน

“วัฒนธรรม” หมายถึง สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามสืบมา และเป็นเนื้อตัวของความเจริญงอกงามที่มีอยู่ ซึ่งจะเป็พื้นฐานของความเจริญงอกงามต่อไป ตลอดจนเป็นเครื่องวัดระดับความเจริญงอกงามของสังคมนั้น ๆ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้ให้ความหมายว่า วัฒนธรรมเป็นวิธีการดำเนินชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการประพติ และการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกันวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ วัฒนธรรม มีทั้งสาระและรูปแบบที่เป็นระบบความคิด วิธีการ โครงสร้างทางสังคม สถาบัน ตลอดจนแบบแผน และทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น

จากความหมายของวัฒนธรรมที่แสดงไว้ข้างต้นนั้น ล้วนแต่มีความหมายและมีคุณค่าทั้งสิ้น และยังมีการชี้ให้เห็นในแง่มุมที่ต่างกันของวัฒนธรรม ฉะนั้นในการดำเนินงานวัฒนธรรมจึงเป็นการดำเนินงานเพื่อให้บังเกิดผลต่อชีวิตของคนในชาติ โดยมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่การเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่สมดุลและยั่งยืนระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับสภาพแวดล้อม และธรรมชาติคนไทยทุกคนจึงควรตระหนักในความจำเป็นที่ต้องใช้วัฒนธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญในกระบวนการพัฒนาารวมทั้งเห็นความสำคัญของวัฒนธรรม และศึกษาหาความรู้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจซาบซึ้งและภาคภูมิใจในภูมิปัญญา ค่านิยม แบบแผนอันดีงามแห่งวิถีชีวิตแบบไทยตลอดจนช่วยกันเผยแพร่วัฒนธรรมและร่วมแรงร่วมใจกันที่จะธำรงรักษาไว้ ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงามของชาติไทยไว้สืบต่อไป

^{๔๙} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต อ้างในสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ๒๕๔๔ : ๑-๒).

๒.๖.๒ เครือข่ายวัฒนธรรม^{๕๐}

๑. สภาวัฒนธรรม

สภาวัฒนธรรม คือ ที่ประชุมของสัตบุรุษ ผู้ทรงคุณวุฒิทางวัฒนธรรม เป็นองค์กรผลักดันให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น เป็นองค์กรเอกชนที่ เกิดจากการรวมตัวกันตามความสมัครใจของประชาชนทุกหมู่เหล่า

สภาวัฒนธรรม คือ เวทีที่เป็นศูนย์กลางการติดต่อประสานงานร่วมพลังปฏิบัติกิจกรรมทางวัฒนธรรมร่วมกัน

สภาวัฒนธรรม คือ องค์กรภาคเอกชนที่ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ส่งเสริมสนับสนุน ให้จัดตั้งขึ้นเพื่อให้ประชาชนผู้ที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานวัฒนธรรมของท้องถิ่น

๑.๑ องค์ประกอบ สภาวัฒนธรรม ประกอบด้วย ประชาชนจากทุกหมู่เหล่า จากทุกภาคส่วนจัดระเบียบเป็นกลุ่ม ๆ เรียกว่า ภาคีต่าง ๆ ได้แก่

- ๑) ภาคีธุรกิจ
- ๒) ภาคีราชการ
- ๓) ภาคีวิชาการ
- ๔) ภาคีเอกชน
- ๕) ภาคีประชาชน
- ๖) ภาคีอื่น ๆ

ภาคีเหล่านี้รวมตัวกันเป็นระบบเครือข่าย เครือข่ายทางวัฒนธรรม และคัดเลือกผู้แทนเข้ามาเป็นคณะกรรมการบริหารดำเนินงานวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น

๑.๒ ประเภทสภาวัฒนธรรม สภาวัฒนธรรมมีหลายประเภท แบ่งเป็นระดับต่าง ๆ ได้แก่

- ๑) สภาวัฒนธรรมจังหวัด
- ๒) สภาวัฒนธรรมอำเภอ
- ๓) สภาวัฒนธรรมตำบล
- ๔) สภาวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร
- ๕) สภาวัฒนธรรมเขตต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร
- ๖) สภาวัฒนธรรมแขวง

^{๕๐} สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, แผนแม่บท ปิรณรงค์วัฒนธรรมไทย พ.ศ. ๒๕๓๗, (กรุงเทพมหานคร : สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ , ๒๕๕๐), หน้า ๔๒.

๓) สภาวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ

๔) สภาวัฒนธรรมอื่น ๆ เช่น สภาวัฒนธรรมชนเผ่า ฯลฯ

๑.๓ บทบาทหน้าที่ การกิจสภาวัฒนธรรม

๑) จัดกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมให้สภาวัฒนธรรมเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ และแนวความคิดการดำเนินงานวัฒนธรรม

๒) สนับสนุน ส่งเสริม การดำเนินงานวัฒนธรรมในท้องถิ่น

๓) ประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับหน่วยปฏิบัติเชื่อมโยงกันเป็นระบบเครือข่าย

๔) ระดมทรัพยากรจากทุกภาคส่วน สนับสนุนงานวัฒนธรรม

๕) ทำกิจกรรมเฝ้าระวัง เผยแพร่ อนุรักษ์ พื้นฟู ส่งเสริม พัฒนางานวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นตามความเหมาะสม

๑.๔ ปรัชญาแนวความคิดการจัดตั้งสภาวัฒนธรรม แนวความคิดการจัดตั้งสภาวัฒนธรรมเกิดจากปรัชญาที่ว่า วัฒนธรรมเป็นของประชาชน การดำเนินงานวัฒนธรรมจะบรรลุผลได้ดีจะต้องให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในฐานะผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบการดำเนินงานวัฒนธรรม

การพัฒนาจะให้สมดุลยั่งยืนต้องสนองความต้องการของท้องถิ่นอย่างเข้าใจและเข้าถึงด้วยการพัฒนาที่ให้ประชาชนแต่ละท้องถิ่นมีส่วนร่วมรับผิดชอบ สภาวัฒนธรรมเป็นแหล่งรวมของปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้มีประสบการณ์ที่หลากหลายการให้ประชาชนแต่ละท้องถิ่นเข้ามา ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา เพื่อประชาชนและโดยประชาชนในท้องถิ่นของตน หรือให้เกิดความรับผิดชอบ คิดเองทำเอง ภาครัฐเป็นเพียงผู้ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาจะขับเคลื่อนไปอย่างถูกต้องทิศทาง แก้ปัญหาตรงเป้าหมายได้มากขึ้น ดังนั้น สภาวัฒนธรรมจึงเป็นชุมพลแห่งการพัฒนาที่สำคัญยิ่ง^{๕๑}

๒. ศูนย์วัฒนธรรม

ศูนย์วัฒนธรรม คือ หน่วยงานเครือข่ายที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติดำเนินการให้จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินงานวัฒนธรรมทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค การจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมนี้จัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยศูนย์วัฒนธรรมเนื่องจากในขณะนั้นสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ต่อมาเมื่อโอนอำนาจหน้าที่มากระทรวงวัฒนธรรม และในปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกำลังดำเนินการ

^{๕๑} อ้างแล้ว. เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน, หน้า ๒๔.

ปรับปรุงระเบียบ โครงสร้าง กำหนดระบบงานและภารกิจของศูนย์วัฒนธรรมใหม่ให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น^{๕๒}

๒.๑ ประเภทของศูนย์วัฒนธรรม แบ่งประเภทของศูนย์วัฒนธรรม ดังนี้

- ๑) ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด
- ๒) ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอ
- ๓) ศูนย์วัฒนธรรมในสถานศึกษา
- ๔) ศูนย์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร

๒.๒ หน้าที่ของศูนย์วัฒนธรรม

- ๑) ศึกษา ค้นคว้า วิจัย และรวบรวมข้อมูลทางวัฒนธรรม
- ๒) อนุรักษ์ ส่งเสริม พัฒนา และเผยแพร่วัฒนธรรม
- ๓) ฝึกอบรมและสนับสนุนการฝึกอบรมวิทยากรและบุคลากรทางวัฒนธรรม
- ๔) จัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมและหรือจัดดำเนินการหอวัฒนธรรม
- ๕) ประสานงานและสนับสนุนการดำเนินงานวัฒนธรรมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่นทั้งภาครัฐบาลและเอกชน
- ๖) หน้าที่อื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมายจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

๓. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา หรือจะเรียกตามความเข้าใจง่าย ๆ ทั่ว ๆ ไปอาจเรียกว่า รัฐบาลท้องถิ่น ซึ่งนอกจากจะมีบทบาทอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายบัญญัติไว้แล้วยังมีการกำหนดหน้าที่เกี่ยวกับเรื่องงานวัฒนธรรมไว้เป็นการเฉพาะดังนี้ คือ บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิ อนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ย่อมมีหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรม และการฝึกอาชีพตามความเหมาะสม และความต้องการภายในท้องถิ่นนั้นและเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา อบรมของรัฐ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับมาตรฐานและระบบการศึกษาของชาติการจัดการศึกษาอบรมภายในท้องถิ่นตามวรรคสอง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต้องคำนึงถึงการบำรุงรักษาศิลปะจารีตประเพณี

^{๕๒} อ้างแล้ว. เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน, หน้า ๒๕.

และภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นด้วย ให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริมกีฬา จารีตประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น (พระราชบัญญัติ กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มาตรา ๑๖ (๑๑) (๑๘))

องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น (พระราชบัญญัติ องค์การบริหารส่วนจังหวัด ๒๕๔๐ มาตรา ๔๕(๗ ทวิ))

เทศบาลมีอำนาจและหน้าที่ บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น (พระราชบัญญัติ เทศบาล ๒๕๔๖ มาตรา ๕๐ (๘))

องค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล ๒๕๓๗ มาตรา ๖๖)

องค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ส่งเสริมการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น (พระราชบัญญัติ องค์การบริหารส่วนตำบล ๒๕๓๗ มาตรา ๖๗ (๕))

จะเห็นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐบาลท้องถิ่นเป็นหน่วยงานราชการที่เข้าถึงประชาชนในแต่ละท้องถิ่นได้มากที่สุด ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงเป็นหน่วยงานสำคัญที่เป็นภาคีเครือข่ายดำเนินงานวัฒนธรรมที่จะเป็นพลังในการขับเคลื่อนงานวัฒนธรรมให้เกิดมรรคผลส่งผลกระทบต่อประชาชนได้อย่างกว้างขวาง^{๕๓}

๔. สมาคม/มูลนิธิ

สมาคม คือ การก่อตั้งองค์กรสมาคมเพื่อกระทำการใด ๆ อันมีลักษณะต่อเนื่องร่วมกันและมีใช่เป็นการหาผลกำไรหรือรายได้มาแบ่งปันกัน ต้องมีข้อบังคับและจดทะเบียนตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๗๘

๕. มูลนิธิ

มูลนิธิ ได้แก่ ทรัพย์สินที่จัดสรรไว้โดยเฉพาะสำหรับวัตถุประสงค์ เพื่อการกุศลสาธารณะ การศาสนา ศิลปะ วิทยาศาสตร์ วรรณคดี การศึกษา หรือ เพื่อสาธารณประโยชน์อย่างอื่น โดยมีได้มุ่งหาผลประโยชน์ มาแบ่งปันกัน และได้จดทะเบียนตามบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๑๐

สมาคม มูลนิธิ ที่ได้รับอนุญาตให้จัดตั้งขึ้นตามมาตรา ๑๔ แห่งพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๔๘๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๘๖ และจะต้องปฏิบัติตามข้อบังคับสภา

^{๕๓} กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, แผนกลยุทธ์การบริหารทรัพยากรบุคคลกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๐, (กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, ๒๕๕๐).

วัฒนธรรมแห่งชาติ เรื่อง ควบคุมสมาคมและองค์การต่าง ๆ ลงวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๔๘๖ โดยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ประธานกรรมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ

๖. ภาควิชาอื่น ๆ

ภาคเครือข่าย ดำเนินงานวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากภาควิชาหลัก ๆ คือ สภาวัฒนธรรม ศูนย์วัฒนธรรม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) สมาคม มูลนิธิ แล้วยังมีเครือข่ายอื่นอีก ได้แก่

๖.๑ ชุมชนนาร่องในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน ชุมชนเหล่านี้เป็นเครือข่ายเฉพาะกิจตามรายการคือ โครงการส่งเสริมการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในวิถีชีวิต โดยมีการเสนอเข้ามาพิจารณาคัดเลือกคล้าย ๆ กับชุมชนนาร่อง วัฒนธรรมไทยสู่ภัยเศรษฐกิจชุมชนเหล่านี้ สวช. ได้จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นครูซึ่งกันและกัน ได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์การพัฒนาชุมชน สังคม ท้องถิ่นของงาน

๖.๒ ศูนย์วัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน กระทรวงวัฒนธรรม มีนโยบายส่งเสริมให้ดำเนินการและให้ปรับชื่อใหม่เป็นโครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนขึ้นเพื่อเป็นแหล่งรวมด้านวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ

สรุปได้ว่า เครือข่ายวัฒนธรรม ประกอบด้วย สภาวัฒนธรรม ศูนย์วัฒนธรรม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) สมาคม/มูลนิธิ มูลนิธิ และภาควิชาอื่น ๆ การพัฒนาต้องสนองความต้องการของท้องถิ่นอย่างเข้าใจและเข้าถึงด้วยการพัฒนาที่ให้ประชาชนแต่ละท้องถิ่นมีส่วนร่วมรับผิดชอบ เพื่อประชาชนและโดยประชาชนในท้องถิ่นของตน หรือให้เกิดความรับผิดชอบต่อตนเอง ภาครัฐเป็นเพียงผู้ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาจะขับเคลื่อนไปอย่างถูกต้องทิศทาง แก้ปัญหาตรงเป้าหมายได้มากขึ้น ดังนั้น สภาวัฒนธรรมจึงเป็นชุมพลแห่งการพัฒนาที่สำคัญยิ่ง

อย่างไรก็ตาม การเข้าร่วมเป็นเครือข่ายนี้ ลักษณะความเป็นเครือข่ายอาจเป็นการกำหนดเป้าหมายการทำงานบางอย่างร่วมกันหรือรักษาผลประโยชน์บางอย่างร่วมกันหากแต่การเป็นเครือข่ายบุคคล กลุ่มหรือองค์กรในเครือข่ายต่างก็มีความเป็นอิสระหรือเอกเทศ สามารถดำเนินพันธกิจของตนเองไปได้^{๕๔} การประสานเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายต้องเป็นไปอย่างเป็นระบบความสัมพันธ์หรือกำหนดภายใต้หลักการร่วมกัน เพราะการเข้าร่วมเครือข่ายถือเป็นการร่วมกันเป็นบางส่วนอีกทั้งเครือข่ายยังถือเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เป็นปฏิสัมพันธ์ของบุคคล กลุ่มหรือองค์กร^{๕๕}

^{๕๔} อรรถพ พงษ์วาท. **ครูกับเครือข่ายทางสังคม**. เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๓๙, หน้า ๖๗.

^{๕๕} เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. **การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ซีเอสเอ็มเดีย จำกัด. ๒๕๔๓, หน้า ๘๗.

และบางครั้งความสัมพันธ์เครือข่ายยังขยายโยงใย ซับซ้อนเหมือนตาข่าย และสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน หากแต่เป็นอิสระต่อกัน และยังเป็นกระบวนการเคลื่อนไหวที่มีความเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา^{๔๖}

สำหรับสังคมไทย มีปฏิบัติการเครือข่ายทุกระดับนับแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลและชุมชนที่ถือเป็นทุนทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ของชุมชนหมู่บ้านหรือท้องถิ่น ซึ่งมีพื้นฐานความเป็นชุมชนวัฒนธรรมที่มีความเป็นเครือข่ายภายใต้ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และมีหลักการอุปถัมภ์เกื้อกูลและพึ่งพากัน (เสรี พงศ์พิศ ๒๕๔๘: ๑๒- ๑๓) เครือข่ายมีคุณสมบัติที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญ และองค์ประกอบตั้งแต่สมาชิก ซึ่งมีการรับรู้วิสัยทัศน์ ผลประโยชน์ของสมาชิกร่วมกัน โดยต้องมีการสื่อสารทำความเข้าใจ กำหนดกิจกรรม สร้างปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน เพื่อเสริมสร้างซึ่งกันและกัน และอาจมีความสัมพันธ์ทั้งในแนวนอนที่เป็นความเสมอภาคกันตามแบบวัฒนธรรมสมัยใหม่ และ/หรือ อาจเป็นความสัมพันธ์แนวตั้งที่เป็นเครือข่ายอุปถัมภ์พึ่งพาแบบดั้งเดิม อย่างไรก็ตามเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์โยงใยหลายกลุ่มสามารถพัฒนาขึ้นเป็นองค์กร ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นองค์กรในวัฒนธรรมประชาธิปไตยสมัยใหม่ ซึ่งสมาชิกมีความสัมพันธ์แนวนอน

๒.๗ ข้อมูลทั่วไปของชุมชนวัฒนธรรมไทดำ หมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอยางตลาด จังหวัดเลย

๒.๗.๑ ประวัติและความเป็นมาของหมู่บ้าน

ชาวไทยเชื้อสายไทดำ นับเป็นชนชาติที่มีความเป็นมาซึ่งมีการสืบสานวัฒนธรรมและรักษาภูมิปัญญาของตนเอง โดยชาวไทยเชื้อสายไทดำเป็นชนกลุ่มหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนไทย ซึ่งได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ปะปนกัน สำหรับความเป็นมาของชาวไทยเชื้อสายไทดำ นับตั้งแต่สมัยที่มีการแย่งชิงดินแดนแคว้นต่าง ๆ ทางตอนเหนือของประเทศไทย (และบริเวณพื้นที่บางส่วนของประเทศเวียดนาม) ซึ่งเรียกว่าแคว้น ๑๒ จุไทย ชาวไทดำอพยพมาจากแคว้นพวน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน (ประสูติอีสานบ้านเฮา, ๒๕๖๐) ในบางข้อมูลจะบอกถึงว่าเป็นกลุ่มชาวไทยกลุ่มหนึ่งที่มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ในเขตสิบสองจุไทยเดิม หรือบริเวณลุ่มแม่น้ำดำและแม่น้ำแดงในเวียดนามตอนเหนือ ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ดั้งเดิมของชาวไทดำและชาวไทขาว ปัจจุบันสิบสองจุไทยคือ จังหวัดเดียน

^{๔๖} พระสุทธิทัย อาภากร (อบอู่), เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.). ๒๕๔๗, หน้า ๔๙.

เบียนฟูของเวียดนาม มีเขตติดต่อกับประเทศลาว คือ แขวงพงสาลี ปัจจุบันชื่อที่ชาวพื้นเมืองใช้เรียกตนเองที่จังหวัดเดียนเบียนฟูว่า “ไตดำ”^{๕๗}

แคว้นสิบสองจุไทยนั้นมีบันทึกในพงศาวดารเมืองไลว่า “เมืองที่พวกผู้ไทอาศัยอยู่นั้นคือ เมืองแกงหนึ่ง เมืองควายหนึ่ง เมืองตุงหนึ่ง เมืองม่วยหนึ่ง เมืองลาหนึ่ง เมืองโมะหนึ่ง เมืองหวัดหนึ่ง เมืองซางหนึ่ง รวมเป็น ๘ เมือง เมืองผู้ไทขาว ๔ เมือง ผู้ไทดำ ๘ เมืองเป็น ๑๒ เมือง จึงเรียกว่าเมืองสิบสองผู้ไท แต่บัดนี้เรียกเขตสิบสองจุไทย บริเวณลุ่มแม่น้ำดำและแม่น้ำแดงในเวียดนามภาคเหนือ ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ของไทดำ ไทแดง และไทขาว เมื่อฝรั่งเศสเข้ามาปกครองเวียดนามได้เรียกชนเผ่าที่อาศัยอยู่ลุ่มแม่น้ำดำว่า ไทดำ ที่เรียกว่าไทดำเพราะชนชาติดังกล่าวนิยมสวมเสื้อผ้าสีดำซึ่งย้อมด้วยต้นหอมหรือคราม แตกต่างกับชนเผ่าที่อยู่ใกล้เคียง ชาวไทดำเข้ามาในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ.๒๔๑๗ เนื่องมาจากเกิดเหตุการณ์พวกจีนฮ่อยกกำลังมาตีเมืองเชียงขวาง ซึ่งเป็นหัวเมืองสำคัญในแคว้นพวน ทางหลวงพระบางขอให้ฝ่ายไทยส่งกองทัพไปช่วยเหลือโดยมีพระยาภูธราภัย เป็นแม่ทัพคุมกองทัพไปปราบจีนฮ่อ ผลการปราบจีนฮ่อครั้งนั้นไทยชนะ เมื่อเหตุการณ์สงบไทยได้ใช้นโยบายอพยพผู้คนจากแคว้นพวนเข้ามายังประเทศไทยด้วย ชาวไทดำถูกกวาดต้อนมาถึงกรุงเทพฯ โดยทำมาหากินตามที่ต่าง ๆ เช่น เพชรบุรี ราชบุรี ลพบุรี สุพรรณบุรี และพิษณุโลก ภายหลังพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ไปตั้งหลักแหล่งที่บ้านหมี่ คลองสนามแจง จังหวัดลพบุรี หลังจากนั้นประมาณ ๘ ปี เจ้าเมืองบริรักษ์มณฑลขอราษฎรกลับไปยังเมืองเชียงขวางตามเดิม โดยเริ่มอพยพลงไปตามเส้นทางเรื่อย ๆ จนได้มาพักที่บ้านน้ำกอใหญ่ อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ในขณะเดียวกันฝรั่งเศสก็เข้าครอบครองดินแดนล้านช้างและได้ขอให้ไทยส่งคนอพยพคืนสู่ภูมิลำเนาเดิม

ชาวไทดำบางส่วนเห็นว่าต้องบุกป่าฝ่าดงเดินทางมาด้วยความยากลำบาก จึงขอหยุดตั้งหลักแหล่งที่บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ส่วนชาวไทดำอีกกลุ่มหนึ่งได้เดินทางข้ามแม่น้ำโขงไปยังบ้านน้ำกุ่ม แขวงเวียงจันทน์ แต่ในขณะนั้นเขตเวียงจันทน์มีปัญหาการเจรจากับฝรั่งเศส ชาวไทดำจึงข้ามแม่น้ำโขงย้อนกลับมาตั้งหมู่บ้านที่ตาต้อ ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย อยู่ได้ระยะหนึ่งจึงอพยพมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านนาเบน แต่ภูมิประเทศไม่เหมาะแก่การดำรงชีพจึงได้อพยพมาตั้งหลักแหล่งถาวรที่หมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลยด้วยกัน เพราะสภาพเป็นที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึงมีป่าเขาลำเนาไพรคล้ายถิ่นฐานเดิม เมื่อปี พ.ศ.๒๔๓๘ โดยมีจำนวนครัวเรือนในขณะนั้น ๑๕ หลัง ปัจจุบันชาวไทดำมีจำนวน ๘๒๕ ครัวเรือน โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ

^{๕๗} เพชรตะบอง ไพศุณย์. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของไทดำในกระแสการเปลี่ยนแปลง: กรณีศึกษาเปรียบเทียบทไตดำในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. ดุษฎีนิพนธ์หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. ๒๕๕๓, หน้า ๓๙.

ในทางกรเกษตรกรรม ชาวไทดำมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เช่น ภาษาพูดและภาษาเขียน อาชีพ การแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ การดำรงชีวิตประจำวันยังคงผูกพันกับประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อดั้งเดิมอยู่เป็นอันมากลักษณะทางสังคมของไทดำยังคงรักษาขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีและพิธีกรรมไว้อย่างเคร่งครัด ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในความเป็นปึกแผ่นและการดำรงเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์

การแต่งกายแบ่งเป็น ๒ ประเภทคือ เสื้อผ้าสำหรับใช้ในชีวิตประจำวันกับอีกชนิดหนึ่ง คือ สำหรับใส่ในงานประเพณีหรืองานบุญต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่ทั้งชายและหญิงมักนิยมใช้ผ้าฝ้ายทอมือย้อมคราม สำหรับเสื้อผ้าที่ใส่ในพิธีกรรมจะจัดทำขึ้นเป็นพิเศษสีดำตกแต่งด้วยผ้าไหมชิ้นเล็ก ๆ ส่วนใหญ่มีเครื่องประดับเป็นเงิน ผู้หญิงมี “ผ้าเปี้ยว” คล้องคอ ส่วนเด็ก ๆ จะมีหมวกคล้ายถุงผ้าปักไหมหรือด้ายสวยงาม เรียกว่า “มู” การใช้ผ้าชิ้นเป็นเอกลักษณ์ของหญิงเผ่าไทดำ ส่วนใหญ่จะนุ่งผ้าที่ทอกันขึ้นมาใช้เองตั้งแต่อดีตถึงยุคปัจจุบัน ชาวลาโว้งก็เช่นกัน ทุกครัวเรือนผู้หญิงจะเป็นผู้ทอผ้าขึ้นมาใช้เอง เป็นผ้าฝ้ายทอมือประกอบไปด้วยเชิงบนชิ้นเป็น “หัวชิ้น” “ตัวชิ้น” เชิงล่างซึ่งเป็น “ตีนชิ้น” ย้อมครามจนเป็นสีครามเข้มเกือบดำนำมาทอสลบลวดลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของลาโว้ง ผู้หญิงในชีวิตประจำวันจะนุ่งชิ้น “ลายแดงโมฆ” หรือ “ลายชะโด”

๒.๗.๒ ลักษณะการแต่งกายของคนไทดำ แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน

ส่วนที่ ๑ คือ หัวชิ้นจะเป็นสีครามไม่มีลวดลายกว้าง ๑๒ นิ้ว

ส่วนที่ ๒ จะเป็นลายโดยใช้เทคนิคการทอขัด แต่พิเศษที่ว่าเป็นฝ้ายแกมไหม คือ ใช้ไหมสีแดงเป็นเส้นยืน ทอเส้นพุ่งด้วยฝ้ายสีครามสลับสีฝ้ายอ่อนเป็นทางเล็ก ๆ คล้ายลายบนผลแดงโม เวลาทอเสร็จจะมองไม่เห็นไหมสีแดงเลย

ส่วนที่ ๓ กว้างประมาณ ๑ ฟุต มีลวดลายสีขาวสองสามริ้ว เย็บติดเป็นตีนชิ้น ถ้าสามีตายต้องเลาะตีนชิ้นนี้ออกเพื่อไว้ทุกข์การนุ่งชิ้นลายแดงโมจะต้องจับขอบบนของผ้านุ่งทั้งซ้ายและขวามาทบเกยกันตรงกลาง และพับขอบผ้าลงมาโดยไม่ต้องคาดเข็มขัดผ้าก็ไม่หลุด

ตำนานผ้าชิ้นลายแดงโมเป็นคำบอกเล่าสืบต่อกันมา การที่ผ้าชิ้นลายแดงโมใช้เส้นยืนสีแดงเป็นหลักเส้นพุ่งเป็นสีดำหรือครามเข้มเกือบดำนั้นเรื่องราวก็มีอยู่ว่า “เป็นธรรมเนียมมาตั้งแต่โบราณกาลผู้ชายที่เป็นสามีเป็นผู้นำของครอบครัวมีหน้าที่ออกจากบ้านไปเข้าป่าหักร้างถางพงเป็นแหล่งทำมาหากินทำไร่ไถนาหาเผือกหามัน ปลอยให้ภรรยาอยู่กับเหย้าเฝ้าเรือนจนกว่าสามีจะกลับบ้าน สามีจะนุ่งทอผ้าไปใจก็ประหวั่นถึงสามีที่เข้าป่าหลายวัน อันความรักความคิดถึงย่อมจะมีอยู่ในตัวของทุกคนมันวิ่งเล่นอยู่ทุกลมหายใจยิ่งกว่ากระสวยที่พุ่งผ่านเป็นเส้นขัดให้เป็นผืนผ้าในทอผ้าที่กำลังทออยู่สามีจึงใช้สีแดงย้อมเส้นยืนซึ่งเป็นสีที่ใช้แทนหัวใจที่โหยหาอาวรณ์ในคนรักที่จากกัน ส่วนเส้นพุ่งใช้สีครามเข้าเกือบดำแทนตัวเองใช้ทอทับเป็นเส้นขัดให้เกิดเป็นเนื้อผ้าโดยซ่อนเส้นยืนสีแดง

เอาไว้ เมื่อเวลานุ่งผ้าขึ้นลายแดงโมคยสามีต้องแสงแดดแวววับของเหลือบสีแดงสะท้อนออกมา เปรียบหนึ่งเป็นสื่อสัญญาณแห่งความรักที่มีต่อกันแม้จะเห็นเพียงราง ๆ ก็ตาม ที่เป็นเช่นนี้ก็เพื่อปกปิดความอายที่เป็นคุณสมบัติของหญิงสาวชาวลาโว้งโดยแท้”

ผ้าขึ้นลายแดงโมจะต้องนำมาต่อหัวขึ้นสี่ครามเข้มเกือบดำ ส่วนตีนขึ้นเย็บต่อให้มีความหนาเพื่อป้องกันไม่ให้ชายผ้าขึ้นขาดง่าย โดยหลักการของการทอผ้าทั่ว ๆ ไป เส้นยืนจะมีขนาดเล็กกว่าเส้นพุ่ง การทอผ้าแบบลาโว้งจึงสามารถที่จะซ่อนสีแดงของเส้นยืนเอาไว้ได้อย่างมิดชิด แต่ไม่สามารถจะซ่อนนอญของสีที่เหลือบเอาไว้ เมื่อเวลาต้องแสงแดดจะมีสีของเส้นยืนสะท้อนออกมาให้เห็นนี้แหละภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวไทดำ ตำนานขึ้นนางหาญเป็นชื่อเรียกขึ้นตาหมีของชาวบ้านนาป่าหนาด จังหวัดเลย เป็นขึ้นที่ทอลักษณะเดียวกับขึ้นตาหมี แต่มีการขีดค้นลายมากกว่าขึ้นตาหมี โดยที่ขึ้นนางหาญนี้มีตำนานเล่ามาคือ หญิงไทดำที่ทอ มีพี่น้องที่เป็นหญิง ๓ คน หญิงคนแรกเป็นผู้คิดค้นการมัดลายและทำการทอ แต่ทอยังไม่ทันแล้วเสร็จก็เสียชีวิตลง คนที่สองจึงทอต่อ ในระหว่างทอก็เสียชีวิตตามกันไปเป็นคนที่สอง หญิงคนที่สามจึงได้บอกเล่าผีเรือนว่า หากทอขึ้นผืนนี้สำเร็จ เมื่อมีการเสนเรือนจะใส่สำหรับให้จึงทำให้หญิงคนที่สามทอขึ้นผืนดังกล่าวได้สำเร็จ ตั้งแต่นั้นมาชาวไทดำจึงนิยมใช้ขึ้นตาหมี หรือขึ้นนางหาญ ประกอบในพิธีการเสนเรือนมาจนถึงปัจจุบัน คำว่า “นางหาญ” ชาวบ้านนาป่าหนาดบอกว่า หมายถึง ความกล้า ความเด็ดเดี่ยว ซึ่งน่าจะหมายถึงหญิงในตำนานคนที่สาม ที่กล้าทอขึ้นผืนดังกล่าวได้จนสำเร็จอย่างเด็ดเดี่ยวนั่นเอง

เสื้อก้อมเป็นเสื้อสีดำด้วยการย้อมคราม ตัดเย็บด้วยมือฝีเข็มละเอียดจนสามารถสวมได้ทั้งสองด้าน ลักษณะเป็นเสื้อคอกลมผ่าหน้าแขนกระบอกเข้ารูป ติดกระดุมเงินถี่มากประมาณ ๙ – ๑๑ เม็ด ถ้าฐานะดีก็จะติด ๒ แถว กระดุมนั้นทำด้วยเงินเก่าตีด้วยฝีเข็มเป็นยอดแหลมมีลายกลีบบัวติดห่วง ปัจจุบันหายากมาก เสื้อก้อมเป็นเสื้อที่ใช้คู่กับผ้าขึ้นเป็นชุดลำลองหรือชุดประจำเผ่าของชาวลาโว้ง ซึ่งผู้หญิงใช้สวมไปทุกแห่ง

ทรงผมของชาวไทดำหรือลาโว้ง เป็นอีกเอกลักษณ์หนึ่งที่มีความโดดเด่น กล่าวคือ ทรงผมนี้มีชื่อเรียกว่า “ปั้นเกล้า” โดยลักษณะของปั้นเกล้าจะบ่งบอกถึงอายุและสถานะภาพทางสังคม ซึ่งมีชื่อเรียกแตกต่างกัน ดังนี้

-หญิงอายุ ๑๓-๑๔ ปี ผมยาวประไหล่ แต่ยังรวบไม่ได้ทรงนี้เรียกว่า เอื่อมไหล่ หรือ เอื่อมไร

-หญิงอายุ ๑๔-๑๕ ปี ผมเริ่มยาวมากขึ้นจะพับปลายผมม้วนขึ้นแล้วใช้หวีสับไว้ตรงท้ายทอยทรงนี้ เรียกว่า ผมสับปิ่น

- หญิงอายุ ๑๕-๑๖ ปี ผมยาวพอมัดได้บ้างแล้วรวบผมมัดเป็นกระจุก และทำเหมือนกระบังไว้ทางด้านหน้า ปล่อยหางผมไว้ด้านหลังทรงนี้เรียกว่า ผมจุกต๊ับ

-หญิงอายุ ๑๖-๑๗ ปี ผมยาวพอสมควรแล้ว รวบโดยเอาผมผูกเป็นปมเหมือนผูกเชือกไว้ด้านหลังปล่อยชายผมลงข้างขวาทรงนี้เรียกว่า ผมขoderกระตอก

-หญิงอายุ ๑๗-๑๘ ปี เก้าผมโดยผูกลักษณะคล้ายโบว์ ไว้ด้านซ้าย ปล่อยชายผมเป็นหางไว้ด้านหลัง ทรงนี้เรียกว่า ปั้นเกล้าขoderขอย

-หญิงอายุ ๑๙-๒๐ ปีขึ้นไป ถือว่าเป็นสาวเต็มตัว ผมทรงนี้ต้องใช้ผมยาวมากจึงจะเกล้าได้โดยเกล้าผมตลบไว้กลางศีรษะม้วนชายสอดเข้าข้างในใช้ไม้สอดขัดไว้เพื่อไม่ให้หลุด ทรงนี้เรียกว่า ปั้นเกล้าตวง และเมื่อพ่อแม่ หรือสามีตายหญิงนั้นต้องไว้ทุกข์โดยปั้นเกล้าให้ตกค่อนไปทางด้านหลังไม่ยกสูงทรงนี้ เรียกว่า ปั้นเกล้าตักหรือทรงแม่หม้าย

การละเล่นของชาวไทดำ ชาวไทดำหรือลาวโซ่งมีอาชีพหลัก คือ การทำนา หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้วช่วงเดือน ๕-๖ เป็นช่วงพักผ่อน ชายหนุ่มก็จะเดินทางไปเที่ยวต่างหมู่บ้านเพื่อพูดคุยและทำความรู้จักกับหญิงสาวโดยมีการใช้เสียงแคนเป็นสื่อ ประเพณีอันนี้เราเรียกว่า “อันกอนพ่อนแคน” จะเริ่มด้วยการโยนลูกช่วง เมื่อรับลูกช่วงได้ก็จะมาเจรจาของสิ่งของเป็นที่ระลึกแก่กัน ชายมักขอสไบของหญิงเป็นสื่อแทนรักหญิงจะขอผ้าขาวม้าเป็นที่ระลึก หลังจากนั้นก็จะเป็นการละเล่นพ่อนแคน ซึ่งเพลงที่ใช้ในการพ่อนแคนมีอยู่หลายเพลง ลักษณะลีลาร้ายรำเป็นไปตามจังหวะและทำนองของเสียงแคน “แคนย่าง” เป็นจังหวะค่อนข้างช้าการร้ายรำอ่อนช้อยงดงาม “แคนเล่น” เป็นเพลงจังหวะเร็ว การร้ายรำเป็นการหยอกล้อสนุกสนาน “แคนแกร” เป็นเพลงจังหวะปานกลางการร้ายรำอ่อนช้อยสลับการรำอยู่กับที่โดยย่อและโยตัวตามจังหวะ

๒.๗.๓ ฮีตคองประเพณี

ประเพณีการเกิดนับตั้งแต่ท้องจนถึงวันคลอดผู้เป็นแม่คงทำงานตามปกติไม่มีการพักผ่อน โดยเชื่อว่าการออกใช้แรงงานนั้นจะทำให้คลอดลูกง่าย เมื่อมีอาการเจ็บท้องก่อนคลอดจะทำพิธีเช่นผีเรือนเรียกว่า “วานขวัญผีเรือน” การประกอบพิธีกรรมให้หมอขวัญเป็นผู้ทำพิธีฆ่าไก่ ๑ ตัว เช่นให้ผีญาติพี่น้องที่ตายทั้งกลมหรือตายในขณะคลอดลูกกินก่อน เพื่อไม่ให้มารังควาญรบกวนในขณะคลอด เมื่อเด็กคลอดพ้นจากครรภ์มารดาแล้ว ก็จะตัดสายรกซึ่งเรียกว่า “สายแห่” ยาวประมาณ ๒ ข้อมือ อาบน้ำเด็กน้อยด้วยน้ำอุ่นแล้วนำไปวางไว้ในกระดังงาจนกระทั่งสายรกลุดออกมา เมื่อสายรกลุดพ้นออกจากครรภ์แล้วนำไปล้างบรรจุใส่กระบอกล้อมไฟที่เตรียมไว้ แล้วนำไปแขวนที่คอกไม้ใหญ่ในป่าบังแห่ ซึ่งเป็นป่าสำหรับทิ้งรกเด็กแรกเกิด โดยแขวนสูงจากพื้นดินระดับเสมอศีรษะคนเดินผ่าน ส่วนแม่ก็ให้ล้างชำระทำความสะอาดร่างกายเล็กน้อยแล้วนั่งอยู่ไฟเรียกว่า “อยู่กำเดียน” เมื่อถึงเตาไฟให้หันหน้าเข้าหาเตาไฟจะเอามือควักเขม่าควันไฟมากิน หลังจากนั้นดื่มน้ำร้อนอยู่ไฟและอาบน้ำร้อนที่ต้มผสมใบไม้ซึ่งเป็นสมุนไพรพื้นบ้านจนครบเดือนภายหลังคลอดเริ่มอยู่ไฟตั้งแต่วันแรกเป็นเวลา ๓๐ วัน ในระยะแรก การอยู่ไฟจะนั่งอยู่ที่เตาไฟตลอดเวลา ๓ วัน เรียกว่า “อยู่กำไฟ” แม่กำเดียนหรือหญิงที่อยู่ไฟจะต้องระมัดระวังเรื่องอาหาร รับประทานได้แต่ข้าวเหนียวนึ่งกับเกลือคั่ว หรือเกลือเผาจนครบ

๓ วัน จึงจะ “ออกกำไฟ” ในระยะนี้จะมีญาติพี่น้องและผู้ใกล้ชิดมาเยี่ยมเยียนและอยู่เป็นเพื่อนตลอดเวลา เมื่อออกกำไฟแล้ว ให้ไปสระผมที่ทำน้ำแต่จะไม่อาบน้ำ ใช้ผ้ารัดเอวไว้ผืนหนึ่งพร้อมกับคาด “ผ้าฮ้ายพันใต้ไฟ” (ชุดติดไฟ) ทับไว้อยู่ข้างนอกเพื่อให้เกิดความอบอุ่นแก่ร่างกาย เมื่อกลับมาถึงเรือนแล้วทำพิธีเช่นผีย่าไฟโดยใช้ไข่ไก่ ๑ ฟอง ไปวางไว้ตรงที่ทารกคลอด ทำพิธีสู่ขวัญให้แก่เด็กน้อย สู่ขวัญนม และสู่ขวัญที่นอนเพื่อขอให้ช่วยดูแลรักษาและเลี้ยงดูเด็กน้อยที่เกิดใหม่ ส่วนแม่ใช้ไข่ต้ม ข้าวต้ม ขนมหัน จัดใส่สำหรับทำพิธีสู่ขวัญ หลังจากนั้นเมื่อถึงเวลากลางคืนก็ให้แม่และเด็กน้อยย้ายไปนอนบริเวณที่นอนตามปกติ แต่ผู้เป็นแม่จะต้องอยู่ไฟต่อไปจนกระทั่งครบ ๓๐ วัน จึงออกจาก “อยู่กำเดือน”

อาหารการกินในเวลาอยู่ไฟจะไม่รับประทานเนื้อสัตว์ทั่วไป มีแต่ผักและปลาบางชนิด เช่น ปลาคิง ปลาแก้ม โดยนำมาปิ้งเมื่อครบ ๒๐ วัน ฆ่าเป็ด ๑ ตัว เพื่อทำพิธีเช่นผีย่า จากนั้นจึงเริ่มรับประทานเนื้อสัตว์ได้ โดยเริ่มจากเป็ดก่อน ต่อมาเป็นไก่ หมู ปลาย่าง ปลาไหลย่าง ห้ามรับประทานเนื้อสัตว์ใหญ่ เช่น เนื้อวัว เนื้อควายจนกว่าจะออกจากกำเดือน โดยเฉพาะเนื้อควายเผือกห้ามรับประทานเด็ดขาด เพราะจะทำให้มีอาการแสดงอาจถึงตายได้

ประเพณีวัยหนุ่ม การศึกษาอบรมพ่อจะสอนลูกชายให้รู้จักการทำอะไรเ็นนา การจักสาน เช่น สานกะเลือบ กระบุง ข้อง ไซ และภาชนะต่าง ๆ ส่วนแม่จะสอนลูกสาวให้รู้จักเย็บ (การงาน) เหย้า การเรือน ปั่นฝ้าย เลี้ยงไหม สวมไหม ทอผ้า และการประดิษฐ์ลวดลายต่าง ๆ บนผืนผ้า

การเลือกคู่ครอง เมื่ออายุย่างเข้าสู่วัยหนุ่มวัยสาว ผู้สาวจะชวนเพื่อน ๆ ไปลงช่วงปั่นฝ้ายเป็นกลุ่ม ๆ ในยามค่ำคืนของฤดูหนาว ส่วนผู้บ่าวก็จะชวนกันไปเยี่ยมสาวปั่นฝ้าย โดยเป่าปี่แล้วขับไท่ดำวนเวียนไปตามตามช่วงโน้นบ้างช่วงนี้บ้าง มีการขับโต้ตอบกันไปมาระหว่างหนุ่มสาวจนดึกดื่น จึงกลับขึ้นเรือนโดยมีผู้บ่าวที่ขอบพอกันติดตามไปส่ง กระทำเช่นนี้เป็นกิจวัตรประจำจนเกิดความรักซึ่งกันและกัน ฝ่ายชายจะเล่าให้พ่อแม่ฟังเกี่ยวกับเรื่องที่ตนไปรัก มักผู้สาวแล้วอยากได้เป็นภรรยา หลังจากนั้นพ่อแม่ก็จะไปหาหรือบรรดาลูกบ้านน้ำอาที่นับถือ แล้วแต่ง “พ่อใช้” (พ่อสื่อ) ไปถามผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง ๒-๓ ครั้ง โดยปกติการไปถามครั้งแรก หรือครั้งที่สองพ่อแม่ฝ่ายหญิงจะยังไม่ตอบตกลงหรืออาจบอกปัดก็ได้ ดังนั้นจึงไปถามอีกเป็นครั้งที่สามเรียกว่า “ถามขาด” เมื่อพ่อแม่ฝ่ายหญิงตอบรับก็เป็นอันว่าตกลงให้แต่งงานกันได้ หลังจากนั้นจะเตรียมพิธีกินดองน้อย กินดองน้อยเป็นพิธีสู่ขอเรียกว่า “ไปส่อง” ฝ่ายชายจะจัดเตรียมพาข้าวหรือขันหมากสู่ขอ โดยฆ่าไก่ ๔ ตัว แยกเป็น ๔ ห่อ สิ่งของประกอบพิธีสู่ขอจะทำเป็นห่ออย่างละ ๔ ห่อ ได้แก่ ปลาปิ้ง ๔ ห่อ หนัगत ๔ ห่อ (เปลือกไม้ใช้เคี้ยวกับหมาก) พลุ ๔ ห่อ เหล้า ๔ ขวด จัดใส่สำหรับมอบให้เฒ่าแก่ญาติฝ่ายเจ้าสาว แล้วมอบตัวเป็นเชยกว้านในวันนั้น เพื่อเตรียมพิธีกินดองใหญ่ (แต่งงาน) ต่อไป เชยกว้านจะอาศัยอยู่ที่บ้านเจ้าสาวเพื่อเตรียมตัวเข้าสู่พิธีกินดองโดยใช้เวลา ๒ เดือน ถึง ๑ ปี บางรายอาจใช้เวลา ๓-๔ ปี และยังมีพิธีอยู่กินกันฉันสามีภรรยา เพราะผิดผีเรือน จะต้องนอนอยู่ทางกว้าน (ปลายเท้าของพ่อตาแม่ยาย) หลังจากพิธีส่อง ฝ่ายหญิงยังมีสิทธิเสรีในการพูดคุยกับผู้บ่าวคนอื่นที่มาเยี่ยมพาราสิ โดยที่สามีจะต้องทำเป็นไม่รู้ไม่เห็นและไม่

โกรธ ทั้งนี้เพื่อทดสอบความอดทนอดกลั้นในอารมณ์ “พิธีแต่งงาน” เป็นพิธีแต่งงานของไทยดำมีกำหนด ๓ วัน บางครั้งจะจัดพิธีพร้อมกับการ “เสนเรือน”

วันแรกฝ่ายชายจะทำพิธีเสนเรือนที่บ้านเจ้าสาวโดยฆ่าหมู ๑ ตัว ไก่ ๘ ตัว ปลาปิ้ง ๘ ห่อ หาด ๘ ห่อ พลุ ๘ ห่อ เหล้าไห ๒ ไห พร้อมกับเงินสินเลี้ยง หรือค่าน้ำนม ๕ หมัน ๒ ปี ฆ่าควาย ๑ ตัว เลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน วันที่สองสะใภ้ใหม่จะไปหยามเรือนพ่อปู่แม่ย่า คือไปเยี่ยมพ่อแม่ของสามี ตั้งแต่ตอนเช้าเพื่อแสดงความเคารพ สะใภ้จะต้องมีของไปฝาก เช่น ผ้าเปียว ผ้าปู ที่นอน ชิ่นไหม เสื้อ ถักย้อม ที่ทำจากฝีมือของตนเอง ส่วนพ่อปู่แม่ย่าจะให้เงินรับไหว้ จำนวน ๕-๑๐ หมัน หรือให้สิ่งของตอบแทนตามสมควรแก่ฐานะ หลังจากนั้นก็จะไปบไหว้ญาติผู้ใหญ่ของสามี จนกระทั่งถึงตอนบ่ายจึงเดินทางกลับไปรับประทานอาหารเรียกว่ากินงายหัว ส่วนวันที่สามของพิธีแต่งงานเป็นวันสรุป เพื่อเก็บของที่ยืมมาจัดงานส่ง ทำอาหารเลี้ยงผู้ที่อยู่ช่วยงาน ส่วนมากจะเป็นญาติพี่น้องเพื่อนสนิทและเพื่อนบ้านใกล้เคียง ธรรมเนียมดั้งเดิมของไทยดำผู้เป็นชายจะต้องอยู่ที่บ้านของพ่อตาแม่ยายถึง ๑๒ ปี จึงจะมีสิทธิ์กลับคืนไปอยู่กับพ่อแม่ฝ่ายสามี หรือปลูกเรือนใหญ่อยู่ใกล้ ๆ กับพ่อแม่และญาติฝ่ายสามี ต่อมาลดลงเหลือ ๘ ปี ปัจจุบันลดลงเหลือ ๔ ปี สำหรับคำว่า “มานทาง” ในธรรมเนียมของชาวไทดำ หมายถึง หญิงที่มีท้องนอกสมรส ซึ่งจะถูกลงโทษโดยถูกอำนาจการปกครองของหมู่บ้านปรับไหม ทั้งชายและหญิงเป็นเงิน ๑ หมัน ๕ ปี เรียกว่า “เงินล้างน้ำล้างท่า” แล้วให้อยู่กินเป็นสามีภรรยา กัน ถ้าหากฝ่ายชายไม่ยอมรับเป็นภรรยาจะต้องเสียค่าปรับไหมให้แก่ฝ่ายหญิงเป็นเงิน ๓๐ หมัน ในกรณีที่หญิงนั้นตายจะถูกชาวบ้านปรับไหมเรียกว่า “เฮียวขาว” โดยให้ฆ่าควาย ๑ ตัวเพื่อเลี้ยงผู้มาช่วยงานศพแล้วมอบความรับผิดชอบการจัดงานศพให้ฝ่ายชายรับภาระทั้งหมด

ประเพณีการตาย

เมื่อมีคนตายในหมู่บ้านจะมีการยิงปืนขึ้นฟ้า ๓ นัด เพื่อเป็นสัญญาณบอกกล่าวแก่ชาวบ้าน ซึ่งทุกคนจะหยุดทำงานจนกว่าจะนำศพไปฝัง หลังตายบรรดาญาติพี่น้องจะช่วยกันอาบน้ำศพ จากนั้นก็แต่งตัวด้วยชุดเสื้อผ้าของเผ่าไทดำนำผ้าแพรสีขาวมาเย็บเป็นถุงบรรจุศพแล้วใช้ไหมเย็บติดให้เรียบร้อยบรรจุลงในโลงศพโดยใช้ผ้าคลุมหน้าศพไว้ผืนหนึ่งกรณีเด็กน้อยตายจะไม่ประกอบพิธีกรรมโดยตายวันไหนให้นำไปฝังในวันนั้น ส่วนคนหนุ่มสาวถ้าตายตอนกลางคืน ในเช้าวันรุ่งขึ้นให้ฆ่าหมู หรือวัว หรือควาย ๑ ตัว เพื่อทำอาหารจัดสำรับทำบุญอุทิศให้กับผู้ตายกิน ที่เรียกว่า “เฮ็ดงาย” พอถึงตอนเย็นก็นำไปฝัง ส่วนคนวัยกลางคนหรือผู้สูงอายุตายเก็บศพไว้ ๑-๒ คืน แล้วจึงนำไปฝังและฆ่าหมู หรือวัว หรือควาย ๑ ตัว เฮ็ดงายให้ผู้ตายในเช้าของวันที่จะนำไปฝัง การทำพิธีฝัง มีการฆ่าหมู ๑ ตัว เพื่ออุทิศให้เรียกว่า “หมูเข้าขุม” หลังจากนั้นอีก ๓ วัน จะทำพิธีเฮ็ดเฮียวทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้โดยนำเครื่องเฮียวไปส่งให้ที่ป่าช้าเมื่อเสร็จพิธีฝังศพผู้ไปร่วมพิธีศพทุกคนจะลงไปอาบน้ำชำระร่างกายและสระผมในแม่น้ำ เพื่อชำระสิ่งอัปมงคลทั้งหลายออกจากร่างกาย พอถึงตอนเย็นหมอขวัญจะทำพิธีสู่ขวัญให้แก่ครอบครัวของผู้ตายและผู้ที่เป็นศพเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ทุกคน หลังจากนั้น

ครอบครัวของผู้ตายจะจัดสำหรับอาหารไปทำทานอุทิศให้ที่หลุมฝังศพผู้ตายเป็นเวลา ๗ วัน พอครบวันที่เจ็ด จะทำพิธีเชิญขวัญหรือวิญญาณของผู้ตายขึ้นไปเป็นผีเรือน โดยนำไปไว้ด้านในสุดของเรือนเรียกว่า “กะลอหอง” เพื่อปกป้องคุ้มครองลูกหลานและสมาชิกในครอบครัวให้อยู่ดีมีสุขตลอดไป หลังจากนั้นเมื่อครบรอบวันตายทุก ๆ ๑๐ วัน จะจัดพานข้าวเป็นสำหรับเล็ก ๆ เพื่อทำพิธีเช่นผีเรือนเรียกว่า “เสนเทวดาปาดตง” หรือ “มือปาดตง” นำไปวางไว้ที่ห้องผีเรือน โดยใช้อาหารจากที่สมาชิกในครอบครัวรับประทานในชีวิตประจำวัน ส่วนการเสนปาดตงเป็นพิธีพิเศษจะทำในช่วงเวลาที่ได้ผลผลิตจากการเก็บเกี่ยวข้าว ทำพิธีเสนปาดตงเพื่อทานข้าวใหม่ให้ผีเรือนกินก่อนสมาชิกของครอบครัวเป็นการแสดงความกตัญญูตเวทีต่อผู้มีพระคุณเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่ครอบครัวและลูกหลาน

พิธีเสนเรือน

เป็นพิธีเช่นไหว้ผีเรือนของไทยดำ ซึ่งเป็นผีพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ตามปกติพิธีเสนเรือนจะปฏิบัติกันทุกครอบครัวเป็นประจำ ๒-๓ ปีต่อครั้ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานะและความพร้อมของครอบครัว เพื่อคุ้มครองบุตรหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข ทำมาหากินเจริญก้าวหน้า ผู้ประกอบพิธีกรรมคือ “หมอเสน” ส่วนผู้ร่วมพิธีได้แก่บรรดาลูกหลานและญาติ ๆ รวมทั้งแขกเชิญในกรณีที่บ้านหรือสมาชิกในครอบครัวเป็นพนักงานของรัฐ มีตำแหน่งสำคัญจะเชิญแขกจำนวนมาก บางครั้งแขกมาร่วมงาน ๒๐๐-๓๐๐ คน ญาติที่มาร่วมงานแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

ประเภทแรกญาติสืบสายโลหิตจะแต่งกายแบบธรรมดา และประเภทที่สองญาติจากการแต่งงาน ได้แก่ ฝ่ายชายหรือสะใภ้จะแต่งกายพิเศษด้วยชุด “เสื่อฮี” หรือเสื่อยาว เพื่อเป็นการเคารพผีเรือนและเป็นที่สังเกตให้ผู้มาร่วมงานรู้ว่า เป็นชายหรือสะใภ้ ก่อนทำพิธีเสนเรือนจะจัดเตรียมสิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีกรรม ได้แก่ เหล้า หมู ๑ ตัว ตามปกติจะเตรียมต้มเหล้าไว้ล่วงหน้าใส่ไหฝังดินไว้ ๖ เดือน ถึง ๑ ปี เพื่อให้ได้เหล้าที่มีคุณภาพดี ส่วนหมูจะเตรียมเลี้ยงไว้ล่วงหน้าเป็นเวลา ๑ ปี โดยพิธีเสนเรือนจะเริ่มโดยมีหมอเสนเป็นผู้ประกอบพิธีในห้องผีเรือน ผู้เข้าร่วมพิธีได้แก่ญาติที่อยู่ในสังหรือตระกูลเดียวกัน เริ่มจากเจ้าบ้านยกสำรับเครื่องเช่นถาดยวผีเรือน

จากนั้นหมอเสนจะเริ่มประกอบพิธีโดยกล่าวเชิญผีเรือนให้มารับเครื่องเช่น โดยเรียกชื่อผีเรือนจาก “ป๊า” รายชื่อผีเรือนให้มากินเครื่องเช่นที่ละคนขณะที่เรียกชื่อหมอเสนจะใช้ไม้ทุ (ตะเกียบ) คีบอาหารและเครื่องเช่นป้อนให้ผีเรือนกิน โดยหย่อนลงทางช่องเล็ก ๆ ลงไปใต้ถุนบ้านแล้วหยอดน้ำตามลงไปจนกระทั่งเรียกชื่อครบทุกคน พิธีเช่นให้ผีกินอาหารนี้จะทำ ๒ ครั้ง คือ มือเช้าและกลางวัน จากนั้นจะเสนเหล้าหลวงโดยใช้เหล้า ๑ ขวด และกับแกล้มเป็นเครื่องเช่น หมอเสนจะทำพิธีเรียกผีบรรพบุรุษมากินตามรายชื่อในปีผีเรือนจนครบทุกคนเป็นเสร็จพิธี

ความเชื่อ

ชาวไทยดำมีความเชื่อเรื่อง “ผีฟ้า” หรือ “แถน” คือ เชื่อว่าแถนเป็นผู้สร้างโลกและบันดาลให้มีทุกสิ่งทุกอย่าง นอกจากนี้ยังนับถือผีบรรพบุรุษหรือที่เรียกว่า “ผีเฮือน” ซึ่งเมื่อตายแล้วจะ

ไม่ไปไหนยังคงวนเวียนคอยช่วยเหลือลูกหลานอยู่ ด้วยเหตุนี้เมื่อชาวไทดำตายลง ลูกหลานจะนำศพไปฝังและไปเชิญผีจากหลุมหลังจากที่ตายแล้ว ๓ วัน เรียกว่า “พิธีเอาผีขึ้นเรือน” ในบ้านจะจัดที่มุมใดมุมหนึ่งของห้องเป็น “กะลอห้อง” หรือ “กะลอฮ้อง” มีพานข้าว (ถาดใส่ข้าว) เป็นที่บูชาผีบรรพบุรุษ ปกติไม่อนุญาตให้ผู้อื่นที่ไม่ใช่ญาติเข้าไป

ในปัจจุบันชาวไทดำบางส่วนได้หันมาสนใจพุทธศาสนามากขึ้น และเริ่มเผาศพแทนที่จะฝังอย่างเดิม และพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น ความเชื่อเรื่องผีเรือน ความเชื่อเกี่ยวกับหมอรักษา หรือเจ้าบ้าน (พระเสื้อเมือง) เมื่อมีคนตายทุกบ้านจะหยุดทำงานจนกว่าจะนำคนตายไปป่าช้าเรียบร้อยแล้ว จึงเริ่มทำงานใหม่ ในงานศพไม่มีพระสงฆ์มาเกี่ยวข้องเพราะถือว่าพระกับผีไม่ถูกกัน แต่ถึงอย่างไรก็ยังนิยมฝังศพมากกว่าเผา

นอกจากนั้น ชาวไทดำยังเป็นชาติพันธุ์ที่นับถือ “พอมด” ซึ่งพอมดเปรียบเหมือนเทวดา การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ จะเป็นการเชิญพอมดมาเพื่อประกอบพิธีกรรมของชนเผ่า และการประกอบพิธีกรรมบูชาพอมด ชาวไทดำจะล้อมวงกันเต้น และจะมีหญิงกระทุ้งไม้ไฟให้จังหวะรอบวง ซึ่งประเพณีดังกล่าวเป็นการเล่นเพื่ออัญเชิญเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และใช้เวลานานเป็นวัน ๆ โดยที่ชาวบ้านจะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาร่วมพิธีขบมด เป็นการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ เมื่อมีคนเจ็บป่วยเรื้อรังในครอบครัวรักษาด้วยหมอยาแล้วไม่หาย สามิภรรยา หรือญาติของผู้ป่วยจะไปหา “หมอเหยา” มาเสกเป่าเยียวยาแก้ไข ถ้ายังไม่หายก็จะไปเชิญหมอมด มาทำพิธีรักษา หมอมดจะรักษาด้วยการขบมดและเสี่ยงทาย เพื่อให้ทราบสาเหตุของการเจ็บป่วย ถ้าหากถูกผีทำก็จะทำพิธีเลี้ยงผีแก้ไขอาการเจ็บป่วย เดิมการรักษาของหมอมดมีค่ากาย (ขึ้นครู) ๒ ปี แต่ปัจจุบันใช้เงิน ๑,๐๐๐ กีบ เทียน ๘ คู่ ไข่ ๒ ฟอง กระเทียม ๒-๓ หัว ฝ้าย ๑ มัด เกลือ ๑ ห่อ ข้าวสารใส่กะละมัง หวี และปอยผม ๑ ปอย เพื่อถวายให้ผีมด การรักษาเริ่มด้วยการให้ผู้ช่วยหมอมด ๒ คนช่วยกันเป่าปี หมอมดจะทำการขบมดเพื่อเชิญผีมดให้มาช่วยในการวินิจฉัยสาเหตุของการเจ็บป่วย โดยสุ่มถามผีมดว่าถูกผีอะไรทำ เช่น ถามว่าถูกผีเรือนทำไหม แล้วเสี่ยงทายหาคำตอบด้วยการสาดข้าวสารลงบนพื้น ๓ ครั้ง ให้ได้จำนวนคู่-คี่สลับกัน กล่าวคือ ครั้งที่สองจะต้องได้จำนวนคี่ และครั้งที่สามได้จำนวนคู่แสดงว่าผีเรือนทำ ถ้าเสี่ยงทายไม่ได้จำนวนดังกล่าวก็จะเป่าปีขบมดต่อไปอีกจนจบคำขบมด แล้วเสี่ยงทายอีกเช่นนี้จนกระทั่งได้จำนวนคู่สลับคี่ตามที่ต้องการดังนั้น การขบมดจึงใช้เวลานานอาจใช้เวลาตั้งแต่ตอนบ่ายจนกระทั่งถึงกลางคืน เมื่อทราบถึงสาเหตุของการเจ็บป่วยว่าถูกผีใดมาทำ หมอมดก็จะให้ญาติผู้ป่วยจัดเตรียมสิ่งของสำหรับเลี้ยงผี เพื่อให้เลิกทำเจ็บป่วย การรักษาของหมอมดไม่มีข้อห้ามในการรักษาร่วมกับแพทย์แผนปัจจุบัน แม้ว่าคนป่วยจะนอนอยู่โรงพยาบาล หมอมดทำพิธีรักษาที่บ้านไปด้วยก็ได้ ผู้ร่วมพิธีขบมดได้แก่ ญาติพี่น้องใกล้ชิด เพื่อนบ้านใกล้เคียง รวมทั้งคนในหมู่บ้านจะมาร่วมโดยไม่ต้องบอกกล่าว ขบมดจึงเป็นการรักษาทางด้านจิตใจ การเชิญหมอมดมารักษาแสดงว่าลูกผีรักแพง รวมทั้งมีญาติและเพื่อนบ้านมาเยี่ยมเยียนทำให้ผู้ป่วยมีขวัญและกำลังใจดีขึ้น ซึ่งอาจทำให้หายจากการเจ็บป่วย

๒.๗.๔ วิถีชีวิตของชาวไทดำในปัจจุบัน

เป็นวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัยบ้านเรือนมีการเปลี่ยนรูปลักษณะเหมือนชุมชนทั่วไปในชนบท การใช้ชีวิตของชาวไทก็เปลี่ยนไปตามวิถีกระแสสังคมและเทคโนโลยี ชาวไทดำส่วนหนึ่งใช้ชีวิตในสังคมของการพัฒนา ลูกหลานต้องไปโรงเรียนในอำเภอ วิทยุรุ่นแต่งกายตามสมัยนิยมทั่วไป แต่อีกส่วนหนึ่งชาวไทดำก็ยังคงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีไว้ได้เป็นอย่างดีซึ่งในวิถีชีวิตของชาวไทดำจะมีระเบียบแบบแผนเป็นของตนเองที่ดำรงอยู่บนบรรทัดฐานของ

ความเชื่อ ปีใหม่ของชาวไทดำจะจัดขึ้นในเดือนสิบเรียกว่า “ประเพณีปาดตง” นอกจากนั้นไทดำยังมีการละเล่นที่สืบทอดกันมาช้านานเป็นการแสดงความสามารถต่อพ่อมดประจำหมู่บ้าน ซึ่งจะมีเครื่องดนตรีประกอบด้วย ปี่บู้บู้ พางฮาด โดยเรียกการเล่นนี้ว่า “แซปาง” มักมีการแสดงในวันแรมหนึ่งค่ำและเดือนหก

ด้านหัตถกรรมภูมิปัญญา ชาวไทดำมีศิลปะการทอผ้าที่สวยงาม และมีผ้าฝ้ายซึ่งเป็นผ้าพื้นเมืองที่ถักทอติดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษปัจจุบันชาวไทดำยังคงใช้ศิลปะทอผ้าแบบดั้งเดิมทุกกระบวนการผลิต

อาหารของชาวไทดำ ประกอบด้วยผักและน้ำพริก คือ แจ่วอดที่ทำจากใบบอนคั้น ชาวไทดำไม่ค่อยนิยมกินเนื้อสัตว์และยังคงมีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม นอกจากความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ดังกล่าวแล้ว ชาวไทดำยังคงมีปฏิทินเป็นของตนเอง ซึ่งในหนึ่งสัปดาห์ของปฏิทินทั่วไปจะมี ๗ วัน แต่ของชาวไทดำจะมี ๑๐ วันชนชาวไทดำจะนับถือและบูชาพระยาแล่น บรรพบุรุษ รวมถึงผีต่าง ๆ มาก และมีความเชื่อว่าคนทุก ๆ คนนอกจากประกอบไปด้วยร่างกายแล้ว ยังประกอบด้วยอีกส่วนหนึ่งก็คือ ขวัญ (วิญญาณหรือจิต) และเชื่อว่าคนที่เจ็บไข้ได้ป่วยนั้น เกิดจากการขวัญไม่อยู่กับตัวเองหรือขวัญได้หนีหายไป จะต้องมีการพิธีตามหาขวัญหรือเรียกขวัญให้กลับคืนมา ในพิธีการเรียกขวัญนี้ต้องอาศัยหมอผี ซึ่งชาวไทดำเรียกว่า มด โดยหมอผีจะเชิญผีต่าง ๆ ให้ไปตามหาขวัญกลับมาในการเชิญผีชนิดใดนั้น ต้องขึ้นอยู่กับว่าขวัญนั้นจะไปตกอยู่ที่ใด เช่น ขวัญไปอยู่ตามป่าตามเขาก็ก้อเชิญผียะวาย ซึ่งเป็นผีเจ้าป่าเจ้าเขาเป็นผู้ตาม หาขวัญให้กลับมา แต่ถ้าขวัญตกน้ำก็จะเชิญผีกองกอยตามหาขวัญ เมื่อตามหาขวัญกลับมาได้แล้วคนไข้ก็จะหายจากการเจ็บป่วย และเมื่อลูกรักษาหายก็จะเป็นลูกเลี้ยงของหมอผีไปเมื่อครบรอบ ๔ ปี หมอผีจะจัดพิธีเลี้ยงผีขึ้น ชาวไทดำ เรียกพิธีนี้ว่า การแซปาง หรือ ชมปาง โดยหมอผีจะอัญเชิญเทพเจ้าต่าง ๆ ที่ชาวไทดำนับถือลงมาชมปางก่อน แล้วค่อยอัญเชิญผีชนิดต่าง ๆ ลงมาชมปาง ในพิธีนี้ชาวไทดำเครื่องดนตรี มีการจัดเลี้ยงและฟ้อนรำกันอย่างสนุกสนาน กินเวลาข้ามวันข้ามคืน

ด้านภาษา ปัจจุบันคนไทดำยังคงพูดคุยกันด้วยภาษาดั้งเดิมและกลุ่มเยาวชนได้จัดกระบวนการสืบทอดโดยจัดทำคำศัพท์ไว้เป็นหมวดหมู่ นำไปสู่การจัดกระบวนการเรียน ฟัง พูด อ่าน และเขียนอย่างเป็นระบบ เพื่อสำหรับกลุ่มเยาวชนในชุมชนจะได้รักษารูปแบบการสนทนา การอ่าน การเขียนไว้ไม่ให้สูญหายไป โดยมีครูภูมิปัญญาทั้งภายในและนอกชุมชนที่สามารถอ่านเขียนได้ทำ

หน้าที่สอนร่วมกับพี่เลี้ยงกลุ่มเยาวชนสืบสานภูมิปัญญาไทดำ ที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือด้านกระบวนการ ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่าด้านภาษายังเป็นภูมิปัญญาที่ยังมีพลัง และมีการสืบทอดกันอยู่ในปัจจุบัน

จากการค้นคว้าเอกสารพบว่า ภาษาไท เป็นภาษาหนึ่งที่ใช้พูดกันในบริเวณกว้างขวางตั้งแต่ แถบบริเวณจีนตะวันตกเฉียงใต้ในมณฑลกว่างสี ไทฉวน และยูนนาน จนถึงดินแดนแถบแหลมมาลายู และจากแคว้นอัสสัมตะวันตกจนถึงเกาะไหหลำตะวันออก นักวิชาการด้านภาษาได้กล่าวถึงบริเวณที่ใช้ ภาษาไทตลอดถึงภาษาไทในถิ่นต่าง ๆ สรุปความได้ดังนี้ ภาษาไทมีใช้ในประเทศไทย ลาว บางภาคของ พม่า แคว้นอัสสัมทางตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย เวียดนามเหนือ และแถบตะวันตกเฉียงใต้ของ ประเทศจีน ซึ่งรวมแล้วจัดว่าเป็นกลุ่มภาษาที่สำคัญในแถบภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภาษา เหล่านี้มีชื่อต่างกันตามชื่อเผ่าพันธุ์ หรือตามที่ชาติอื่น ๆ ใช้เรียกกัน เช่น ภาษาชานในพม่า ภาษาไป๋อี่ ในยูนนานประเทศจีน และภาษาจวงเจียในแคว้นกว่างสีของจีน เป็นต้น ตลอดจนถึงภาษาไทยและ ภาษาลาวซึ่งเป็นภาษาราชการในประเทศไทยและประเทศลาว ตามลำดับ ภาษาทั้งสองนี้ถือว่าเป็น ภาษาที่รู้จักกันดีที่สุดในบรรดาภาษาไทยในถิ่นทั้งหลาย ภาษาที่ใช้ในลาว เวียดนามเหนือและบริเวณ ไกล ๆ กับแคว้นสิบสองจุไทยนั้น ถึงแม้จะเป็นบริเวณแคบ ๆ แต่ก็มีภาษาไทพื้นถิ่นพูดกันเป็นจำนวน มาก ได้แก่ ภาษาไทลื้อ ไทดำ ไทขาว ไทแดง ผู้ไทย ไทมูยไทเหนือ พวน ย้อ และโย้ย นอกจากนั้นแล้ว ภาษาไทขาว ไทดำไทแดง และไทลื้อ ก็มีการพูดที่ใกล้เคียงกันมาก คนไทกลุ่มผู้ไท ไทมูย ไทโย้ย และย้อ อาศัยอยู่ในจังหวัดหัวพันกับดินแดนที่ติดต่อกับภูเข ส่วนพวกพวนอาศัยอยู่ทางใต้ในเมือง โบราณของเชียงขวาง ดังนั้น ถิ่นฐานเดิมของภาษาไทยดั้งเดิมสายตะวันตกเฉียงใต้ คือ บริเวณชายแดน ของลาว เวียดนามเหนือและใกล้ ๆ กับดินแดนสิบสองจุไทย ภาษาไทถิ่นที่พูดอยู่ในประเทศไทยแล้วยังมี ภาษาไทอื่น ๆ อีกมากมายและภาษาที่สำคัญกลุ่มหนึ่ง ได้แก่ ภาษาลาว ซึ่งใช้กันมากในแถบภาค ตะวันออกเฉียงเหนือของไทย โดยเฉพาะพรมแดนที่ติดต่อกับประเทศ ลาวและกระจัดกระจายอยู่ตาม จังหวัดต่าง ๆ เช่น จังหวัดราชบุรี สุพรรณบุรีเพชรบุรี นครปฐม ชุมพร และสุราษฎร์ธานี ที่ล้วนแล้วแต่ เป็นชาวไทดำทั้งสิ้น

ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ และ พ.ศ. ๒๔๘๐ ก็อพยพมาอยู่ ที่นี้ ตามประวัติแล้วครอบครัวของผมเองได้อพยพมาจากอำเภอเขาย้อยจังหวัดเพชรบุรี รุ่นพ่อแม่เป็น คนอพยพมาอยู่ที่นี่ ชาวไทดำมีเอกลักษณ์ของตัวเองก็คือ การพูดภาษาไทดำ การเขียนตัวหนังสือไทดำ อาหารของไทดำประเพณีต่าง ๆ วัฒนธรรมบางอย่าง การทำมาหากินก็ปนเปื้อนไรกันบ้างเพื่อที่จะได้ อยู่ร่วมกันได้ แต่เดิมชาวไทดำไม่มีศาสนาพอมายู่เมืองไทยเลยจำเป็นต้องเข้าทางพุทธศาสนา เดิมจะ มีการนับถือผีอย่างเดียว สมัยรุ่นปู่ย่าจะไม่มีการบวช (พระภิกษุ) นับถือผีและจะไม่รู้จักคำว่าบวช การทำบุญทำทานอย่างเดียวก็นับไม่นิยม เดิมนั้นมีความจำเป็นเพราะการเกิดในประเทศไทยนั้นต้องมี ชื่อและนามสกุลที่ชัดเจน มีทะเบียนบ้าน รวมถึงการบ่งบอกศาสนาอะไรก็ต้องมีลงในข้อมูล เป็นการ บังคับในตัวเอง จากนั้นศาสนาพุทธก็จะเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของชาวไทดำพอสมควร

พิธีกรรมอะไรต่าง ๆ ก็ยังคงอยู่โดยพิธีกรรมของชาวไทดำที่สำคัญ คือ พิธีกรรมปาดตงเสนเหือน เป็นการไหว้ผีบรรพบุรุษครั้งใหญ่ เหมือนประเพณีตรุษจีนของที่เมืองแผน เมืองเชียงลาประเทศเวียดนาม สำหรับพิธีงานใหญ่ประจำปีจะตรงกับวันตรุษจีน เพราะถินตันกำเนิดอยู่ใกล้กับประเทศจีน พิธีปาดตงเสนเหือนทำเป็นประจำทุกปีเช่นเดียวกับการทำบุญข้าวใหม่ ในราวเดือนธันวาคมถึงมกราคมปีละครั้ง โดยครอบครัวจะต้องไม่มีคนเสียชีวิตภายใน ๒ ปีนั้นจะทำได้ ส่วนพิธีเซ่นไหว้จะทำทุก ๆ ปีก็ได้ หรือ ๓-๕ ปีก็ได้

ทั้งนี้ทั้งนั้นหลังจากพ่อแม่หรือคนในบ้านเสียชีวิตถึงทำได้ แต่ถ้าปีนั้นแล้วญาติพี่น้องที่อื่นเสียชีวิตก็ทำไม่ได้จะต้องเว้นไปอีกปีหนึ่ง บางครอบครัวไม่ได้ทำมา ๗-๘ ปี เพราะว่าญาติเสียชีวิตลงเรื่อย ๆ หมายความว่า ถ้าตระกูลนั้นมีคนเสียชีวิตถ้าเป็นผู้ชายจะมีการจดบันทึกไว้เรียกกันว่าปะผีเรือน เหมือนกับไทดำที่หมู่บ้านนี้จะมีการจัดประเพณีพิธีกรรมปาดตงทุกปีในเดือนมกราคม ชาวไทดำจะมีปฏิทินเฉพาะของไทดำเลย ในหมู่บ้านนี้งานรื่นเริงของชาวไทดำที่จัดประจำภายหลังจากการเก็บเกี่ยว ประเพณีเล่นคอน (การเล่นคอน หรืออีกก่อนเป็นการละเล่นของหนุ่มสาวลาวโซ่งที่โยนลูกช่วง (ตอตะโกนให้แก๊ง) พร้อมการร้องรำทำเพลง และเป่าแคนไปพร้อมกับการเล่น หรือที่เรียก “การเล่นคอน ฟ้อนแคน” เทศกาลเล่นคอนราวเดือน ๔ เดือน ๕ ชายหนุ่ม ๕-๑๐ คน จะชักชวนกันไปเล่นคอนตามหมู่บ้านอื่น) การบวงสรวงหรืออะไรต่าง ๆ การดำข้าวเม่า ซึ่งจะมีการแต่งกายของชาวไทดำทางราชการเห็นความสำคัญก็จะให้งบประมาณบางส่วนในการจัดงาน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระทรวงวัฒนธรรมที่ให้มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นเอาไว้ มีความคิดเห็นเรื่องชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยมีจำนวนมากพอสมควร

ชุมชนในภาคเหนือ นั้น ตัวผมเป็นส่วนหนึ่งในการผลักดันให้มีกลุ่มหรือชมรมต่าง ๆ เพื่อประสานงานรวบรวมชนกลุ่มน้อยไทดำที่ไม่อยากให้มันสูญหายไป สิ่งสำคัญ ประเพณีต่าง ๆ ถ้าหากมีการรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น ใครจัดงานก็จะไปร่วมงานกันซึ่งถือว่าเป็นการเอาแรงกัน เพราะในแต่ละจังหวัดนั้นมีชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่จำนวนไม่มาก วัฒนธรรมด้านต่าง ๆ เช่น ภาษาพูด ภาษาเขียน เรื่องดนตรี ไม่อยากให้เลือนหายไป ผมมีความตั้งใจที่จะรวบรวมกลุ่มชาวไทดำหลาย ๆ กลุ่มหลาย ๆ ชุมชน ส่งผู้ที่มีความรู้มาอบรมเรื่องราวต่าง ๆ ที่ตนเองมีอยู่ การเรียนการสอนภาษาไทดำพอถึงสิ้นปีก็มีการสอบภาษาไทดำทั้งผู้ใหญ่และเด็ก ที่วัดหนองหลวง ตำบลไผ่รอบ อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตรซึ่งเป็นศูนย์รวมไทดำที่มากที่สุดในภาคเหนือ มีการสอนภาษาไทดำทุกวันอังคารและวันศุกร์ เช่น ที่โรงเรียนบ้านยางใหญ่แห่งนี้ก็จะมีการแต่งกายในชุดไทดำ ทั้งนักเรียนและคุณครูในทุก ๆ วันอังคาร โรงเรียนบ้านหนองเนิน อำเภอท่าตะโก จะมีการแต่งกายชุดไทดำ และมีการเรียนการสอนภาษาไทดำในทุก ๆ วันศุกร์ และทางองค์การบริหารส่วนตำบลมะมั่ง อำเภอชุมแสง ทางเจ้าหน้าที่จะมีการแต่งกายในชุดไทดำในทุกวันอังคาร หรือวันพุธ นายก อบต. หรือเจ้าหน้าที่บางส่วนจะเป็นคนไทดำ ที่บ้านวังน้ำด้าบลัวยาง อำเภอลองขลุ้ง จังหวัดกำแพงเพชร ทางนั้นจะมีการกำหนดเอาไว้ว่าหากมีคนไท

ดำเสียชีวิต อายุ ๖๐ ปีขึ้นไป ผู้มาร่วมพิธีศพจะต้องแต่งกายในชุดไทดำ เป็นมติดของหมู่บ้านซึ่งทำอย่างนี้มาตลอดตั้งแต่สมัยก่อนมาจนถึงปัจจุบัน และในอีกหลาย ๆ ที่ก็มีการทำในลักษณะเช่นเดียวกันนี้ ในฐานะที่ผมเป็นประธานชมรมไทดำภาคเหนือจะบอกกับไทดำทุกชมรมว่า จะต้องรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมนี้ให้ได้ ทุก ๓ เดือนจะมีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือเรื่องต่าง ๆ ทำมาตลอดรวม ๑๕ ปีมาแล้ว โดยจะให้ความสำคัญในเรื่องภาษาพูดมากที่สุด ภาษาเขียนยังไม่มากเท่าไรแต่ก็จะพยายามเช่นกัน ตอนนี้อยู่ในส่วนราชการเริ่มมาให้ความช่วยเหลือมากพอสมควรไม่เหมือนกับในช่วงแรก ๆ ที่ยังไม่ค่อยมี หรือยังไม่ค่อยเห็นความสำคัญ ลูกหลานเชื้อสายชาวไทดำหลาย ๆ คน ได้เข้ามาเป็นผู้บริหารบ้าง เข้ามาทำงานในส่วนองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นก็จะมีกรรักถิ่นของตัวเอง ภาษาพูดภาษาเขียนด้วยตัวเอง เริ่มมีการให้การสนับสนุนไปที่ไหนก็มีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง แต่ละหมู่บ้านที่ไปร่วมงานจะเห็นวัฒนธรรมด้านพิธีกรรมต่าง ๆ เยอะ และให้ความสำคัญเรื่องการแต่งกาย มีการประกวดแข่งขัน ถ้าผมไปร่วมงานแล้วหมู่บ้านนี้จะต้องแต่งกายให้เรียบร้อย ให้มีความเป็นเอกลักษณ์และสืบสานทางด้านวัฒนธรรม ในจังหวัดภาคเหนือมีการตื่นตัวพอสมควร

ส่วนชาวไทดำจังหวัดภาคใต้ เช่น จังหวัดเพชรบุรี นครปฐม หรือสุพรรณบุรีในภาคกลาง จะเป็นชาวไทดำกลุ่มใหญ่และมีจำนวนมากอยู่แล้ว การทำกิจกรรมต่าง ๆ ชาวไทดำจำนวนมากก็จะมาร่วมงานกันอย่างมากมาย และมีการไปร่วมงานกับชนกลุ่มอื่น ๆ มาร่วมบ้าง เช่น ไทพวน ไทครั้ง และอีกหลาย ๆ ที่ พวกกลุ่มชนเหล่านี้จะมาร่วมงานเพื่อสร้างสีสัน มีกิจกรรมการเล่นต่าง ๆ เช่น การเล่นมะกอนลอดห่วงก็ยังคงมีการเล่นอยู่ การดำข้าวเม่า การร้องรำทำเพลงเกี่ยวกับเรื่องไทดำ ลูกมะกอนนั้นชาวไทดำถือว่าเป็นการเสี่ยงทายเพื่อเลือกคู่ให้หนุ่มสาวในหมู่บ้านสมัยก่อน โดยมีเสาสูงตั้งแท่นซึ่งคู่ไว้ แล้วมีแผ่นไม้ที่มีช่องหรือรูอยู่ตรงกลาง วิธีการเล่นก็คือโยนลูกผ้าลักษณะสามเหลี่ยมมีหาง (ภายในยัดด้วยฝ้าย) หรือที่เรียกว่ามะกอน เหวี่ยงขึ้นไปเพื่อให้ลอดห่วงที่ตั้งตรงสูงไปให้ได้ ปกติการเล่นมะกอนลอดห่วงนี้จะนิยมเล่นกันในเดือนเมษายนซึ่งเป็นเดือนที่ชาวไทดำว่างงานจากการทำนาเกี่ยวข้าว ซึ่งการเล่นมะกอนลอดห่วงนั้นเป็นกลยุทธ์ของผู้เฒ่าผู้แก่ชาวไทดำเพื่อให้หนุ่มสาวในหมู่บ้านได้มีโอกาสพบเจอสานสัมพันธ์ไมตรีที่ดีต่อกันจากการเล่นนี้การเล่นมะกอนลอดห่วง ชายหญิงจะยืนอยู่คนละฝั่งฝ้าย หญิงจะเป็นฝ่ายโยนมะกอนขึ้นเพื่อให้ลอดห่วงก่อน ขณะที่ฝ่ายชายจะคอยรับลูกมะกอนจากฝ่ายสาวเจ้าให้ได้ การโยนส่งรับกันไปโยนกันมา เกิดเป็นความชอบพอกันขึ้นก็จะมีกรสานสัมพันธ์กันไปโดยแต่ละฝั่งจะเล่นกันก็คนก็ได้ ในหมู่บ้านนี้จะให้ความสำคัญในเรื่องพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ทำกันที่หมู่บ้านจะเป็นพิธีรำถวายเจ้าจอมแสน (เจ้าจอมท่านสุดท้ายในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ เจ้าจอมแสนเป็นบุตรของเจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ (เทศ บุนนาค) ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลราชบุรี กับหม่อมทรัพย์ชาวลาวโซ่ง บ้านท่าไต้ เมืองเพชรบุรี) การบวงสรวงของนางแก้วซึ่งเป็นผู้นำไทดำองค์ที่ ๑๔ ที่มีตราสัญลักษณ์เป็นหญิงสาว กษัตริย์ของไทดำเมืองแพนมีกษัตริย์ ๓๓ องค์ ขุนลอที่เราได้เรียนมาในตอนเด็กเรื่องลิลิตพระลอ ซึ่งก็คือไทดำ ยังมีคำกลอนต่าง ๆ

ของไทดำก็มีอยู่มากมาย สุนทรภู่ยังได้เคยนำมาแต่งเป็นกลอน แม้กระทั่งวัฒนธรรมทางด้านภาษาและตัวอักษรไทดำก็จะมีมาก่อน พ่อขุนรามคำแหงก็นำมาใช้บ้าง ของลาวบ้างเขมรบ้าง แต่ในส่วนของไทดำนั้นเป็นชนกลุ่มน้อยมีประเทศมีชาติแต่ได้เสียให้กับฝรั่งเศสในปี พ.ศ. ๒๔๕๑ สมัยรัชกาลที่ ๕ ที่เสียไปถึง ๙๐,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร จากนั้นก็ตกมาเป็นเมืองขึ้นของประเทศเวียดนาม

ในเดือนธันวาคม หรือมกราคมของทุกปีจะมีพิธีกรรมที่เรียกว่า ปาดตง(คือ การทำพิธีเช่น ไหว้ผีเรือนทุก ๑๐ วัน เรียกว่า “ปาดตง” หมายความว่า นำเครื่องเซ่นไปวางตั้งไว้ (ปาด - วาง, ตง - ตั้งไว้) ที่กะล่อห้องแล้วกล่าวเชิญให้ผีเรือนมากิน เครื่องเซ่นก็มีข้าวและกับข้าว หมากพลู บุหรี่ วันเช่น ไหว้เช่นนี้เรียกว่า “ม้อเวนตง”) นิยมทำกันที่เขานับถือทุก ๆ บ้านไม่ว่าจะอำเภอไหน จังหวัดไหน หลังจากทำนาได้ข้าวใหม่ก็จะมีพิธีเลี้ยงผีปู่ย่า ตายาย พิธีศีลเดือนนั้นเดือน ๔ เดือน ๖ เดือน ๘ จะถือเอาเดือนที่เป็นเดือนคู่ แต่บางแห่งอย่าง เช่นสุพรรณบุรี เพชรบุรี อาจจะเป็นเดือน ๑๒ เป็นการเลี้ยงผีที่ว่า ที่บ้านนั้นต้องมีการทำพิธีในทุก ๆ ๒ ปี หรือ ๓-๕ ปี ก็แล้วแต่ว่าฐานะความเป็นอยู่ของแต่ละคน การทำในลักษณะนี้จะทำให้มีความเจริญ การทำมาหากินดีขึ้น ลูกเต้าหรือการเจ็บไข้ได้ป่วย หน้าที่การงานก็จะดีขึ้น ไทดำในกลุ่มต่าง ๆ ในหลาย ๆ ที่มีการร้องรำทำเพลงเพื่อที่จะได้รำมีการสืบทอด การขับร้องขับรำนี่จะมีความแตกต่างไปจากเมืองแผน เมืองลาที่เป็นต้นกำเนิดมากต้นแบบเสียงจะโหยหวนมาก

เอกลักษณ์ที่ต้องรักษาที่สำคัญก็คือ การแต่งกายที่เป็นสีดำ ซึ่งไทดำก็จะหมายถึงเสื้อผ้าการแต่งกายที่เป็นสีดำ ผิวน้ำดำ ไทขาวนั้นภาษาไทดำจะเรียกว่าไทดอน อันนั้นจะเป็นสีขาว (จะตั้งถิ่นฐานในอาณาเขตสิบสองจุไทที่มีพื่นภูมิลานอยู่ในเขตประเทศเวียดนามเป็นส่วนใหญ่ เป็นต้นว่าอยู่กันหนาแน่นในจังหวัดโลโจหรือเมืองโล นอกนั้นก็กระจัดกระจายอีกหลายชุมชนหลายเมือง เช่นเมืองก๊วงหงาย บักเอียน พูเอียน ตาบัก ซาปา บักฮา ในแถบจังหวัดซอนลาหรือเมืองลา จังหวัดฮ่าซิ่นบิ่งตลอดจนจังหวัดแทงหัว) ไทแดงก็จะไปทางสีแดง แต่คำพูดจะคล้าย ๆ กันหมด การแบ่งก็จะเป็นในลักษณะของการแต่งกายนั่นเอง

ด้านอาหารการกินที่จะขาดไม่ได้เลยก็คือหน่อไม้ แกงหน่อไม้ใส่ไก่และจะต้องเป็นไก่บ้าน ผักจู้บ ยำผัก ซึ่งจะเป็นผักอะไรก็ได้ที่นำมายำ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๔ได้ไปที่เมืองแกลง (เมืองโลโจ) เป็นเมืองหนึ่งในเวียดนามที่มีชาวไทดำอาศัยอยู่จำนวนมาก นั่นก็คือ เดียนเบียนฟูในปัจจุบัน ที่นี้กินอาหารรสชาติไม่จัดไม่เหมือนกับชาวไทดำในประเทศไทยที่จะกินอาหารรสเผ็ด ปลาบั้งจะนิยมใช้ปลาช่อนใช้ปลาเกร็ดจากแม่น้ำดำแม่น้ำแดงมาทำอาหารที่ไม่ค่อยเผ็ดเท่าไร เครื่องที่ทำก็จะคล้าย ๆ กัน การทำพิธีเสนเฮือนจะเลี้ยงอาหารประเภทนี้ ผักจู้บ แกงหน่อไม้ แกงส้ม และปลาบั้งดิบ ๓ อย่างนี้อย่าขาดนอกจากนี้จะเอาอาหารไทยมารวมด้วยก็ได้ แต่จะไม่ขาดอาหาร ๓ อย่างนี้ที่สำคัญ ขนมนักจะคล้าย ๆ กับขนมบัวลอย ควายลุย เรื่องขนมนั้นจะไม่เน้นอะไรมาก ด้านผลไม้ก็แล้วแต่ตามฤดูกาลสำหรับประเทศไทย ที่เวียดนามก็จะคล้าย ๆ กัน

เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในศิลปะงานช่างโดยเฉพาะประเภทที่ปักอาศัย หรือ ภาษาถิ่นนิยมเรียกว่า “เฮือน” ของผู้คนในกลุ่มวัฒนธรรมทางภาษาตระกูลไท-ลาว จนเป็นที่มาของคำกล่าวที่ว่า “อยู่เฮือนสูงเป่าแคน กินข้าวเหนียว เคี้ยวปลาร้า สักขาลาย นุ่งซิ่น แม่นแล้วคือไท-ลาว” ซึ่งถือเป็นอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของคนในวัฒนธรรมนี้

เอกลักษณ์เฮือนไทดำนิยมทำผังพื้นเฮือนเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าโดยมีบันไดทางขึ้น-ลงเฮือนอยู่ ๒ ตำแหน่ง คือ ๑) บริเวณชานแดดที่เป็นบริเวณครัวไฟหลังบ้านเรียก “ชาน” และ ๒) บริเวณหน้าบ้าน เรียกว่า “กว๊าน” โดยบันไดจะอยู่บริเวณด้านสกัดหัวเรือนใหญ่ ผู้ชายจะใช้บันไดทางกว๊านขึ้นหน้าบ้าน ส่วนผู้หญิงจะใช้บันไดด้านหลังบริเวณที่เป็นชาน พื้นที่ปักอาศัยภายในเฮือนจะมีห้องอยู่บริเวณห้องเปิง ส่วนห้องนอนลูกชายจะอยู่ติดกับกว๊าน ซึ่งทั้งหมดนี้จะอยู่ในผังเดียวกัน โดยแบ่งกันพื้นที่ด้วยผ้าทอผืนงาม และพื้นที่ถูกแบ่งเป็นห้อง ๆ นิยมเฉพาะเลขคี่ เช่น ๓ ห้อง ๕ ห้อง ๖ ห้อง และ ๗ ห้อง ตามลักษณะความยาวของตัวเฮือน ซึ่งอาจจะน้อยกว่าเฮือนไทขาว แต่จะมีความกว้างขวางพื้นที่โถงกลางบ้านจะเป็นพื้นที่โล่งเอกประสงค์ใช้ในการรับแขก พักผ่อน ตำหูก (ทอผ้า) เป็นต้น ด้านนี้มีระเบียงยื่นออกมาจากตัวเฮือนประมาณ ๑ เมตร ตามแนวยาวขนานตัวเฮือน ส่วนห้องน้ำห้องส้วมจะสร้างอยู่ด้านนอกตัวเฮือน เสาโครงสร้างนิยมทำเสากลมวางอยู่บนแท่นหินไม่ปักลงพื้นดิน ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ไม้ผุร่อนได้ง่ายและยังซ่อมแซมหรือถอนได้สะดวกกว่าการปักลงดิน ผนังตัวเฮือนมีทั้งที่เป็นไม้จริงและไม้ไผ่ นอกจากนี้ยังพบว่ามีการใช้ผนังดินผสมกับโครงสร้างไม้ไผ่อีกด้วย

เอกลักษณ์อย่างหนึ่งของผนังเฮือนไทดำ คือ นิยมใช้แนวเสาไว้ด้านนอก ผนังตัวเฮือน ช่องเปิดหน้าต่าง (ป่องเอี่ยม) มีรูปแบบที่หลากหลาย แต่มาในสมัยหลังนิยมทำเป็นลูกกรงเหล็กแทน รูปแบบหน้าต่างยังเป็นเครื่องแสดงสถานภาพทางสังคม เช่น บ้านคนจนและชนชั้นปกครอง ซึ่งสามารถดูได้จากความวิจิตรงดงามทางศิลปะ บ้างทำเป็นลักษณะลิ่มสอบ แกะสลักด้วยลวดลายเรขาคณิต เขาควาย หัวมังกร-น้ำเต้า รังไหม ตลอดจนกลีบดอกไม้ก็ยังมีปรากฏให้เห็น ส่วนหลังคาเฮือนถ้าเป็นเฮือนโบราณจะมุงแป้นเกล็ด หรือมุงแฝก ซึ่งมีความหนาถึง ๓๐-๔๕ เซนติเมตร ทำให้มีอายุการใช้งานได้นาน ๑๐-๒๐ ปีเลยทีเดียว ต่อมาสมัยหลังนิยมมุงด้วยกระเบื้องดินเผาแทน ตามความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีก่อสร้างสมัยใหม่

เฮือนไทดำหลังคาจะเหมือนกัน คือ นิยมทำเป็นทรงหลังคาแบบบานอแต่ถ้าเป็นเฮือนเครื่องผูก ด้านสกัดจะโค้งเหมือนโครงร่ม เอกลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของเฮือนไทดำคือ การตกแต่งยอดจั่วบันลอมด้วยไม้แกะสลักลวดลายคล้ายมวยผมผู้หญิงและรูปทรงเรขาคณิต ส่วนความเชื่อของยอดจั่วนี้ถูกอธิบายว่าจะเป็นครอบครัวใหม่ที่เพิ่งแต่งงานจะนิยมทำเป็นลวดลายคล้ายหญิงชายกำลังสังวาสหรือรูปผู้หญิงตั้งครุฑ อันแสดงถึงความสุขและความหวัง ถ้าเป็นเฮือนคนยากจน ยอดจั่วจะเป็นไม้เรียบ ๆ ธรรมดา ไม่มีการตกแต่งใช้เพียงไม้มาไขว้กันคล้ายกาแลในทางภาคเหนือของไทย ตัวอย่างลายเส้นยอดจั่วนี้จัดทำขึ้นมาใหม่โดยการอิงรูปแบบของเดิมเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๓ โดยช่างชาวเมืองหง

แลงอำเภอทานเซา จังหวัดขอนแก่น ยอดजूดังกล่าวยังเป็นเครื่องแสดงฐานะทางสังคมเช่นเดียวกับปองเอี่ยม (ชื่อนี้ต่าง) โครงสร้างหลักของตัวเรือนทำด้วยไม้เนื้อแข็งทั้งตัวเรือนและโครงหลังคาสำหรับพื้นที่พักอาศัยภายในเรือนจะมีแม่คี่ไฟทั้งเรือนใหญ่และเรือนไฟ (เรือนครัว) โดยแม่คี่ไฟบนเรือนใหญ่ใช้สำหรับผิงไฟให้ความอบอุ่นยามหน้าหนาว บนเรือนไทดำจะอยู่กันหลายครอบครัว มีสมาชิกมากกว่า ๑๐ คน และมีคูฝัวเมียไม่ต่ำกว่า ๒-๓ คู่ อยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ บริเวณรอบ ๆ เรือนจะมีห่อฝัวอยู่บริเวณหน้าบ้าน ของใครของมัน ต่างกับไทขาวที่จะทำห่อฝัว ๒-๓ ห่ออยู่ร่วมกัน สำหรับความแตกต่างของเรือนไทดำกับไทขาว แต่เดิมนั้นจะต่างกันตรงที่เรือนไทขาวมักจะมีระเบียงแคบ มีบันไดทางขึ้น ๒ ด้าน แต่ในปัจจุบันรูปแบบได้ถูกผสมผสานจนแทบจะแยกไม่ออก อีกทั้งบันไดทางขึ้น-ลงก็ถูกปรับเปลี่ยนเป็นปูนก่อแทนบันไดไม้ตามสมัยนิยม ศิลปะการตกแต่งลวดลายไม้จำหลักยังผสมผสานกับศิลปะฉนวน (เวียดนาม) อย่างผสมกลมกลืนตามวิถีสังคมใหม่

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้าวิจัยที่ผ่านมาซึ่งจะมีเนื้อหาและแนวทางในการศึกษาที่มีความคล้ายกับงานศึกษา เรื่อง กระบวนการสร้างหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดเลย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

พระมหาสุทิตย์ อาภากร และคณะ^{๕๔} ทำการศึกษาเรื่อง “การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย” เป็นการศึกษาแบบผสมผสานโดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในสังคมไทยจำนวน ๑๕๐ วัด จากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์นักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการในแต่ละภูมิภาคๆ ละ ๒๕๐ ราย พบว่า

๑. ผลการศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในสังคมไทย พบว่า มีเส้นทางการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาที่หลากหลาย ในมิติของความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยวัดที่มีความมั่งคั่งทางด้านพุทธศิลปกรรมและความเชื่อเรื่อง “พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์” จะเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมสูงมาก

๒. ผลการศึกษารูปแบบ กิจกรรม อัตลักษณ์และกระบวนการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยนั้นพบว่า รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวจะปรากฏตามอัตลักษณ์ที่สำคัญตามคติความเชื่อของพระพุทธศาสนาและความเชื่อของท้องถิ่นแต่ละภูมิภาค

^{๕๔} พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอู่). การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : พระนครศรีอยุธยา. ๒๕๕๖, หน้า ๙๗.

และมีกระบวนการจัดการที่แตกต่างกันไปตามอัตลักษณ์ของวัดนั้น โดยมีรูปแบบ กิจกรรม อัตลักษณ์ และกระบวนการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันใน ๕ ด้าน คือ ๑) รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวตามศรัทธาความเชื่อในพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ๒) รูปแบบและ กิจกรรมการท่องเที่ยวตามคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น ๓) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวตามความงดงามของแหล่งพุทธศิลปกรรม ๔) รูปแบบและกิจกรรม การท่องเที่ยวตามแหล่งประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของบ้านเมือง และ ๕) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการปฏิบัติธรรมและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

๓. กระบวนการจัดการท่องเที่ยวของวัดในสังคมไทย พบว่า มีกระบวนการจัดการ ทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดในมิติที่หลากหลายทั้งในเชิงกายภาพ การพัฒนาสังคม การพัฒนา จริยธรรม การจัดกิจกรรมเชิงพุทธ และการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

๔. การประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในสังคมไทย ทั้งใน ด้านกายภาพ/สภาพแวดล้อม การจัดการพุทธศิลปกรรมภายในวัด การรองรับด้านสังคมและ วัฒนธรรม การให้คุณค่าทางจิตใจและปัญญาตามหลักพุทธศาสนา การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและ การพัฒนาสังคมพบว่า วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีศักยภาพและขีดความสามารถในการรองรับ ทางการท่องเที่ยวได้ในระดับดีมีเพียงบางวัดที่มีความสามารถในการจัดการเชิงการท่องเที่ยวในระดับดี มาก และก็มีอีกหลายวัดที่ยังมีข้อจำกัดในการพัฒนากิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

๕. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา พบว่า มี ๓ ลักษณะ ได้แก่ ๑) การมีส่วนร่วมและการจัดการในเชิงอำนาจ ๒) การมีส่วนร่วมและการจัดการใน เชิงอำนาจ และ ๓) การมีส่วนร่วมและการจัดการในเชิงการสนับสนุน

๖. ความสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม พบว่า องค์กร ต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมและมีความสัมพันธ์ในลักษณะของการเกื้อกูลต่อกันในทุกมิติทั้งในเรื่องของการ ใช้อำนาจเชิงกฎหมาย การอำนาจและการสนับสนุนเพื่อให้เกิดการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวใน พื้นที่ต่างๆ และการสนับสนุน โดยมีองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ต่อการท่องเที่ยวทาง พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ กลุ่มคน สถานที่ท่องเที่ยว กลไกการตลาด การจัดกิจกรรม ท่องเที่ยว การเสริมสร้างความสัมพันธ์องค์การจัดการและผลประโยชน์ซึ่งองค์ประกอบทั้งหมด จะต้องมีการบริหารจัดการที่เกื้อหนุนกัน

๗. ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อวัดและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า มี ผลกระทบทั้งในบวกและทางลบ เช่น การก่อให้เกิดรายได้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ส่วนกระทบทางลบ เช่นการขาดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม การทำลายสิ่งแวดล้อม เป็นต้น โดยมีปัญหา อุปสรรคการ จัดการด้านท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาหลายประการ ดังนั้น วัด ชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้องจะต้อง ดำเนินการอย่างเหมาะสมเพื่อความยั่งยืนของการเรียนรู้และการพัฒนาจิตใจและสังคม

สุทธิพันธุ์ อรัญญาส และคณะ^{๕๙} ทำการศึกษาเรื่อง “กระบวนการสร้างชุมชนสัมพันธ์วิถีพุทธ” ผลการวิจัยพบว่า การสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน สร้างกิจกรรมพัฒนาตามวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของร่วมกันของคนในชุมชน โดยนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาบูรณาการกับความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตชุมชน บนฐานการวิเคราะห์ปัญหาความต้องการและศักยภาพของชุมชน ดำเนินการในลักษณะเป็นข้อตกลงร่วมกัน แนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์ มีขั้นตอนการดำเนินการประกอบด้วย ๑) ชุมชนร่วมกันกำหนดทิศทาง ๒) สร้างกิจกรรมพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม ๓) กำหนดเป้าประสงค์ ๔) มีข้อตกลงร่วมกัน การปฏิบัติงานชุมชนสัมพันธ์วิถีพุทธ จะทำให้ชุมชน มีศักยภาพ มีคุณธรรม จริยธรรม นำสู่สังคมฐานความรู้ทำให้คนในชุมชนมีภูมิคุ้มกันทางสังคม มีความสมานฉันท์และสันติสุข มีเป้าหมายที่จะทำให้ชุมชนมีการจัดการด้วยคนในชุมชนในทุก ๆ ด้าน ทำให้ชุมชนมีระเบียบวินัย มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นและสิทธิของผู้อื่น มีจิตอาสาทำคุณประโยชน์ต่อส่วนรวม

การมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายชุมชนสัมพันธ์วิถีพุทธ ผลการวิจัยพบว่า เป็นการดำเนินการผ่านกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ดำเนินการในลักษณะการสร้างร่วมมีร่วมใจของชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากการกำหนดร่วมกันของคนในชุมชน และดำเนินการให้เป็นไปตามเป้าประสงค์โดยมีเป้าหมาย คือ เป็นชุมชนวิถีพุทธ ที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข การทำงานเครือข่าย พบว่า มี ๒ ลักษณะ คือ เครือข่ายในพื้นที่ เป็นการสร้างความร่วมมือกับโรงเรียน เทศบาลตำบล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชน และเครือข่ายนอกพื้นที่ เป็นการตกลงให้การสนับสนุนแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายนอกพื้นที่

สถาพร แก้วพิลารมย์^{๖๐} ทำการศึกษาเรื่อง “การรับรู้และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านเกี่ยวกับผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อวิถีชีวิตชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย” เพื่อศึกษาการรับรู้และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านเกี่ยวกับผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อวิถีชีวิตชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้เกี่ยวกับผลกระทบทางบวกในระดับการรับรู้มาก ในด้านการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการแก้ปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่มีต่อวิถีชีวิตชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในด้านการรับและแบ่งผลประโยชน์อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาได้แก่การมีส่วนร่วมในด้าน

^{๕๙} สุทธิพันธุ์ อรัญญาส และคณะ. กระบวนการสร้างชุมชนสัมพันธ์วิถีพุทธ. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาจุฬาราชวิทยาลัย ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ กรกฎาคม - กันยายน ๒๕๖๔. หน้า ๓๙๓.

^{๖๐} สถาพร แก้วพิลารมย์. การรับรู้และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านเกี่ยวกับผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อวิถีชีวิตชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. ๒๕๖๐, หน้า ๗๔-๗๖.

การดำเนินการและปฏิบัติการอยู่ในระดับปานกลาง การมีส่วนร่วมในด้านการเสนอความคิดเห็นการวางแผน และการตัดสินใจอยู่ในระดับปานกลาง

นิวัติ ทองวล^{๖๑} ทำการศึกษา เรื่อง การผลิตซ้ำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านน้ำป่าหนาดตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านน้ำป่าหนาด วิธีคิดของคนไทดำจะปรับเปลี่ยนไปตามบริบท ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ชาวไทดำมีอัตลักษณ์ ๓ ระดับคืออัตลักษณ์ ปัจเจก ความเป็นตัวตนของปัจเจกบุคคลที่ไม่เหมือนกับบุคคลอื่นของชาวไทดำ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับมิติภายในและมุมมองของคนภายนอก อัตลักษณ์ร่วม คือ ตัวตนที่ถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความเหมือนกันของสมาชิกในกลุ่มย่อย ก็ยังมีความแตกต่างของกลุ่มย่อยอื่น ๆ มาเป็นตัวกำหนดอัตลักษณ์ เฉพาะกลุ่มของตน อัตลักษณ์ทางสังคมเป็นภาพลักษณ์โดยรวมในความเป็นตัวตนของสังคมชาวไทดำที่แตกต่างจากสังคมอื่น เป็นผลรวมของอัตลักษณ์ของปัจเจกที่หลากหลาย ซึ่งมีพื้นที่ซ้อนทับกันอยู่บางส่วน

การผลิตซ้ำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทดำ ที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาสู่ความทันสมัย โลกาภิวัตน์ การพัฒนาของรัฐ และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้ล้วนได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทดำทั้งสิ้น ศูนย์วัฒนธรรมไทดำและบ้านพิพิธภัณฑ์นาป่าหนาด กลายเป็นพื้นที่ซึ่งชาวไทดำได้ใช้เป็นกลไกในการสร้างความหมายให้กับความเป็นชาติพันธุ์ของตนเอง มีการจัดงาน และกิจกรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ยังมีการจัดนิทรรศการความเป็นมาของ ชาวไทดำและวิถีชีวิตในอดีตการแสดงภาพเก่าเล่าเรื่อง การนำข้าวของเครื่องใช้ในอดีตออกมา จัดแสดงให้ความรู้ มีการใช้สื่อสัญลักษณ์ของความเป็นไทดำ ไม่ว่าจะเป็นภาพ เรือยนต์ไต่ในอดีต หรือเรือยนต์ไต่จำลอง ลวดลายผ้าปากที่เป็นแบบอย่างเฉพาะของชาวไทดำ ตัวอักษรไทดำอาหารพื้นบ้าน การแต่งกาย ความเชื่อพิธีกรรม มาใช้ นำเสนอให้กับนักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้วิถีชีวิตคนไทดำ และยังเป็นการอนุรักษ์ รื้อฟื้น ปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่ลูกหลานชาวไทดำ

ภัทรธิดา ผลงาม^{๖๒} ศึกษา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนไทดำในจังหวัดเลย พบว่า ชาวไทดำมีศักยภาพการท่องเที่ยวในด้านต่างๆ ได้แก่ การเที่ยวชมบ้านเรือนชาวไทดำ และการเที่ยวชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประกอบด้วย (๑) การละเล่น ชาวไทดำมีการละเล่นที่สืบทอดกันมาช้านาน เรียกการละเล่นนี้ว่า แซปาง (๒) ด้านภาษา ชาวไทดำใช้อักษรไทดำซึ่งเป็นอักษรเฉพาะกลุ่ม (๓) ด้าน

^{๖๑} นิวัติ ทองวล. การผลิตซ้ำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านน้ำป่าหนาดตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. รายงานวิจัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๕๘, หน้า ๘๒.

^{๖๒} ภัทรธิดา ผลงาม. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนไทดำในจังหวัดเลย. วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๑ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๙). หน้า ๘๔.

การทอผ้า ไทดำบ้านในอดีตทุกครอบครัวจะปลูกฝ้ายเอง หรือเลี้ยงไหมเองเพื่อนำมาผลิตเป็นเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่มให้กับสมาชิกในครอบครัว (๔) ด้านการแต่งกายของชาวไทดำ มีหลายแบบทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ในการแบ่งกลุ่มชาติพันธุ์การแต่งกายของไทดำ (๕) อาหาร ประกอบไปด้วยผัก และน้ำพริก (๖) ด้านประเพณี มีดังนี้ ๑) ประเพณีการเกิด ๒) ประเพณีการเลี้ยงดู ๓) ประเพณีการเลือกคู่ครองและการแต่งงาน ๔) ประเพณีวัยหนุ่ม ๕) ประเพณีการตายและ ๗) ด้านพิธีกรรมต่าง ๆ ได้แก่ ๑) พิธีแต่งงาน ๒) พิธีขั้บมด ๓) พิธีป่าดง ๔) พิธีเสนเรือน ๕) พิธีเลี้ยงเจ้าบ้าน

ปฏิพัทธ์ ตันมิ่ง^{๖๓} ศึกษา แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย พบว่า แหล่งท่องเที่ยวชาติพันธุ์ไทดำมีองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวที่ควรได้รับการพัฒนา คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านการตระหนักรู้ และด้านบุคลากร ดังนั้น แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำประกอบด้วย การออกแบบโลโก้ การรวมกลุ่มผลิตภัณฑ์ทั้งหมดในชาติพันธุ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย การออกแบบบรรจุภัณฑ์ การสร้างและขยายตลาด การพัฒนาด้านการประชาสัมพันธ์ การสร้างแลนด์มาร์ค การพัฒนาบุคลากร การถ่ายรูปแบบการท่องเที่ยวชาติพันธุ์ไทดำ Up-Facebook Instagram ฯลฯ และ Check in รับส่วนลดผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก เป็นต้น

พระชยานันท์^{๖๔} ศึกษาเรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา พบว่า การส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้วยการส่งเสริมให้มีการศึกษาดูงานเพื่อนำสิ่งที่เห็นควรว่าดีที่จะนำมาพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ สำหรับการสร้างเครือข่ายภายนอกชุมชนจะใช้แนวทางของการมีส่วนร่วมโดยรวบรวมสรรพกำลังของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม และเครือข่ายต้องทำงานประสานกันเป็นหนึ่งเดียวกัน ต้องมีการวางแผนเขียนเป็นแผนแม่บท มีการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ มีการทบทวนและปรับปรุงสิ่งที่บกพร่อง จนกระทั่งบรรลุเป็นผลสำเร็จที่สอดคล้อง การเชื่อมโยงวัฒนธรรมล้านนาตะวันออกของเกรียงศักดิ์ พรหมณัพันธุ์ พบว่าแนวทางในการบริหารจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบยั่งยืนและมีความเชื่อมโยงต่อเนื่อง ซึ่งเกิดจากการตกลงร่วมกันของกลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย ผู้นำทางวัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษา ประชาชนชาวบ้าน นักวิชาการ

^{๖๓} ปฏิพัทธ์ ตันมิ่ง. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ครั้งที่ ๔. ๒๕๖๐, หน้า ๕๓๙-๕๔๗.

^{๖๔} พระชยานันท์. การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๓). หน้า ๒๐๘.

และชุมชนท้องถิ่นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมตลอดจนสามารถใช้ดัชนีและตัวชี้วัดในการประเมินผลการจัดกิจกรรมย้อนรอยและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

รัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม^{๖๕} ทำการศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐาน สภาพการดำเนินการ สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดนครปฐม และศึกษาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการบริหารจัดการองค์กร ๒) ด้านการบริหารจัดการด้านการตลาด ๓) ด้านการบริหารจัดการด้านการผลิตและบริการ และ ๔) ด้านการปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน ซึ่งการพัฒนาในทุกด้านมีรากฐานมาจากแนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานใน ๗ ประเด็น ได้แก่ ๑) การใช้องค์ความรู้ ๒) การศึกษา ๓) การสร้างสรรค์งาน ๔) การใช้ทรัพย์สินทางปัญญา ที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรม ๕) วัฒนธรรม ๖) ภูมิปัญญา และ ๗) เทคโนโลยี/นวัตกรรมสมัยใหม่ ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกะลามาพร้าวในจังหวัดนครปฐมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ให้มีความก้าวหน้า มั่นคง มั่นคั่ง และยั่งยืน ต่อไป

นพชัย ฟองอิสสระ^{๖๖} ทำการศึกษา “รูปแบบการสร้างเครือข่ายทางสังคม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ ของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า บ้านสองแควพัฒนา ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย” พบว่า รูปแบบการสร้างเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เกิดขึ้นนั้น เป็นผลมาจากความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางสังคมและเครือข่ายทางสังคม ผ่านกระบวนการพัฒนาและการแลกเปลี่ยนของเครือข่ายทางสังคม โดยมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อทุนทางสังคมที่มีอยู่ในเครือข่ายสังคม ทั้งนี้ ทุนทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ ถือเป็นสิ่งที่มียู่แล้วในชุมชน โดยเฉพาะเรื่องระบบคิดของคนในสังคม อันได้ส่งผลถึงวิถีปฏิบัติในชุมชนที่จะสร้างประโยชน์ร่วมกันในด้านต่าง ๆ ส่งผลให้ทุนทางสังคมมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจ และก่อให้เกิดเป็นเครือข่ายทางสังคม สนับสนุน

^{๖๕} รัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม. แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในจังหวัดนครปฐม. นครปฐม : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๕๙. หน้า ๑๑๐-๑๑๓.

^{๖๖} นพชัย ฟองอิสสระ. รูปแบบการสร้างเครือข่ายทางสังคม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า บ้านสองแควพัฒนา ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย. บทความวิจัย วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙. หน้า ๑๙-๒๐.

สังคมวัฒนธรรมในชุมชน จึงสามารถอยู่ได้ตามรูปแบบปัจจัยเสริมสร้างทุนทางสังคมให้เข้มแข็งกับชุมชน

พระมหาชุติภัก อภินนโท และรัตติยา เหนืออำนาจ^{๖๗} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนม เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประชาคมอาเซียน” ศึกษาสภาพการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนม สร้างแบบจำลองการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนม และพัฒนารูปแบบการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนมในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประชาคมอาเซียน ผลการวิจัยพบว่า ๑. ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ในการที่มีต่อการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนม ในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเฉพาะในด้านการเสริมสร้างซึ่งกันและกันที่มีคะแนนในอันดับสูงสุด ๒. แบบจำลองการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนม นอกจากจะประกอบด้วย ๗ มิติสำคัญข้างต้นแล้วยังมีภูมิปัญญาท้องถิ่น วิธีการดำเนินชีวิต วิถีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนพิธี และความเป็นพุทธบริษัท ๔ ที่สะท้อนผ่านการบริหารจัดการเรื่องระบบและโครงสร้างองค์กร แผนยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์องค์กร การแสวงหาความร่วมมือ การมีส่วนร่วมหรือทีมงาน การเสริมสร้างแรงจูงใจ องค์กรแห่งการเรียนรู้ และศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีระดับชุมชน ๓. การจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนมเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประชาคมอาเซียน จะต้องมีการประยุกต์ใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น อริยมรรค สังกตวัตถุธรรม สาราณียธรรม ทศียปาปณิกธรรม สัมปยุตธรรม อปริหานิยธรรม อิทธิบาทธรรม พรหมวิหารธรรม คารวะธรรม กัลยาณมิตรธรรม และหลักธรรมอื่น ๆ เพื่อให้การบริหารจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเกิดความราบรื่นและยั่งยืนต่อไป

^{๖๗} พระมหาชุติภัก อภินนโท และรัตติยา เหนืออำนาจ, การจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนมเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประชาคมอาเซียน, วารสารวิจัยวิชาการ ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๒). หน้า ๑๖-๑๘.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ๒) เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย ๓) เพื่อเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย และ ๔) เพื่อศึกษาสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ โดยแบ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่การวิจัย
- ๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๗ สถิติที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๘ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) โดยเป็นการศึกษาทั้งเอกสาร (Documentary Research) การศึกษาในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการแจกแบบสอบถาม (Questionnaires) กับสมาชิกกลุ่มวัฒนธรรมไทดำ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ เชิงลึก (In-depth interview)^๑

^๑ สุภากร จันทวานิช. วิธีกรวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗, หน้า ๘๓.

ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑.๑ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เป็นการวิจัยที่มุ่งศึกษาวิเคราะห์แปลความหมายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคล เป็นการอธิบายภาพรวมของความรู้สึกรู้สึกนึกคิด ความชื่นชม ความไม่ชอบ ความเชื่อและประสบการณ์ ในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นลักษณะของการวิเคราะห์จากส่วนย่อยแล้วสรุปเป็นข้อเท็จจริงใหญ่ที่เรียกว่า การวิเคราะห์แบบอุปมาน (Inductive approach) ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยใช้วิธีการวิจัย คือ การสัมภาษณ์ (Interviews) และการสนทนากลุ่ม (focus group)

๓.๑.๒ การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในแผนการวิจัย “รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย” โดยทำการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการ วิสาหกิจชุมชน ประชาชนที่เกี่ยวข้อง ตัวแทนวิสาหกิจชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๕๐ คน

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

๑) การศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธชุมชนวัฒนธรรมไทดำ หมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

๒) กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ศึกษาในเขตพื้นที่อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เพื่อนำเสนอกระบวนการอนุรักษ์และการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์

๓) การเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ศึกษาที่บ้านพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและกลุ่มทอผ้าพื้นเมือง ในเขตพื้นที่อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เพื่อนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์

๔) การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ทำการศึกษาในพื้นที่อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนด ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

๑) เชิงปริมาณ ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ใช้ในแผนการวิจัย “รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย” ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการ วิสาหกิจชุมชน ประชาชนที่เกี่ยวข้อง ตัวแทนวิสาหกิจชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๕๐ คน

๒) เชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน ๓๕ รูป/คน ของชุมชนวัฒนธรรมไทดำ ประกอบด้วย พระสงฆ์ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน สถานศึกษา ประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม ที่ได้จากการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากปัญหาความต้องการของชุมชน

๓.๔.๑ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured) ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ความต้องการและแนวทางในการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย แนวคำถามที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นคำถามปลายเปิด (Open-ended) สร้างขึ้นจาก วัตถุประสงค์และแนวคิดที่การวิจัยต้องการศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับรูปแบบการอนุรักษ์ วัฒนธรรมวิถีพุทธของชุมชนวัฒนธรรมไทดำ หมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย โดยคำถามสามารถยืดหยุ่นตามสถานการณ์ในการสัมภาษณ์ เพื่อสร้างสัมพันธภาพ อันจะ ช่วยให้การเก็บข้อมูลเป็นไปอย่างราบรื่น และที่สำคัญคือ จะทำให้ผู้ให้ข้อมูลถ่ายทอดข้อมูลได้อย่าง ครบถ้วนและเป็นจริงมากที่สุด แบ่งเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ ขั้นเริ่มสนทนา ขั้นเข้าสู่ประเด็นที่จะศึกษา และ ขั้นปิดสนทนา

๓.๔.๒ ผลิตรัณฑ์ที่สังเคราะห์จากขั้นตอนการสัมภาษณ์และประเด็นการสนทนากลุ่มย่อย โดยการประชุมคณะผู้วิจัยทั้งหมดเพื่อหาข้อสรุปตามประเด็นที่เกี่ยวข้องและวิพากษ์วิจารณ์เพื่อให้ ช่วยกันแก้ไขเพิ่มเติม และยืนยันให้ความเห็นชอบในประเด็นที่ศึกษาร่วมกัน เพื่อนำผลิตรัณฑ์ที่สร้าง ขึ้นไปทำการพัฒนาต้นแบบ (Prototype) ผลิตรัณฑ์ร่วมกับชุมชน ทดลองใช้และเก็บบันทึกผลการ ทดลอง

๓.๔.๓ ชุดกิจกรรมเสริมสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำใน จังหวัดเลย ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก มาสร้างเป็นชุดกิจกรรมเพื่อพัฒนาแนว ทางการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลยที่ได้จากการออก แบบสอบถามจากปัญหาความต้องการของชุมชน

การสร้างเครื่องมือการวิจัย

๑) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือที่เกี่ยวข้องทั้งแบบสอบถาม (Questionnaires) แบบสัมภาษณ์ (Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ชุดปฏิบัติการวิจัยและแบบประเมินโครงการ

๒) ร่างเครื่องมือทุกฉบับ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaires) แบบสัมภาษณ์ (Interview) การสนทนากลุ่มย่อย และแบบประเมินโครงการเพื่อให้เป็นต้นแบบการรวบรวมข้อมูลในพื้นที่

๓) นำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๓ ท่าน เพื่อทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการวิจัย

๔) นำผลการตรวจสอบมาคำนวณหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือนิยาม (IOC: Item Objective Congruence Index) เกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกตามวัตถุประสงค์ที่มีคะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ ๐.๕๐ ถึง ๑.๐๐ ซึ่งแสดงว่าจุดประสงค์นั้นวัดได้ครอบคลุมเนื้อหาหรือข้อสอบนั้นวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์และถ้าข้อใดได้คะแนนเฉลี่ยต่ำกว่า ๑.๕๐ ต้องนำไปปรับปรุงแก้ไขเพราะมีความสอดคล้องกันและปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเพื่อจัดทำแบบสอบถาม (Questionnaires) แบบสัมภาษณ์ (Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ชุดปฏิบัติการวิจัยและแบบประเมินโครงการ ฉบับสมบูรณ์

๕) จัดทำเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้ในการวิจัย

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัย เรื่อง รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งเป็น ๓ ระยะ ดังนี้

ระยะที่ ๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์เชิงเจาะลึก

- เดือนที่ ๑ ออกแบบเครื่องมือแบบการสัมภาษณ์
- เดือนที่ ๒ ลงพื้นที่เพื่อทำการสัมภาษณ์
- เดือนที่ ๓ สรุปประเด็นจากการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาวิเคราะห์เพื่อหาประเด็นหัวข้อ

ในการสนทนากลุ่มย่อย

ระยะที่ ๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม

- เดือนที่ ๔ ดำเนินการสนทนากลุ่ม
- เดือนที่ ๕ สรุปประเด็นจากการสนทนากลุ่ม และประชุมคณะผู้วิจัยทั้งหมดเพื่อหา

ข้อสรุปตามประเด็นที่เกี่ยวข้องและวิพากษ์วิจารณ์เพื่อให้ช่วยกันแก้ไขเพิ่มเติม และยืนยันให้ความ

เห็นชอบในประเด็นที่ศึกษาร่วมกัน เพื่อนำชุดฝึกอบรมที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้และเก็บบันทึกผลการทดลอง

ระยะที่ ๓ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

- เดือนที่ ๖ นำผลิตภัณท์ที่ได้จากการเสริมสร้าง ออกแบบไปทดลองจำหน่ายเพื่อสำรวจความต้องการของตลาด

- เดือนที่ ๗ นำผลที่ได้จากการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธเสริมสร้างผลิตภัณท์ การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย มาสังเคราะห์ผลการวิจัยเพื่อจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ของโครงการและเผยแพร่ผลงานวิจัย

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย โดยผู้วิจัยนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ และตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูลที่ได้บันทึกไว้ ทำการวิเคราะห์ตามประเด็นที่ตั้งไว้ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ก. แบบสอบถาม ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามมาวิเคราะห์โดยมีลำดับขั้นตอน ดังนี้คือ

๑. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถามทุกฉบับ

๒. แบบสอบถามตอนที่ ๑ วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้ค่าความถี่และค่าร้อยละ เพื่อนำมาประกอบการอภิปรายผลในการศึกษาค้นคว้า

๓. คำนวณหาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของข้อมูลกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธ และการเสริมสร้างผลิตภัณท์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ศึกษาในเขตพื้นที่อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เพื่อนำเสนอกระบวนการอนุรักษ์และการเสริมสร้างผลิตภัณท์ เป็นรายด้านและรวมทั้ง ๕ ด้าน โดยให้คะแนน ตามเกณฑ์ของครอนบาค (Cronbach) โดยแบ่งช่วงของค่าตัวกลางเลขคณิต ๕ กลุ่ม ในการแปลความหมาย ดังนี้คือ

๑.๐๐ - ๑.๔๙ หมายถึง ปฏิบัติระดับ น้อยที่สุด

๑.๕๐ - ๒.๔๙ หมายถึง ปฏิบัติระดับ น้อย

๒.๕๐ - ๓.๔๙ หมายถึง ปฏิบัติระดับ ปานกลาง

๓.๕๐ - ๔.๔๙ หมายถึง ปฏิบัติระดับ มาก

๔.๕๐ - ๕.๐๐ หมายถึง ปฏิบัติระดับ มากที่สุด

๔. แบบสอบถามตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับ ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ต่อกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธ และการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ศึกษาในเขตพื้นที่อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เพื่อนำเสนอกระบวนการอนุรักษ์และการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ วิเคราะห์โดยวิธีการสังเคราะห์ความคิดเห็นที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน แล้วหาค่าความถี่เพื่อนำมาประกอบการอภิปรายผล

ข. แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะนำแบบสัมภาษณ์ที่ได้มาสรุปประเด็นโดยวิเคราะห์สาระ (Content Analysis) เกี่ยวกับกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธ และการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ศึกษาในเขตพื้นที่อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เพื่อนำเสนอกระบวนการอนุรักษ์และการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ รวมถึงข้อเสนอแนะต่าง ๆ แล้วนำเสนอเชิงบรรยายประกอบการอภิปรายผล

ค. ชุดกิจกรรม เสริมสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก มาสร้างเป็นชุดกิจกรรมเพื่อพัฒนาแนวทางการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลยที่ได้จากการออกแบบสอบถามจากปัญหาความต้องการของชุมชน

๓.๗ สถิติที่ใช้ในการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปโดยใช้ค่าสถิติ เช่น ค่าความถี่ และค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ดังต่อไปนี้

๑. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม

ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องของแบบสอบถามอีกครั้ง แล้วจะนำข้อมูลถ่ายลงในรหัส (Coding Form) และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อทำ

การวิจัยแบบสังคมศาสตร์เพื่อหาสถิติต่าง ๆ ดังนี้ ค่าสถิติพื้นฐานได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage)^๑ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean),^๒ ส่วนค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

กำหนดให้

$$\begin{aligned} \text{ค่าเฉลี่ย } (\bar{X}) &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น} - 1} \\ &= \frac{5 - 1}{5} \\ \text{ช่วงห่างระดับ} &= 0.8 \end{aligned}$$

ดังนั้น แต่ละระดับจะมีช่วงห่าง ๐.๘ จากเกณฑ์ดังกล่าว ผู้ศึกษาวิจัยสามารถแบ่งระดับการปฏิบัติงานตามค่าเฉลี่ย ดังต่อไปนี้

๑.๐๐ - ๑.๘๐	หมายความว่า	มีระดับน้อยที่สุด
๑.๘๐ - ๒.๖๐	หมายความว่า	มีระดับน้อย
๒.๖๑ - ๓.๔๐	หมายความว่า	มีระดับปานกลาง
๓.๔๑ - ๔.๒๐	หมายความว่า	มีระดับดี
๔.๒๑ - ๕.๐๐	หมายความว่า	มีระดับดีที่สุด

๒. สำหรับสถิติในการวิเคราะห์แบบสอบถาม ได้แก่ ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่และค่าร้อยละ (Percentage)^๓ ตามสูตร ดังนี้

กำหนดให้

$$\text{จำนวนประชากรของชุมชนต่าง ๆ} = \frac{\text{จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม}}{\text{จำนวนประชากรทั้งหมด}} \times 100$$

^๑ธีรยุทธ พึ่งเกียรติ, สถิติเบื้องต้นและการวิจัย, คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘, หน้า ๑๒.

^๒พรเพ็ญ สุขศิริ, การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการบริหาร ฉบับปรับปรุงใหม่, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมาธรรม, ๒๕๔๘, หน้า ๒๒-๒๔.

^๓อ้างแล้ว, สถิติเบื้องต้นและการวิจัย, หน้า ๑๒.

๓. สถิติค่าเฉลี่ย (Mean)^๔ ของระดับการศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย แบ่งออกเป็น ๕ ระดับ^๕ คือ เหมาะสมมากที่สุด เหมาะสมมาก เหมาะสมปานกลาง เหมาะสมน้อย เหมาะสมน้อยที่สุด ซึ่งการหาค่าเฉลี่ยสามารถทำได้ดังนี้

$$\begin{aligned}\text{ค่าเฉลี่ย} \quad \bar{X} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} \\ &= \frac{5 - 1}{5} = 0.8\end{aligned}$$

ดังนั้น ช่วงห่างระดับ มีค่าเท่ากับ ๐.๘

แต่ละระดับจะมีช่วงห่างกัน ๐.๘ จากเกณฑ์ดังกล่าว ผู้ศึกษาวิจัยสามารถจะแบ่งระดับการปฏิบัติงานตามค่าเฉลี่ย ดังต่อไปนี้

๑.๐๐ - ๑.๘๐	หมายความว่า	มีระดับน้อยที่สุด
๑.๘๐ - ๒.๖๐	หมายความว่า	มีระดับน้อย
๒.๖๑ - ๓.๔๐	หมายความว่า	มีระดับปานกลาง
๓.๔๑ - ๔.๒๐	หมายความว่า	มีระดับมาก
๔.๖๑ - ๕.๔๐	หมายความว่า	มีระดับมากที่สุด

๔. สถิติค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)^๖

$$S.D. = \sqrt{\frac{n(\sum fx^2) - (\sum x)^2}{n(n-1)}}$$

เมื่อ	S. D.	หมายถึง	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
	$\sum fx^2$	หมายถึง	ผลรวมกำลังสอง
	$(\sum fx)^2$	หมายถึง	ผลรวมของข้อมูล
	n	หมายถึง	ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

^๔ พรเพ็ญ สุขศิริ, การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการบริหาร ฉบับปรับปรุงใหม่, หน้า ๒๒-๒๔.

^๕ Best john w., Research in Education, (New Jersey: Practice Hall Inc., 1970, p. 204-208.

๕. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ

หาค่าดัชนีความสอดคล้องเนื้อหาของแบบสอบถาม (IOC) ของเครื่องมือวิจัย ทั้ง ๒ แบบ โดยใช้สูตร ดังนี้^๗

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้อง
 $\sum R$ แทน ผลรวมของการพิจารณาข้อความแต่ละข้อความแบบวัด
 จากผู้นำท้องถิ่น
 N แทน จำนวนผู้นำท้องถิ่น

๓.๘ สรุปกระบวนการวิจัย

ตารางที่ ๓.๑ สรุปกระบวนการวิจัย

วัตถุประสงค์ การวิจัย	ประเด็นการวิจัย	หน่วยการวิจัย/ กลุ่มตัวอย่าง	เครื่องมือวิจัย	วิธีเก็บข้อมูลการ วิจัย
๑) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย	- ด้านความเป็นมาและวิถีชีวิต - ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม	พื้นที่การวิจัย - ชุมชนวัฒนธรรมไทดำหมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย	- ศึกษาจากเอกสาร - แบบสอบถาม (เชิงปริมาณ) - การสัมภาษณ์ (เชิงคุณภาพ) - การสนทนากลุ่ม (เชิงคุณภาพ)	วิจัยเชิงปริมาณ - แจกแบบสอบถาม - การสังเกต - การลงพื้นที่ วิจัยเชิงคุณภาพ - การสัมภาษณ์ - การลงพื้นที่
๒) เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่ม	- การส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้สร้างความสัมพันธ์ของคนแต่ละรุ่น	พื้นที่การวิจัย - ชุมชนวัฒนธรรมไทดำหมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขา	- การสัมภาษณ์ (เชิงคุณภาพ) - การสนทนากลุ่ม (เชิงคุณภาพ)	วิจัยเชิงคุณภาพ - การสัมภาษณ์

^๗ พวงรัตน์ ทวีรัตน์. การสร้างและพัฒนาแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร. ๒๕๓๐, หน้า ๑๑๗.

วัตถุประสงค์ การวิจัย	ประเด็นการวิจัย	หน่วยการวิจัย/ กลุ่มตัวอย่าง	เครื่องมือวิจัย	วิธีเก็บข้อมูลการ วิจัย
ชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย	- การสร้าง เครือข่าย วัฒนธรรม	แก้ว อำเภอเชียง คาน จังหวัดเลย		
๓) เพื่อ เสริมสร้าง ผลิตภัณฑ์ทาง วัฒนธรรมวิถี พุทธของกลุ่ม ชาติพันธุ์ไทดำใน จังหวัดเลย	- ด้านการ เสริมสร้าง ผลิตภัณฑ์ทาง วัฒนธรรมวิถีพุทธ ของกลุ่มชาติพันธุ์ ไทดำ	พื้นที่การวิจัย - ชุมชน วัฒนธรรมไทดำ หมู่บ้านนาป่า หนาด ตำบลเขา แก้ว อำเภอเชียง คาน จังหวัดเลย	- ศึกษาจาก เอกสาร (เชิงเอกสาร) - แบบสอบถาม (เชิงปริมาณ) - การสัมภาษณ์ (เชิงคุณภาพ) - การสนทนากลุ่ม (เชิงคุณภาพ)	วิจัยเชิงปริมาณ - แจกแบบสอบถาม - การสังเกต - การลงพื้นที่ วิจัยเชิงคุณภาพ - การสัมภาษณ์ - การสังเกต - การลงพื้นที่
๔) เพื่อสร้าง เครือข่ายทาง วัฒนธรรมวิถี พุทธของกลุ่ม ชาติพันธุ์ไทดำใน จังหวัดเลย	- การสร้าง เครือข่ายทาง วัฒนธรรมวิถีพุทธ ของกลุ่มชาติพันธุ์ ไทดำ - ความสัมพันธ์ของ เครือข่าย วัฒนธรรม	พื้นที่การวิจัย - ชุมชน วัฒนธรรมไทดำ หมู่บ้านนาป่า หนาด ตำบลเขา แก้ว อำเภอเชียง คาน จังหวัดเลย	- การสัมภาษณ์ (เชิงคุณภาพ) - การสนทนากลุ่ม (เชิงคุณภาพ)	วิจัยเชิงคุณภาพ - การสัมภาษณ์

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย” ซึ่งมีรูปแบบเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) โดยเป็นการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ (Interview) เพื่อให้ได้คำตอบ ตามกรอบวัตถุประสงค์การวิจัย คือ ๑) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ๒) เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย ๓) เพื่อเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย และ ๔) เพื่อสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ซึ่งมีผลการศึกษาวิจัย ดังนี้

- ๔.๑ ศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย
- ๔.๒ กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย
- ๔.๓ การเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย
- ๔.๔ การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย
- ๔.๕ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ ศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

ชุมชนไทดำ หมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เป็นอีกกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีที่ยังคงฝังลึกอยู่ในวิถีชีวิตและจิตวิญญาณมาอย่างเนิ่นนาน ดังจะเห็นได้จากวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีที่ยังคงผูกพันอยู่กับเรื่องราวอำนาจเหนือธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเรียกกันอย่างกว้าง ๆ ว่า “ผี” ซึ่งแต่เดิมคนเชื้อสายไทดำบ้านนาป่าหนาดเคยตั้งรกรากอยู่ที่เมืองแกลง ปัจจุบันคือเตียนเปียนฟู บริเวณลุ่มแม่น้ำดำและแม่น้ำแดงในเขตเวียดนามเหนือ และเมื่อปี พ.ศ.๒๔๒๓ เกิดศึกสงครามฮ่อ และหลังจากสงครามยุติลงชาวไทดำส่วนหนึ่งจึงได้อพยพผ่านเข้ามาสู่ประเทศไทย ตั้งบ้านเรือนชั่วคราวอยู่ในเขตจังหวัดลพบุรี อำเภอบ้านหมี่ เรียกคนกลุ่มนี้ว่า ไททรงดำ ไทดำ ผู้ไทดำ ลาวโซ่ง โซ่งดำ ส่วนหนึ่งจะอาศัยอยู่ทางภาคกลาง จังหวัดสุพรรณบุรี ลพบุรี นครปฐม ต่อมาเมื่อ พ.ศ.๒๔๓๐ ได้อพยพกลับเมืองแกลงอีกครั้ง และในช่วงนั้นเองทั้งลาวและเวียดนามล้วนตกอยู่ภายใต้อาณานิคมการปกครองของฝรั่งเศส ชาวไทดำจึงได้อพยพกลับ

เข้ามาในประเทศไทยในราวปี พ.ศ.๒๔๕๐^๑ ซึ่งส่วนหนึ่งได้อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ที่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย เมื่อราวปี พ.ศ.๒๔๖๐ โดยการนำของ “เพี้ยหก” หรือเจ้าคนที่หกเป็นผู้นำ^๒ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ปราชญ์ท้องถิ่นและกลุ่มชาวบ้านนาป่าหนาด พบว่า ชาวไทดำที่ตั้งรกรากอยู่ที่นี่ในอดีตกาลเดินทางอพยพย้ายถิ่นฐานหลายแห่ง จนมาถึงบ้านป่าหนาด ซึ่งเป็นที่สุดท้ายที่ปักหลักถาวรอยู่กันมาจนถึงปัจจุบันนี้ โดยได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านนาป่าดิว” ต่อมาได้ทำการเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านใหม่ว่า “บ้านนาป่าหนาด” เนื่องจากบริเวณที่ตั้งของหมู่บ้านมีดินหนาดมากมาย มีแหล่งน้ำธรรมชาติ ๒ แห่ง คือ ลำน้ำฮวยและลำน้ำ ซึ่งใช้เป็นแหล่งหล่อเลี้ยงพืชพันธุ์ ซึ่งทางชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในแถบนี้มาก่อนจะนิยมปลูกข้าวไร่กันโดยไม่มีนาข้าว เมื่อชาวไทดำได้เข้ามาอยู่บริเวณนี้ก็พากันทำนาปลูกข้าว ชาวบ้านในแถบนี้เห็นเข้าจึงได้พากันทำนาปลูกข้าวเหมือนชาวไทดำ จนถึงปัจจุบัน

จากการศึกษายังพบว่าชุมชนบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย เป็นหมู่บ้านที่มีประชากรเป็นเชื้อสาย “ไทดำ” หมู่บ้านเดียวในจังหวัดเลย โดยที่ตั้งของหมู่บ้านตั้งอยู่บนที่สูง ซึ่งเรียกตามภาษาท้องถิ่นทั่วไปว่า “โคก” ชาวบ้านนาป่าหนาดและหมู่บ้านใกล้เคียงจะเรียกหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านโคก” หรือบางทีก็เรียกว่า “บ้านโคกโชนดำ” โดยบ้านนาป่าหนาดแห่งนี้ อยู่ห่างจากตัวเมืองเลยประมาณ ๔๐ กิโลเมตร ห่างจากอำเภอยางชุมน้อย ๑๗ กิโลเมตร โดยการเดินทางจากตัวจังหวัดเลยขับรถมาตามถนนเส้นทางถนน เลย-เชียงคาน หรือทางหลวงหมายเลข ๒๐๑ ผ่านสามแยกบ้านธาตุ ตรงไปผ่าน อบต.นาซาว ถึงสามแยกโรงเรียนชุมชนบ้านนาบอน แล้วเลี้ยวขวา ๑๑ กิโลเมตรโดยใช้ทางหลวงชนบท ที่ ลย.๓๐๑๑ นาบอน-สงเปือย ผ่านบ้านโพน บ้านโสกเก่า บ้านโสกใหม่ บ้านนาเบน ปัจจุบันบ้านนาป่าหนาดแบ่งการปกครองออกเป็นสองหมู่บ้าน คือหมู่ที่ ๔ และหมู่ที่ ๑๒ โดยมีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านต่าง ๆ ดังนี้ ทิศเหนือติดกับบ้านวังอาบช้าง ทิศใต้ติดกับบ้านหินตั้ง ทิศตะวันออกติดกับบ้านตาต้อ และทิศตะวันตกติดกับบ้านนาเบน

จากความเป็นมาของการอพยพโยกย้ายจากถิ่นฐานที่อยู่เดิมมาตั้งรกรากอาศัยอยู่ที่บ้านนาป่าหนาดแห่งนี้ จะเห็นว่าความเป็นกลุ่มชนทางชาติพันธุ์ที่แม้ปัจจุบันหลายสิ่งหลายอย่างที่แวดล้อมอยู่รอบตัวล้วนทำให้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีหลายสิ่งอย่างจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมภายนอกบ้าง ทั้งนี้ก็เป็นไปเพื่อการอนุรักษ์ความเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของ

^๑ บุญยงค์ เกศเทศ. “ไทดำ” เมืองแก่ง “ทรงดำ” ถิ่นสยาม จากหนองแฮดถึงหนองปรัง. มหาสารคาม: กากะเบียม. ๒๕๕๘, หน้า ๗๘.

^๒ สัมภาษณ์ นายเพชรตะบอง ไพศุณย์. ประธานชมรมบ้านพิพิธภักดีไทดำ บ้านนาป่าหนาด, เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๕.

ชุมชนไทดำที่มีให้คงอยู่สืบไปได้ ทั้งนี้จากการศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้ คณะผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาออกได้เป็น ๒ ประเด็น ดังนี้

๔.๑.๑ วิถีชีวิตของกลุ่มคนไทดำบ้านนาป่าหนาด

จากการลงพื้นที่ในชุมชนบ้านนาป่าหนาด จะเห็นได้ว่าชุมชนแห่งนี้มีการนำเสนอความเป็นไทดำผ่านแหล่งเรียนรู้ที่เรียกว่า “บ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำ” ดังภาพที่ ๔.๑

แผนภาพที่ ๔.๑ ป้ายทางเข้าสู่ศูนย์พิพิธภัณฑ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด

โดยพื้นที่ภายในพิพิธภัณฑ์ไทดำแห่งนี้ เสมือนเป็นคลังข้อมูลที่จะทำให้เข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของไทดำได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งการศึกษาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สามารถจับต้องได้ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในชุมชนบ้านนาป่าหนาดแห่งนี้ ทำให้เห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนที่สะท้อนผ่านเรื่องราววิถีชีวิต และวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้ นอกจากนี้จะเป็นการสร้างพื้นที่ให้กับความเป็นกลุ่มก้อนทางชาติพันธุ์แล้ว การนำเสนอหรือการจัดแสดงในลักษณะเช่นนี้ยังถือเป็นการรักษาสืบสานที่เป็นรากเหง้าของตนที่ปัจจุบันกำลังจะเลือนหายไปจากการรับรู้ของลูกหลานเยาวชนไทดำรุ่นใหม่ ๆ^๓ ดังภาพที่ ๔.๒

^๓ สัมภาษณ์ นายสุทธิอาน นามกอง. ผู้ใหญ่บ้านนาป่าหนาด หมู่ ๔, เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๕.

แผนภาพที่ ๔.๒ การจำลองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล สามารถอธิบายเกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มคนไทดำบ้านนาป่าหนาดได้ ดังนี้

๑) ด้านความเชื่อและพิธีกรรม พบว่า ชาวไทดำมีวิถีวัฒนธรรมความเชื่อรวมถึงประเพณีที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยชาวไทดำมีความเชื่อเรื่อง "ผีฟ้า" หรือ "แถน" คือเชื่อว่าแถนเป็นผู้สร้างโลก และบันดาลให้มีทุกสิ่งทุกอย่าง นอกจากนี้ยังนับถือผีบรรพบุรุษ หรือที่เรียกว่า "ผีเอือน" ซึ่งเมื่อตายแล้วจะไม่ไปไหน ยังคงวนเวียนคอยช่วยเหลือลูกหลานอยู่ ด้วยเหตุนี้เมื่อชาวไทยดำตายลง ลูกหลานจะนำศพไปฝัง และไปเชิญผีจากหลุมหลังจากที่ตายแล้ว ๓ วัน เรียกว่า "พิธีเอาผีขึ้นเรือน" ในบ้านจะจัดที่มุมใดมุมหนึ่งของห้องเป็น "กะลอห้อง" หรือ "กะลอฮ้อง" มีพาข้าว (ถาดใส่ข้าว) เป็นที่บูชาผีบรรพบุรุษ ปกติไม่อนุญาตให้ผู้อื่นที่ไม่ใช่ญาติเข้าไป^๔ โดยชาวไททรงดำยึดถือและสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี ตั้งแต่บรรพบุรุษตราบจนถึงปัจจุบัน ซึ่งพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวไททรงดำเกี่ยวพันกับการใช้ชีวิตตั้งแต่เกิด แต่งงาน ครองเรือน จนถึงตาย พิธีกรรมส่วนใหญ่มักจะมี ความเชื่ออยู่กับผี ไม่ว่าจะเป็นผีบรรพบุรุษ ผีบ้านผีเรือน ซึ่งมีความเชื่อว่าบรรดาผีต่าง ๆ จะเป็นผู้สามารถ ดลบันดาลความสุข ความเจริญงอกงาม ความร่มเย็น มาสู่ผู้คนในบ้านได้ลูก

๒) ด้านการแต่งกาย พบว่า การแต่งกายของชาวไทดำจะมีเอกลักษณ์ที่ชัดเจนอยู่ คือการแต่งกายทั้งของผู้ชายและของผู้หญิงไทดำต้องเป็นสีดำ ซึ่งการแต่งกายก็จะมีหลัก ๆ ๒ แบบ แบบที่ ๑ นั้นคือเสื้อผ้าสำหรับใช้ในชีวิตประจำวัน จะนุ่งขึ้น "ลายแดงโม" แบบที่เด็ก ๆ เขานุ่งกัน แบบที่ ๒ สำหรับใช้ในงานประเพณีหรืองานบุญซึ่งจะมีชื่อเรียกว่าผ้าขึ้น "ลายนางหาญ" การแต่งกายชาวไทดำประกอบด้วยผ้าขึ้น เสื้อก้อม และผ้าเปียว^๕ โดยผ้าต้องมาจากผ้าฝ้ายที่ผ่านการย้อมสีตามธรรมชาติ ถัก

^๔ สัมภาษณ์ นายเพชรตะบอง ไพศุณย์. ประธานชมรมบ้านพิพิธภัณฑสถานไทดำ บ้านนาป่าหนาด, เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

^๕ สัมภาษณ์ นางโสภา คุ่มคำ. ประธานกลุ่มทอผ้าไทดำบ้านนาป่าหนาด, เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

ทอโดยใช้รูปแบบที่สืบทอดกันมา โดยชาวไทยทรงดำยังให้ความหมายกับลวดลายที่ประดับอยู่บนเสื้อผ้าเครื่องประดับ เครื่องเรือนโดยสีที่นำมาใช้ประดิษฐ์เป็นลวดลายนั้นประกอบด้วยหลากหลายสี ซึ่งมีความหมายของสีแต่ละสีแตกต่างกัน เช่น สีเขียวหมายถึงธรรมชาติ สีส้มหมายถึงความสามัคคี

๓) ด้านที่อยู่อาศัย พบว่าลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวไทยดำจะมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง โดยใช้วัสดุง่าย ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ และใบไม้ต่าง ๆ เสาบ้านทำด้วยต้นไม้มัดเป็นไม้เนื้อแข็ง พื้นบ้านทำด้วยไม้ไผ่สับหรือทุบให้เป็นชิ้น ๆ จากนั้นแผ่ออกเป็นแผ่น ๆ เรียกว่า ฟาง ฝาบ้านจะล้อมด้วยไม้ไผ่ทั้ง ๔ ด้าน ตัวบ้านสร้างด้วยไม้ไผ่ทั้งหลัง ไม่มีหน้าต่าง มีเพียงประตูทางเข้าด้านหน้าและด้านหลัง ภายในตัวบ้านเปิดโล่ง สำหรับหลังคาจะมุงด้วยหญ้าแฝก หญ้าคา หรือต้นกก หลังคาจะยาวลงมาเสมอพื้นเรือนรอบ ๆ ทุกด้านจนไม่สามารถมองเห็นฝาบ้าน เพื่อป้องกันลมพัดแรงและอากาศที่หนาวเย็น ยอดจั่วเป็นไม้ไขว้กันคล้ายกับเขาควายเป็นที่เรียกว่า “ชอกุด” ซึ่งหมายถึง ความมุ่งมั่น อดทน และความอุดมสมบูรณ์ ใต้ถุนบ้านจะสูงโล่งกว้างใช้เก็บสิ่งของเครื่องใช้ คนสามารถเดินลอดได้สบายในบ้านจะมีห้องหนึ่งห้อง เรียกว่า “ห้องกะล่อห้อง” หรือห้องผี ใช้สำหรับเก็บกระดูกของบรรพบุรุษ และมีกฎหมายห้ามบุคคลอื่นเข้ามาในห้องนี้โดยเด็ดขาด เว้นแต่ในช่วงประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้บรรพบุรุษ หรือที่เรียกว่า “พิธีเสนเรือน” บันไดทำจากลำไม้ไผ่เพื่อใช้ขึ้นลงโดยพาได้ไว้บริเวณด้านหน้าและด้านหลังของตัวบ้าน^๖

๔) ด้านการใช้ภาษา พบว่า ภาษาของชาวไทยดำจะมีการประดิษฐ์อักษรขึ้นมาใช้เอง ภาษาไทดำมีเฉพาะเสียงสูงและเสียงต่ำ ไม่มีสระและวรรณยุกต์ มีพยัญชนะ ๓๙ ตัว มีสระและเครื่องหมายต่าง ๆ ๑๘ รูป วิธีเขียนเป็นคำและข้อความ จะวางสระไว้รอบพยัญชนะ คือ วางข้างหน้า บ้าง ข้างหลังบ้าง ข้างล่างบ้าง แต่อย่างไรก็ดีภาษาพูดยังคงมีการใช้อยู่ในหมู่คนสูงอายุจนถึงปัจจุบัน ลูกหลานสมัยใหม่จะฟังภาษารู้เรื่องและพูดได้บ้าง ส่วนการเขียนนั้นจะบันทึกไว้ในสมุดไทยต่อ ๆ กันมา โดยเฉพาะเรื่องประเพณี พิธีต่าง ๆ ตามความเชื่อ ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าการสอนภาษาไทยดำนับวันจะถูกกลืนเลื่อนไปตามกาลเวลาเยาวชนไทดำรุ่นใหม่หลาย ๆ คนไม่สามารถพูด อ่าน เขียนภาษาไทยได้ ดังนั้นชาวไทยดำต้องตื่นตัวในการอนุรักษ์ด้านการอ่าน เขียน ภาษาไทดำ เช่น จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน บรรจภาษาไทดำเป็นหลักสูตรภาษาถิ่นที่สอนในโรงเรียน สร้างค่านิยมสื่อสารกันด้วยภาษาไทดำอันเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น^๗

^๖ สัมภาษณ์ นางฉลาด ช้อนเดิม. กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองบ้านนาป่าหนาด, เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

^๗ สัมภาษณ์ นายพัน ไพศุนย์. กรรมการศูนย์วัฒนธรรมไทยดำ, เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

แผนภาพที่ ๔.๓ ภาษาที่ทำเป็นป้ายแสดงภายในพื้นที่ศูนย์พิพิธภัณฑท์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด

๕) ด้านการละเล่น พบว่าการละเล่นซึ่งยังคงถือปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนานและมีความสำคัญกับชุมชนไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้ โดยการละเล่นมีทั้งการละเล่นของหนุ่มสาวลาวโซ่ง ที่โยนลูกช่วง (ตอดมะกอนให้แก่กัน) พร้อมการร้องรำทำเพลงเป่าแคนไปพร้อม ๆ การเล่นหรือที่เรียก “การเล่นคอน ฟ้อนแคน”^๘ และการเล่นแซปางซึ่งถือเป็นการเต้นรำเพื่อความรื่นเริง มีกระบอกไม้ไผ่ ไห ฉาบ กลอง และไม้ตะแลบแก็บ เป็นเครื่องดนตรีสำคัญนั้นจะสนุกสนานมาก ชาวไทดำจะร่วมกันเต้นรำสลับสับเปลี่ยนกันทั้งวันทั้งคืนให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์มารับเครื่องเซ่นที่ต้นปาง อัญเชิญผีแถนบนฟ้ามารับเครื่องสักการะต่าง ๆ โดยการเล่นแซปาง ของชาวไทดำ ปกติจะมีในช่วงแรม ๑ ค่ำเดือนสาม หรือในช่วงเดือน ๖ ของทุกปี ที่ทุกคนในชุมชนไทดำมารวมตัวกันเพื่อขอบคุณผี ที่เป็นความเชื่อเก่าแก่ที่ได้คนในบ้านหายป่วย ทุเลาไข้ ได้อยู่เย็นเป็นสุข พอถึงคราวเหมาะก็ต้องเลี้ยงผีเป็นการขอบคุณ^๙ ดังภาพ

แผนภาพที่ ๔.๔ การละเล่นบางส่วนภายในพื้นที่ศูนย์พิพิธภัณฑท์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด

^๘ สัมภาษณ์ นางไกรวัล สดด้วง. ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด, เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

^๙ สัมภาษณ์ นายพิสิทธิ์ ทันทา. นักการ (ประจำศูนย์ไทดำ), เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

โดยสรุปแล้ว จะเห็นได้ว่าภาพวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่ได้พบเห็นในแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้ สะท้อนกลิ่นอายความเป็นไทดำที่ถูกถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ผ่านสิ่งของ เครื่องมือเครื่องใช้ การแต่งกาย การละเล่น อาหารการกิน ล้วนแล้วแต่ช่วยบอกเล่าความเป็นชุมชนทางชาติพันธุ์ที่ยังคงมีวิถีวัฒนธรรมเป็นของตนเองได้เป็นอย่างดี

๔.๑.๒ วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มคนไทดำบ้านนาป่าหนาด

เรื่องราววิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาดที่สื่อให้เห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนที่มีการอนุรักษ์เอาไว้ให้กับผู้คนทั่วไปได้ศึกษาเรียนรู้เพื่อความเข้าใจในแง่วิถีวัฒนธรรมของคนไทดำที่นอกจากจะใช้บอกเรื่องราวความเป็นกลุ่มชนทางชาติพันธุ์แล้ว ยังเป็นเหมือนกับแหล่งพบปะกับผู้คนภายนอกชุมชนได้เข้ามาเรียนรู้เข้าใจในวิถีชีวิตของคนไทดำ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากมองย้อนกลับมาปัจจุบันถึงแม้คนไทดำจะมีความแตกต่างในด้านความเชื่อทางศาสนากับชุมชนหมู่บ้านโดยรอบ นั่นก็คือ “การนับถือผี” ซึ่งวิถีชีวิตเหล่านี้กลับไม่ได้สร้างความแตกแยกและมีเรื่องต้องให้บาดหมางน้ำใจซึ่งกันและกันให้เกิดขึ้นเลย ผู้คนในชุมชนก็ยังอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข^{๑๐} ดังภาพ

แผนภาพที่ ๔.๕ พระสงฆ์และนักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตในศูนย์วัฒนธรรมไทดำบ้านนาป่าหนาด

ปัจจุบันจะเห็นได้ว่าชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดแห่งนี้มีทั้งกลุ่มคนไทดำและชาวไทยเลยที่มีการนับถือความเชื่อต่าง ๆ อย่างหลากหลาย เช่น การนับถือตามความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทดำ นับถือศาสนาคริสต์ และนับถือศาสนาพุทธ แต่ก็อยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข ดังนั้นจึงถือเป็นการเปิดมุมมองและทำความเข้าใจในประเด็นเรื่องความเป็น “วิถีพุทธร่วมชุมชนทางวัฒนธรรม” ที่ลักษณะเชื่อมโยงกับ

^{๑๐} สัมภาษณ์ นางจุฑาทิพ อินเนียร. ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด, เมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๖๕.

วิถีชีวิตวัฒนธรรมความเชื่อทางศาสนา อันจะทำให้เกิดการสร้างความเป็นเครือข่ายที่สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมซึ่งกันและกันได้

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมไทดำบ้านนาป่าหนาดเป็นเบื้องต้นพบว่าวิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเชื่อชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดนอกจากจะมีความเชื่อเรื่องผีแล้วยังมีความเชื่อเรื่องกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เช่นเดียวกันกับผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ แม้แต่ที่อยู่อาศัยชาวไทดำและชาวพุทธในอดีตไม่ได้มีความแตกต่างกันเท่าไร เนื่องจากวัสดุที่ใช้ทำหลังคา ตัวบ้าน ผนังบ้าน พื้นบ้าน ล้วนได้มากจากต้นไม้ ใบหญ้าที่เกิดขึ้นเองตามภูมิประเทศนั้น ๆ รูปทรง รูปแบบตัวบ้านก็จะทำออกมาคล้าย ๆ กัน ยิ่งในปัจจุบันนี้บ้านเรือนของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดก็ได้เปลี่ยนไปตามยุคสมัยแทบไม่เหลือเค้าโครงเดิมเอาไว้เลย^{๑๑} รวมถึงเมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำ การแต่งกายก็ยังมีปรับเปลี่ยนตามไปโอกาสต่าง ๆ โดยชาวไทดำก็ยังคงแต่งกายด้วยชุดสีดำ (เสื้อฮี) ในการประกอบพิธีสำคัญ เช่น พิธีเสนเรือน ส่วนการแต่งกายในประกอบพิธีทางพุทธศาสนา ชาวไทดำจะแต่งกายด้วยชุดสุภาพตามความเหมาะสมในแต่ละโอกาส แต่สามารถสวมใส่เสื้อฮีไปร่วมงานได้ อัตลักษณ์ด้านการแต่งกายของชาวไทยดำแฝงด้วยคุณธรรมเกี่ยวกับ สัจธรรมของชีวิต หลักสันโดษ หลักไตรลักษณ์ การปล่อยวาง ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความสำรวม และความอดทนอดกลั้น^{๑๒} ตลอดจนประเพณีการแต่งงานของไทยดำยังแฝงไปด้วยคุณธรรมและจริยธรรมให้คู่บ่าวสาวได้รู้จักการประพฤติปฏิบัติต่อกัน และใช้ชีวิตอย่างมีความสุขอันสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาในมงคลชีวิต ๓๘ ประการ ประเพณีกินดอง แสดงออกถึงคุณธรรมเรื่อง ความกตัญญูกตเวทী สังคหวัตถุ ๔ ทิศ ๖ หิริโอตตปปะ และความสามัคคี อีกทั้งประเพณีการตายของชาวไทดำยังมีความคล้ายคลึงกับพิธีงานศพของชาวพุทธ^{๑๓} เป็นพิธีกรรมที่ชาวไทยพุทธรู้จักและคุ้นเคยกันอย่างดี นั่นเป็นเพราะคนไทยพุทธนั้นมีคติความเชื่อเรื่องเกี่ยวกับ “ความตาย” ตามคำสอนในพระพุทธศาสนาที่วามนุชยนั้นประกอบด้วย ๒ ส่วนด้วยกันก็คือ “รูป” และ “จิต” ถึงแม้ว่าร่างกายจะแตกดับไปแล้ว แต่จิตก็ยังคงวนเวียนไปตามผลกรรมที่เคยกระทำเมื่อครั้งมีชีวิตอยู่นั่นเอง

โดยสรุปแล้ว จะเห็นได้ว่าความเป็นวัฒนธรรมวิถีพุทธในวิถีชีวิตของกลุ่มคนไทดำบ้านนาป่าหนาดที่สะท้อนให้เห็นผ่านวิถีการดำรงชีวิต ตลอดจนวิถีปฏิบัติในเชิงความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ

^{๑๑} สัมภาษณ์ พัน ไพศุณย์. กรรมการศูนย์วัฒนธรรมไทยดำ, เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นางประจักษ์ อินยานวน. กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองบ้านนาป่าหนาด, เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายกร ไพศุณย์. กรรมการศูนย์วัฒนธรรมไทยดำ ฝ่ายประชาสัมพันธ์, เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

ล้วนแล้วแต่เป็นการสร้างความเป็นวิถีพุทธทางวัฒนธรรมเพื่อให้ผู้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขเป็นสำคัญ

๔.๒ กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

จากการศึกษาค้นคว้าตำรา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของชาวไทดำของชาวบ้านนาป่าหนาด ได้เอาจุดเด่นของไทดำมาเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยว ซึ่งแฝงด้วยการอนุรักษ์วัฒนธรรมในตัว ผ่านกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธ โดยมีขั้นตอนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของตนเอง ๑.ให้ความรู้ ตระหนักถึงทรัพยากรทางวัฒนธรรมของตนที่กำลังจะสูญหายไป ๒.จัดตั้งแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรม หลังจากที่ชาวบ้านได้ตระหนักถึงวัฒนธรรมของตน ทำให้เกิดการรวมกลุ่มของชาวบ้านนำโดย นายเพชรตะบอง ไพศุณย์ ที่เป็นลูกหลานชาวไทดำโดยกำเนิด ร่วมกับหน่วยงานรัฐจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมไทดำขึ้นภายในหมู่บ้าน และตั้งคณะกรรมการโดยมีชาวบ้านในชุมชนร่วมกับคนของหน่วยงานรัฐช่วยกันดูแล รักษาวัฒนธรรมที่ถูกจัดแสดงภายในศูนย์วัฒนธรรมแห่งนี้ ในปัจจุบันมีแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมภายในหมู่บ้านเพิ่มขึ้นอีก ๒ แห่ง คือ บ้านพิพิธภัณฑสถานไทดำและเฮือนอ้าย เอ็ม แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาคนไทดำ นอกจากจัดแสดงนิทรรศการแล้วยังมีกิจกรรมต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ ศึกษา วัฒนธรรมของชาวไทดำ ภายในพื้นที่ได้จัดจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมที่เป็นฝีมือของชาวไทดำเพื่อสร้างรายได้ให้ชาวไทดำอีกทาง ๓. การควบคุม โดยออกกฎระเบียบ จัดสรรเวลา สถานที่ให้คนในหมู่บ้านได้มีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์จากศูนย์วัฒนธรรมแห่งนี้ และสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมไทดำทั้งในและนอกประเทศผ่านการจัดงานบุญประเพณีประจำปี

๔.๒.๑ การให้การศึกษาเรียนรู้เพื่อให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ

บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เป็นหมู่บ้านเพียงหมู่บ้านเดียวในจังหวัดเลยที่มีชาวไทดำอาศัยอยู่ ซึ่งชาวบ้านนาป่าหนาดได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมไทดำ ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า^{๑๔} ชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดได้รวมตัวกันจัดตั้งศูนย์เรียนรู้วิถีชีวิตชาวไทดำ ขึ้นภายในหมู่บ้านซึ่งในปัจจุบัน มีแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชาวไทดำ ด้วยกันจำนวน ๓ แห่ง ประกอบด้วย

๑) ศูนย์วัฒนธรรมไทดำ

^{๑๔} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ, เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๕.

นางละออง ขาวนา ประธานศูนย์วัฒนธรรมไทยดำ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า อาจารย์เพชรตะบอง ร่วมกับชาวบ้าน บ้านนาป่าหนาดในการจัดสร้างขึ้นเพื่อให้เป็นแหล่งที่เผยแพร่ข้อมูลด้านวัฒนธรรม และวิถีชีวิตรวมทั้งประวัติ ความเป็นมาของชนชาวไทยดำ บ้านนาป่าหนาด และเนื่องจากมีผู้ที่สนใจ ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับบ้านนาป่าหนาดเป็นจำนวนมาก อาทิ ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่อาจมาเป็นการส่วนตัว หรือหมู่คณะแบบเป็นทางการ ก็มีบางครั้งพักอยู่ในหมู่บ้านเป็นเวลานาน มีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

แผนภาพที่ ๔.๖ ศูนย์วัฒนธรรมไทยดำบ้านนาป่าหนาด
ที่มา : <https://www.facebook.com/Thaidamnapanad/>

๒) บ้านพิพิธภัณฑ์ไทยดำ

นายเพชรตะบอง ไพศุณย์ ประธานบ้านพิพิธภัณฑ์ไทยดำ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ที่มาถึงการสร้างบ้านพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ขึ้นมา มีจุดประสงค์หลัก คือ ๑) เป็นแหล่งรวบรวมสิ่งของเครื่องใช้ที่เป็นภูมิปัญญาของไทยดำตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ๒) เป็นแหล่งเรียนรู้ ศึกษาค้นคว้า ประวัติ วัฒนธรรมชาวไทยดำ ๓) เป็นแหล่งสร้างจิตสำนึกให้กับชาวไทยดำให้เห็นคุณค่าวัฒนธรรมของตน ๔) เป็นแหล่งสืบสานอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมไทยดำดั้งเดิม ซึ่งนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจสามารถเยี่ยมชมบ้านพิพิธภัณฑ์ไทยดำ บ้านนาป่าหนาดได้ตั้งแต่ เวลา ๐๘.๐๐-๑๗.๐๐ น. โดยไม่เสียค่าเข้าชม ไม่มีค่าบริการ คือ ค่าธรรมเนียมใดๆ มีบริการน้ำดื่ม มีห้องน้ำภายในพิพิธภัณฑ์ และนอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังสามารถแต่งกายด้วยชุดไทยดำ สำหรับถ่ายภาพได้ฟรี

บ้านพิพิธภัณฑ์ไทยดำก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ๒๕๕๕ เกิดจากความคิดที่ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทยดำมีวัฒนธรรมประเพณีไม่เหมือนใคร ผู้เฒ่าผู้แก่เริ่มล้มหายตายจากไป ห่วงจะไม่มีอะไรให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา จึงจัดสร้างบ้านพิพิธภัณฑ์ไทยดำขึ้นเพื่ออนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น ไทยดำมีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง ใช้พูดคุยในหมู่บ้าน เรือนไทยดำหลังคากระดองเต่า ยอดจั่วมีชอกูด

จำนวน ๑๐ รูปแบบ สี่ ๑๐ ตระกูลของไทดำบ้านนาป่าหนาด ภายในบริเวณพิพิธภัณฑสถาน ประกอบไปด้วยอาคารสถานที่หลายส่วน ได้แก่

๑. เรือนหลังที่ ๑ ห้องสมุด ตัวอาคารเป็นบ้านไม้ทรงไทดำ สร้างขึ้นเพื่อเป็นจัดเก็บหนังสือเก่าของชาวไทดำ ๑ หลัง เป็นเรือนที่มีลักษณะแบบลาดตูปใช้เป็นแหล่งรวบรวมหนังสือประวัติศาสตร์ อักษรไทดำที่มีในอดีตถึงปัจจุบัน ได้ทุนเรือนใช้สำหรับรับแขกและชมการแสดง

๒. เรือนหลังที่ ๒ บ้านพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งตัวอาคารเป็นบ้านไม้แบบไทดำ ๑ หลัง มีการจำลองลักษณะบ้านของชาวไทดำมีบันไดบ้าน ขึ้น-ลง สองทาง คือ ด้าน “กวัน” สำหรับผู้ชาย ด้าน “จัน” สำหรับผู้หญิง มีการแบ่งส่วนต่างๆของบ้านออกเป็นแบ่งห้อง ๆ ได้แก่ ๑) ห้องผีบรรพบุรุษ (ผีเรือน) ๒) ห้องลูกชาย จัดแสดงชุดการแต่งกายของชาวไทดำ โดยผู้ชายจะสวมเสื้อที่ทอด้วยผ้าสีดำผ้าหน้าแขน กระบอกติดกระดุมเงินรูปดอก กางเกงจะเป็นขายาวลักษณะรูปทรงคล้ายกางเกงจีนจะใช้ผ้าที่ทอด้วยสีดำเข้มในการตัดเย็บ ส่วนส่วนเสื้อผู้หญิงจะนุ่งเสื้อที่เป็นสีดำคอกกลมผ้าหน้าแขนกระบอกเข้ารูปติดกระดุมเงินรูปผีเสื้อ และนุ่งผ้าขึ้นทอเป็นลายพื้นเมือง ๓) ห้องลูกสาว จัดแสดงอุปกรณ์ทำไร่นา เช่น ไถ คราด เป็นต้น ๔) ห้องหมอมด ถัดมาเป็นบริเวณโถ่งในบ้านมีพื้นที่กว้างสำหรับจัดแสดงข้าวของเครื่องใช้ต่างๆของชาวไทดำ เช่น เครื่องประดับ อุปกรณ์ทำมาหากิน กระติบข้าว ไซ ข้อง ปืน หน้าไม้ เป็นต้น ได้ทุนเรือนเป็นจำนำของที่ระลึก

๓. เรือนหลังที่ ๓ โฮมสเตย์ ที่พักนักท่องเที่ยว จำลองเป็นบ้านไม้แบบไทดำใต้โบราณ บ้านไทดำจำลอง ที่มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ที่เป็นแบบเฉพาะของตน ลักษณะแบบลาดเต่า แบบลาดตูป แบบโค้ง ส่วนใหญ่เรียกว่า “บ้านทรงหลังเต่า” ลักษณะบ้านทรงหลังเต่านี้มีสาเหตุจากความเชื่อของชาวไทดำเชื่อว่าเต่าอายุยืน เมื่อสร้างบ้านทรงหลังเต่าแล้วจะอายุยืน หลังบ้านคามุงด้วยหญ้าคา มีลักษณะโค้งเป็นกระโจม มียอดจั่วบนหลังคาบ้านประดับด้วยไม้แกะสลักเป็นกิ่งคล้ายเขาควายหรือเขากวางไขว้กัน เรียกว่า “ขอกูด” ซึ่งใช้แบ่งตามฐานะและตระกูลของชาวไทดำ เช่น ขอกูดจิม ขอกูดบัว ขอกูดหม้าย เป็นต้น ส่วนใต้ถุนบ้านจะสูงโล่งกว้าง ใช้เก็บข้าวของเครื่องใช้ ภายในตัวบ้านเปิดโล่ง และจะมีการจัดแบ่งเป็นห้องเป็นสัดส่วน เช่น ห้องบรรพบุรุษ พ่อ แม่ ลูกชาย ลูกสาวใต้ถุนบ้านใช้เป็นที่พักผ่อน สำหรับกลุ่มท่องเที่ยวประจำชมรมโฮมสเตย์ ทั้งหมดภายในบริเวณบ้านพิพิธภัณฑสถานมีจำนวน ๓ หลัง สำหรับให้บริการนักท่องเที่ยวที่ต้องการพัก และเที่ยวชมวิถีชีวิตหมู่บ้านวัฒนธรรมไทดำ ได้ทุนเรือนใช้เป็นที่พักผ่อนของกลุ่มท่องเที่ยวประจำชมรม

๔. ยุงข้าว ๓ หลัง

๕. ลานการแสดง การละเล่น

๖. อาคารโรงอาหาร ๑ หลัง

๗. อาคารชมการแสดง ๑ หลัง

๘. ร้านกาแฟ ให้บริการนักท่องเที่ยว ๑ หลัง

๙. ห้อง ๒ หลัง แบ่งเป็น ห้องน้ำชาย ๑ หลัง ห้องน้ำหญิง ๑ หลัง

๓) เอือนอาย เอ็ม แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาคนไทดำ

นางสำลาน กรมทอง ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “เอือนอาย เอ็ม” วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาป่าหนาด อ.เชียงคาน จ.เลย อยู่ภายใต้การส่งเสริมของกรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ มีจุดเด่นของผลิตภัณฑ์ผ้าทอ เป็นผ้าฝ้ายและไหมธรรมชาติ เป็นผ้าย้อมจากสีธรรมชาติจากเปลือกมะพร้าว เปลือกและผลส้มโอ และใบหนาด ผลิตจากการทอมือแบบดั้งเดิมของชาวไทดำ นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมของชนเผ่าชาวไทดำหรือลาวซ่ง ที่ยังคงเอกลักษณ์และวิถีความเป็นอยู่ในแบบสโลว์ไลฟ์ เรียนรู้การทอผ้าซึ่งเป็นมรดกจากภูมิปัญญาของชาวไทดำ มีการจัดนิทรรศการกิจกรรมสาธิตการทำผลิตภัณฑ์ต่างๆ ของวิสาหกิจ เช่น ต้มนก ต้มหนู ซึ่งเป็นเครื่องรางของชาวไทดำ, การแสดงจำลองกินปางพร้อมการฟ้อนแคนไทดำ นำเสนอวิถีชีวิตของชาวไทดำเริ่มจากปลูกฝ้าย อ้วฝ้าย เชนฝ้าย ปั่นฝ้าย มัดหมี่ ทอผ้า เก็บผักตามริมรั้ว ทำอาหารจนถึงงานรื่นเริง ฟ้อนแคน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น เพื่อให้ลูกหลานสืบสานงานต่อ และก่อเกิดรายได้จากภูมิปัญญาเดิมของบรรพบุรุษ โดยวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาป่าหนาดได้รับคัดเลือกร่วมโครงการหมู่บ้านทำมาค้าขาย ในปี ๒๕๖๔ เป็นหมู่บ้านที่มีความพร้อมที่ก้าวไปสู่เป้าหมายของ “หมู่บ้านทำมาค้าขายแห่งใหม่” ที่ประสบผลสำเร็จและเป็นแรงสำคัญในการ กระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่นให้เติบโตต่อไป อย่างยั่งยืน

แผนภาพที่ ๔.๗ เอือนอายเอ็ม ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาไทดำ

ที่มา : <https://www.facebook.com/herneyeem/>

๔.๒.๒ รูปแบบกิจกรรมเพื่อให้เห็นคุณค่าและความสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถี พุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ

รูปแบบกิจกรรมแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตคนไทดำบ้านนาป่าหนาด เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด ได้ถูกนำเสนอผ่านแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านนาป่าหนาด ดังนี้

๑. ศูนย์วัฒนธรรมไทดำ นางละออง ขาวนา ประธานศูนย์วัฒนธรรมไทยดำ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ศูนย์วัฒนธรรมไทดำเป็นพื้นที่ให้ชาวไทดำ ได้จัดงานและกิจกรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม โดยนำเสนอในรูปแบบนิทรรศการความเป็นมาของชาวไทดำและวิถีชีวิตในอดีต การแสดงภาพเก่าเล่าเรื่อง การนำข้าวของเครื่องใช้ในอดีตออกมา จัดแสดงให้ความรู้ มีการใช้สื่อสัญลักษณ์ของความเป็นไทดำ ไม่ว่าจะเป็นภาพเรือนไทดำในอดีต หรือเรือนไทดำจำลอง ลวดลายผ้าปัก ที่เป็นแบบอย่างเฉพาะของชาวไทดำ ตัวอักษรไทดำ มาใช้ ตกแต่งตามสถานที่ต่างๆ ภาพของเด็กตัวเล็ก ๆ วัยรุ่น ไปจนถึงผู้สูงอายุแต่งกายด้วยชุดไทดำตามขนบธรรมเนียมบ้าง ชุดไทดำประยุกต์บ้าง พูดคุยกัน ด้วยภาษาไทดำ ฟ้อนรำตามเสียงแคนวงที่บรรเลง เมื่อมีแขกและนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชม

๒. บ้านพิพิธภัณฑท์ไทดำ นายเพชรตะบอง ไพศุณย์ ประธานบ้านพิพิธภัณฑท์ไทดำ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า บ้านพิพิธภัณฑท์ไทดำแห่งนี้จะให้สมาชิกในชมรมแต่งกายด้วยชุดพื้นเมืองของชาวไทดำ คอยบริการให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวประจำวันและที่พิพิธภัณฑท์ไทดำแห่งนี้ยังมีการสอนภาษาไทดำ เด็ก ๆ ลูกหลานไทดำ ในช่วงวันเสาร์-อาทิตย์เพื่อเป็นการอนุรักษ์ รักษาภาษา ตัวอักษรไทดำเอาไว้ไม่ให้สูญหาย และก็ช่วยต้อนรับนักท่องเที่ยว รวมไปถึงการอนุรักษ์รักษาจัดแสดงวัฒนธรรมประเพณีหลายสิ่งหลายอย่างเอาไว้ได้ เช่น การทอผ้าสวยงามลักษณะต่างๆ ผ้าเปียว ผ้าซิ่น ผ้านุ่งลวดลายของชาวไทดำ การทำโมบายประดับตกแต่ง ตุ่มนก ตุ่มหนู โคมไฟ บ้านอนุรักษ์ทรงไทดำ เครื่องประดับประกอบพิธีกรรม และพิธี “แซปาง” คือ พิธีกรรมสำคัญของชาวไทดำที่แสดงความเคารพต่อ “หมอมด” ประจำหมู่บ้าน พิธีแซปางยังเป็นการฉลองความอุดมสมบูรณ์ของหมู่บ้าน แต่ปัจจุบันไม่มีพิธีกรรมนี้ในหมู่บ้านแล้ว แต่มีการจำลองการเล่นพิธีแซปาง ไว้ให้สำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาที่พิพิธภัณฑท์ได้ชมการแสดงแซปางเพื่อถือเป็นการต้อนรับแขกที่มาเยือน นอกจากนั้นยังมี การฟ้อนแคนหรือแซแก่น แซไต ต้อนรับนักท่องเที่ยว และการละเล่นพื้นบ้าน เช่น เดินไม้แจ่งแจ๊ะ มะกอนลอดห่วง เดินกระโป๊ะ เป็นต้น บริเวณใต้ถุนเรือนพิพิธภัณฑท์ ยังมีร้านค้าขายของฝาก ของที่ระลึก สำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑท์ จากกลุ่มชมรมบ้านพิพิธภัณฑท์ไทดำ เช่น เสื้อผ้าไทดำ ผ้าเปียว กล้วยาม สบู่สมุนไพร โมบายตุ้มนกตุ้มหนู เครื่องจักสานต่างๆ และที่พิพิธภัณฑท์แห่งนี้ยังชุดเสื้อผ้าไทดำไว้ให้นักท่องเที่ยวใส่ถ่ายรูป โดยไม่เสียค่าบริการเปลี่ยนชุด

ท่องเที่ยววิถีชุมชนไทดำ

การแสดง 3 ชุด แขนง + ฟ้อนแคน + แอโด 2,000 บาท

บั้งร้อยแฉกชม 3 แห่งท่องเที่ยววิถีชุมชนไทดำ

- ศูนย์วัฒนธรรมไทดำ
- กลุ่มทำสบู่สมุนไพร
- ศูนย์ทอผ้าไหม 12

ประมาณ 1 ชั่วโมง คั่นละ 500 บาท (นั่งได้คั่นละ 10 คน)

ดื่มขมิ้น (พิธีกรรมทำขวัญ)

1,000 บาท

วิทยากร

500 - 1,000 บาท

SPECIAL ชมบ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำ ใส่ชุดผ้าไหมไป เต้นการละเล่นไทดำ
DIY คุ้มหมักหม่น ***ไม่มีค่าใช้จ่าย ทยอยดูตัวจาก

บ้านชาวไทดำ (มัดจำ 30 %)

เมนู 120 บาท/คน

1. ผักสดผลไม้ 2. ผักสดผลไม้
3. ผักสดผลไม้ 4. ผักสดผลไม้
5. ผักสดผลไม้ 6. ผักสดผลไม้
7. ผักสดผลไม้ 8. ผักสดผลไม้

เมนู 150 บาท/คน

1. ผักสดผลไม้ 2. ผักสดผลไม้
3. ผักสดผลไม้ 4. ผักสดผลไม้
5. ผักสดผลไม้ 6. ผักสดผลไม้
7. ผักสดผลไม้ 8. ผักสดผลไม้

เมนู 180 บาท/คน

1. ผักสดผลไม้ 2. ผักสดผลไม้
3. ผักสดผลไม้ 4. ผักสดผลไม้
5. ผักสดผลไม้ 6. ผักสดผลไม้
7. ผักสดผลไม้ 8. ผักสดผลไม้

***หมายเหตุ เมนูอาหารปรับเปลี่ยนได้

ที่พักแบบโฮมสเตย์

เตียงเดี่ยว 200 บาท/คน เตียงคู่ 300 บาท
อาหารเช้า 50 บาท/คน อาหารเช้า 50 บาท/คน
อาหารเช้า 50 บาท/คน อาหารเช้า 50 บาท/คน

PACKAGE

ที่พัก 1 คืน อาหาร 3 มื้อ ค่ารถ 100 บาท
ที่พัก 1 คืน อาหาร 3 มื้อ ค่ารถ 100 บาท

แผนภาพที่ ๔.๘ แผนผู้บริการท่องเที่ยววิถีชุมชนไทดำ

ที่มา : <https://www.facebook.com/profile.php?id=๑๐๐๐๕๗๑๓๑๓๓๓๕๒๖>

แผนภาพที่ ๔.๙ นักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมฟ้อนรำตามวิถีไทดำ

ที่มา : <https://www.facebook.com/profile.php?id=๑๐๐๐๕๗๑๓๑๓๓๓๕๒๖>

แผนภาพที่ ๔.๑๐ นักท่องเที่ยวเข้าร่วมกิจกรรมแสดงเซปาง

๓) เอือนอ้ย เอ็ม แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาคนไทดำ นางสำลาน กรมทอง ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “เอือนอ้ย เอ็ม” วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาป่าหนาด อ.เชียงคาน จ.เลย มีผ้าทอที่เป็นซึ่งมีเอกลักษณ์ คือ ผ้าพื้นเมืองลายสวย “ผ้าทอมือลายนางหาญ” นำมาตัดเย็บให้ดูทันสมัย และสวมใส่ได้ในชีวิตประจำวัน ที่ถูกพัฒนาขึ้นภายใต้แบรนด์ “เอือนอ้ยเอ็ม” เป็นภูมิปัญญาคนไทดำ มีเอกลักษณ์ที่ลวดลาย และจากการพัฒนาด้วยฝีมือ จนความเชี่ยวชาญ นำมาทำเป็นชุดสำเร็จรูป ย้อมผ้าทอมือ ร่ม กระเป๋าถือ ยังมีการพัฒนาคอลเลกชันใหม่ภายใต้แบรนด์ AI-M (อ้ายเอ็ม) ซึ่งเป็นภาษาไทดำ ที่มีความหมายถึงบ้านพ่อแม่ ให้เป็นหนึ่งในโครงการหมู่บ้านทำมาค้าขายที่กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ เข้ามาช่วยส่งเสริมและพัฒนา นอกจากเอือนอ้ย เอ็ม จะขายสินค้าผ้าทอมือแล้ว ยังได้ทำเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิต ภูมิปัญญาของชาวไทดำ ให้ผู้ที่สนใจมาศึกษาดูงานได้ทดลองทำ และได้รับชิ้นงานฝีมือตนเองกลับบ้านไปด้วย โดยมีงานฝีมือต่างๆให้ทดลองทำ เช่น การทำมะกอนน้อยห้อยคอ หรือนำไปแขวนที่หน้ารถ หรือห้องนอนได้ ด้วยเอกลักษณ์เฉพาะตัวคือกลิ่นหอมจากสมุนไพร ใบอัม ใบแข่น ซึ่งเป็นต้นไม้หอมสมัยโบราณ ในสมัยโบราณคนเฒ่าใช้ขี้ไต้ใส่ข้าวข้าวเพื่อระดม ใช้พับใส่ตู้เสื้อผ้าให้เกิดกลิ่นหอม ใช้พับใส่กระเป๋าสะตางค์เพื่อให้มีกลิ่นหอม เหมือนน้ำหอม

แผนภาพที่ ๔.๑๑ สาธิตการทำมะกอนน้อยห้อยคอ
ที่มา : <https://www.facebook.com/herneyeem/>

แผนภาพที่ ๔.๑๒ สาธิตการทอผ้า
ที่มา : <https://www.facebook.com/herneyeem/>

๔) กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่หน่วยงานรัฐเข้ามาสนับสนุน นายธรรมนุญ ภาครูป ผู้จัดการสำนักงานพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ๕ หรือ อพท.๕ กล่าวว่า กิจกรรมถนนโคมไฟโตดำ ชื่อของถิ่น กินจุบผัก สัมผัสวิถีไทดำ เป็นความร่วมมือระหว่าง อพท.และศูนย์วัฒนธรรมคนไทดำ ที่จะขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวต้นแบบ ภายใต้โครงการพัฒนาเส้นทาง โปรแกรมการท่องเที่ยว และจัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุน การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ในเส้นทาง Romantic Route และ นาดี Route ซึ่งชุมชนไทดำ ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัดเลย มีลักษณะที่โดดเด่น ทั้งในด้านสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ประเพณี และวิถีชีวิต อาทิ อาหาร การแต่งกาย ผลิตภัณฑ์ ของฝาก ของที่ระลึกของชุมชน ศิลปะการแสดง และภาษาที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงอุปนิสัยของคนในท้องถิ่นที่ยังคงวิถีอัตลักษณ์ของตน นับว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ

นายสุทธิสอาน นามกอง ประธานชมรมคนไทตำบลนาป่าหนาด กล่าวว่า การจัดกิจกรรม “ถนนโคมไฟไทดำ กินจุบผัก สัมผัสวิถีคนไทดำ” เกิดขึ้นจากแนวคิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งชุมชนและ อพท.ได้วางแผนและดำเนินกิจกรรมนี้ร่วมกัน โดยมีเป้าหมายที่จะทำให้ศูนย์วัฒนธรรมคนไทดำ เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่มีชีวิต เกิดการสืบสานวิถีของคนไทดำ และส่งเสริมความเป็นไทดำ ให้นักท่องเที่ยวและผู้คนทั่วไปได้รู้จักวิถีชีวิตของชุมชนไทดำมากยิ่งขึ้น ผ่านการเปลี่ยนถนนธรรมดาให้เป็นถนนโคมไฟไทดำที่สวยงาม ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาซื้อ มาชิม และมาชมวิถีชีวิตของชาวไทดำ ซึ่งกิจกรรมนี้ก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนไทดำ และชุมชนบริเวณโดยรอบให้มีรายได้จากการท่องเที่ยวในวงกว้างมากยิ่งขึ้น สิ่งสำคัญมากไปกว่านั้นคือ คนท้องถิ่นตระหนักถึงการร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวในชุมชน ส่งผลให้เยาวชนและลูกหลานชาวไทดำเข้ามามีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้วิถีของชุมชนคนไทดำเป็นที่รู้จักและคงอยู่อย่างยั่งยืนตลอดไป

แผนภาพที่ ๔.๑๓ บรรยากาศงานถนนโคมไฟไทดำ

๕) การสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมไทดำทั้งภายในและภายนอกประเทศ นายเพชรตะบอง ไพศุณย์ ประธานบ้านพิพิธภัณฑท์ไทดำ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า การจัดงานไทดำประจำปี มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้พี่น้องไทดำบ้านนาป่าหนาดและพี่น้องไทดำในอื่นๆ มาร่วมพบปะสังสรรค์กัน เพื่อถามข่าวสารข้อมูล และแลกเปลี่ยน เติมเต็มข้อมูลด้านวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน การกำหนดวันจัดงานตุ้มโฮม พี่น้องไทดำ หรือ ตุ้มโฮมพี่น้องไต คณะกรรมการศูนย์วัฒนธรรมชุดแรกได้กำหนดช่วงเวลาที่ชาวไทดำว่างเว้นจาก

การทำงานประจำและสะดวกต่อการเดินทางของพี่น้องไทดำในภาคต่าง ๆ ของไทยต้องการมาร่วมงานด้วย จึงกำหนดเอาวันเสาร์แรกของเดือนเมษายน ของทุกปี เป็นวันจัดงาน เพราะตลอดทั้งเดือนเมษายนไทดำจะจัดงานเช่นเดียวกันนี้ทุกหมู่บ้าน^{๑๕} ดังนั้นทุกวันในเดือนเมษายนจะไม่เว้นว่างงานต๋มโฮมป๋น่องไต (ซึ่งเรียกชื่องานว่าไทซงดำ) การจัดงานประเพณีต๋มโฮมป๋น่องไต จัดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ โดยมี นายกร ไพศุณย์ ประธานศูนย์วัฒนธรรม ในปี ๒๕๕๑ คณะกรรมการศูนย์วัฒนธรรมไทดำพร้อมทั้งส่วนราชการได้กำหนดเอาวันที่ ๖ เมษายน ซึ่งเป็นวันจักรี เป็นวันจัดงานต๋มโฮมป๋น่องไต ด้วยเหตุผลที่ว่า ไทดำบ้านนาป่าหนาดอพยพมาในสมัยรัชกาลที่ ๕ แห่งราชวงศ์จักรี

๔.๒.๓ การบังคับใช้กฎระเบียบเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ

จากการสัมภาษณ์ปราชญ์ท้องถิ่น^{๑๖} พบว่า ตั้งแต่อดีตชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด ไม่มีกฎระเบียบที่แน่ชัดในการอนุรักษ์วัฒนธรรม มีแต่เพียงธรรมเนียมการปฏิบัติ สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นเท่านั้น เช่น การทำพิธีเซ่นเรื่อน การแต่งกายชุดไทดำ การละเล่นการแซ่ปาง แต่ในปัจจุบันวิถีชีวิตภาษาถิ่น วัฒนธรรมและประเพณีล้วนได้รับอิทธิพลมาจากจากศาสนาพุทธ และวัฒนธรรมของคนต่างถิ่น แต่ชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดก็ยังช่วยกันรักษาเอกลักษณ์ความเป็นไทดำของตัวเองไว้อย่างเหนียวแน่น เช่น เอกลักษณ์ทางภาษา การแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ที่ส่วนใหญ่จะเชื่อมโยงสัมพันธ์กับความเชื่อในการนับถือผี เชื่อว่าทำดีได้ดี ละเว้นการทำชั่ว สอดคล้องกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ที่สำคัญชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดมีความภูมิใจในความเป็นไทดำของตนเอง และพร้อมที่จะเผยแพร่วัฒนธรรมและประเพณีของตนเองให้บุคคลอื่นๆ ได้รับรู้และกลายเป็นแหล่งรายได้อีกทางหนึ่งของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด^{๑๗} พบว่า วัฒนธรรมบางอย่างจะสืบทอดกันมาเพราะความเชื่อ อย่างพิธีเซ่นไหว้ผีเรือนของไทดำ ซึ่งเป็นผีพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ก็จะปฏิบัติกันทุกครอบครัว ซึ่งในปัจจุบันก็ยังมีการปฏิบัติกันอยู่แต่อาจจะไม่เยอะเหมือนเมื่อก่อน เพราะบางครอบครัวลูกหลานไปทำงานหรือไปเรียนต่างถิ่น ทำให้ลำบากต่อการประกอบพิธี

^{๑๕} ปฐม หงษ์สุวรรณ. ประเพณีผีชนน้ำ หนังสือชุดความรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนลุ่มน้ำโขง. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังน่านวิทยา. ๒๕๖๐.

^{๑๖} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ, เมื่อวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๑๗} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ, เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๖๕.

จากการสัมภาษณ์ผู้นำศาสนา^{๑๘} ชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดยังคงยึดถือพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายเช่นเดิม คือ การฝังศพ แต่บางคนก็เผลอตามความเชื่อของพระพุทธศาสนา ซึ่งความเชื่อในสังคมชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด มีอย่างหลากหลาย ทั้งความเชื่อแบบดั้งเดิมของไทดำ และพุทธศาสนา พิธีกรรมต่างๆ ของชาวไทดำที่มีความเชื่อ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับผีเรือน ความเชื่อเกี่ยวกับหมอรักษาหรือเจ้าบ้าน เมื่อมีคนตายทุกบ้าน จะหยุดทำงานจนกว่าจะนำคนตายไปป่าช้าเรียบร้อยแล้ว จึงเริ่มทำงานใหม่อีกครั้ง ในงานศพไม่มีพระสงฆ์มาเกี่ยวข้องเพราะถือว่าพระกับผีไม่ถูกกัน

จากการสัมภาษณ์ สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวไทดำที่สอดคล้องกับพุทธศาสนิกชนทุกยุคทุกสมัยมาจนปัจจุบันว่า มีความคิดความเชื่อในการดำเนินชีวิตประจำวันจนกลายมาเป็นภูมิปัญญา และประเพณี วัฒนธรรมสืบทอดมาจนถึงคนรุ่นใหม่และต่อ ๆ ไป หลักของศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้มุ่งไปที่ความเชื่อที่ยึดหลักกรรม คือ การทำดีทำชั่ว ผลของกรรมดีและชั่ว ในคัมภีร์ภูมิวิลาสินี้ได้พูดถึงความคิดความเชื่อเรื่องของการเวียนว่ายตายเกิด นรกสวรรค์และเทวดา เป็นต้น ซึ่งความเชื่อ ความศรัทธาของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้จึงกลายเป็นกฎ ระเบียบ ข้อค้ำ ที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้

๔.๒.๔ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย

จากการสัมภาษณ์ปราชญ์ท้องถิ่น^{๑๙} พบว่า ชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดมีความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการรักษาและพัฒนารูปแบบที่ยังคงลักษณะความเป็นไทดำเอาไว้ให้ลูกหลานและบุคคลอื่นๆ ได้ชื่นชม เช่น การสาธิตการทอผ้า บริการนักท่องเที่ยวและผู้สนใจมาศึกษาวิถีชีวิตชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด มีเจ้าหน้าที่ที่อยู่ประจำศูนย์แต่งกายด้วยชุดไทดำ การจำหน่ายเครื่องแต่งกายของชาวไทดำ เครื่องเงิน เสื้อผ้า มีการบริการโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายในการแต่งกาย ด้วยชุดไทดำให้นักท่องเที่ยวได้สวมใส่เพื่อถ่ายภาพ ล้วนแต่เป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนไทดำบ้านนาป่าหนาด เมื่อมีนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจเข้ามา ทางศูนย์วัฒนธรรม บ้านพิพิธภัณฑสถานไทดำ จะเชิญชวนให้ชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดมาช่วยกันต้อนรับนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจที่จะศึกษาวิถีชีวิต ซึ่งแต่ละคนก็จะได้รับหน้าที่แตกต่างกันไป ตามความถนัดของตัวเอง และนอกจากเป็นการช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมชาวไทดำแล้วยังมีรายได้จากการทำงานตรงนี้ด้วย

^{๑๘} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ, เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๑๙} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ, เมื่อวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๖๕.

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด^{๒๐} พบว่า ได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและพัฒนากิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยเปิดโอกาสให้ชาวไทดำที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านได้ร่วมวางแผนการบริหารกิจกรรมการท่องเที่ยวผ่านศูนย์เรียนรู้ทั้ง ๓ แห่ง ร่วมกับหน่วยงานรัฐและมีการกระตุ้นให้ผู้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมของชุมชนที่มีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ ให้เป็นที่ดึงดูดแก่นักท่องเที่ยว ให้ชาวไทดำได้มีส่วนร่วมในการต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยมีการจัดแบ่งหน้าที่ของกลุ่มคนในชุมชนอย่างทั่วถึงในการต้อนรับนักท่องเที่ยว และมีส่วนร่วมในการพัฒนาการบริการนักท่องเที่ยว โดยมีการจัดให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว การสื่อความหมาย เนื่องจากปัจจุบันชาวไทดำได้การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวและฐานข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศผ่านสื่อ เช่น เฟสบุ๊ก เพื่ออำนวยความสะดวกในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยว

สรุปกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย พบว่า กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การสร้างความรู้ให้ชาวไทดำรู้สึกหวงแหนวัฒนธรรมของตนเองที่กำลังจะสูญหายไปตามยุคสมัย และได้ริเริ่มรวบรวมวัฒนธรรมที่กำลังจะสูญหาย มาจัดแสดงผ่านศูนย์วัฒนธรรมไทดำ

ขั้นตอนที่ ๒ การพัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์ หลังจากสร้างศูนย์วัฒนธรรมสำเร็จแล้ว ชาวไทดำได้ร่วมมือกับหน่วยงานรัฐพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ให้ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาศึกษาวัฒนธรรมไทดำ โดยได้นำเสนอกิจกรรม ต่าง ๆ เช่น การแต่งกาย การละเล่น การพูดภาษาไทดำ เครื่องไม้เครื่องมือโบราณ การสาธิตทอผ้า การทำเครื่องรางของขลัง ถนนคนเดิน นอกจากกิจกรรมแล้ว ยังจัดจำหน่ายสินค้าของที่ระลึกที่เป็นผลิตภัณฑ์ของชาวไทดำเพื่อสร้างรายได้ให้ชาวไทดำอีกทาง

ขั้นตอนที่ ๓ การควบคุมกิจกรรมเพื่อเพิ่มสมรรถนะด้านการอนุรักษ์ โดยการวางแผนเกณฑ์การใช้ประโยชน์ร่วมกันทั้งในด้านเวลาและสถานที่ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมแหล่งเที่ยวของชาวไทดำผ่านสังคมโซเชียล และ สร้างเครือข่ายวัฒนธรรมไทดำทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผ่านงานประเพณีประจำปี

^{๒๐} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ, เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๖๕.

๔.๓ การเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

การศึกษาเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลยนี้ คณะผู้วิจัยได้ลงเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ชุมชนวัฒนธรรมไทดำ หมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการจัดเวทีสนทนากลุ่ม พบว่าผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมอันเป็นภูมิปัญญาชาวไทดำที่เป็นมรดกตกทอดสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งสื่อให้เห็นความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์นี้ ปัจจุบันจะเห็นว่าประเพณีวัฒนธรรมส่วนใหญ่ในวันนี้จะเลือนหายไปจากชุมชน ด้วยมีสิ่งใหม่ ๆ ได้เข้ามาแทนที่จนส่งผลกระทบต่อวิถีความเป็นภูมิปัญญาของไทดำบ้านนาป่าหนาดแห่งนี้ ทั้งนี้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม รวมถึงเสริมสร้างความเข้าใจในตัวผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธร่วมกับชุมชน ก็ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับประเด็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด โดยทางคณะผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาออกได้เป็น ๒ ประเด็น ดังนี้

๔.๓.๑ การพัฒนาด้านตัวผลิตภัณฑ์

จากการลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์และการจัดเวทีสนทนาร่วมกับชุมชนไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้ พบว่าตัวผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมหลายอย่างสามารถนำเอามาสร้างมูลค่าเพิ่มให้เกิดขึ้นได้ ซึ่งทางคณะผู้วิจัยได้สรุปเป็นประเด็นร่วมกับชุมชนเพื่อนำมาแนวทางในการพัฒนาด้านตัวผลิตภัณฑ์ออกไว้เป็น ๒ แนวทาง คือ

๔.๓.๑.๑ การเพิ่มมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์ด้วยการประยุกต์ให้มีความทันสมัย

การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับตัวผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด โดยใช้วิธีการออกแบบใหม่เพื่อประยุกต์ให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น พบว่าเป็นสิ่งที่จะทำให้ผลิตภัณฑ์มีมูลค่าในตัว ซึ่งจะสร้างความพึงพอใจให้กลุ่มลูกค้า แต่อย่างไรก็ตาม ด้วยปัจจัยข้อจำกัดต่าง ๆ ในเรื่องของการคงเอกลักษณ์ของชาวไทดำ จึงทำได้แค่การหยิบยืมเอาลวดลายและใช้สีสันท่าง ๆ ตามวัฒนธรรมความเชื่อของชาวไทดำมาเป็นจุดขาย ซึ่งทางคณะผู้วิจัยได้ข้อสรุปร่วมกันกับชุมชนว่าการออกแบบใหม่เพื่อประยุกต์ให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น จึงต้องเน้นไปที่การนำลวดลายการทอและการปักที่โดดเด่นของชาวไทดำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์

แผนภาพที่ ๔.๑๔ การนำเอาลวดลายผ้าทอพื้นบ้านของชาวไทดำมาสร้างสรรค์เป็นตัวผลิตภัณฑ์

แผนภาพที่ ๔.๑๕ รมที่มีลวดลายการทอและการปักของชาวไทดำ

การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นร่วมเป็นการนำเอาลวดลายการทอและการปักที่โดดเด่นของชาวไทดำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่เน้นไปที่ประโยชน์การใช้สอย โดยประยุกต์ใหม่เพื่อให้ความทันสมัยมากยิ่งขึ้น แต่ยังคงเอกลักษณ์และการสื่อความหมายแบบเดิมเอาไว้ โดยลวดลายหลักที่นำไปใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ คือ ลายพญานาค^{๒๑}

๔.๓.๑.๒ การเพิ่มมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์ด้วยการขึ้นรูปจากวัตถุดิบที่เหลือใช้

นอกจากการนำเอาลวดลายผ้าทอพื้นบ้านของชาวไทดำมาประยุกต์ใหม่เพื่อออกแบบให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น โดยยังคงเอกลักษณ์และการสื่อความหมายแบบเดิมเอาไว้แล้วนั้น จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมร่วมกับชุมชนไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้ ยังพบว่าการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับตัวผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมยังสามารถนำเอาวัตถุดิบที่เหลือ

^{๒๑}สัมภาษณ์ นางสาวลาน กรมทอง. กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองบ้านนาป่าหนาด, เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๕.

ใช้มาผลิตหรือขึ้นรูปให้เป็นสิ่งของอื่น ๆ ได้อีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งทางคณะผู้วิจัยได้ข้อสรุปร่วมกันกับชุมชนว่า การขึ้นรูปจากวัตถุดิบที่เหลือใช้ จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงความต้องการของกลุ่มลูกค้า ดังภาพ

แผนภาพที่ ๔.๑๖ ผลิตรภัณฑ์ที่เกิดจากการนำเอาเศษผ้าที่เหลือจากการตัดเย็บผ้าของชาวไทดำ

ผลิตรภัณฑ์ที่เกิดการปักและปะผ้านำเอามาทำเป็นพวงกุญแจของชาวไทดำนี้ สะท้อนให้เห็นการออกแบบให้เป็นผลิตรภัณฑ์โดยมีการนำเอาวัตถุดิบที่เหลือใช้มาผลิตหรือขึ้นรูปให้เป็นสิ่งของอื่น ๆ ซึ่งยังคงเอกลักษณ์และการสื่อความหมายแบบเดิมเอาไว้ อย่างไรก็ตาม การนำเอาวัตถุดิบที่เหลือใช้มาขึ้นรูปให้เป็นสิ่งของอื่น ๆ เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับตัวผลิตรภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของไทดำนี้ จากการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวแทนยังพบว่าสิ่งที่ใช้ห่อหุ้มหรือตัวบรรจุผลิตรภัณฑ์ยังไม่เป็นที่ดึงดูดใจเท่าที่ควร การเพิ่มมูลค่าให้กับตัวบรรจุภัณฑ์จึงเป็นสิ่งที่ต้องพัฒนาควบคู่ไปด้วยกัน เพราะบรรจุภัณฑ์ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของผลิตรภัณฑ์ที่สามารถสร้างความแตกต่างและดึงดูดความสนใจของผู้บริโภคให้ตัดสินใจซื้อผลิตรภัณฑ์นั้น ๆ ซึ่งจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มตัวแทนก็ได้ข้อสรุปร่วมกันว่า การออกแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพผลิตรภัณฑ์ ควรมีการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านแพคเกจจิ้ง (packaging) คือการใช้วัสดุต่าง ๆ มาประกอบเป็นภาชนะห่อหุ้มสินค้า สำหรับประโยชน์ในการใช้สอยให้มีความแข็งแรง มีความสวยงาม และได้สัดส่วนที่ถูกต้อง ช่วยสร้างภาพพจน์ที่ดีให้สินค้า ทั้งยังทำให้เกิดความพึงพอใจจากผู้ซื้อสินค้า ทั้งนี้ควรมีการจัดหาวิทยากรของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาให้ความรู้ในพื้นที่ชุมชนไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้ เพื่อเป็นการฝึกอาชีพและพัฒนาผลิตรภัณฑ์ที่มีอยู่ในชุมชนอีกทางหนึ่ง^{๒๒}

^{๒๒}สัมภาษณ์ นายกร ไพศุณย์. กรรมการศูนย์วัฒนธรรมไทยดำ ฝ่ายประชาสัมพันธ์, เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๕.

๔.๓.๒ การพัฒนาด้านช่องทางการตลาด

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมนอกจากการเพิ่มมูลค่าให้กับตัวผลิตภัณฑ์ด้วยการออกแบบใหม่เพื่อประยุกต์ให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น รวมถึงการนำเอาวัตถุดิบที่เหลือใช้มาผลิตหรือขึ้นรูปให้เป็นสิ่งของอื่น ๆ แล้ว จากการลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์และการจัดเวทีสนทนาร่วมกับชุมชนไทดำบ้านนาป่าหนาดแห่งนี้ ยังพบว่าการหาช่องทางการตลาดเพื่อจัดจำหน่ายสินค้าให้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิมหรือขยายไปสู่ช่องทางใหม่ ๆ ก็นับว่าเป็นสิ่งที่จะช่วยให้ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำได้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น ซึ่งทางคณะผู้วิจัยได้สรุปเป็นประเด็นร่วมกับชุมชนเพื่อนำมาแนวทางในการพัฒนาด้านช่องทางการตลาดออกไว้เป็น ๒ แนวทาง คือ

๔.๓.๒.๑ การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ่านการออกบูธ

การหาช่องทางการตลาดเพื่อจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด โดยการนำเสนอวิถีความเป็นภูมิปัญญาของชาวไทดำผ่านการออกบูธขายของในงานต่าง ๆ ที่ทางเอกชนหรือหน่วยของรัฐได้จัดขึ้น พบว่านับเป็นการสร้างแบรนด์ของผลิตภัณฑ์ ซึ่งจะช่วยให้เป็นที่รู้จักของผู้คนในสังคมกว้างมากยิ่งขึ้น ซึ่งทางคณะผู้วิจัยได้ข้อสรุปร่วมกันกับชุมชนว่า การนำเสนอวิถีความเป็นภูมิปัญญาของชาวไทดำผ่านการออกบูธขายของในงานต่าง ๆ ที่ทางเอกชนหรือหน่วยของรัฐได้จัดขึ้น จำเป็นต้องเน้นไปที่การมีส่วนร่วมของกลุ่มคนไทดำอันจะแสดงให้เห็นถึงการรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น ดังภาพ

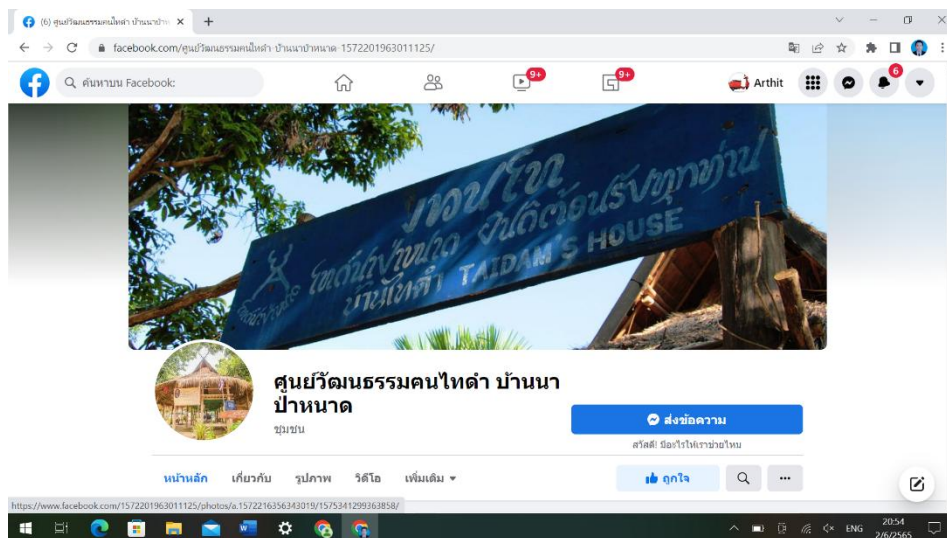
แผนภาพที่ ๔.๑๗ ภาพข่าวการนำเสนอวิถีความเป็นไทตำบลนาป่าขนาดับหน่วยงานของรัฐ

การหาช่องทางการตลาดเพื่อจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทตำบลนาป่าขนาด โดยการนำเสนอวิถีความเป็นภูมิปัญญาของชาวไทดำผ่านการออกบูธขายของในงานต่าง ๆ ที่ทางเอกชนหรือหน่วยของรัฐได้จัดขึ้น แม้บางครั้งอาจจะได้รับผลตอบกลับมาทั้งดีและไม่ดีในแง่ของการเข้าไปร่วมงาน แต่อย่างน้อยก็นับเป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนไทดำกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่พร้อมให้การสนับสนุนรวมถึงการส่งเสริมในด้านวัฒนธรรมความเป็นวิถีของไทดำได้เผยแพร่ออกสู่สาธารณชนอีกทางหนึ่ง การออกบูธต่าง ๆ จึงเป็นเหมือนการหาช่องทางการตลาดเพื่อจัดจำหน่ายสินค้าให้มีมากขึ้นกว่าเดิมหรือขยายไปสู่ช่องทางใหม่ ๆ ซึ่งจะช่วยให้เกิดผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำได้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

๔.๓.๒.๒ การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ่านการโปรโมท

นอกจากการขยายช่องทางการตลาดเพื่อการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ่านการออกบูธขายของในงานต่าง ๆ ที่ทางเอกชนหรือหน่วยของรัฐได้จัดขึ้นแล้วนั้น จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมร่วมกับชุมชนไทดำบ้านนาป่าขนาดนี้ ยังพบว่าการขายช่องทางการตลาดเพื่อจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมยังสามารถใช้วิธีการโปรโมทสินค้าหรือตัวผลิตภัณฑ์ผ่านช่องทาง

ออนไลน์อื่น ๆ ได้อีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งทางคณะผู้วิจัยได้ข้อสรุปร่วมกันกับชุมชนว่า การจะขยายช่องทางการตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้าที่ต้องอาศัยวิธีการโปรโมทผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่รู้จักนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่เป็นลูกหลานของคนไทดำหรือกลุ่มเครือข่ายที่มีความรู้ความสามารถ กล้าคิดกล้าทำ และเก่งเทคโนโลยีเข้ามาช่วยอีกแรง ก็จะสามารถทำให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักของผู้คนภายนอกชุมชนในวงกว้างมากยิ่งขึ้น

แผนภาพที่ ๔.๑๘ เพจการเผยแพร่ข้อมูลศูนย์วัฒนธรรมคนไท/ไทดำ บ้านนาป่าหนาด

การขยายช่องทางการตลาดเพื่อจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด โดยใช้วิธีการโปรโมทสินค้าหรือตัวผลิตภัณฑ์ผ่านช่องทางออนไลน์อื่น ๆ ปัจจุบันจะเห็นได้ว่าระบบกลไกการตลาดมีการแข่งขันกันมากขึ้น โดยเฉพาะการจำหน่ายสินค้าและบริการต่าง ๆ ที่มีความรวดเร็ว โดยเฉพาะช่องทางผ่านระบบออนไลน์ ซึ่งจะทำให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและก้าวทันต่อกระแสสังคมที่กำลังไหลบ่าเข้ามา อีกทั้งเพื่อเป็นการเรียนรู้ช่องทางการตลาดใหม่ ๆ ที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้คนในการจับจ่ายใช้สอย

๔.๔ การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

สำหรับสังคมไทย มีปฏิบัติการเครือข่ายทุกระดับนับแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลและชุมชนที่ถือเป็นทุนทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ของชุมชนหมู่บ้านหรือท้องถิ่น ซึ่งมีพื้นฐานความเป็นชุมชนวัฒนธรรมที่มีความเป็น

เครือข่ายภายใต้ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และมีหลักการอุปถัมภ์เกื้อกูลและพึ่งพากัน^{๒๓} เครือข่ายมีคุณสมบัติที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญ และองค์ประกอบตั้งแต่สมาชิก ซึ่งมีการรับรู้วิสัยทัศน์ ผลประโยชน์ของสมาชิกร่วมกัน โดยต้องมีการสื่อสารทำความเข้าใจ กำหนดกิจกรรม สร้างปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน เพื่อเสริมสร้างซึ่งกันและกัน และอาจมีความสัมพันธ์ทั้งในแนวราบที่เป็นความเสมอภาคกันตามแบบวัฒนธรรมสมัยใหม่ และ/หรือ อาจเป็นความสัมพันธ์แนวตั้งที่เป็นเครือข่ายอุปถัมภ์พึ่งพาแบบดั้งเดิม อย่างไรก็ตามเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์โยงใยหลายกลุ่มสามารถพัฒนาขึ้นเป็นองค์กร ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นองค์กรในวัฒนธรรมประชาธิปไตยสมัยใหม่ ซึ่งสมาชิกมีความสัมพันธ์แนวราบ

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ (๑) ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนวัฒนธรรมไทดำ หมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย จำนวน ๕ คน (๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย ผู้นำชุมชน และพระสงฆ์ในพื้นที่ จำนวน ๕ รูป/คน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยวและการกีฬาประจำจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ จำนวน ๕ ราย ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้อาวุโส กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มเยาวชนและกลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่ในพื้นที่ จำนวน ๑๐ ราย รวมทั้งสิ้น ๕๐ คน

ผลการศึกษา พบว่า ชุมชนไทดำบ้านนาป่าหนาดมีการรวมกลุ่มและจัดตั้งเป็นชมรม หลัๆ ที่เห็นได้ชัดคือ กลุ่มศูนย์วัฒนธรรม และกลุ่มทอผ้าพื้นเมือง เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำขึ้น และนอกจากการอนุรักษ์เพื่อสืบทอดวัฒนธรรมไทดำในจังหวัดเลยแล้ว ยังมีการสร้างเครือข่ายเพื่อเผยแพร่ผลิตสินค้าชุมชน ประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมและนอกจากนี้ยังมีการบริหารจัดการชุมชนโดยมี กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองเพื่อจัดจำหน่ายสร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย

การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ด้วยแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งมีหัวข้อการสัมภาษณ์ที่ประกอบไปด้วย ๑. ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธ ๒. ด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน ๓. ด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม และ ๔. ด้านการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธเพื่อศึกษาความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ผลการศึกษาแบ่งเป็นรายด้าน ดังนี้

^{๒๓} เสรี พงศ์พิศ. เครือข่าย: ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มข้นชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพมหานคร: โครงการมหาวิทยาลัยชีวิตสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน. ๒๕๔๘, หน้า ๒๒๑.

๔.๔.๑ ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธ

การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า เราจำเป็นต้องสร้างจิตสำนึกให้ลูกหลานชาวไทดำ มีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำไว้ ถึงแม้ในปัจจุบันมีการสืบเชื้อสายจากคนพื้นถิ่นที่อื่นมาเป็นเชย/สะไก หรือการแต่งงานย้ายไปอยู่พื้นที่อื่น การสืบทอดวิถีวัฒนธรรมของชาวไทดำ ก็ยังมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ด้วยการบอกกล่าว การเรียนรู้จากเครือญาติ ในชุมชน หรือในโรงเรียน^{๒๔} การอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาวไทดำยังคงมีการนับถือผีบรรพบุรุษ หรือ การแต่งกาย ก็ยังคงเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทดำ เพื่อดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของชาวไทดำ^{๒๕} ในโรงเรียนยังให้นักเรียนแต่งกายด้วยชุดไทดำในทุกวันศุกร์ หรือแม้แต่บุคลากรของเทศบาลตำบลเขาแก้ว องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่ชุมชนวัฒนธรรมไทดำตั้งอยู่ ก็ยังแต่งกายด้วยชุดวัฒนธรรมไทดำในทุกวันศุกร์เช่นกัน เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาวไทดำ^{๒๖} การพัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่นควบคู่กับการอนุรักษ์ และการฟื้นฟูความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นและชาติพันธุ์ องค์ภาครัฐหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรมองการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมให้กว้างกว่าความพยายามการเก็บรักษา หรือให้ความสำคัญเฉพาะวัฒนธรรมดั้งเดิมเท่านั้น แต่วิธีการอนุรักษ์วัฒนธรรมได้ดีที่สุดคือ การพัฒนาวัฒนธรรมดั้งเดิมและสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่ โดยยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรมท้องถิ่นและชาติพันธุ์ เพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์ในด้านวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มคนไทดำบ้านนาป่าหนาด สามารถสรุปเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

๑) ด้านความเชื่อและพิธีกรรม พบว่าชาวไทดำมีวิถีวัฒนธรรมความเชื่อรวมถึงประเพณีที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยชาวชาวไทดำมีความเชื่อเรื่อง "ผีฟ้า" หรือ "แถน" คือ เชื่อว่าแถนเป็นผู้สร้างโลก และบันดาลให้มีทุกสิ่งทุกอย่าง นอกจากนี้ยังนับถือผีบรรพบุรุษ หรือที่เรียกว่า "ผีเฮือน" ซึ่งเมื่อตายแล้วจะไม่ไปไหน ยังคงวนเวียนคอยช่วยเหลือลูกหลานอยู่ ด้วยเหตุนี้เมื่อชาวไทยดำตายลง ลูกหลานจะนำศพไปฝัง และไปเชิญผีจากหลุมหลังจากที่ตายแล้ว ๓ วัน เรียกว่า "พิธีเอาผีขึ้นเรือน" ในบ้านจะจัดที่มุมใดมุมหนึ่งของห้องเป็น "กะลอห้อง" หรือ "กะลอฮ้อง" มี

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายเพชรตะบอง ไพศุณย์ ประธานชมรมบ้านพิพิธภักดีไทดำ บ้านนาป่าหนาด, เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๒๕} สัมภาษณ์ นางโสภา คุ่มคำ ที่ปรึกษาศูนย์วัฒนธรรมไทยดำ, เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๒๖} สัมภาษณ์ นางแป้น ซ้อนเปี้ยยุ่ง, กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองบ้านนาป่าหนาด, เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๕.

พาข้าว (ถาดใส่ข้าว) เป็นที่บูชาผีบรรพบุรุษ ปกติไม่อนุญาตให้ผู้อื่นที่ไม่ใช่ญาติเข้าไป^{๒๗} โดยชาวไทยทรงดำยึดถือและสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี ตั้งแต่บรรพบุรุษตราบจนถึงปัจจุบัน ซึ่งพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวไทยทรงดำเกี่ยวพันกับการใช้ชีวิตตั้งแต่เกิด แต่งงาน ครองเรือน จนถึงตาย พิธีกรรมส่วนใหญ่ มักจะมีความเชื่ออยู่กับผี ไม่ว่าจะเป็นผีบรรพบุรุษ ผีบ้านผีเรือน ซึ่งมีความเชื่อว่าบรรดาผีต่าง ๆ จะเป็นผู้สามารถลดบั่นตาลความสุข ความเจริญของงาน ความร่มเย็น มาสู่ผู้คนในบ้านได้ลูก

๒) ด้านการแต่งกาย พบว่าการแต่งกายของชาวไทยดำจะมีเอกลักษณ์ที่ชัดเจนอยู่ คือการแต่งกายทั้งของผู้ชายและของผู้หญิงไทดำต้องเป็นสีดำ ซึ่งการแต่งกายก็จะมีหลัก ๆ ๒ แบบ แบบที่ ๑ นั้นคือเสื้อผ้าสำหรับใช้ในชีวิตประจำวัน จะนุ่งขึ้น "ลายแดงโม" แบบที่เด็ก ๆ เขานุ่งกัน แบบที่ ๒ สำหรับใช้ในงานประเพณีหรืองานบุญซึ่งจะมีชื่อเรียกว่าผ้าขึ้น “ลายนางหาญ” การแต่งกายชาวไทยดำประกอบด้วยผ้าขึ้น เสื้อก้อม และผ้าเปียว^{๒๘} โดยผ้าต้องมาจากผ้าฝ้ายที่ผ่านการย้อมสีตามธรรมชาติ ถักทอโดยใช้รูปแบบที่สืบทอดกันมา โดยชาวไทยทรงดำยังให้ความหมายกับลวดลายที่ประดับอยู่บนเสื้อผ้าเครื่องประดับ เครื่องเรือนโดยสีที่นำมาใช้ประดิษฐ์เป็นลวดลายนั้นประกอบด้วย หลากหลายสี ซึ่งมีความหมายของสีแต่ละสีแตกต่างกัน เช่น สีเขียวหมายถึงธรรมชาติ สีส้มหมายถึง ความสามัคคี

๓) ด้านที่อยู่อาศัย พบว่าลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวไทยดำจะมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง โดยใช้วัสดุง่าย ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ และใบไม้ต่าง ๆ เสาบ้านทำด้วยต้นไม้มทั้งต้น เป็น ไม้เนื้อแข็ง พื้นบ้านทำด้วยไม้ไผ่สับหรือทุบให้เป็นชิ้น ๆ จากนั้นแผ่ออกเป็นแผ่น ๆ เรียกว่า ฟาง ฝาบ้านจะล้อมด้วยไม้ไผ่ทั้ง ๔ ด้าน ตัวบ้านสร้างด้วยไม้ไผ่ทั้งหลัง ไม่มีหน้าต่าง มีเพียงประตูทางเข้า ด้านหน้าและด้านหลัง ภายในตัวบ้านเปิดโล่ง สำหรับหลังคาจะมุงด้วยหญ้าแฝก หญ้าคา หรือต้นกก หลังคาจะยาวลงมาเสมอพื้นเรือนรอบ ๆ ทุกด้านจนไม่สามารถมองเห็นฝาบาน เพื่อป้องกันลมพัดแรง และอากาศที่หนาวเย็น ยอดจั่วเป็นไม้ไผ่ท่อนคล้ายกับเขาควย เรียกว่า “ขอกุด” ซึ่งหมายถึง ความ มุ่งมั่น อดทน และความอุดมสมบูรณ์ ใต้ถุนบ้านจะสูงโล่งกว้างใช้เก็บสิ่งของเครื่องใช้ คนสามารถเดิน ลอดใต้สบาย ในบ้านจะมีห้องหนึ่งห้อง เรียกว่า “ห้องกะล่อห้อง” หรือห้องผี ใช้สำหรับเก็บกระดูกของ

^{๒๗} สัมภาษณ์ นายเพชรตะบอง ไพศุณย์. ประธานชมรมบ้านพิพิธภัณฑสถานไทยดำ บ้านนาป่าหนาด, เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๒๘} สัมภาษณ์ นางโสภา คุ่มคำ. ประธานกลุ่มทอผ้าไทดำบ้านนาป่าหนาด, เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

บรรพบุรุษ และมีกฎหมายห้ามบุคคลอื่นเข้ามาในห้องนี้โดยเด็ดขาด เว้นแต่ในช่วงประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้บรรพบุรุษ หรือที่เรียกว่า “พิธีเสนเรือน” บันไดทำจากลำไม้ไผ่เพื่อใช้ขึ้นลงโดยพาดไว้บริเวณด้านหน้าและด้านหลังของตัวบ้าน^{๒๙}

๔) ด้านการใช้ภาษา พบว่าภาษาของชาวไทดำจะมีการประดิษฐ์อักษรขึ้นมาใช้เอง ภาษาไทดำมีเฉพาะเสียงสูงและเสียงต่ำ ไม่มีสระและวรรณยุกต์ มีพยัญชนะ ๓๙ ตัว มีสระและเครื่องหมายต่าง ๆ ๑๘ รูป วิธีเขียนเป็นคำและข้อความ จะวางสระไว้รอบพยัญชนะ คือ วางข้างหน้าข้างข้างหลังข้าง ข้างล่างข้าง แต่อย่างไรก็ดีภาษาพูดยังคงมีการใช้อยู่ในหมู่คนสูงอายุจนถึงปัจจุบัน ลูกหลานสมัยใหม่จะฟังภาษารู้เรื่องและพูดได้บ้าง ส่วนการเขียนนั้นจะบันทึกไว้ในสมุดไทยต่อ ๆ กันมา โดยเฉพาะเรื่องประเพณี พิธีต่าง ๆ ตามความเชื่อ ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าการสอนภาษาไทดำนั้นนับวันจะถูกกลืนเลื่อนไปตามกาลเวลา เยาวชนไทดำรุ่นใหม่หลาย ๆ คนไม่สามารถพูด อ่าน เขียนภาษาไทดำได้ ดังนั้นชาวไทดำต้องตื่นตัวในการอนุรักษ์ด้านการอ่าน เขียน ภาษาไทดำ เช่น จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน บรรจุภาษาไทดำเป็นหลักสูตรภาษาถิ่นที่สอนในโรงเรียน สร้างค่านิยมสื่อสารกันด้วยภาษาไทดำอันเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น

๕) ด้านการเล่น พบว่าการละเล่นซึ่งยังคงถือปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนานและมีความสำคัญกับชุมชนไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้ โดยการละเล่นมีทั้งการละเล่นของหนุ่มสาวลาวโซ่ง ที่โยนลูกช่วง (ตอตะโกนให้แกกัน) พร้อมการร้องรำทำเพลงเป่าแคนไปพร้อม ๆ การเล่นหรือที่เรียก “การเล่นคอน ฟ้อนแคน” ^{๓๐} และการเล่นแซปางซึ่งถือเป็นการเต้นรำเพื่อความรื่นเริง มีกระบองไม้ไผ่ ไห ฉาบ กลอง และไม้ตะแลบแก็บ เป็นเครื่องดนตรีสำคัญนั้นจะสนุกสนานมาก ชาวไทดำจะร่วมกันเต้นรำสลับสับเปลี่ยนกันทั้งวันทั้งคืนให้สังคีตลีลามีารับเครื่องเช่นที่ต้นปาง อัญเชิญผีแถนบนฟ้ามารับเครื่องสักการะ ต่าง ๆ โดยการเล่นแซปาง ของชาวไทดำ ปกติจะมีในช่วงแรม ๑ ค่ำเดือนสาม หรือในช่วงเดือน ๖ ของทุกปี ที่ทุกคนในชุมชนไทดำมารวมตัวกันเพื่อขอบคุณผี ที่เป็นความเชื่อเก่าแก่ที่ได้คนในบ้านหายป่วย ทุเลาไข้ ได้อยู่เย็นเป็นสุข พอถึงคราวเหมาะก็ต้องเลี้ยงผีเป็นการขอบคุณ

ปัญหาด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธที่พบ คือ เด็ก ๆ ลูกหลานของชาวไทดำส่วนใหญ่เข้าเรียนในโรงเรียนในเมือง ซึ่งไม่มีการเรียนการสอนเฉพาะทางด้านกลุ่มชาติพันธุ์ พ่อแม่หรือญาติที่

^{๒๙} สัมภาษณ์ นางฉลาด ซ้อนเต็ม. กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองบ้านนาป่าหนาด, เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๓๐} สัมภาษณ์ นางไกรวัล สดด้วง. ชาวบ้านบ้านนาป่าหนาด, เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

น้องต้องทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพ จึงทำให้การพูดคุยหรือถ่ายทอดจากคนในครอบครัว คนเฒ่าคนแก่ หรือแม้กระทั่งคนในชุมชนก็เป็นไปได้ยาก^{๓๑} การที่จะให้เยาวชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ยังคงต้องใช้พุทธวิธีในการปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่เยาวชน เช่น การปลูกฝังให้เยาวชนมีศีลธรรม รู้จัก บาปบุญคุณโทษ ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว แต่การที่จะสอนอย่างเดียว เด็ก ๆ ก็อาจจะฟังผ่านหู ผู้ใหญ่จึง ต้องทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง เช่น ความมีกตัญญูรู้คุณ ที่เราแสดงต่อพ่อแม่บรรพบุรุษของเราให้ลูกเห็น การไปทำบุญให้รู้ว่า เรื่องบาปบุญคุณโทษมีจริง เรื่องทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว เป็นเรื่องที่เป็นจริง เวลา ของๆ คนอื่นตก ไม่ใช่ของเราต้องเก็บไปคืนเจ้าของ ของใครวางไว้ไม่ใช่ของเราอย่าไปหยิบ^{๓๒}

การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม ควรได้รับการ สนับสนุนด้านงบประมาณส่วนหนึ่งจากภาครัฐและภาคเอกชน โดยสนับสนุนการดำเนินงานด้าน วิชาการและสร้างสรรค์นวัตกรรมได้โดยอิสระ รวดเร็ว คล่องตัว มีความต่อเนื่อง และเป็นเอกภาพ จึง นับเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมเชิงรุก ซึ่งเหมาะกับยุคสมัยปัจจุบันที่นวัตกรรมเป็น หัวใจของกิจกรรมต่าง ๆ และเป็นการนำวัฒนธรรมมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาสร้างสรรค์สินค้าและ บริการใหม่ ๆ ซึ่งจะส่งผลต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของชุมชน ทั้งเป็นการอนุรักษ์ วัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืนไปในตัว เพราะวัฒนธรรมที่เราใช้อย่างหลากหลายนั้นได้รับการประยุกต์ต่อยอดให้มีพลวัตร่วมสมัยอยู่ตลอดเวลา และควรมีการปฏิบัติ ดังนี้

๑) ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของวัฒนธรรมวิถีพุทธ โดยองค์กรภาครัฐควร สนับสนุนกิจกรรมและผลงานด้านวัฒนธรรมในพื้นที่ รวมทั้งดำเนินการพัฒนากิจกรรมและผลงานด้าน วัฒนธรรมในท้องถิ่นและชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้มีศักยภาพสูงขึ้น โดยการจัดหลักสูตรฝึกอบรม การ สนับสนุนการจัดตั้งสถาบันฝึกอบรม และการสร้างความร่วมมือในการฝึกอบรมผู้ที่ทำงานด้าน วัฒนธรรม

๒) สนับสนุนการพัฒนาสภาพของผู้ทำงานด้านวัฒนธรรม ภาครัฐควรจัดระบบ สวัสดิการของผู้สร้างสรรค์ผลงานทางวัฒนธรรม เนื่องจากคนกลุ่มนี้มักเป็นผู้ที่ทำงานโดยอิสระ หรือ เป็นเจ้าของกิจการหรือผู้ประกอบการอาชีพอิสระ ซึ่งมักไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายคุ้มครอง แรงงาน ตัวอย่างของมาตรการพัฒนาสภาพของผู้ทำงานเชิงวัฒนธรรม อาทิ การสำรวจและ รวบรวมฐานข้อมูลครุภูมิปัญญา การให้รางวัลแก่ผู้ทำงานด้านวัฒนธรรมดีเด่น การจัดตั้งสมาคม วิชาชีพของผู้ทำงานด้านวัฒนธรรม การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการของผู้ทำงานด้านวัฒนธรรม ฯลฯ

๓) ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาของท้องถิ่น และวัฒนธรรม ประจำแต่ละชาติพันธุ์ ภาครัฐควรส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมเชิงรุก โดยการจัดตั้ง “ศูนย์วิจัยและ

^{๓๑} สัมภาษณ์ นายสุทธิาน นามกอง ผู้ใหญ่บ้านนาป่าหนาด หมู่ที่ 4, เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๓๒} สัมภาษณ์ นางจิรวดี ศิลธรรม นายกเทศมนตรีตำบลเขาแก้ว, เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๕.

พัฒนาศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญา และวัฒนธรรมประจำแต่ละชาติพันธุ์ในแต่ละจังหวัด” ขึ้น เพื่อเป็นแหล่งรวบรวม ศึกษาค้นคว้า สืบเคราะห์ข้อมูลประวัติความเป็นมาของสิ่งของ สถานที่ วิถีชีวิต ประเพณี ฯลฯ ทั้งในอดีตและร่วมสมัยอย่างเป็นระบบ เจาะลึก และบูรณาการประวัติความเป็นมาของพื้นที่ต่าง ๆ ให้กลายเป็น “ผืนประวัติศาสตร์” เดียว ที่มีความหลากหลายแต่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยให้เจ้าของวัฒนธรรมได้มีส่วนร่วมในการวิจัยและพัฒนา อันเป็น “จุดเริ่มต้น” ของการอนุรักษ์ การพัฒนา โดยเฉพาะการเพิ่มมูลค่าในเชิงพาณิชย์และสังคมได้หลากหลายด้านอย่างยั่งยืน

๔.๔.๒ ด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน

พบว่า การรับรู้และการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ จากการประชาสัมพันธ์ของผู้ใหญ่บ้านนาป่าหนาด หมู่ ๔ ในระบบเสียงตามสายหรือหอกระจายข่าวในทุกวันอังคาร^{๓๓} หรือในเวลาที่ม้งงานหรือมีกิจกรรมจะมีการลงพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยเทศบาลตำบลเขาแก้ว มีการแจ้งข่าวประชาสัมพันธ์ การรณรงค์ให้ชาวชุมชนวัฒนธรรมไทดำบ้านนาป่าหนาดมีการร่วมกันอนุรักษ์ วัฒนธรรมวิถีพุทธ เนื่องจากในปัจจุบันการนับถือผีบรรพบุรุษของชาวไทดำ ก็ยังคงมีการผสมผสานกับวิถีพุทธโดยยังคงรูปแบบการถ่ายทอดให้คนในชุมชน รู้จักบาปและบุญ การให้ทาน เป็นต้น ชุมชนบ้านพิพิธภักดีไทดำและประธานศูนย์วัฒนธรรมไทยดำมีการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมโดยการสนับสนุนให้ชาวบ้านสามารถนำสินค้าทางการเกษตร หรือสินค้าทางวัฒนธรรมมาวางจำหน่ายที่ศูนย์ฯ โดยไม่มีการเรียกเก็บค่าเช่าพื้นที่^{๓๔} ผู้ประกอบการ เจ้าของเฮือนอ้ายเอ้ม ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาไทดำ ยังกล่าวเสริมอีกว่า การมีส่วนร่วมกับทางชุมชนวัฒนธรรมไทดำของเฮือนอ้ายเอ้ม มีการสนับสนุนกิจกรรม หรือเวลาที่ม้งนันท่องเที่ยว ทางเราก็แนะนำแหล่งท่องเที่ยวหมู่บ้านพิพิธภักดีไทดำตลอด หรือเวลาที่ทางเฮือนอ้ายเอ้มไปจัดออกร้านค้าตามงานต่าง ๆ ก็จะจัดให้ทางชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมอยู่เสมอ^{๓๕} นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า องค์กรอื่นที่เข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชน เช่น องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) สำนักงานพื้นที่พิเศษเลย (อพท.๕) เข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนวัฒนธรรมไทดำ โดยเป็นส่วนหนึ่งในการประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวให้กับชุมชนวัฒนธรรมไทดำอีกทางหนึ่งด้วย

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน ควรสนับสนุน “สิทธิทางวัฒนธรรม” และ “การมีส่วนร่วม” ของประชาชน

^{๓๓} สัมภาษณ์ นางสำลาน กรมทอง ผู้ดูแลเฮือนอ้ายเอ้มศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาไทดำ, เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๓๔} สัมภาษณ์ นางจิรวดี ศิลธรรม นายกเทศมนตรีตำบลเขาแก้ว, เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๓๕} สัมภาษณ์ นางละออง ขาวนา กรรมการศูนย์วัฒนธรรมไทยดำ, เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๕.

หน่วยงานรัฐบาลต้องตระหนักถึงสิทธิทางวัฒนธรรมของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น และกลุ่มชาติพันธุ์ ในการที่จะคุ้มครอง ปกป้องและดำเนินการตามจารีตประเพณีของตัวเองตามสิทธิที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ รวมถึงการตระหนักถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมที่ประกอบด้วย คนหลายชนเผ่าหลายชาติพันธุ์ การก่อเกิดและการพัฒนาทางวัฒนธรรม จึงมีความหลากหลายและแตกต่างตามที่มาแห่งความเชื่อ ศาสนา และภูมิหลังของแต่ละวัฒนธรรมนั้น ๆ จะทำให้การพัฒนาด้าน วัฒนธรรมตรงจุดมากยิ่งขึ้น โดยการส่งเสริมให้ประชาชนทุกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สืบสาน และใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน โดยมีแนวทางดังต่อไปนี้

๑) จัดเวทีวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น เพื่อสร้างโอกาสของประชาชนในการเผยแพร่ วัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน และสร้างช่องทางในการเข้าถึงวัฒนธรรมที่หลากหลาย ไม่เพียงแต่ ประชาชนกลุ่มใหญ่ในท้องถิ่นเท่านั้น แต่รวมถึงประชาชนคนกลุ่มน้อย และกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่มี วัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองด้วย ที่ควรได้รับการส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในการแสดงออกซึ่งวัฒนธรรม ชุมชน อันจะก่อให้เกิดความองอาจและการผสมผสานทางวัฒนธรรมของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ

๒) จัดตั้งโครงการความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยให้นักเรียน นักศึกษา ประชาชน สามารถสมัครเข้าไปในโครงการเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมเพื่อ สร้างความคิดที่เคารพต่อวัฒนธรรมที่ต่างออกไปจากตนและยอมรับความแตกต่างที่สามารถอยู่ร่วมกัน ได้

๓) ใช้มาตรการจูงใจไม่ใช้การบังคับ ภาครัฐจำเป็นต้องตระหนักถึงสิทธิทาง วัฒนธรรมของประชาชน โดยไม่ออกกฎหมายหรือข้อบังคับให้ประชาชนปฏิบัติตาม หากกฎหมายหรือข้อบังคับนั้น ได้ละเมิดสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ รัฐควรเปลี่ยนเป็นการรณรงค์ การจูงใจ และการขอความร่วมมือ ซึ่งเป็นแนวทางที่เหมาะสมมากกว่า

๔) กำหนดวัน “วัฒนธรรม” แต่ละจังหวัด และวันวัฒนธรรมแต่ละ “ชาติพันธุ์” กระทั่ง วัฒนธรรมอาจกำหนดให้วันใดวันหนึ่งเป็นวันวัฒนธรรมแห่งชาติ หรือเปิดโอกาสให้แต่ละ จังหวัดกำหนดวันวัฒนธรรมประจำจังหวัด และวันวัฒนธรรมประจำชาติพันธุ์ของตนเอง เช่น กรุงเทพมหานครอาจกำหนดวัน “วัฒนธรรมกรุงเทพฯ” ชาวไทลื้อมีวัน “วัฒนธรรมชาวไทลื้อ” ขึ้น โดยให้สถานศึกษาทุกแห่งและหน่วยงานราชการของกรุงเทพมหานคร สภาวัฒนธรรมของทุกเขต ร่วมกับภาคธุรกิจ องค์กรทางศาสนา ประชาคมด้านศิลปวัฒนธรรมที่มีในเขต ร่วมจัดงานวันหรือ สัปดาห์วัฒนธรรมขึ้น มีกิจกรรมการจัดประกวดประดิษฐ์สร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาใหม่ ๆ การแสดงวัฒนธรรมหรือสิ่งดีในแต่ละเขต เช่น อาหาร ผลงานจากวิชาชีพ การแสดงต่าง ๆ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนในจังหวัดต่าง ๆ เกิดความกระตือรือร้นในการอนุรักษ์ สืบสานและใช้ประโยชน์จาก วัฒนธรรมท้องถิ่นของตนอย่างต่อเนื่อง

๕) กำหนดมาตรการจูงใจให้บริจาคเพื่อการส่งเสริมวัฒนธรรม รัฐควรใช้มาตรการทางภาษี เพื่อ จูงใจให้ภาคเอกชนและประชาชนบริจาคเพื่องานด้านวัฒนธรรมมากขึ้น เช่น การยกเว้นภาษีสำหรับเงินบริจาค การนำไปหักลดหย่อนภาษีได้ การงดเว้นการเก็บภาษีมรดกหากนำมรดกส่วนหนึ่งไปบริจาคสำหรับงานด้านวัฒนธรรม เป็นต้น รวมทั้งการสนับสนุนหน่วยงานที่ไม่แสวงหากำไร หรือมูลนิธิต่าง ๆ เข้ามามีส่วนในการระดมทรัพยากรเพื่อการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นมากขึ้น

๖) การคุ้มครองสิทธิทางวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรม หรือการคุ้มครองสิทธิทางวัฒนธรรมของแต่ละชาติพันธุ์และผลงานทางวัฒนธรรมตามกฎหมายลิขสิทธิ์ รวมทั้งการจัดระบบคุ้มครองสิทธิในผลงานการสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ เช่น สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สิทธิบัตรสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมและวัฒนธรรมประจำแต่ละชาติพันธุ์ เป็นต้น ซึ่งควรเป็นระบบที่มีต้นทุนในการจดทะเบียนต่ำ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถรับการคุ้มครองได้อย่างทั่วถึง

๔.๔.๓ ด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม

พบว่า การส่งเสริมผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม หน่วยงานภาครัฐ หรือสถาบันการศึกษาควรมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมเพื่อความหลากหลาย และเป็นการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านให้มีการต่อยอด^{๓๖} ควรมีการสนับสนุนสินค้าและบริการทางวัฒนธรรม โดยการสนับสนุนจัดซื้อจากทางภาครัฐ โดยรัฐควรส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐที่จำเป็นต้องจัดซื้อสินค้าและบริการต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับการจัดซื้อสินค้าและบริการด้านวัฒนธรรมจากท้องถิ่นมากขึ้น เพื่อเป็นการสนับสนุนผลงานด้านวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่าง ๆ และส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐมีอิสระในการใช้ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การแต่งกาย ผ้ามทอ และอื่น ๆ ตามความแต่ละวัฒนธรรมท้องถิ่น^{๓๗} เครือข่ายการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมถือว่ามีความสำคัญมาก เนื่องจากผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ ชาวบ้านผลิตกันเอง ขายกันเอง ช่วงฤดูการท่องเที่ยวก็เกิดรายได้ หากไม่ใช้ช่วงท่องเที่ยวชาวบ้านก็ไม่มีรายได้ ชาวบ้านจึงอยากให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด เนื่องจากบางคนยึดอาชีพทอผ้าเป็นหลัก ไม่มีรายได้ทางอื่นเลย แต่ถ้าจะให้ผลิตสินค้าอย่างเดียว ไร่นาก็ต้องดูแล เนื่องจากเราเป็นสังคมชนบท เป็นสังคมเกษตรกรรม ทำกันมาตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่ จึงอยากให้เครือข่ายเพื่อเป็นช่องทางการขายและผลิตสินค้าเมื่อว่างเว้นจากการทำนาปลูกข้าว^{๓๘}

^{๓๖} สัมภาษณ์ นายเพชรตะบอง ไพศุญย์ ประธานชมรมบ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำ, เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๓๗} สัมภาษณ์ นางจิรวดี ศิลธรรม นายกเทศมนตรีตำบลเขาแก้ว, เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๓๘} สัมภาษณ์ นายสุทธิอาน นามกอง ผู้ใหญ่บ้านนาป่าหนาด หมู่ที่ 4, เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๕.

ผู้วิจัยพบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน สามารถทำได้โดยมีการวางกรอบการดำเนินงานใกล้เคียงกับที่กรมพัฒนาชุมชนได้กำหนดไว้ ดังนี้^{๓๙}

๑. การพัฒนาเงินทุน เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้มีทุนในการประกอบอาชีพ ดังนี้

๑) จัดทำข้อมูลแหล่งเงินที่สามารถสนับสนุนทุนในการประกอบอาชีพแก่กลุ่มกิจกรรม

๒) ผนวกจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยระดมเงินออมของสมาชิก

๓) ผนวกการเพิ่มเงินออมและสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

๔) สนับสนุนเงินทุนแก่กลุ่มกิจกรรมและชุมชนเพื่อพัฒนาอาชีพ และ/หรือเพื่อขยายการดำเนินงานในเชิงธุรกิจทั้งจากแหล่งทุนภายใน และภายนอก

๕) เพิ่มทุนประสิทธิภาพการบริหารจัดการของกลุ่มกิจกรรมด้านเงินทุน

๖) แก้ไขกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ที่เป็นอุปสรรคต่อการระดมและพัฒนาเงินทุน

๗) จัดทำสื่อ คู่มือ/แนวทาง และหลักสูตรการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาเงินทุน

๘) จัดตั้งและพัฒนาชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตทุกระดับให้เข้มแข็ง

๒. การพัฒนาการผลิต เพื่อให้ประชาชนในชนบทสามารถพัฒนาคุณภาพการผลิต และการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ให้ได้คุณภาพ และมาตรฐาน ทั้งด้านวัตถุดิบ การแปรรูปและการบรรจุภัณฑ์ ดังนี้

๑) ปรับปรุงคุณภาพและเพิ่มปริมาณการผลิตผลิตภัณฑ์ให้ตรงตามความต้องการของตลาด

๒) พัฒนารูปแบบและการบรรจุภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ โดยการส่งเสริมและสนับสนุนกลุ่มที่ทำธุรกิจอยู่แล้วให้ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อให้ได้ผลผลิตทั้งปริมาณและคุณภาพตรงกับความต้องการของตลาด

๓) ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีการผลิต โดยการสนับสนุนให้มีการนำเทคโนโลยีการผลิตมาใช้ในการผลิต

๔) จัดทำเอกสารข้อมูลเผยแพร่ด้านแหล่งทุน การพัฒนาการผลิต เผยแพร่สนับสนุนแก่กลุ่มอาชีพ ผู้ประกอบการ

๕) สนับสนุนข่าวสารการผลิตเพื่อนำไปสู่การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการพัฒนาการผลิต

^{๓๙} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน. เข้าถึงเมื่อ ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๕. เข้าถึงได้จาก http://www.nesdb.go.th/main.php?filename=develop_issue

๓. การพัฒนาการตลาด เพื่อให้สามารถจำหน่ายสินค้าจากชุมชนได้มากขึ้นและซื้อสินค้าได้ในราคาถูก รวมทั้งสามารถประกอบการทางด้านธุรกิจชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

๑) ส่งเสริมตลาดในชุมชน โดยการส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างเครือข่ายด้านการตลาดระหว่างชุมชนกับชุมชนและชุมชนกับภาคธุรกิจ

๒) พัฒนาธุรกิจในชุมชนโดยส่งเสริมและสนับสนุนให้จัดตั้งศูนย์สาธิต การตลาดร้านค้าชุมชน โดยการนำสินค้าจากภายนอกมาจำหน่ายในราคาถูก และนำผลผลิตของกลุ่มอาชีพมาจำหน่ายในศูนย์ฯ และร้านค้าชุมชน

๓) จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนบริการข้อมูลข่าวสารด้านการตลาดแก่บุคคลภายนอก

๔) พัฒนาเชื่อมโยงธุรกิจภายนอก โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้กลุ่มออมทรัพย์ฯ และกลุ่มอาชีพ ได้ติดต่อกับบริษัท ห้างร้าน เพื่อเชื่อมโยงธุรกิจ

๕) พัฒนาผู้ประกอบการ โดยการให้ความรู้ในการประกอบการ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ของทุน ตลาด การผลิตและการบริหาร/จัดการ

๖) สนับสนุนสื่อ ข่าวสาร ข้อมูล แนวทางการพัฒนาการตลาด

๔. การพัฒนาการบริหารและการจัดการ เพื่อพัฒนาผู้ประกอบการให้สามารถบริหาร/จัดการโครงการ/กิจกรรมของกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

๑) พัฒนาความเป็นผู้ประกอบการให้แก่สมาชิก คณะกรรมการบริหารกลุ่ม ได้ทราบในเรื่องที่เกี่ยวกับทุน การผลิต ตลาด และตระหนักในบทบาทหน้าที่และสิทธิประโยชน์ของผู้ประกอบการ

๒) พัฒนาโครงสร้างองค์กร มุ่งพัฒนาโครงสร้างภายในเพื่อให้มีคุณภาพในการบริหารงานของกลุ่ม/องค์กร และโครงสร้างภายนอกเพื่อให้มีความเข้มแข็ง สามารถดำเนินงานธุรกิจกับกลุ่ม/องค์กรภายนอกได้

๓) พัฒนากิจกรรม โดยการพัฒนาโครงการ/กิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น กลุ่มอาชีพกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ ฯลฯ ให้มีการดำเนินงานที่เข้มแข็งพร้อมที่จะทำธุรกิจชุมชน

๔) พัฒนาทรัพยากรวัสดุให้มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการกลุ่มและองค์กร เช่น การใช้วัตถุดิบที่มีประสิทธิภาพ การใช้วัสดุในสำนักงานที่มีประสิทธิภาพ

๕) พัฒนาทรัพยากรบุคคล โดยการพัฒนาให้คณะกรรมการบริหารกลุ่มมีความรู้เรื่องการบริหาร/จัดการการผลิต ตลาดและการบริหารทุน ให้บริหารกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อนำกลุ่มไปสู่ระบบธุรกิจในโอกาสต่อไป

๖) พัฒนาเครือข่าย มุ่งพัฒนาให้มีเครือข่ายในการดำเนินงานของกลุ่มองค์กรเพื่อสนับสนุนทุนการผลิตและตลาด

๔.๔.๔ ด้านการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธ

พบว่า การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของคนในพื้นที่ คนในชุมชนจะมีการจัดงานประเพณี “ต๋มโฮมพี่น้องไทดำ” ของบ้านนาป่าหนาด ต.เขาแก้ว อําเภอเชียงคาน โดยกิจกรรมดังกล่าวจัดขึ้นเพื่อเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรม สืบสานอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นของบรรพบุรุษไทดำ ซึ่งมีเหลืออยู่เพียงแห่งเดียวในจังหวัดเลย และหนึ่งเดียวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ให้คงอยู่สืบไป นอกจากนี้ยังถือเป็นการจัดงานรวมญาติพี่น้องเชื้อสายไทดำบ้านนาป่าหนาดและพี่น้องไทดำในที่อื่น ๆ ทั้งในและต่างประเทศ ให้มาร่วมพบปะสังสรรค์กันนับเป็นงานสำคัญของชุมชนไทดำ ที่จัดเป็นประจำในวันที่ ๖ เมษายนของทุกปี งานต๋มโฮม คือ งานรวมกลุ่มพบปะสังสรรค์ญาติพี่น้องเชื้อสายไทดำ เป็นการรวมญาติพี่น้องไทดำบ้านนาป่าหนาดและพี่น้องไทดำในที่อื่น ๆ จากทุกสารทิศทั้งในและต่างประเทศ เช่น ในจังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดพิจิตร จังหวัดเพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และกำแพงเพชร เป็นต้นเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมไทดำให้คงอยู่สืบไป^{๔๐} ดังที่ได้กล่าวมาแล้วงานต๋มโฮมพี่น้องไทดำ มีการจัดงานในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำอาศัยอยู่ ถือว่าเป็นการเสริมสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ เมื่อจังหวัดอื่นมีการจัดงาน ทางชุมชนนาป่าหนาดก็เดินทางไปร่วมงาน เมื่อถึงวันที่ ๖ เมษายน พี่น้องไทดำจากจังหวัดอื่นก็มาร่วมงานกับเราด้วยเช่นกัน^{๔๑} ประเพณีการจัดงานต๋มโฮมพี่น้องไทดำ จึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสามัคคีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ นอกจากกิจกรรมต๋มโฮมแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาวบ้าน การมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อพี่น้องไทดำด้วยกัน

นอกจากการเดินทางไปร่วมงานต๋มโฮมพี่น้องไทดำ ยังมีการนำสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เนื่องจากบริบทพื้นที่ ทรัพยากรธรรมชาติก็ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ เนื่องจากการประยุกต์ใช้เครื่องมือล่าสัตว์เพื่อการดำรงชีพ ข้าวของเครื่องใช้ รวมถึงเครื่องประดับ ก็มีการปรับเปลี่ยนไปตามถิ่นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาวไทดำ ประธานกลุ่มบ้านไทดำยังกล่าวเสริมอีกว่า แต่เนื่องด้วยข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานและกิจกรรมด้านวัฒนธรรมในประเทศไทยยังมีอยู่น้อยมาก และขาดการจัดระบบ รวมถึงการประชาสัมพันธ์อย่างพอเพียง ซึ่งนับเป็นอุปสรรคต่อการจัดการวัฒนธรรมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ดังนั้นภาครัฐควรมีการศึกษา ประมวล และรวบรวมฐานข้อมูลและสถิติด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการทำงานอย่างเป็น

^{๔๐} สัมภาษณ์ นายสุทธิอาน นามกอง ผู้ใหญ่บ้านนาป่าหนาด หมู่ที่ 4, เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๔๑} สัมภาษณ์ นายเพชรตะบอง ไพศุณย์ ประธานชมรมบ้านพิพิธภักดีไทดำ, เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๕.

ระบบ โดยอาจจะจำแนกข้อมูลตามนิยาม ขอบเขต เป้าหมาย และหลักเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้แล้ว เช่น สินค้าเชิงวัฒนธรรม พฤติกรรมด้านวัฒนธรรม แหล่งโบราณสถาน จำนวนและลักษณะของทรัพยากรทางวัฒนธรรมภายในท้องถิ่น การประเมินมูลค่าของทุนทางวัฒนธรรม นวัตกรรมที่สร้างสรรค์โดยคนในท้องถิ่น จำนวน ขนาดและประเภทของอุตสาหกรรมวัฒนธรรม การจ้างงานในอุตสาหกรรมวัฒนธรรม เป็นต้น^{๔๒} หากมีฐานข้อมูลที่ถูกรวบรวมและจัดเก็บอย่างเป็นระบบ ทันสมัย ครบถ้วน ครอบคลุมข้อมูลที่จำเป็นจะส่งผลดียิ่งต่อการนำไปใช้แก้ไขปัญหา พัฒนา และริเริ่มโครงการทางวัฒนธรรมในลำดับต่อไป ทั้งนี้ อาจเป็นการรวบรวมข้อมูลที่มีอยู่แล้วแต่กระจัดกระจายให้มารวมกันอย่างเป็นระบบ หรืออาจเป็นสำรวจข้อมูลใหม่บางส่วนตามความเหมาะสม ในขณะที่รัฐควรจัดให้มีศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลและจัดเก็บอย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดมาตรฐานกลางในการจัดเก็บข้อมูล และประสานกับหน่วยงานด้านวัฒนธรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในแต่ละท้องถิ่น ให้เป็นผู้มีส่วนในการจัดเก็บข้อมูล นอกจากนี้ควรมีการเชื่อมโยงเครือข่ายฐานข้อมูลของแต่ละท้องถิ่น เพื่อความสะดวกในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูล

การอนุรักษ์ เผยแพร่ และใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมท้องถิ่น ไม่ควรละเลยมิติทางด้านเศรษฐกิจที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม เนื่องจากปัจจัยหนึ่งที่ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมสามารถดำรงอยู่ได้ คือ ความสามารถในการสร้างผลตอบแทนเชิงพาณิชย์ ดังนั้นหากรัฐสามารถทำให้ผู้ที่ทำหน้าที่อนุรักษ์ เผยแพร่ และใช้ประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรม ได้รับผลตอบแทนที่เพียงพอแล้ว จะทำให้งานด้านวัฒนธรรมสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืน ด้วยเหตุนี้รัฐควรให้ความสำคัญกับการลงทุนทางวัฒนธรรม โดยมีแนวทางสำคัญ ๆ ดังนี้

๑) สร้างศูนย์วัฒนธรรมร่วมสมัย ภาครัฐควรมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านวัฒนธรรม โดยการสร้างศูนย์วัฒนธรรมร่วมสมัยครบวงจร หรือศูนย์กลาง ศึกษา ค้นคว้า และการวิจัยวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งที่มีการรวบรวมไว้แล้วและยังไม่ได้ศึกษา เพื่อทราบความหมาย และความสำคัญของวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นมรดกของไทยอย่างถ่องแท้ ซึ่งความรู้ดังกล่าวถือเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิต เพื่อให้เห็นคุณค่า ทำให้เกิดการยอมรับ และนำไปใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม ต่อไป

๒) ส่งเสริมการลงทุนในอุตสาหกรรมวัฒนธรรม รัฐควรกำหนดมาตรการส่งเสริมการลงทุนในอุตสาหกรรมวัฒนธรรม หรืออุตสาหกรรมอื่นที่ใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นทุนในการผลิตและบริการ

๓) ควรมีการผลิตสื่อเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรม โดยการสนับสนุนเงินทุนให้กับภาคเอกชนเพื่อจัดทำสื่อที่มีคุณภาพสำหรับการเผยแพร่วัฒนธรรม โดยมีหลักเกณฑ์ในการสนับสนุน

^{๔๒} สัมภาษณ์ นางสาวาน กรมทอง ประธานวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไทดำ, เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๕.

อย่างชัดเจนและพิจารณาเป็นรายโครงการ และใช้สื่อที่หลากหลายในการเผยแพร่วัฒนธรรม เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ภาพยนตร์ ดนตรี ละคร เป็นต้น ทั้งนี้แหล่งที่มาของเงินทุนดังกล่าวควรมาจากการจัดเก็บภาษีรายได้ของสื่ออื่น ๆ ที่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาหรือส่งเสริมวัฒนธรรม

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๔.๑ ทราบข้อมูลพื้นฐานของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของไทดำบ้านนาป่าหนาด พบว่าส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อการอนุรักษ์เอาไว้ซึ่งความเป็นวัฒนธรรมของวิถีชาวไทดำให้คงอยู่ยาวนาน ด้วยปัจจุบันความเป็นยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผนวกกับมีสิ่งใหม่ ๆ ได้เข้ามาแทนที่ จนทำให้ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มคนไทดำ นับวันยิ่งเสี่ยงต่อการเลือนหายไปจากความทรงจำของลูกหลาน ชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดจึงได้พยายามนำเสนอวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและความเชื่อของตนเองขึ้น โดยมีการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมไทดำขึ้นในหมู่บ้าน จัดให้มีที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ มีการจัดศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมไทดำ ซึ่งจะช่วยให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจได้สัมผัสวิถีชีวิตของชาวไทดำอย่างใกล้ชิด อันเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยทำให้เกิดการเรียนรู้กับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ เพื่อสร้างความสนใจทั้งต่อคนไทดำด้วยกันและกลุ่มคนในพื้นที่ที่อยากเข้ามาสัมผัสใกล้ชิด เยี่ยมชม อันจะก่อให้เกิดแนวคิดเพื่อการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ บนพื้นฐานของวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทดำ ด้วยเหตุนี้การนำเสนอความเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ จึงควรมีการสร้างความเป็นกันเองกับผู้คนที่เข้ามาเที่ยวชม และพร้อมที่จะแบ่งปันสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนให้ผู้คนที่ได้สัมผัสอย่างเต็มที่ รวมถึงการสร้างความเป็นวิถีพุทธวัฒนธรรมในชุมชนทางชาติพันธุ์ของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด เพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้เข้าใจในวิถีชีวิตวัฒนธรรมร่วมกัน เกิดเป็น “ชุมชนร่วมทางวัฒนธรรม” ที่พร้อมให้ความช่วยเหลือพร้อมสนับสนุนกิจกรรมหรืองานบุญต่าง ๆ ที่ต่างต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันได้ ด้วยเหตุนี้ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทดำที่สามารถนำมาผสมผสานสร้างความเชื่อมโยงกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนา จึงควรมีการสร้างเครือข่ายร่วมทางวัฒนธรรมกับชุมชนหมู่บ้านอื่น ๆ โดยการสร้างปฏิสัมพันธ์หรือความร่วมมือในกิจกรรมหรือโอกาสสำคัญต่าง ๆ อีกทางหนึ่ง นอกจากนี้การกำหนดทิศทางหรือแนวโน้มในการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด เพื่อสร้างแรงดึงดูดของผู้คนที่เป็นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้และสัมผัสกับกลิ่นอายของความเป็นวิถีไทดำที่มีอัตลักษณ์ของตนเอง ก็ยังจะทำให้ความเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์นี้เป็นที่สนใจ ด้วยเหตุนี้ การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำใน

ปัจจุบัน จึงควรมีการเพิ่มเติมในส่วนที่ยังขาดหายหรือไม่ก็หาช่องทางใหม่ ๆ โดยเน้นไปที่การสร้าง “ความเป็นไทดำ” ให้มากยิ่งขึ้น พร้อมสร้าง “ความเป็นพหุทางวัฒนธรรม” ร่วมกันกับชุมชนในท้องถิ่น

๔.๔.๒ กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย

กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

๑. การอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย การอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด ได้นำเสนอผ่านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่มีแหล่งเรียนรู้ภายในหมู่บ้าน จำนวน ๓ แหล่ง คือ ศูนย์วัฒนธรรมไทดำ, บ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำ และ เอื้อนอ้ายเอ้ม แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านไทดำ ทั้ง ๓ แหล่งเรียนรู้จะมีวิธีการอนุรักษ์คล้าย ๆ กัน เช่น เครื่องไม้มือเครื่องมือโบราณที่ใช้ในการประกอบอาชีพ ชุดไทดำ การทอผ้า การละเล่นต่าง ๆ การฟ้อนรำ การทำเครื่องรางของขลัง สิ่งทั้ง ๓ แหล่งเรียนรู้ไม่มีให้นักท่องเที่ยวได้รับชมและเรียนรู้ คือ การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งพิธีกรรมต่าง ๆ ถือว่าเป็นพิธีที่ศักดิ์ตามความเชื่อของชาวไทดำ การประกอบพิธีจะทำข้ามขั้นตอนไม่ได้ หากทำไม่ครบขั้นตอนอาจนำพาสิ่งไม่ดีมาสู่ชีวิตของตนได้ เป็นสาเหตุให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถรับชมเรียนรู้การประกอบพิธีของชาวไทดำได้ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวยังหมู่บ้านนาป่าหนาดจะได้ศึกษาวิถีชีวิต วัฒนธรรมของชาวไทดำผ่านแหล่งเรียนรู้ที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งถือได้ว่าชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมของตนเองที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษนำมาสร้างรายได้ให้คนในชุมชนและเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมอย่างยั่งยืนอีกด้วย

๒. กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด สามารถแบ่งออกได้ ๓ ขั้นตอนคือ

๑) ขั้นตอนที่ ๑ การสร้างความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักร่วมกันในการอนุรักษ์รักษา ฟื้นฟูวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดได้รวมตัวกันเพื่อศึกษา รวบรวมทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่อาจจะสูญหายตามกาลเวลา นำมาอนุรักษ์ไว้ในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ผ่านศูนย์เรียนรู้ภายในหมู่บ้าน

๒) ขั้นตอนที่ ๒ การพัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์ด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรมของชาวไทยดำบ้านนาป่าหนาด การนำเสนอกิจกรรมต่าง ๆ ของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด ได้นำเสนอวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของตนผ่านการท่องเที่ยว เช่น การแต่งกาย นักท่องเที่ยวสามารถแต่งกายด้วยชุดไทดำ การทอผ้า นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ทดลองการทอผ้า

โดยมีชาวไทดำคอยแนะนำ การทำเครื่องรางของขลัง ถนนคนเดิน เป็นต้น นอกจากกิจกรรมแล้ว ยังจัดจำหน่ายสินค้าของที่ระลึกที่เป็นผลิตภัณฑ์ของชาวไทดำเพื่อสร้างรายได้ให้ชาวไทดำอีกทาง

๓) ขั้นตอนที่ ๓ การควบคุมกิจกรรมเพื่อเพิ่มสมรรถนะด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทดำ บ้านนาป่าหนาดให้ยั่งยืน ชาวบ้านนาป่าหนาดได้วางกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์ร่วมกันทั้งในด้านเวลา และสถานที่ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมแหล่งเที่ยวของชาวไทดำผ่านสังคมโซเชียล และสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมไทดำโดยการส่งเสริมให้มีการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์กับชาวไทดำทั้งในประเทศและต่างประเทศ

๔.๔.๒ เสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัด

เลย

การเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย พบว่าชุมชนไทดำบ้านนาป่าหนาดถือเป็นชุมชนทางชาติพันธุ์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม ด้วยเป็นอีกชุมชนที่มี “ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม” หรือที่เรียกว่า “ทุนทางวัฒนธรรม” อันเป็นองค์ความรู้ดั้งเดิมเกี่ยวกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีหลายสิ่งหลายอย่างที่สามารถนำมาผสมผสานเชื่อมโยงกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนาหรือที่เรียกว่า “ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธ” ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในบ้านนาป่าหนาดแห่งนี้ โดยผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธที่สะท้อนผ่านเรื่องราววิถีชีวิต และวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาดที่มีการอนุรักษ์รักษาและจัดแสดงเอาไว้ให้เห็นในปัจจุบันนี้มีอยู่หลายสิ่งหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการทอผ้าสวยงามลักษณะต่าง ๆ เช่น ผ้าเปี้ยว ผ้าซิ่น ผ้านุ่งลวดลายของชาวไทดำ หรือการทำโมบายประดับตกแต่ง เช่น ตุ่มนก ตุ่มหนู โคมไฟ รวมไปถึงบ้านอนุรักษ์ทรงไทดำ และเครื่องประดับมีลักษณะเด่นอย่างหนึ่งที่สามารถนำไปเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมความเชื่อทางพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นการนำเอาผลิตภัณฑ์ที่ทำจากเครื่องรางในวัฒนธรรมความเชื่อของชาวไทดำไปประดับร่วมกับงานบุญประเพณีต่าง ๆ หรือให้เป็นของขวัญกับผู้คนในละแวกหมู่บ้านใกล้เคียง หรือการนำเอาผลิตภัณฑ์ที่ทำมาจากสิ่งทอต่าง ๆ เช่น ผ้าซิ่นแต่งไปร่วมงานในโอกาสสำคัญต่าง ๆ ที่จะทำให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ร่วมกันกับคนในชุมชนหมู่บ้านใกล้เคียง ด้วยเหตุที่การเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในชุมชนบ้านนาป่าหนาดนั้น นับเป็นอีกแนวทางการการเรียนรู้และเสริมสร้างลักษณะความเป็นชุมชนพหุทางวัฒนธรรมและความเชื่อทางศาสนา ซึ่งจะช่วยสร้างให้เกิดการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างไทดำกับผู้คนในหมู่บ้านใกล้เคียงโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนที่นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งการสร้างความเป็นชุมชนร่วมทางวัฒนธรรมในลักษณะนี้จะมีการผสมผสานในมิติที่เรียกกันว่า “คติผี วิถีพุทธ” ขึ้นได้

๔.๔.๔ การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

จากการรวบรวมข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ เครือข่ายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ มีการรวมกลุ่มอยู่แล้ว ควรมีการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน หรือภาคี เครือข่ายผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทางคณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวทางการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถี พุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย แบ่งเป็น ๔ ด้าน ได้แก่

๑. ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธ เป็นการอนุรักษ์โดยใช้ภูมิปัญญา ที่เป็นองค์ ความรู้เดิมของชาวบ้านในชุมชนที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน โดยอาศัยการรวมกลุ่ม ที่ชุมชนได้มีการยกระดับจัดตั้งเป็นกลุ่มชุมชนวัฒนธรรม ซึ่งเป็นศูนย์รวมของ การรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชน ที่จะช่วยกันแสวงหาและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ภูมิปัญญา ท้องถิ่นที่มีอยู่นำมาอนุรักษ์และพัฒนา

๒. ด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน ระบบบริหารจัดการเพื่อการสร้างเครือข่ายทาง วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย เมื่อพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของ ชุมชน ชาวบ้านส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ มีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ จึงทำให้มี ความคิดเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้เกิดความสามัคคีช่วยเหลือกัน โดยมีผู้นำชุมชนนั่นก็คือ ผู้ใหญ่บ้านเป็นพลังขับเคลื่อนในการประยุกต์ใช้ศาสนาให้ทุกคนเกิดจิตสำนึกต่อชุมชนและมีลักษณะ สังคมแบบพหุสังคม สามารถอยู่ด้วยกันอย่างสงบ ไม่ว่าจะเป็นผี พราหมณ์ พุทธ

๓. ด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม เป็นกระบวนการพัฒนาเครือข่ายโดยใช้ (๑) พุนของชุมชน เป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาพัฒนาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน นอกจากจะเป็นการใช้สิ่งที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์แล้วยังเป็นการสร้างให้ผลิตภัณฑ์มีเอกลักษณ์ ที่สอดคล้องกับชุมชนด้วย และ (๒) การสำรวจตลาด คือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์บนพื้นฐานของความ เป็นไปได้ในการจัดจำหน่ายให้กับผู้บริโภคหรือนักท่องเที่ยว โดยเน้นสร้างความแตกต่าง และใส่ความ เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนเข้าไปในตัวของผลิตภัณฑ์ จากผลการศึกษาข้อมูลที่ ผ่านมาพบว่า มีการ วิเคราะห์หรือลดประโยชน์ของรูปแบบการดำเนินงานในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ของวิสาหกิจชุมชนเพื่อการ ท่องเที่ยว

๔. ด้านการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธ การจัดการชุมชนเพื่อรองรับการ พัฒนาเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธ สำหรับการจัดการชุมชนเพื่อรองรับการพัฒนาเครือข่ายนั้น จากการศึกษาดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่า ระบบบริหารจัดการมีความเป็นไปได้สูง เนื่องจากการ ดำเนินงานนั้นมีการวางแนวทางที่ เอื้อต่อวิถีชีวิตในชุมชนและการให้สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมในการ ดำเนินงานทุกขั้นตอน โดยสามารถสรุปได้ ดังนี้

(๑) การเรียนรู้ หมายถึง การที่ชาวบ้านในชุมชนได้รับความรู้จากการ ส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ในด้านของการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธ การฝึก

อาชีพ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การสร้างมูลค่าเพิ่ม เช่น การนำเศษผ้าที่เหลือจากการทอผ้าขึ้นมาทำเป็น ที่รองแก้ว เป็นต้น

(๒) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เป็นการที่ทุกคนในชุมชนให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์และพัฒนา โดยการสละเวลามาร่วมกิจกรรม เพื่อเป็นการต่อยอด การนำสิ่งที่ตนเองรู้และสะสมมาถ่ายทอดให้กับสมาชิกในชุมชน

(๓) ระบบการเรียนรู้โดยมีชุมชนเป็นแกนกลาง เพื่อเป็นการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยการจัดกระบวนการการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาและรู้จักเลือกใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในปัจจุบัน เพื่อบูรณาการให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์พัฒนาระหว่างชุมชน เช่น การลงขายสินค้าผ่านช่องทางต่าง ๆ ในโลกออนไลน์ หรือการประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยว หรือแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนที่มีอยู่แล้ว

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย” ซึ่งมีรูปแบบเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) โดยเป็นการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ (Interview) เพื่อให้ได้คำตอบ ตามกรอบวัตถุประสงค์การวิจัย คือ ๑) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย ๒) เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย ๓) เพื่อเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย และ ๔) เพื่อสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ซึ่งมีผลการศึกษาวิจัย ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ อภิปรายผล

๕.๑.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

โดยผลการวิจัยสามารถสรุปโดยแบ่งตามวัตถุประสงค์การวิจัย ได้ดังนี้

๕.๑.๑ ศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

ผลการวิจัยในข้อนี้ ผู้วิจัยได้ประมวลจากการใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และการสังเกต โดยศึกษาข้อมูลพื้นฐานของแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมไทดำชุมชนบ้านนาป่าหนาด เพื่อเป็นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ซึ่งผลการวิจัยพบว่า

เรื่องราววิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์นี้ บางอย่างสามารถนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมกับผู้คนภายนอกชุมชนได้ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เข้าใจในวิถีชีวิตวัฒนธรรมร่วมกัน เกิดเป็น “ชุมชนร่วมทางวัฒนธรรม” ที่พร้อมให้ความช่วยเหลือ พร้อมสนับสนุนกิจกรรมหรืองานบุญต่าง ๆ ที่ต่างต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันได้ จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ชุมชนวัฒนธรรมไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้ พบว่าการสร้างความเป็นวิถีพุทธวัฒนธรรมในชุมชนยัง

สะท้อนให้เห็นตั้งแต่อดีตชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด ไม่มีกฎระเบียบที่แน่ชัดในการอนุรักษ์วัฒนธรรม มีแต่เพียงธรรมเนียมการปฏิบัติ สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นเท่านั้น เช่น การทำพิธีเสนเรือน การแต่งกาย ชุดไทดำ การละเล่นการแข่งปาย แต่ในปัจจุบันวิถีชีวิต ภาษาถิ่น วัฒนธรรมและประเพณีล้วนได้รับอิทธิพลมาจากจากศาสนาพุทธ และวัฒนธรรมของคนต่างถิ่น แต่ชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดก็ยังคงช่วยกันรักษาเอกลักษณ์ความเป็นไทดำของตัวเองไว้อย่างเหนียวแน่น เช่น เอกลักษณ์ทางภาษา การแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณี รวมถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ส่วนใหญ่จะเชื่อมโยงสัมพันธ์กับความเชื่อในการนับถือผี ด้วยวัฒนธรรมบางอย่างจะสืบทอดกันมาเพราะความเชื่อ อย่างพิธีเซ่นไหว้ผีเรือนของไทดำ ซึ่งเป็นผีพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ก็จะปฏิบัติกันทุกครอบครัว ซึ่งในปัจจุบันก็ยังมีการปฏิบัติกันอยู่แต่อาจจะไม่เยอะเหมือนเมื่อก่อน เพราะบางครอบครัวลูกหลานไปทำงานหรือไปเรียนต่างถิ่น ทำให้ลำบากต่อการประกอบพิธี อีกทั้งชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดยังคงยึดถือพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายเช่นเดิมเอาไว้ นั่นก็คือการฝังศพ แต่บางคนก็เผลอตามความเชื่อของพระพุทธศาสนา ซึ่งความเชื่อในสังคมชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด มีอย่างหลากหลาย ทั้งความเชื่อแบบดั้งเดิมของไทดำและพุทธศาสนา พิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวไทดำที่มีความเชื่อ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับผีเรือน ความเชื่อเกี่ยวกับหมอรักษาหรือเจ้าบ้าน เมื่อมีคนตายทุกบ้าน จะหยุดงานจนกว่าจะนำคนตายไปป่าช้าเรียบร้อยแล้วจึงเริ่มทำงานใหม่อีกครั้ง โดยในงานศพไม่มีพระสงฆ์มาเกี่ยวข้องเพราะถือว่าพระกับผีไม่ถูกกัน แต่อย่างไรก็ดี ความเป็นวิถีชีวิตของชาวไทดำที่สอดคล้องกับพุทธศาสนิกชนทุกยุคทุกสมัยมาจนปัจจุบันว่ามีความคิดความเชื่อในการดำเนินชีวิตประจำวันจนกลายมาเป็นภูมิปัญญา และประเพณี วัฒนธรรมสืบทอดมาจนถึงคนรุ่นใหม่และต่อ ๆ ไป หลักของศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้มุ่งไปที่ความเชื่อที่ยึดหลักกรรม คือ การทำดีทำชั่ว ผลของกรรมดีและกรรมชั่ว ความเชื่อเรื่องของการเวียนว่ายตายเกิด นรกสวรรค์และเทวดา ซึ่งความเชื่อของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้จึงกลายเป็นกฎระเบียบและข้อบังคับที่ใช้สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ ด้วยเหตุนี้ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทดำที่สามารถนำเอามาผสมผสานสร้างความเชื่อมโยงกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนา จึงควรมีการสร้างเครือข่ายร่วมทางวัฒนธรรมกับชุมชนหมู่บ้านอื่น ๆ โดยการสร้างปฏิสัมพันธ์หรือความร่วมมือในกิจกรรมหรือโอกาสสำคัญต่าง ๆ อีกทางหนึ่ง

การเรียนรู้ความเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ และการสร้างความเป็นวิถีพหุทางวัฒนธรรมร่วมกับชุมชนท้องถิ่น เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาดนี้ ซึ่งปัจจุบันเป็นสิ่งที่ท้าทาย หากไม่มีการปรับเปลี่ยนตามกระแสสังคมเพื่อสร้างแรงดึงดูดของผู้คนที่เป็่นนักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้และสัมผัสกับกลิ่นอายของความเป็นวิถีไทดำที่มีอัตลักษณ์ของตนเอง ก็ยิ่งจะทำให้ความเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมไม่เป็นที่สนใจอีกต่อไป ด้วยปัจจุบันวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย บ้านเรือนมีการเปลี่ยนรูปลักษณะเหมือนชุมชนทั่วไปในชนบท การใช้ชีวิตของชาวไทดำก็เปลี่ยนแปลงไปตามวิถีกระแสสังคมและ

เทคโนโลยี ชาวไทดำส่วนหนึ่งใช้ชีวิตในสังคมของการพัฒนา ลูกหลานต้องไปโรงเรียนในอำเภอ วัยรุ่นแต่งกายตามสมัยนิยมทั่วไป แต่อีกส่วนหนึ่งชาวไทดำที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งเป็นส่วนน้อยก็ยังคงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีไว้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งในวิถีชีวิตของชาวไทดำจะมีระเบียบแบบแผนเป็นของตนเองซึ่งวางอยู่บนบรรทัดฐานของความเชื่อ อย่างไรก็ตาม ทุกวันนี้ชาวไทดำไม่ว่าจะเป็นเด็ก วัยรุ่น หรือผู้ใหญ่ ไม่ค่อยนิยมแต่งตัวชุดไทดำ แต่จะนิยมแต่งกายตามยุคสมัยใหม่ โดยนิยมใส่กางเกง หรือเสื้อผ้านที่หาได้ง่ายตามท้องตลาด แม้ทุกวันนี้ชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดพยายามรื้อฟื้นวัฒนธรรมการแต่งกายขึ้นมาใหม่ เพื่อให้ลูกหลานชาวไทดำได้เรียนรู้และไม่ให้สูญหายไป ก็ทำได้เพียงเวลาที่ม้งานเทศกาล หรือพิธีสำคัญ ๆ หรือเวลาต้อนรับนักท่องเที่ยวเท่านั้น ทั้งนี้การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในปัจจุบัน จึงควรมีการเพิ่มเติมในส่วนที่ยังขาดหายหรือไม่ก็หาช่องทางใหม่ ๆ โดยเน้นไปที่การสร้าง “ความเป็นไทดำ” ให้มากยิ่งขึ้น พร้อมสร้าง “ความเป็นพหุทางวัฒนธรรม” ร่วมกันกับชุมชนในท้องถิ่น

๕.๑.๒ กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

ผลการวิจัยในข้อนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่และแบบสัมภาษณ์ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย ซึ่งผลการวิจัยพบว่า กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ตั้งแต่อดีตการอนุรักษ์วัฒนธรรม เกิดจากการได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ จากครอบครัวที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาถ่ายทอดวัฒนธรรมโดยการให้ปฏิบัติจริง เป็นการให้ชาวไทดำรุ่นหลังได้ทำจริง โดยมีผู้สูงอายุคอยให้คำแนะนำและทำให้เป็นดูเป็นตัวอย่างและให้ชาวไทดำรุ่นหลังปฏิบัติตาม เช่น การแต่งกาย ในชีวิตประจำวัน ผู้หญิงจะนุ่งผ้าซิ่นลายแตงโม แต่ถ้าในงานบุญหรือประเพณี จะเปลี่ยนมานุ่งผ้าซิ่นลายนางหาญ การแต่งกายของชาวไทดำนอกจากจะเป็นวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาแล้ว ยังบอกให้ทราบสถานะของฝ่ายหญิงด้วย เช่น เป็นสาว แต่งงานแล้ว หม้าย หรือหย่าร้าง แต่ในยุคปัจจุบันกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็วทำให้ชาวไทดำได้รับผลกระทบอย่างมาก ทำให้วัฒนธรรมชาวไทดำค่อย ๆ เลือนหายไป ปัจจุบันจะพบชาวไทดำแต่งกายด้วยชุดไทดำน้อยมาก ๆ หรือแทบไม่พบเจอเลย ประเพณีต่าง ๆ ก็ปฏิบัติกันน้อยลง จึงเป็นเหตุให้ชาวไทดำกลุ่มนี้ทวงแหวนวัฒนธรรม วิถีชีวิตของและอยากจะอนุรักษ์เอาไว้ ซึ่งมีขั้นตอนในการอนุรักษ์ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การสร้างความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักร่วมกันในการอนุรักษ์ รักษา ฟื้นฟู วัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

๑) การค้นหา รวบรวมวัฒนธรรมชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดที่สำคัญๆ

๒) การรวมกลุ่มเครือข่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมบริเวณชุมชนบ้านนาป่าหนาด

๓) การสร้างแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมไทดำบ้านนาป่าหนาด แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมในชุมชนไทดำบ้านนาป่าหนาด มีด้วยกัน ๓ สถานที่ คือ ศูนย์วัฒนธรรมไทดำ, พิพิธภัณฑ์ไทดำ และเฮือนอ้าย เอ็ม แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านไต่ดำ

ขั้นตอนที่ ๒ การพัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์ด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตศิลปวัฒนธรรมของชาวไทยดำบ้านนาป่าหนาด

๑) กิจกรรมเรียนรู้วิถีชีวิต ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของชาวไทยดำบ้านนาป่าหนาดผ่านสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทั้ง ๓ แห่งคือ ศูนย์วัฒนธรรมไทดำ, บ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำ และเฮือนอ้าย เอ็ม แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านไต่ดำ เป็นการอนุรักษ์เกิดการสืบสานวิถีของคนไทดำและส่งต่อความเป็นไทดำ ให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักวิถีชีวิตของชุมชนไทดำมากขึ้น

๒) กิจกรรมรักษา/ซ่อมแซม ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เสียหาย การพัฒนาอาชีพของกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านนาป่าหนาด โดนนำลายผ้าโบราณมา ทอผ้าด้วยวิธีแบบเดิม และดัดแปลงตัดผ้าเป็นผ้าคลุม ผ้าถุง เสื้อ ไว้สำหรับขายให้นักท่องเที่ยว

๓) กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยร่วมมือกับหน่วยงานรัฐ เช่น “ถนนโคมไฟไทดำ กินจุบผัก สัมผัสวิถีคนไทดำ” เกิดการสืบสานวิถีของคนไทดำ และส่งต่อความเป็นไทดำ ให้นักท่องเที่ยวและผู้คนทั่วไปได้รู้จักวิถีชีวิตของชุมชนไทดำมากยิ่งขึ้น ผ่านการเปลี่ยนถนนธรรมดาให้เป็นถนนโคมไฟไทดำที่สวยงาม

ขั้นตอนที่ ๓ การควบคุมกิจกรรมเพื่อเพิ่มสมรรถนะด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทดำบ้านนาป่าหนาดให้ยั่งยืน

๑) วางกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์ร่วมกันทั้งในด้านเวลาและสถานที่ และกำหนดเป้าหมายในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทดำบ้านนาป่าหนาด

๒) สร้างเครือข่ายวัฒนธรรมไทดำ ส่งเสริมให้มีการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์กับชาวไทยดำในประเทศและต่างประเทศ เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในการขยายผลผ่านการสื่อสารสู่สาธารณะชนในรูปแบบต่าง ๆ

๕.๑.๓ การเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

สำหรับการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในชุมชนบ้านนาป่าหนาดนั้น นับเป็นอีกแนวทางการการเรียนรู้และเสริมสร้างลักษณะความเป็นชุมชนพหุทางวัฒนธรรมและศาสนา กล่าวคือความเป็นชุมชนไทดำกับชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงกันที่แม้แต่จะมีรูปแบบการดำเนินชีวิต ความเชื่อและศาสนาที่แตกต่างกัน ก็ไม่ได้เป็นสิ่งที่กีดกันการไปมาหาสู่กันแต่อย่างใด กลับสร้างความหลากหลายและอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ด้วยเหตุนี้ ความเป็นผีและพุทธจึง

ยังคงผสมผสานปนเปื้อนอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของผู้คนในชุมชนแถบนี้ แนวทางหนึ่งที่จะสร้างให้เกิดการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างไทดำกับผู้คนในหมู่บ้านใกล้เคียง จำเป็นต้องสร้างความ เป็นชุมชนร่วมทางวัฒนธรรมในมิติที่เรียกว่า “คติผี วิถีพุทธ” ขึ้น

จากการออกแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมไทดำบ้านนาป่าหนาด สามารถอธิบายได้ ดังนี้

๑) ด้านวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด ที่สื่อให้เห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชน พบว่าวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาดมีอยู่หลายสิ่งหลายอย่างที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชน ทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน การแต่งกาย การละเล่น อาหารการกิน ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งนับวันสิ่งที่บ่งบอกความเป็นไทดำเหล่านี้กำลังจะสืมเลือนหายไปจากการรับรู้ของผู้คนในชุมชนบ้านนาป่าหนาด ด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป และมีสิ่งใหม่ ๆ เข้ามาแทนที่ ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ

๒) ด้านผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด ที่สามารถนำเอามาผสมผสานเชื่อมโยงกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนา พบว่าผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาดมีอยู่หลายสิ่งหลายอย่างที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับวิถีชีวิตวัฒนธรรมกับความเชื่อทางศาสนาอื่น ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่จะช่วยให้ชุมชนไทดำกับชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงกันที่แม้แต่จะมีรูปแบบการดำเนินชีวิต ความเชื่อและศาสนาที่แตกต่างกัน ก็ได้เป็นสิ่งที่ติดกันการไปมาหาสู่กันแต่อย่างใด กลับสร้างความหลากหลายและอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

๓) ด้านสภาพปัญหาของการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด พบว่าควรมีการส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์และช่องทางจำหน่าย เนื่องจากปัจจุบันมีปัจจัยหลายๆ อย่างที่ส่งผลต่อการการเดินทางมาของนักท่องเที่ยวในพื้นที่ ทำให้รายได้ที่เกิดจากการขายของที่ระลึกหรือการเที่ยวชมวิถีชีวิตวัฒนธรรมของไทดำ ลดน้อยลงไปอย่างมาก

๔) ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด พบว่าปัจจุบันควรมีส่งเสริมหรือพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น การออกแบบบรรจุภัณฑ์ การยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์ การหาช่องทางจำหน่ายใหม่ ๆ เพื่อช่วยสร้างฐานรายได้ให้เกิดขึ้นกับชุมชนไทดำ ทั้งนี้การส่งเสริมควรให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมการนำเสนอความเป็นวิถีชีวิตวัฒนธรรมของไทดำ หรือบริหารจัดการต้นทุนทางวัฒนธรรม เพราะคนในพื้นที่ย่อมมีความรู้ความเข้าใจในหลาย ๆ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับตนเอง

๕) ด้านองค์ความรู้ที่เกิดจากศึกษาการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด พบว่าเป็นสิ่งที่ควรทำให้เกิดเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการสร้างพื้นที่ความเป็นกลุ่มคนไทดำให้เป็นที่ยอมรับมากขึ้นจำหน่าย อีกทั้งยังเป็นการกระตุ้นการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ซึ่งจะช่วยให้ชาวบ้านมีรายได้ขึ้นอีกทางหนึ่งด้วยมาก

๕.๑.๔ การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า การจัดการเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมไทดำชุมชนหมู่บ้านนาป่าหนาด มีโครงสร้างการทำงานอย่างชัดเจน โดยนายเพชรตะบอง ไพศุณย์ ประธานชมรมบ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำ กล่าวว่า มีการมารวมตัวเป็นกลุ่มทำงานแบ่งงานกันทำตามความถนัดใครช่วยในส่วนไหนได้ก็ช่วยกันไม่มีจัดตั้ง เป็นคณะกรรมการบริหารงาน เป็นเพียงสัญญาทางใจที่รับรู้ในการทำงานร่วมกัน มีสำนึกในความเป็นพวกพ้องเดียวกัน เป็นคนในชุมชนเดียวกัน เป็นเครือญาติกัน ถือเป็นแรงจูงใจในการทำงานร่วมกัน ระหว่างการทำงานมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการปฏิบัติงานร่วมกัน ก่อนทำงานหรือทำกิจกรรมร่วมกันต้องประชุมปรึกษาหารือก่อนทุกครั้ง เพื่อวางแผนการทำงานร่วมกัน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

ผู้วิจัยนำผลการศึกษามาทำการวิเคราะห์แนวทางการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย โดยใช้สถานที่หลักอยู่ ๒ แห่งคือ บ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำ ที่ตั้งอยู่บริเวณทางเข้าหมู่บ้าน ที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้และจัดกิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยวของทางศูนย์ กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าพื้นเมือง ที่ตั้งอยู่ภายในหมู่บ้าน เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ทำการทอผ้าและผลิตสินค้าทางวัฒนธรรมไทดำ โดยผู้วิจัยสามารถสรุปความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบเครือข่าย ได้ ๒ รูปแบบ ดังนี้

๑) เครือข่ายระดับชุมชน หรือเครือข่ายเชิงพื้นที่ คือ เป็นการรวมกลุ่มกันของสมาชิกในหมู่บ้าน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนวัฒนธรรมไทดำในจังหวัดอื่น ทั้งในประเทศและต่างประเทศ นั่นก็คืองาน “ตุ้มโฮมพี่น้องไทดำ” จัดขึ้นในเดือนธันวาคมของทุกปี ที่บ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำ มีทั้งชาวไทยจาก เวียดนาม สปป.ลาว เพชรบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี ลพบุรี มาร่วมงานซึ่งในงานจะการแสดงประเพณีและการละเล่นพื้นเมือง ตัวอย่างเช่น ฟ้อนแซปาง แซแคน การจัดนิทรรศการวิถีชีวิตชาวไทดำ การเลี้ยงอาหารไทดำ การสาธิตภาษาไทดำ มีเป้าหมายในการการอนุรักษ์เพื่อสืบทอดวัฒนธรรมไทดำในจังหวัดเลย มีการสร้างเครือข่ายเพื่อเผยแพร่ผลิตสินค้าชุมชน การประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชม และนอกจากนี้ยังมีการบริหารจัดการชุมชนโดยมี กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองเพื่อจัดจำหน่ายสร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย

๒) เครือข่ายระดับบุคคล ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มกันของบุคคลต่างๆ ที่เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นเครือญาติกัน เพื่อนบ้านที่รู้จักมักคุ้นกันดี โดยสมาชิกแต่ละคนมีความเต็มใจที่จะ

มารวมกลุ่ม และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกกิจกรรมโดยไม่มีการบังคับ มาด้วยความสมัครใจ แต่อาจจะได้รับการเชิญชวนจากเพื่อนบ้านหรือสมาชิกด้วยกันเอง มาร่วมกันทำกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ จากการลงพื้นที่ พบว่า ชุมชนวัฒนธรรมไทดำหมู่บ้านนาป่าหนาด

๕.๒ อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย” ซึ่งมีการวิจัยแบบผสมผสาน โดยเป็นการศึกษาเอกสาร และเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ สามารถอภิปรายผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ อภิปรายผลการศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

จากผลการศึกษาเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของไทดำบ้านนาป่าหนาด จะเห็นว่าส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อการอนุรักษ์เอาไว้ซึ่งความเป็นวัฒนธรรมของวิถีชาวไทดำให้คงอยู่ตราบนาน ด้วยปัจจุบันความเป็นยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผสมกับมีสิ่งใหม่ ๆ ได้เข้ามาแทนที่ จนทำให้ชนบทยึดประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มคนไทดำ นับวันยิ่งเสี่ยงต่อการเลือนหายไปจากความทรงจำของลูกหลาน ชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดจึงได้พยายามนำเสนอวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและความเชื่อของตนเองขึ้น โดยมีการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมไทดำขึ้นในหมู่บ้านจัดให้มีที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ มีการจัดศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมไทดำ ซึ่งจะช่วยให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจได้สัมผัสวิถีชีวิตของชาวไทดำอย่างใกล้ชิด อันเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยทำให้เกิดการเรียนรู้กับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ เพื่อสร้างความสนใจทั้งต่อคนไทดำด้วยกันและกลุ่มคนในพื้นที่ที่อยากเข้ามาสัมผัสใกล้ชิด เยี่ยมชม อันจะก่อให้เกิดแนวคิดเพื่อการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ บนพื้นฐานของวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทดำ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาในงานวิจัยของอภิลักษณ์ ธรรมวิมุตติ และพิทักษ์ ศิริวงศ์^๑ ที่ได้ศึกษาเรื่อง “การดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำ : ภาคนิเวศการทางวัฒนธรรมสู่การสร้างคามเข้มแข็งของชุมชนหมู่บ้านหัวเขาเงิน” โดยสะท้อนให้เห็นการวิเคราะห์การดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำของชุมชนหมู่บ้านหัวเขาเงินด้วยวิธีการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีการทางวัฒนธรรม ภาคนิเวศการทางสังคมของการดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำซึ่งนำไปสู่

^๑ อภิลักษณ์ ธรรมวิมุตติ และพิทักษ์ ศิริวงศ์. การดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำ : ภาคนิเวศการทางวัฒนธรรมสู่การสร้างคามเข้มแข็งของชุมชนหมู่บ้านหัวเขาเงิน. ใน วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐, บทคัดย่อ.

การสร้างเสริมเข้มแข็งของชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาปฏิสัมพันธ์และการหลอมรวมระหว่างอัตลักษณ์ไทยทรงดำและผู้คนในชุมชนรวมไปถึงหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า ตัวบ่งชี้อัตลักษณ์ไทยทรงดำของหมู่บ้านห้วยเขย่ง ประกอบด้วย ๔ ด้าน คือ ด้านวัฒนธรรมและประเพณี ด้านการแต่งกาย ด้านภาษาและการสื่อสาร และด้านการดำรงชีพ เป็นการสืบทอดกันมาเพื่อทำให้ชาวไทยดำรำลึกถึงถิ่นกำเนิด และการใช้ชีวิตอยู่การสวมใส่เครื่องแต่งกายสีดำเพื่อดำรงอัตลักษณ์ความสมัครสมานสามัคคี ความรักและหวงแหนแผ่นดิน ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความซื่อสัตย์การทดแทนคุณแผ่นดิน ผลการวิเคราะห์ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำมีการกำหนดระเบียบ กฎเกณฑ์การดำรงชีวิต การสร้างคำว่า “ไทยทรงดำ” เพื่อดำรงอัตลักษณ์การสนับสนุนการผลิตซ้ำจากภาคปฏิบัติการทางสังคมผ่าน ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ กิจกรรมทางสังคม การเป็นตัวแทนของผู้เป็นต้นแบบ และการสถาปนาอัตลักษณ์ไทยทรงดำให้เป็นทางการ ซึ่งวาทกรรมการดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำได้หลอมรวมกลมกลืนกับแนวทางการพัฒนาประเทศภายใต้วาทกรรมชุมชนเข้มแข็งได้อย่างเหมาะสม ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแนวคิด วิถีชีวิต การหวงแหนอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมส่งผลให้กระบวนการผลิตซ้ำวาทกรรมชุมชนเข้มแข็งด้วยอัตลักษณ์ไทยทรงดำยังได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชนและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้การนำเสนอความเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ จึงควรมีการสร้างความเป็นกันเองกับผู้คนหรือนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชม และพร้อมที่จะแบ่งปันสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนให้ผู้คนทั่วไปได้สัมผัสอย่างเต็มใจ ในทำนองเดียวกับที่ ภัทรธิดา ผลงาม^๒ ได้ศึกษาเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนไทดำในจังหวัดเลย” ที่ได้นำเสนอให้เห็นศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของไทดำในด้านต่างๆ ได้แก่ การเที่ยวชมบ้านเรือนชาวไทดำ และการเที่ยวชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ประกอบด้วย (๑) การละเล่น ชาวไทดำมีการละเล่นที่สืบทอดกันมาช้านาน เรียกการละเล่นนี้ว่า แขนงปาง (๒) ด้านภาษา ชาวไทดำใช้อักษรไทดำซึ่งเป็นอักษรเฉพาะกลุ่ม (๓) ด้านการทอผ้า ไทดำบ้านในอดีตทุกคนจะปลูกฝ้ายเอง หรือเลี้ยงไหมเองเพื่อนำมาผลิตเป็นเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่มให้กับสมาชิกในครอบครัว (๔) ด้านการแต่งกายของชาวไทดำ มีหลายแบบทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ในการแบ่งกลุ่มชาติพันธุ์การแต่งกายของไทดำ (๕) อาหาร ประกอบไปด้วยผักและน้ำพริก (๖) ด้านประเพณี มีดังนี้ ๑) ประเพณีการเกิด ๒) ประเพณีการเลี้ยงดู ๓) ประเพณีการเลือกคู่ครองและการแต่งงาน ๔) ประเพณีวัยหนุ่ม ๕) ประเพณีการตายและ ๖) ด้านพิธีกรรมต่าง ๆ ได้แก่ ๑) พิธีแต่งงาน

^๒ ภัทรธิดา ผลงาม. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนไทดำในจังหวัดเลย. ใน วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปีที่ 18 ฉบับที่ 1 กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๙, บทคัดย่อ.

๒) พิธีขับมด ๓) พิธีปาดตัง ๔) พิธีเสนเรือน ๕) พิธีเลี้ยงเจ้าบ้าน ส่วนในงานวิจัยของปฏิพัทธ์ ตันมิ่ง^๓ ที่ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย” ก็ได้กล่าวให้เห็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย พบว่าแหล่งท่องเที่ยวชาติพันธุ์ไทดำมีองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวที่ควรได้รับการพัฒนา คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านการตระหนักรู้ และด้านบุคลากร ดังนั้น แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำประกอบด้วย การออกแบบโลโก้ การรวมกลุ่มผลิตภัณฑ์ทั้งหมดในชาติพันธุ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย การออกแบบบรรจุภัณฑ์ การสร้างและขยายตลาด การพัฒนาด้านการประชาสัมพันธ์ การสร้างแลนด์มาร์ค การพัฒนาบุคลากร การถ่ายรูปแบบการท่องเที่ยวชาติพันธุ์ไทดำ Up-Facebook Instagram ฯลฯ และ Check in รับส่วนลดผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก เป็นต้น

นอกจากนี้แล้ว จะเห็นว่าการสร้างความเป็นวิถีพุทธวัฒนธรรมในชุมชนทางชาติพันธุ์ของชาวไทดำบ้านนาป่าหนาด เพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้เข้าใจในวิถีชีวิตวัฒนธรรมร่วมกัน เกิดเป็น “ชุมชนร่วมทางวัฒนธรรม” ที่พร้อมให้ความช่วยเหลือ พร้อมสนับสนุนกิจกรรมหรืองานบุญต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องเสริมสร้างให้เกิดเป็นชุมชนท้องถิ่นที่สามารถพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันได้ สอดคล้องกับที่ วชิษฐ์พล กุลพรม^๔ ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาระบบการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งตามหลักพุทธธรรมของเทศบาลตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน” ที่เสนอว่าการพัฒนาระบบการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยหลักพุทธธรรม จักร ๔ (ธรรมนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ดุจลือนำรถไปสู่ที่หมาย) มีการประยุกต์ใช้เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน คือ จักร ๔ ได้แก่ ๑. ปฎิรูปเทศบาล (อยู่ในถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม) ชุมชน ตำบลต้นธงถือว่าตั้งอยู่ในถิ่นที่เหมาะสมทั้งด้านอาณาเขตที่สะดวกสบาย ด้านการสัญจร เอื้ออำนวย ต่อหลายๆ ด้าน ๒. สัปบุริสุปัสสยะ (สมาคมกับสัตบุรุษ) คือการส่งเสริมให้ประชาชนได้มีการเสวนา คบหาบุคคลอื่นที่เป็นคนดีมีกัลยาณมิตร ๓. อัตตสัมมาปณิธิ (ตั้งตนไว้ชอบ, ตั้งจิตคิดมุ่งหมาย นำตนไปถูกทาง) ในตำบลต้นธงดังกล่าวมาแล้วว่ามีโครงการฝึกอบรมธรรมะแก่ประชาชน หลายโครงการ เช่น พระธรรมทูตสัญจร อ.ป.ต.สัญจร พบประชาชนโครงการหมู่บ้านรักษาศีลห้า เป็นต้น ๔. ปุพเพกตปุญญตา (ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว, มีพื้นเดิมดี, ได้สร้างสมคุณความดีเตรียมพร้อมไว้แต่ต้น) ถือได้ว่าเป็นการเสริมสร้างคุณความดี จากการประพฤติปฏิบัติมาอย่าง

^๓ ปฏิพัทธ์ ตันมิ่ง. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ครั้งที่ ๔. ๒๕๖๐, บทคัดย่อ.

^๔ วชิษฐ์พล กุลพรม. การพัฒนาระบบการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งตามหลักพุทธธรรมของเทศบาลตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน. รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน, ๒๕๖๐, บทคัดย่อ.

ต่อเนื่อกันนั้น นับได้ว่าเป็นทุนเดิมของสังคมที่ได้สั่งสมความดีมาก่อน จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สังคมในตำบลต้นธงมีความเข้มแข็ง สงบสุข ตามแบบของชุมชนสังคมวิถีพุทธ ด้วยเหตุนี้ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทดำที่สามารถนำเอามาผสมผสานสร้างความเชื่อมโยงกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนา จึงควรมีการสร้างเครือข่ายร่วมทางวัฒนธรรมกับชุมชนหมู่บ้านอื่น ๆ โดยการสร้างปฏิสัมพันธ์หรือความร่วมมือในกิจกรรมหรือโอกาสสำคัญต่าง ๆ เพื่อกำหนดทิศทางหรือแนวโน้มในการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาด เพื่อสร้างแรงดึงดูดของผู้คนที่เป็นนักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้และสัมผัสกับกลิ่นอายของความเป็นวิถีไทดำที่มีอัตลักษณ์ของตนเอง ก็จะทำให้ความเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์นี้เป็นที่สนใจ ด้วยเหตุนี้ การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในปัจจุบัน จึงควรมีการเพิ่มเติมในส่วนที่ยังขาดหายหรือไม่ก็หาช่องทางใหม่ ๆ โดยเน้นไปที่การสร้าง “ความเป็นไทดำ” ให้มากยิ่งขึ้น

๕.๒.๒ อภิปรายผลกระทบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำใน

จังหวัดเลย

จากการศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีภูมิลำเนาในเขตพื้นที่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย สามารถแบ่งได้ ๓ ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ ๑ การสร้างความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักร่วมกันในการอนุรักษ์ รักษา พัฒนา วัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

บ้านนาป่าหนาดเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจ เนื่องจากเป็นหมู่บ้านไทดำเพียงแห่งเดียวในจังหวัดเลยและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้รักษาวัฒนธรรมและประกอบพิธีกรรมที่ตกทอดจากบรรพบุรุษ เช่น พิธีเสนเรือน ภาษาพูด การแต่งกาย การละเล่น การทอผ้าลายโบราณ ที่ยังหลงเหลืออยู่บ้างท่ามกลางวิถีชีวิตสมัยใหม่ เป็นสาเหตุให้ชาวบ้านบางส่วนที่ตระหนักถึงวัฒนธรรมของตนเองที่กำลังเสื่อมสูญไปตามยุคสมัย ได้จับกลุ่มรวมตัวกันศึกษา ค้นคว้า รวบรวมข้อมูลทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่ออนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษาเรียนรู้ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับ จีวรวรรณ พรหม

ทอง^๕ ผลการวิจัยพบว่า การสร้างการตระหนักใน “การเป็นเจ้าของวัฒนธรรม” โดยกระบวนการดังกล่าว สามารถเกิดขึ้นได้ผ่านการแสดงความคิดเห็นของชาวไทยทรงดำในด้านภาษาและวัฒนธรรม โดยการจัดให้มีประเด็นการแสดงความคิดเห็นในด้านการเรียนภาษาและลดทอนผ้าเข้าเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนการสอนสู่โรงเรียนบ้านไทรงาม การจำหน่ายสินค้าทางวัฒนธรรม การแต่งกายเข้าร่วมกิจกรรมทั้งในและนอกชุมชน รวมถึงความภาคภูมิใจในชุมชนของตน ซึ่งจากการตระหนักในการเป็นเจ้าของชุมชนนั้นได้ย้าเน้นให้เกิดความผูกพันของคนและชุมชน และรวมไปถึงความห่วงใยในวัฒนธรรมของชุมชนของตน และนำไปสู่การเกิดขบวนการหรือกลุ่มหนึ่งตระกูลในนาม “โครงการเยาวชนสร้างสรรค์ไทดำ” ที่จะเข้ามาจัดการกับปัญหาทางวัฒนธรรม จากการศึกษาพบว่าภาษาและวัฒนธรรมนั้นมีความสำคัญต่อการสืบทอดมรดกให้ให้กับชุมชนชาวไทยทรงดำในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ในปัจจุบันแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านนาป่าหนาดมีทั้งหมด ๓ แหล่งด้วยกันคือ ศูนย์วัฒนธรรมไทดำบ้านนาป่าหนาด, บ้านพิพิธภัณฑสถานไทดำ และ “เฮือนอ้าย เอ็ม” วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาป่าหนาด โดยนำเสนอการอนุรักษ์วัฒนธรรมผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับ ผลการศึกษาในข้อนี้สอดคล้องกับ พระเอกลักษณ์ อธิโต^๖ ผลการวิจัยพบว่า การจัดการด้านแหล่งเรียนรู้ตามหลักสัปปายะ คือ อาวาสสัปปายะ (Suitable Abode) มีอาคารแสดงศิลปวัฒนธรรม โคจรสัปปายะ (Suitable Resort) การเดินทางระหว่างอาคารสะดวก ภัตตสัปปายะ (Suitable Speech) มีมัคคุเทศก์คอยให้คำแนะนำ บุคคลสัปปายะ (Suitable Person) มีเจ้าหน้าที่คอยให้บริการ โภชนสัปปายะ (Suitable Food) มีข้อมูลที่ครบถ้วน อุตสัปปายะ (Suitable Climate) สะอาด ไม่รกรุงรัง มองแล้วสบายตา อิริยาปลสัปปายะ (Suitable Posture) มีขนาดพอเหมาะ ดูแลรักษาง่าย ต้องมีสถานที่เด่น สวยงาม ไม่ซ้ำกับสถานที่ใด และปรุงแต่งด้วยคำคม และใช้ภาษาในการสื่อสารสละสลวย ที่สามารถกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของสถานที่มีแหล่งอ้างอิงลึกซึ้ง และมีป้ายบอกประชาสัมพันธ์แผ่นพับ ความเป็นมาของสถานที่นั้นๆ อย่างชัดเจน พร้อมทั้งยังต้องมีการอบรมบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถ

ขั้นตอนที่ ๒ การพัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์ด้วยวิธีการต่าง ๆ ชาวไทดำบ้านนาป่าหนาดได้นำเสนอการอนุรักษ์วัฒนธรรมของตนผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิต

^๕ จีรพรรณ พรหมทอง.เครือข่ายความเข้มแข็งด้านการใช้ภาษาและวัฒนธรรมไทยทรงดำในจังหวัดสุราษฎร์ธานี.สุราษฎร์ธานี : สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ๒๕๖๒.

^๖ พระเอกลักษณ์ อธิโต และคณะ, รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธของวัดในจังหวัดสมุทรสงคราม, บทความวิจัย วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์,ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม. ๒๕๖๑), หน้า ๑๒๑.

ของคนไทดำ ผลการศึกษาสอดคล้องกับ นิวัติ ทองวาล^๗ ผลการวิจัยพบว่า ศูนย์วัฒนธรรมไทดำและบ้าน พิพิธภัณฑสถานนาป่าหนาด กลายเป็นพื้นที่ซึ่งชาวไทดำได้ใช้เป็นกลไกในการ สร้างความหมายให้กับ ความ เป็นชาติพันธุ์ของตนเอง มีการจัดงาน และกิจกรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ยังมีการจัด นิทรรศการความเป็นมาของ ชาวไทดำและวิถีชีวิตในอดีต การแสดงภาพเก่าเล่าเรื่อง การนำ ข้าวของ เครื่องใช้ในอดีตออกมา จัดแสดงให้ความรู้ มีการใช้สื่อสัญลักษณ์ของความเป็นไทดำ ไม่ว่าจะเป็น ภาพ เรือคนไทดำในอดีต หรือเรือคนไทดำจำลอง ลวดลายผ้าปักที่เป็นแบบอย่างเฉพาะของชาวไทดำ ตัวอักษรไทดำ อาหารพื้นบ้าน การแต่งกาย ความเชื่อพิธีกรรม มาใช้นำเสนอให้กับนักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ วิถีชีวิตคนไทดำ และยังเป็น การอนุรักษ์รักษา รื้อฟื้น ปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่ลูกหลานชาวไทดำ ผลการศึกษาในข้อนี้สอดคล้องกับ กาญจนา สุคันธสิริกุล^๘ ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ศักยภาพในการดึงดูดใจในด้านการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวมีความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และองค์ความรู้ในงานประเพณีส่วนใหญ่เป็นทางพุทธศาสนา การประกอบพิธีกรรมสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น และมีการส่งเสริมเพื่อให้เกิดความสนุกสนานและน่าสนใจ และความงามทางศิลปวัฒนธรรม เช่น การแต่งกาย ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร ความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นการแสดงและการละเล่น ๒) ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งมีข้อจำกัดบางประการในการพัฒนาต่อไปในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นลักษณะภูมิประเทศ การวางผังเมือง และสิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่ไม่สามารถขยายได้ เป็นต้น โดยหน่วยงานต่างๆ ร่วมกันให้การสนับสนุน และจัดการด้านนโยบาย งบประมาณ และบุคลากร เพื่อนำมาพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวและ ๓) การบริหารจัดการ มีการจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว การรักษาฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวและปรับปรุงสภาพแวดล้อมเป็นอย่างดี และมีหน่วยงานในการประเมินผลการดำเนินงานแต่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ส่งผลให้การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว อาจเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่น ดังนั้นจึงมีการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับกิจกรรมและการดำเนินงานต่างๆ ในรูปของการให้ความรู้ และเผยแพร่ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และชุมชน

ขั้นตอนที่ ๓ การควบคุมกิจกรรมเพื่อเพิ่มสมรรถนะด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทดำบ้านนาป่าหนาดให้ยั่งยืน หลังจากได้สร้างกิจกรรมสำหรับการเรียนรู้วัฒนธรรมของชาวไทดำเพื่อดึงดูด

^๗ นิวัติ ทองวาล, การผลิตซ้ำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย, รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๕๙, หน้า ๘๔.

^๘ กาญจนา สุคันธสิริกุล และคณะ, การพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๕๖, หน้า ๑๔๔.

นักท่องเที่ยวนำมาเรียนรู้วัฒนธรรมของตนแล้ว ชาวไทดำยังได้กำหนดกฎเกณฑ์ที่จะใช้ประโยชน์ในวัน เวลา สถานที่ โดยอยู่ภายใต้การควบคุมของหน่วยงานรัฐ สอดคล้องกับ **ปิยะนุช ศิริราชธรรม**^๙ ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนสามารถเป็นประธานแห่งสิทธิตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาได้ เพื่อที่ชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิใช้ อนุรักษ์ฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในขณะที่รัฐต้องมีบทบาทหน้าเป็นผู้สนับสนุนชุมชนท้องถิ่น โดยรัฐให้การช่วยเหลือชุมชนผ่านทางภาครัฐโดยหน่วยงานรัฐ เพื่อบำรุง รักษา ศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ นอกจากจากควบคุมด้วยกฎระเบียบแล้วยังต้องสร้างเครือข่ายโดยใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสอดคล้องกับ **จิรวรรณ พรหมทอง**^{๑๐} ผลการวิจัยพบว่า ยุทธการจัดการเครือข่าย ประกอบด้วย ๕ ประการ คือ ประการแรก กลยุทธ์เชื่อมร้อยความรู้สึกร่วมกันผ่านทางการแต่งกาย และการประกอบพิธีกรรม ประการที่สอง กลยุทธ์การรักษาและขยายอัตลักษณ์ของชุมชน เช่น การแต่งกายประกอบการแสดงรำในชุดไทยดำรำพัน และการนำลวดลายผ้าทำเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม ประการที่สาม กลยุทธ์สืบทอดความเชื่อผ่านเสื้อฮี ประการที่สี่ กลยุทธ์การบริหารจัดการเครือข่าย ประกอบด้วย ความยืดหยุ่น ความเสมอภาค ความเป็นอิสระ และการมีเป้าหมายที่ชัดเจน และประการสุดท้าย กลยุทธ์การสร้างรายได้ ด้วยการนำลวดลายผ้ามาทำเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม เช่น กระเป๋า พวงกุญแจ ซองใส่มือถือ ลายหน้าหมอน เป็นต้น

๕.๒.๓ อภิปรายผลการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

จากผลการศึกษาเกี่ยวกับเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย จะเห็นว่าชุมชนไทดำบ้านนาป่าหนาดถือเป็นชุมชนทางชาติพันธุ์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม ด้วยเป็นอีกชุมชนที่มี “ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม” หรือที่เรียกว่า “ทุนทางวัฒนธรรม” อันเป็นองค์ความรู้ดั้งเดิมเกี่ยวกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีหลายสิ่งหลายอย่างที่สามารถนำเอามาผสมผสานเชื่อมโยงกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนาหรือที่เรียกว่า “ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธ” ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในบ้านนาป่า

^๙ ปิยะนุช ศิริราชธรรม.มาตรการทางกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อการส่งเสริมและสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม : ศึกษากรณีตั้มยำกุ้ง.วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสยาม.๒๕๖๑.

^{๑๐} จิรวรรณ พรหมทอง.เครือข่ายความเข้มแข็งด้านการใช้ภาษาและวัฒนธรรมไทยทรงดำในจังหวัดสุราษฎร์ธานี.สุราษฎร์ธานี : สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ๒๕๖๒.

ขนาดแห่งนี้ สอดคล้องกับที่ ประทับใจ สุวรรณธาดา และศักดิ์ชาย ลิกขา^{๑๑} ที่กล่าวว่า การนำทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้สามารถดำเนินการได้ในทุกผลิตภัณฑ์ โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ประเภทผ้าและเครื่องแต่งกาย ของใช้ของตกแต่ง ของที่ระลึก ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน รวมทั้งเป็นการอนุรักษ์สืบสานต้นทุนในท้องถิ่นให้คงอยู่คู่ชุมชน โดยผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธที่สะท้อนผ่านเรื่องราววิถีชีวิต และวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบ้านนาป่าหนาดที่มีการอนุรักษ์รักษาและจัดแสดงเอาไว้ให้เห็นในปัจจุบันนี้มีอยู่หลายสิ่งหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการทอผ้าสวยงามลักษณะต่าง ๆ เช่น ผ้าเปี้ยว ผ้าซิ่น ผ้านุ่งลวดลายของชาวไทดำ หรือการทำโมบายประดับตกแต่ง เช่น ตุ่มนก ตุ่มหนู โคมไฟ รวมไปถึงบ้านอนุรักษ์ทรงไทดำ และเครื่องประดับมีลักษณะเด่นอย่างหนึ่งที่สามารถนำไปเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมความเชื่อทางพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นการนำเอาผลิตภัณฑ์ที่ทำจากเครื่องรางในวัฒนธรรมความเชื่อของชาวไทดำไปประดับร่วมกับงานบุญประเพณีต่าง ๆ หรือให้เป็นของขวัญกับผู้คนในละแวกหมู่บ้านใกล้เคียง หรือการนำเอาผลิตภัณฑ์ที่ทำมาจากสิ่งทอต่าง ๆ เช่น ผ้าซิ่นแต่งไปร่วมงานในโอกาสสำคัญต่าง ๆ ที่จะทำให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ร่วมกันกับคนในชุมชนหมู่บ้านใกล้เคียง ด้วยเหตุที่การเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในชุมชนบ้านนาป่าหนาดนั้น นับเป็นอีกแนวทางการการเรียนรู้และเสริมสร้างลักษณะความเป็นชุมชนพหุทางวัฒนธรรมและความเชื่อทางศาสนา ในทำนองเดียวกับที่ ดวงเพชร สมศรี และประพันธ์ ศุภสร^{๑๒} ได้ศึกษาเรื่อง “วิถีวัฒนธรรมการเอื้ออาทรของชาวพุทธในสังคมไทย” ได้กล่าวให้เห็นว่า ความเอื้ออาทรเป็นวิถีวัฒนธรรมอย่างหนึ่งในสังคมไทยที่สืบทอดมาแต่โบราณ ซึ่งวิถีวัฒนธรรมการเอื้ออาทรนี้ได้สะท้อนผ่านกิจกรรมในชีวิตประจำวัน กิจกรรมสังคม มีกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะ กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมการศึกษา ภาษาและวัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งวัฒนธรรมแบบเอื้ออาทรเหล่านี้ เป็นพลังทำให้คนในชุมชน ในสังคมมีจิตช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้ประชาชนพลเมืองในประเทศมีโครงการและกิจกรรมการช่วยเหลือกันด้วยดีตลอดมา การมีจิตเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีน้ำใจแบ่งปัน ความห่วงใยต่อกัน ซึ่งเป็นพลังอย่างหนึ่งที่ผูกจิตของผู้คนทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคมให้เกิดการช่วยเหลือกัน กระจายพลังผ่านกิจกรรมในครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ก่อให้เกิดวัฒนธรรมแห่งการพึ่งพาอาศัย วัฒนธรรมแห่งการให้วัฒนธรรมแห่งการทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งผสมผสานอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมอย่างแนบแน่น กลายเป็นวิถี

^{๑๑} ประทับใจ สุวรรณธาดา และศักดิ์ชาย ลิกขา. การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา: ในเขตพื้นที่ภาคอีสานตอนบน. ใน วารสารวิชาการ ศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑, หน้า ๑๕๓.

^{๑๒} ดวงเพชร สมศรี และประพันธ์ ศุภสร. วิถีวัฒนธรรมการเอื้ออาทรของชาวพุทธในสังคมไทย. ใน วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์. ปีที่ ๑๓ ฉบับพิเศษ เล่ม ๑ มิถุนายน ๒๕๖๐, หน้า ๓๒.

วัฒนธรรมของสังคมที่ช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนและเป็นพลังขับเคลื่อนผ่านกิจกรรมของสังคมให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และนอกจากนี้ความเอื้ออาทรยังก่อให้เกิดพลังในการประสานผู้คนในสังคมต่างชาติ ต่างศาสนาให้มาร่วมแรงร่วมใจกันทำโครงการและกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะช่วยสร้างให้เกิดการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างไทดำกับผู้คนในหมู่บ้านใกล้เคียงโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนที่นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งการสร้างความเป็นชุมชนร่วมทางวัฒนธรรมในลักษณะนี้จะมีการผสมผสานในมิติที่เรียกกันว่า “คติผี วิถีพุทธ” ขึ้นได้

๕.๒.๔ อภิปรายผลการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

ผลการศึกษา พบว่า ชุมชนไทดำบ้านนาป่าหนาดมีการรวมกลุ่มและจัดตั้งเป็นชมรม เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำขึ้น และนอกจากการอนุรักษ์เพื่อสืบทอดวัฒนธรรมไทดำในจังหวัดเลยแล้ว ยังมีการสร้างเครือข่ายเพื่อเผยแพร่ผลิตสินค้าชุมชน ประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมและนอกจากนี้ยังมีการบริหารจัดการชุมชนโดยมี กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองเพื่อจัดจำหน่ายสร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย

การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง จากแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งมีหัวข้อการสัมภาษณ์ที่ประกอบไปด้วย ๑. ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธ ๒. ด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน ๓. ด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม และ ๔. ด้านการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธเพื่อศึกษาความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ผลการศึกษา พบว่า

๑. ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธ

การสืบทอดวิถีวัฒนธรรมของชาวไทดำ ก็ยังมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ด้วยการบอกกล่าว การเรียนรู้จากเครือญาติในชุมชน หรือในโรงเรียน การอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาวไทดำยังคงมีการนับถือผีบรรพบุรุษ หรือการแต่งกาย ก็ยังคงเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทดำ เพื่อดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของชาวไทดำ การพัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่นควบคู่กับการอนุรักษ์ และการฟื้นฟูความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นและชาติพันธุ์ องค์การภาครัฐหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรมองการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมให้กว้างกว่าความพยายามการเก็บรักษา หรือให้ความสำคัญเฉพาะวัฒนธรรมดั้งเดิมเท่านั้น แต่วิถีการอนุรักษ์วัฒนธรรมได้ดีที่สุดคือ การพัฒนาวัฒนธรรมดั้งเดิมและสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่ โดยยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรมท้องถิ่นและชาติพันธุ์ เพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน

การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม ควรได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณส่วนหนึ่งจากภาครัฐและภาคเอกชน โดยสนับสนุนการดำเนินงานด้านวิชาการและสร้างสรรค์นวัตกรรมได้โดยอิสระ รวดเร็ว คล่องตัว มีความต่อเนื่อง และเป็นเอกภาพ จึงนับเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมเชิงรุก ซึ่งเหมาะกับยุคสมัยปัจจุบันที่นวัตกรรมเป็นหัวใจของกิจกรรมต่าง ๆ และเป็นการนำวัฒนธรรมมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาสร้างสรรค์สินค้าและบริการใหม่ ๆ ซึ่งจะส่งผลต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของชุมชน ทั้งเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืนไปในตัว เพราะวัฒนธรรมที่เรามีอย่างหลากหลายนั้นได้รับการประยุกต์ต่อยอดให้มีพลวัตร่วมสมัยอยู่ตลอดเวลา

สอดคล้องกับ **สุทธิพันธ์ อรัญญาส และคณะ^{๑๓}** ทำการศึกษาเรื่อง “กระบวนการสร้างชุมชนสัมพันธ์วิถีพุทธ” ผลการวิจัยพบว่า การสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน สร้างกิจกรรมพัฒนาตามวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของร่วมกันของคนในชุมชน โดยนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาบูรณาการกับความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตชุมชน บนฐานการวิเคราะห์ปัญหาความต้องการและศักยภาพของชุมชน ดำเนินการในลักษณะเป็นข้อตกลงร่วมกัน แนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์ มีขั้นตอนการดำเนินการประกอบด้วย ๑) ชุมชนร่วมกันกำหนดทิศทาง ๒) สร้างกิจกรรมพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม ๓) กำหนดเป้าประสงค์ ๔) มีข้อตกลงร่วมกัน การปฏิบัติงานชุมชนสัมพันธ์วิถีพุทธ จะทำให้ชุมชน มีศักยภาพ มีคุณธรรม จริยธรรม นำสู่สังคมฐานความรู้ทำให้คนในชุมชนมีภูมิคุ้มกันทางสังคม มีความสมานฉันท์และสันติสุข มีเป้าหมายที่จะทำให้ชุมชนมีการจัดการด้วยคนในชุมชนในทุก ๆ ด้าน ทำให้ชุมชนมีระเบียบวินัย มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นและสิทธิของผู้อื่น มีจิตอาสาทำคุณประโยชน์ต่อส่วนรวม

การมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายชุมชนสัมพันธ์วิถีพุทธ ผลการวิจัยพบว่า เป็นการดำเนินการผ่านกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ดำเนินการในลักษณะการสร้างร่วมมือร่วมใจของชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากการกำหนดร่วมกันของคนในชุมชน และดำเนินการให้เป็นไปตามเป้าประสงค์โดยมีเป้าหมาย คือ เป็นชุมชนวิถีพุทธ ที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข การทำงานเครือข่าย พบว่า มี ๒ ลักษณะ คือ เครือข่ายในพื้นที่ เป็นการสร้างความร่วมมือกับโรงเรียนเทศบาลตำบล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชน และเครือข่ายนอกพื้นที่ เป็นการตกลงให้การสนับสนุนแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายนอกพื้นที่

^{๑๓} สุทธิพันธ์ อรัญญาส และคณะ. กระบวนการสร้างชุมชนสัมพันธ์วิถีพุทธ. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาจุฬาลงกรณ ปที่ ๘ ฉบับที่ ๓ กรกฎาคม - กันยายน ๒๕๖๔. หน้า ๓๙๓.

๒. ด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน

ชุมชนบ้านพิพิธภักดีไต่ถามและประธานศูนย์วัฒนธรรมไทยดำมีการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมโดยการสนับสนุนให้ชาวบ้านสามารถนำสินค้าทางการเกษตร หรือสินค้าทางวัฒนธรรมมาวางจำหน่ายที่ศูนย์ฯ โดยไม่มีการเรียกเก็บค่าเช่าพื้นที่ ผู้ประกอบการ เจ้าของเฮือนอ้ายเอ้ม ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาไต่ถาม ยังกล่าวเสริมอีกว่า การมีส่วนร่วมกับทางชุมชนวัฒนธรรมไต่ถามของเฮือนอ้ายเอ้ม มีการสนับสนุนกิจกรรม หรือเวลาที่มีนักท่องเที่ยว ทางเราก็แนะนำแหล่งท่องเที่ยวหมู่บ้านพิพิธภักดีไต่ถามตลอด หรือเวลาที่ทางเฮือนอ้ายเอ้มไปจัดออกร้านค้าตามงานต่าง ๆ ก็จะทำให้ทางชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมอยู่เสมอ นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า องค์กรอื่นที่เข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชน เช่น องค์กรบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) สำนักงานพื้นที่พิเศษเลย (อพท.๕) เข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนวัฒนธรรมไต่ถาม โดยเป็นส่วนหนึ่งในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวให้กับชุมชนวัฒนธรรมไต่ถามอีกทางหนึ่งด้วย

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน ควรสนับสนุน “สิทธิทางวัฒนธรรม” และ “การมีส่วนร่วม” ของประชาชน หน่วยงานรัฐบาลต้องตระหนักถึงสิทธิทางวัฒนธรรมของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น และกลุ่มชาติพันธุ์ ในการที่จะคุ้มครอง ปกป้องและดำเนินการตามจารีตประเพณีของตนเองตามสิทธิที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ รวมถึงการตระหนักถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมที่ประกอบด้วยคนหลายชนเผ่าหลายชาติพันธุ์ การก่อเกิดและการพัฒนาทางวัฒนธรรม จึงมีความหลากหลายและแตกต่างกันตามที่มาแห่งความเชื่อ ศาสนา และภูมิหลังของแต่ละวัฒนธรรมนั้น ๆ จะทำให้การพัฒนาทางวัฒนธรรมตรงจุดมากยิ่งขึ้น โดยการส่งเสริมให้ประชาชนทุกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สืบสาน และใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน

สอดคล้องกับ พระมหาสุทิตย์ อาภากร และคณะ^{๑๔} ทำการศึกษาเรื่อง “การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย” เป็นการวิจัยแบบผสมผสานโดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในสังคมไทยจำนวน ๑๕๐ วัด จากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการในแต่ละภูมิภาคๆ ละ ๒๕๐ ราย พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา พบว่า มี ๓ ลักษณะ ได้แก่ ๑) การมีส่วนร่วมและการจัดการในเชิงอำนาจ ๒) การมีส่วนร่วมและการจัดการในเชิงอำนาจ และ ๓) การมีส่วนร่วมและการจัดการในเชิงการสนับสนุน

^{๑๔} พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอู่). การพัฒนาแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : พระนครศรีอยุธยา. ๒๕๕๖, หน้า ๙๗.

สอดคล้องกับ **สถาพร แก้วพิลารมย์^{๑๕}** ทำการศึกษาเรื่อง “การรับรู้และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านเกี่ยวกับผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อวิถีชีวิตชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย” เพื่อศึกษาการรับรู้และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านเกี่ยวกับผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อวิถีชีวิตชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้เกี่ยวกับผลกระทบทางบวกในระดับการรับรู้มาก ในด้านการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการแก้ปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่มีต่อวิถีชีวิตชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในด้านการรับและแบ่งผลประโยชน์อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาได้แก่การมีส่วนร่วมในด้านการดำเนินการและปฏิบัติการอยู่ในระดับปานกลาง การมีส่วนร่วมในด้านการเสนอความคิดเห็นการวางแผน และการตัดสินใจอยู่ในระดับปานกลาง

๓. ด้านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม

หน่วยงานภาครัฐ หรือสถาบันการศึกษาควรมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมเพื่อความหลากหลาย และเป็นการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านให้มีการต่อยอด ควรมีการสนับสนุนสินค้าและบริการทางวัฒนธรรมโดยการสนับสนุนจัดซื้อจากทางภาครัฐ โดยรัฐควรส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐที่จำเป็นต้องจัดซื้อสินค้าและบริการต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับการจัดซื้อสินค้าและบริการด้านวัฒนธรรมจากท้องถิ่นมากขึ้น เพื่อเป็นการสนับสนุนผลงานด้านวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่าง ๆ และส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐมีอิสระในการใช้ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การแต่งกาย ผ้าทอ และอื่น ๆ ตามความแต่ละวัฒนธรรมท้องถิ่น เครือข่ายการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมถือว่ามีความสำคัญมาก เนื่องจากผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ ชาวบ้านผลิตกันเอง ขายกันเอง ช่วงฤดูการท่องเที่ยวก็เกิดรายได้ หากไม่ใช้ช่วงท่องเที่ยวชาวบ้านก็ไม่มีรายได้ ชาวบ้านจึงอยากให้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด เนื่องจากบางคนยึดอาชีพทอผ้าเป็นหลัก ไม่มีรายได้ทางอื่นเลย แต่ถ้าจะให้ผลิตสินค้าอย่างเดียว ไร่นาก็ต้องดูแล เนื่องจากเราเป็นสังคมชนบท เป็นสังคมเกษตรกรรม ทำกันมาตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ จึงอยากให้เครือข่ายเพื่อเป็นช่องทางการขายและผลิตสินค้าเมื่อว่างเว้นจากการทำนาปลูกข้าว

^{๑๕} สถาพร แก้วพิลารมย์. การรับรู้และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านเกี่ยวกับผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อวิถีชีวิตชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. ๒๕๖๐, หน้า ๗๔-๗๖.

สอดคล้องกับ **รัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม**^{๑๖} ทำการศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในจังหวัดนครปฐม” เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐาน สภาพการดำเนินการ สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดนครปฐม และศึกษาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีประเด็นหลักๆ ในการพัฒนา ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการบริหารจัดการองค์กร ๒) ด้านการบริหารจัดการด้านการตลาด ๓) ด้านการบริหารจัดการด้านการผลิตและบริการ และ ๔) ด้านการปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน ซึ่งการพัฒนาในทุกด้านมีรากฐานมาจากแนวความคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานใน ๗ ประเด็น ได้แก่ ๑) การใช้องค์ความรู้ ๒) การศึกษา ๓) การสร้างสรรค์งาน ๔) การใช้ทรัพย์สินทางปัญญา ที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรม ๕) วัฒนธรรม ๖) ภูมิปัญญา และ ๗) เทคโนโลยี/นวัตกรรมสมัยใหม่ ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกะลามาะพร้าวในจังหวัดนครปฐมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ให้มีความก้าวหน้า มั่นคง มั่นคั่ง และยั่งยืน ต่อไป

๔. ด้านการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธ

การอนุรักษ์ เผยแพร่ และใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมท้องถิ่น ไม่ควรละเลยมิติทางด้านเศรษฐกิจที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม เนื่องจากปัจจัยหนึ่งที่ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมสามารถดำรงอยู่ได้ คือ ความสามารถในการสร้างผลตอบแทนเชิงพาณิชย์ ดังนั้นหากรัฐสามารถทำให้ผู้ที่ทำหน้าที่อนุรักษ์ เผยแพร่ และใช้ประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรม ได้รับผลตอบแทนที่เพียงพอแล้ว จะทำให้งานด้านวัฒนธรรมสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืน ด้วยเหตุนี้รัฐควรให้ความสำคัญกับการลงทุนทางวัฒนธรรม รูปแบบการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ที่เกิดขึ้นนั้น เป็นผลมาจากความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางสังคมและเครือข่ายทางวัฒนธรรม ผ่านกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธ และการผลิตซ้ำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทดำ การปรับตัวทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันของความเชื่อแบบพุทธ พราหมณ์ ผี ที่เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการอนุรักษ์ที่คนในชุมชน ปลุกฝังและสร้างจิตสำนึกให้แก่ลูกหลานของชาวไทดำ

^{๑๖} รัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม. แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในจังหวัดนครปฐม. นครปฐม : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๕๙. หน้า ๑๑๐-๑๑๓.

สอดคล้องกับ **นพชัย ฟองอิสสระ**^{๑๗} ทำการศึกษา “รูปแบบการสร้างเครือข่ายทางสังคม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ ของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า บ้านสองแควพัฒนา ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย” พบว่า รูปแบบการสร้างเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เกิดขึ้นนั้น เป็นผลมาจากความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางสังคมและเครือข่ายทางสังคม ผ่านกระบวนการพัฒนา และการแลกเปลี่ยนของเครือข่ายทางสังคม โดยมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อทุนทางสังคมที่มีอยู่ในเครือข่ายสังคม ทั้งนี้ ทุนทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ ถือเป็นสิ่งที่มียู่แล้วในชุมชน โดยเฉพาะเรื่องระบบคิดของคนในสังคม อันได้ส่งผลถึงวิถีปฏิบัติในชุมชนที่จะสร้างประโยชน์ร่วมกันในด้านต่าง ๆ ส่งผลให้ทุนทางสังคมมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจ และก่อให้เกิดเป็นเครือข่ายทางสังคม สนับสนุนสังคมวัฒนธรรมในชุมชน จึงสามารถอยู่ได้ตามรูปแบบปัจจัยเสริมสร้างทุนทางสังคมให้เข้มแข็งกับชุมชน

สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาชุตีภัก อภินนโท และรัตติยา เหนืออำนาจ**^{๑๘} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนม เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประชาคมอาเซียน” ศึกษาสภาพการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนม สร้างแบบจำลองการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนม และพัฒนารูปแบบการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนมในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประชาคมอาเซียน ผลการวิจัยพบว่า ๑. ระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนม ในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเฉพาะในด้านการเสริมสร้างซึ่งกันและกันที่มีคะแนนในอันดับสูงสุด ๒. แบบจำลองการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนม นอกจากจะประกอบด้วย ๗ มิติสำคัญ ข้างต้นแล้วยังมีภูมิปัญญาท้องถิ่น วิธีการดำเนินชีวิต วิถีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนพิธี และความเป็นพุทธบริษัท ๔ ที่สะท้อนผ่านการบริหารจัดการเรื่องระบบและโครงสร้างองค์กร แผนยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์องค์กร การแสวงหาความร่วมมือ การมีส่วนร่วมหรือทีมงาน การเสริมสร้าง

^{๑๗} นพชัย ฟองอิสสระ. รูปแบบการสร้างเครือข่ายทางสังคม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า บ้านสองแควพัฒนา ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย. **บทความวิจัย วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙. หน้า ๑๙-๒๐.

^{๑๘} พระมหาชุตีภัก อภินนโท และรัตติยา เหนืออำนาจ, **การจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนมเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประชาคมอาเซียน**, วารสารวิจัยวิชาการ ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๒). หน้า ๑๖-๑๘.

แรงจูงใจ องค์การแห่งการเรียนรู้ และศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีระดับชุมชน ๓. การจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนมเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประชาคมอาเซียน จะต้องมีการประยุกต์ใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น อริยมรรค สังกะยัตถธรรม สาราณียธรรม ทศิยปาปนิกรธรรม สปัจริยธรรม อัปรีหานิยธรรม อิทธิบาทธรรม พรหมวิหารธรรม การวาระธรรม กัลยาณมิตรธรรม และหลักธรรมอื่น ๆ เพื่อให้การบริหารจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเกิดความราบรื่นและยั่งยืนต่อไป

อย่างไรก็ตาม รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย ที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ต้องเกิดขึ้นภายใต้ ขั้นตอนประเด็นต่าง ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๕.๑ รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ดังนี้

๑. ควรศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในด้านการสร้างหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เพื่อเพิ่มโอกาสในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และกลไกการตลาดของผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ หรือกลุ่มชาติพันธุ์อื่น

๒. ควรมีการศึกษาผลกระทบ หรือปัญหาจากการใช้รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย หรือกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ

๓. ควรมีการศึกษาการสร้างเครือข่ายการพัฒนาผลิตภัณฑ์และกลไกของผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ หรือกลุ่มชาติพันธุ์อื่น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของวัฒนธรรมวิถีพุทธ โดยองค์กรภาครัฐควรสนับสนุนกิจกรรมและผลงานด้านวัฒนธรรมในพื้นที่ รวมทั้งดำเนินการพัฒนากิจกรรมและผลงานด้านวัฒนธรรมในท้องถิ่นและชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้มีศักยภาพสูงขึ้น โดยการจัดหลักสูตรฝึกอบรม การสนับสนุนการจัดตั้งสถาบันฝึกอบรม และการสร้างความร่วมมือในการฝึกอบรมผู้ที่ทำงานด้านวัฒนธรรม

๒. กำหนดมาตรการจูงใจให้บริจาคเพื่อการส่งเสริมวัฒนธรรม รัฐควรใช้มาตรการทางภาษี เพื่อจูงใจให้ภาคเอกชนและประชาชนบริจาคเพื่องานด้านวัฒนธรรมมากขึ้น เช่น การยกเว้นภาษีสำหรับเงินบริจาค การนำไปหักลดหย่อนภาษีได้ การงดเว้นการเก็บภาษีมรดกหากนำมรดกส่วนหนึ่งไปบริจาคสำหรับงานด้านวัฒนธรรม เป็นต้น รวมทั้งการสนับสนุนหน่วยงานที่ไม่แสวงหากำไรหรือมูลนิธิต่าง ๆ เข้ามามีส่วนในการระดมทรัพยากรเพื่อการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นมากขึ้น

๓. ควรมีการผลิตสื่อเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรม โดยการสนับสนุนเงินทุนให้กับภาคเอกชนเพื่อจัดทำสื่อที่มีคุณภาพสำหรับการเผยแพร่วัฒนธรรม โดยมีหลักเกณฑ์ในการสนับสนุนอย่างชัดเจนและพิจารณาเป็นรายโครงการ และใช้สื่อที่หลากหลายในการเผยแพร่วัฒนธรรม เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ภาพยนตร์ ดนตรี ละคร เป็นต้น ทั้งนี้แหล่งที่มาของเงินทุนดังกล่าวควรมาจากการจัดเก็บภาษีรายได้ของสื่ออื่น ๆ ที่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาหรือส่งเสริมวัฒนธรรม

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

๑.๑ หนังสือ

กันยา สุวรรณแสง. การพัฒนาบุคลิกภาพและการปรับตัว. กรุงเทพฯ : บำรุงศาสตร์, ๒๕๓๓.

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, แผนกลยุทธ์การบริหารทรัพยากรบุคคลกรมส่งเสริมการปกครอง
ท้องถิ่นประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๐, กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมการปกครอง
ท้องถิ่น, ๒๕๕๐.

กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของ “บวร” เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน
ของชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, กรุงเทพฯ : กระทรวง
วัฒนธรรม, ๒๕๖๒.

กาญจนา แก้วเทพ. เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สภาคทอลิกแห่ง
ประเทศไทยเพื่อการพัฒนา. ๒๕๓๘.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูป
การศึกษา. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ซีเอสเอ็มเดีย จำกัด. ๒๕๕๓.

โกวิทย์ พวงงาม. การจัดการตนเองของชุมชน. กรุงเทพฯ : เอ็กเปอร์เนต, ๒๕๕๓.

จริญญา เจริญสุกใส. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย. สุโขทัยธรรมาธิราช.
๒๕๔๔.

ธีรยุทธ พึ่งเทียร, สถิติเบื้องต้นและการวิจัย, คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
, ๒๕๕๘.

นิภา นิธยาน. การปรับตัวและบุคลิกภาพ จิตวิทยาเพื่อการศึกษาและชีวิต. กรุงเทพฯ : โอเดียนส
โตร, ๒๕๓๐.

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, กรุงเทพมหานคร : อักษร
เจริญทัศน์, ๒๕๔๒.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูป
การศึกษา. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ซีเอสเอ็มเดีย จำกัด. ๒๕๕๓.

พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติพุทธศักราช ๒๔๘๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๔๘๖.

พรเพ็ญ สุขศิริ, การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการบริหาร ฉบับปรับปรุงใหม่, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เสมอ
ธรรม, ๒๕๔๘.

พระไพศาล วิสาโล .พุทธศาสนาในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤติ. พิมพ์ครั้งที่ ๒

กรุงเทพฯ :มูลนิธิโกมลคีมทอง .๒๕๕๒.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. กรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พิมพ์ครั้งที่ ๘ .๒๕๕๒.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. การสร้างและพัฒนาแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทร

วิโรฒประสานมิตร. ๒๕๓๐.

พิมพ์วิทย์ บุญมงคล และคณะ, ศักยภาพประชาคมในการจัดการปัญหาความรุนแรงต่อหญิงและ

เด็ก. นครปฐม: เจริญดีการพิมพ์, ๒๕๕๖.

ไพรัตน์ เตชะรินทร์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ในนโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วม

ของชุมชน ในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบันของประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์

โสภาการพิมพ์, ๒๕๒๗

ณรงค์ เส็งประชา. พื้นฐานวัฒนธรรมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์. ๒๕๓๙.

ประเวศ วะสี, ภูมิปัญญาไทยและศักยภาพของชุมชนปัญหาด้านวิกฤตสู่ทางรอด. กรุงเทพฯ :

หมู่บ้าน , ๒๕๓๐.

ศรีศักร วัลลิโภดม, “ประสบการณ์ความเป็นมนุษย์ในงานสนามทางมานุษยวิทยา” คนใน :

ประสบการณ์ภาคสนามของนักมานุษยวิทยาไทย, กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยา

สิรินธร, ๒๕๔๕.

เสรี พงศ์พิศ. เครือข่าย: ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มข้นชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพมหานคร: โครงการ

มหาวิทยาลัยชีวิตสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน. ๒๕๔๘.

_____. เครือข่าย. กรุงเทพมหานคร : สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, ๒๕๔๘.

สุจิตรา ยานอก. เอกสารประกอบการสอน รายวิชาเครือข่ายการเรียนรู้กับการพัฒนาสังคม.

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ

บุรีรัมย์. ๒๕๖๒.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.). สำนักนายกรัฐมนตรี. สรุป

สาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ.๒๕๖๐ - ๒๕๖๔).

๒๕๖๐.

สำนักส่งเสริมศักยภาพชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, เอกสารแนวคิด แนวทางและกรณีตัวอย่างการ

ดำเนินงานศูนย์ประสานงานของเครือข่ายองค์กรชุมชน, ๒๕๔๗.

สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, แผนแม่บท ปิณรงศ์วัฒนธรรมไทย พ.ศ. ๒๕๓๗,

กรุงเทพมหานคร : สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ , ๒๕๕๐.

สุภางค์ จันทวานิช. **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

อภิชัย พันธเสน, เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาชนบท หน่วยที่ ๑-๗, สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร และสหกรณ์, นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๙

อมรา พงศาพิชญ์. **ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (กระบวนการทัศน์และบทบาทในประชาสังคม)**, พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

อรรณพ พงษ์วาท. **ครูกับเครือข่ายทางสังคม**. เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๓๙.

๑.๒ บทความ

กฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและอนุรักษ์วิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ : ความสำคัญ ความเป็นมา และประเด็นข้อพิจารณาในการจัดทำร่างกฎหมาย. สารคดีสภา, ๒๕๖๓.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙**. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :

http://www.nesdb.go.th/download/article/article_๒๐๑๖๐๓๒๓๑๑๒๔๓๑.pdf.

เมื่อ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๖๓.

ทาริตา แต่งเส็ง และคณะ. **การพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ**. Journal of Modern Learning Development ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๔ ประจำเดือนกรกฎาคม – สิงหาคม ๒๕๖๓.

ปฏิพัทธ์ ตันมิ่ง. **แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย**. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ครั้งที่ ๔. ๒๕๖๐,

พระชยานันท์. **การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา**. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๓).

ภัทรธิดา ผลงาม. **การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนไทดำในจังหวัดเลย**. วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๑ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๙).

วารุณี โอสธารมย์. **ศักยภาพและการพัฒนาองค์กรเครือข่ายทางวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา เครือข่ายประชาสังคมเมืองเชียงใหม่กับการฟื้นฟู-สืบสานวัฒนธรรมล้านนา**. วารสารไทยคดีศึกษา ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (ตุลาคม-มีนาคม ๒๕๕๗), ๒๕๕๗.

สุนทรียา ไชยปัญหา และ อรุณรักษ์ ศรีประเสริฐ. แนวคิด ทฤษฎีวัฒนธรรมการจัดการ : การปรับตัว
ภายใต้ความแตกต่างทางวัฒนธรรม. วารสารวิชาการ คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๙.

๑.๓ รายงานการวิจัย

งามพิศ สัตย์สงวน. สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาครอบครัว
ไทยญวน. รายงานวิจัย ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ๒๕๔๕.

นิวัติ ทองวล, การผลิตซ้ำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบล
เขาแก้ว อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย. รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
, ๒๕๕๙.

คณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, สำนักงาน. กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย :
งานวิจัยและความท้าทาย. รายงานวิจัย, กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและ
นวัตกรรม, ๒๕๖๔.

เนตรชนก นันท์. การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนวัดพระบาทห้วยต้ม
อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการ
อุตสาหกรรมท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๔๔.

พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอู่). การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทาง
พระพุทธศาสนาในประเทศไทย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย :
พระนครศรีอยุธยา. ๒๕๕๖.

พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน และคณะ. การจัดการเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในจังหวัดเลย.

รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

เพชรตะบอง ไพศุณย์. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของไทยดำในกระแสการเปลี่ยนแปลง:
กรณีศึกษาเปรียบเทียบไทยดำในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชน
ลาว. ดุษฎีนิพนธ์หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา
ภูมิภาค คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. ๒๕๕๓.

๑.๔ ออนไลน์

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม**

แห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙. เข้าถึงได้จาก :

<http://www.nesdb.go.th> เมื่อ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๖๓.

ทัศนีย์ ประกอบบุญ และ กชพัฒน์ ลัดตามณีโรจน์. **เดินทางถึงไหน ร่างกฎหมายคุ้มครองกลุ่มชาติ**

พันธุ์. บทความพิเศษ Thai PBS. เผยแพร่เมื่อ ๔ มกราคม ๒๕๖๕, สืบค้นเมื่อ ๑๖

มิถุนายน ๒๕๖๕ จาก <https://theactive.net>

พระใบฎีกาสุพจน์ เกษนคร. **ชุมชนวิถีพุทธ.** บทความออนไลน์. สืบค้นเมื่อ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๕

จาก <https://www.gotoknow.org/posts/439633>.

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, **กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย:**

งานวิจัยและความท้าทาย, เผยแพร่เมื่อ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๔, สืบค้นเมื่อ ๑๖ มิถุนายน

๒๕๖๕ จาก <https://www.tsri.or.th>.

George, U. A need-based model for settlement service delivery for newcomers to

Canada. *International Social Work*, (๒๐๐๒) ๔๕:๔๖๕. จาก

<http://isw.sagepub.com/content/45/4/465>, สืบค้นเมื่อ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

๒. ภาษาอังกฤษ

Baccam, D. et al. **Tai Dam-English, English-Tai Dam Vocabulary Book.** Bangkok:

Chulalongkorn University. ๑๙๘๙.

Best john w., **Research in Education**, (New Jersey: Practice Hall Inc., ๑๙๗๐.

Meriam Webster, Inc. **Webster's ninth new collegiate dictionary.** Springfield, Mass:

Merriam-Webster. ๑๙๙๑.

Kankipati, V. **Acculturation of Asian Indian Women in the United States.** University

of Kentucky, Kentucky, UK. ๒๐๑๒.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
หนังสือเชิญผู้ให้ข้อมูล

ที่ อว. ๘๐๓๓/ ว.๐๕๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์เลย ๑๑๙ หมู่ ๕
ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมือง จังหวัดเลย
๔๒๑๐๐

๑๗ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ชุมชนเข้าร่วมโครงการ

เจริญพร ผู้ใหญ่บ้านบ้านนาป่าหนาด

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการโครงการ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร. นักวิจัยประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย พร้อมคณะ ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง "รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย" ซึ่งได้รับอนุมัติจากกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อให้นักวิจัยสำเร็จคล่องตามวัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพสูงสุด

ในการนี้ จึงขอความอนุเคราะห์ท่านได้ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโครงการวิจัย ในวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๖๕ เวลา ๐๘.๓๐ น. เป็นต้นไป ณ บ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และสามารถติดต่อประสานงานได้ที่ พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน ผู้ประสานงานโครงการ โทร ๐๘๖-๒๓๗๐๑๕๕ รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร.)

รองผู้อำนวยการ ฝ่ายบริหาร วิทยาลัยสงฆ์เลย
ปฏิบัติหน้าที่แทน ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย

หมายเหตุ : ๑. ผู้ประสานงานโครงการวิจัย พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน โทร ๐๘๖-๒๓๗๐๑๕๕

ผู้ช่วยนักวิจัย นายเอกลักษณ์ คงทิพย์ โทร ๐๙๕-๑๘๙๒๔๔๘

๒. ผู้เข้าร่วมโครงการเตรียมสำเนาบัตรประชาชนเพื่อรับเบี้ยประชุมด้วย

ที่ อว. ๘๐๓๓/ ว.๐๕๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์เลย ๑๑๙ หมู่ ๕
ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมือง จังหวัดเลย
๔๒๑๐๐

๑๗ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ใช้สถานที่ประชุมโครงการวิจัย

เจริญพร ประธานชมรมบ้านพิพิธภัณฑิโตดำ บ้านนาป่าหนาด

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการโครงการ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร. นักวิจัยประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย พร้อมคณะ ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง "รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย" ซึ่งได้รับอนุมัติจากกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อให้งานวิจัยสำเร็จคล่องตามวัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพสูงสุด

ในการนี้ จึงขอความอนุเคราะห์ท่านได้ใช้สถานที่เพื่อประชุม และช่วยประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโครงการวิจัย ในวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๖๕ เวลา ๐๘.๓๐ น. เป็นต้นไป ณ บ้านพิพิธภัณฑิโตดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และสามารถติดต่อประสานงานได้ที่ พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน ผู้ประสานงานโครงการ โทร ๐๘๖-๒๓๗๐๑๕๕ รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร.)

รองผู้อำนวยการ ฝ่ายบริหาร วิทยาลัยสงฆ์เลย
ปฏิบัติหน้าที่แทน ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย

หมายเหตุ : ๑. ผู้ประสานงานโครงการวิจัย พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน โทร ๐๘๖-๒๓๗๐๑๕๕

ผู้ช่วยนักวิจัย นายเอกลักษณ์ คงทิพย์ โทร ๐๙๕-๑๘๙๒๔๔๘

๒. ผู้เข้าร่วมโครงการเตรียมสำเนาบัตรประชาชนเพื่อรับเบี้ยประชุมด้วย

ที่ อว. ๘๐๓๓/ ว.๐๕๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์เลย ๑๑๙ หมู่ ๕
ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมือง จังหวัดเลย
๔๒๑๐๐

๑๗ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ใช้สถานที่ประชุมโครงการวิจัย

เจริญพร ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาป่าหนาด

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการโครงการ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร. นักวิจัยประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย พร้อมคณะ ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง "รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย" ซึ่งได้รับอนุมัติจากกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อให้งานวิจัยสำเร็จ ลุล่วงตามวัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพสูงสุด

ในการนี้ จึงขอความอนุเคราะห์ท่านได้ใช้สถานที่เพื่อประชุม และช่วยประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน เข้าร่วมโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโครงการวิจัย ในวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๖๕ เวลา ๑๓.๓๐ น. เป็นต้นไป ณ "เฮือนอ้าย เอ็ม" วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และสามารถติดต่อประสานงานได้ที่ พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน ผู้ประสานงานโครงการ โทร ๐๘๖-๒๓๗๐๑๕๕ รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร.)

รองผู้อำนวยการ ฝ่ายบริหาร วิทยาลัยสงฆ์เลย
ปฏิบัติหน้าที่แทน ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย

หมายเหตุ : ๑. ผู้ประสานงานโครงการวิจัย พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน โทร ๐๘๖-๒๓๗๐๑๕๕

ผู้ช่วยนักวิจัย นายเอกลักษณ์ คงทิพย์ โทร ๐๙๕-๑๘๙๒๔๔๘

๒. ผู้เข้าร่วมโครงการเตรียมสำเนาบัตรประชาชนเพื่อรับเบี้ยประชุมด้วย

ที่ อว. ๘๐๓๓/ ว.๐๕๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์เลย ๑๑๙ หมู่ ๕
ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมือง จังหวัดเลย
๔๒๑๐๐

๑๗ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นวิทยากรประชุมเชิงปฏิบัติการ

เจริญพร ดร.เพชรตะบอง ไพศุณย์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการโครงการ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร. นักวิจัยประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย พร้อมคณะ ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง "รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย" ซึ่งได้รับอนุมัติจากกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อให้นักวิจัยสำเร็จคล่องตามวัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพสูงสุด

ในการนี้ จึงขอความอนุเคราะห์ท่านได้เป็นวิทยากรในการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ภายใต้โครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย ในวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๖๕ เวลา ๐๘.๓๐ น. เป็นต้นไป ณ บ้านพิพิธภณฑ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และสามารถติดต่อประสานงานได้ที่ พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน ผู้ประสานงานโครงการ โทร ๐๘๖-๒๓๗๐๑๕๕ รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร.)

รองผู้อำนวยการ ฝ่ายบริหาร วิทยาลัยสงฆ์เลย
ปฏิบัติหน้าที่แทน ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย

หมายเหตุ : ๑. ผู้ประสานงานโครงการวิจัย พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน โทร ๐๘๖-๒๓๗๐๑๕๕

ผู้ช่วยนักวิจัย นายเอกลักษณ์ คงทิพย์ โทร ๐๙๕-๑๘๙๒๔๔๘

๒. ผู้เข้าร่วมโครงการเตรียมสำเนาบัตรประชาชนเพื่อรับเบี้ยประชุมด้วย

ที่ อว. ๘๐๓๓/ ว.๐๕๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์เลย ๑๑๙ หมู่ ๕
ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมือง จังหวัดเลย
๔๒๑๐๐

๑๗ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นวิทยากรประชุมเชิงปฏิบัติการ

เจริญพร คุณสำลาน กรมทอง

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการโครงการ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร. นักวิจัยประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย พร้อมคณะ ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่อง "รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย" ซึ่งได้รับอนุมัติจากกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อให้งานวิจัยสำเร็จคล่องตามวัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพสูงสุด

ในการนี้ จึงขอความอนุเคราะห์ท่านได้เป็นวิทยากรในการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ภายใต้โครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย ในวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๖๕ เวลา ๑๓.๓๐ น. เป็นต้นไป ณ "เฮือนอ้าย เอ็ม" วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และสามารถติดต่อประสานงานได้ที่ พระมหาสมศักดิ์ สติสมฺปนฺโน ผู้ประสานงานโครงการ โทร ๐๘๖-๒๓๗๐๑๕๕ รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร.)

รองผู้อำนวยการ ฝ่ายบริหาร วิทยาลัยสงฆ์เลย
ปฏิบัติหน้าที่แทน ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย

หมายเหตุ : ๑. ผู้ประสานงานโครงการวิจัย พระมหาสมศักดิ์ สติสมฺปนฺโน โทร ๐๘๖-๒๓๗๐๑๕๕

ผู้ช่วยนักวิจัย นายเอกลักษณ์ คงทิพย์ โทร ๐๙๕-๑๘๙๒๔๔๘

๒. ผู้เข้าร่วมโครงการเตรียมสำเนาบัตรประชาชนเพื่อรับเบี้ยประชุมด้วย

ภาควิชาการศึกษาศาสตร์
เครื่องมือวิจัย

แบบสอบถามและสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย

คำชี้แจง

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและสัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

ตอนที่ ๓ ผลกระทบทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

ตอนที่ ๔ การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

ตอนที่ ๕ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้อง

หมายเหตุ ข้อมูลที่ท่านตอบแบบสอบถามนี้จะเก็บรักษาไว้เป็นความลับ และนำผลไปใช้เฉพาะงานวิจัย ครั้งนี้เท่านั้น

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและสัมภาษณ์

๑. เพศ

() ชาย () หญิง

๒. อายุ

() ต่ำกว่าหรือเท่ากับ ๒๐ ปี () ๒๑ - ๓๐ ปี

() ๓๑ - ๔๐ ปี () ๔๑ - ๕๐ ปี

() ๕๑ - ๖๐ ปี () ๖๑ ปี ขึ้นไป

๓. ระดับการศึกษา

() ประถมศึกษา () มัธยมศึกษาตอนต้น

() มัธยมศึกษาตอนปลาย () อนุปริญญา/ ปวส./ ปวท.

() ปริญญาตรี () สูงกว่าปริญญาตรี

๔. อาชีพ

() เกษตรกร () รับจ้าง

() พนักงานเอกชน () รับราชการ/ ลูกจ้างของรัฐ

() ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว () อื่น ๆ

ตอนที่ 2 กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

๒.๑ ท่านมีความเข้าใจวิถีชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลยอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๒.๒ ปัญหา อุปสรรค ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

.....

.....

.....

.....

๒.๓ แนวทางแก้ไขการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

.....

.....

.....

.....

๒.๔ รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลยเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๒.๕ วิธีการเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ การเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

๓.๑ ท่านคิดว่า วิถีชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย ประกอบไปด้วยอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

๓.๒ ท่านคิดว่า ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

๓.๓ ท่านคิดว่า การให้การศึกษาเรียนรู้เพื่อให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ควรมีวิธีการอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๓.๔ ท่านคิดว่า รูปแบบกิจกรรมเพื่อให้เห็นคุณค่าและความสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ควรมีวิธีการอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๓.๕ ท่านคิดว่า การบังคับใช้กฎระเบียบเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ควรมีวิธีการอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๓.๖ ท่านมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย อย่างไร

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๔ สร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย

ตอน	ข้อที่	ประเด็นการสัมภาษณ์	คำตอบ
๑	๑	สภาพปัจจุบันของการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลยมีอะไรบ้าง	
	๒	สภาพปัจจุบันของการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ด้านการรับรู้มุมมองร่วมกัน เป็นอย่างไร	
	๓	สภาพปัจจุบันของการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน เป็นอย่างไร	
	๔	สภาพปัจจุบันของการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ด้านการเกิดผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน เป็นอย่างไร	

ตอน	ข้อที่	ประเด็นการสัมภาษณ์	คำตอบ
	๕	สภาพปัจจุบันของการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ด้านการมีส่วนร่วมของเครือข่ายอย่างกว้างขวาง เป็นอย่างไร	
	๖	สภาพปัจจุบันของการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัดเลย ด้านการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน เป็นอย่างไร	
๒	๑	ด้านการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมด้านการรับรู้ มุมมองร่วมกันมีอะไรบ้าง	
	๒	ด้านการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมด้านการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน เป็นอย่างไร	
	๓	ด้านการทำงานร่วมกันในรูปแบบการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมด้านการพึงพิงอิงร่วมกัน เป็นอย่างไร	
	๔	ด้านการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน เป็นอย่างไร	
	๕	ด้านการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมที่จะก่อให้เกิดผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน เป็นอย่างไร	

ตอนที่ ๕ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้อง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน

ภาคผนวก ค

รูปภาพประกอบกิจกรรมการวิจัย

รูปแหล่งวัฒนธรรมชุมชนศูนย์พิพิธภัณฑท์ไทด้า

รูปแหล่งวัฒนธรรมชุมชนศูนย์พิพิธภักดีไทดำ

รูปแหล่งวัฒนธรรมชุมชนศูนย์พิพิธภัณฑท์ไทด้า

รูปแหล่งวัฒนธรรมชุมชนศูนย์พิพิธภัณฑ์ไทดำ

รูปกลุ่มทอผ้าไทดำรัฐวิสาหกิจชุมชนเข้มแข็ง
“เฮือนอ้ายเอ๋ม”

รูปกลุ่มทอผ้าไทดำรัฐวิสาหกิจชุมชนเข้มแข็ง
“เฮือนยายเอ๋ม”

รูปกลุ่มทอผ้าไทดำรัฐวิสาหกิจชุมชนเข้มแข็ง
“เฮือนอ้ายเอ้ม”

ภาคผนวก ง
รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

ที่	ชื่อ-นามสกุล
1	นางชญาณี แสงสว่าง, รักษาราชการแทนผู้อำนวยการกองการศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลเขาแก้ว
2	นางอรอุมา อังตระกูล คนงาน (ประจำศูนย์ไทดำ)
3	นายพิสิทธิ์ ทันทา นักการ (ประจำศูนย์ไทดำ)
4	นายเร็กซ์ดี ปางชาติ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านนาป่าหนาด
5	นายสุทธิอาน นามกอง, ผู้ใหญ่บ้านนาป่าหนาด หมู่ ๔
6	นางละออง ขาวนา, ประธานศูนย์วัฒนธรรมไทยดำ
7	ดร.เพชรตะบอง ไพศุณย์, บ้านพิพิธภัณฑ์ไทดำ
8	นางสำลาน กรมทอง, เอื้อนอ้ายอัมศุณย์เรียนรู้ภูมิปัญญาไทดำ
9	นายกร ไพศุณย์ กรรมการศูนย์วัฒนธรรมไทยดำ ฝ่ายประชาสัมพันธ์
10	นายพัน ไพศุณย์, กรรมการศูนย์วัฒนธรรมไทยดำ
11	นางสภา คุ่มคำ, ประธานกลุ่มทอผ้าไทดำบ้านนาป่าหนาด
12	นางหนูจร ไพศุณย์ (ชัยปัญญา)
13	นางแป้น ช้อนเปี้ยยุง
14	นางสำลาน กรมทอง
15	นางโสภา ไชยเสนา
16	นางสก็อต ไชยเสนา
17	นางแป้ม ช้อนเปี้ยยุง
18	นางสุภาพร ช้อนเปี้ยยุง
19	นางสะหลับ นามกอง
20	นางประจักษ์ อินยานวน
21	นางสายใจ อินยานวน
22	นางอุทัย ช้อนเปี้ยยุง
23	นางปิ่น อ้อยนอ
24	นางละออง ขาวนา
25	นางแจ้จ ช้อนเปี้ยยุง
26	นางไกรวัล สดด้วง

ภาคผนวก จ

การรับรองการนำไปใช้ประโยชน์

แบบ สฟ.๐๔.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๖๕

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า ผศ.ดร.สุเมธ วัฒนวิทย์กุล ตำแหน่ง ผอ.สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน มหามกุฏราชวิทยาลัย
ที่อยู่ ๒๓๕ อ. ๒๒-๒๒๒๒ ๓. ๒๒๒ ๒. ๒๒๒ ๒. ๒๒๒ ๒. ๒๒๒
โทรศัพท์ ๐๒๖-๒๒๒๒๒๒๒ โทรสาร ๐๒๖-๒๒๒๒๒๒

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง

“รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย”

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ พระครูปริยัติคุณรังษี (ลิขิต คำหงษา) และคณะ

ได้นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ มิถุนายน จนถึง กรกฎาคม ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑. ไม่ผลัดอยู่ของโดยมีกลุ่มคนได้ออกมาทำกิจกรรม
๒. กลุ่มคนได้ออกมาทำกิจกรรมร่วมกัน
๓. เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุเมธ วัฒนวิทย์กุล)
(ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม)
ตำแหน่ง

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

แบบ สฟ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๗ ก.ค. ๖๕

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า ผศ.ดร. อรุณ วัฒนวิจิตร ตำแหน่ง ผอ. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ที่อยู่ ๒๓๕ อ. ๓๕-๖๖๖๖๖๖ ๓. ๕๖ อ. ๕๖๖ ๖. ๖๖๖
โทรศัพท์ ๐๕๖-๖๖๖๖๖๖-๖๖ โทรสาร ๐๕๖-๖๖๖๖๖๖

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

“โครงการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง การศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำใน
จังหวัดเลย” ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ใน
จังหวัดเลย

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ นางสงสุข ภาแก้ว และคณะ

ได้นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่... จนถึง... การนำ
ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑. ได้มีการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในทางวิชาการ

๒. ได้มีการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติ

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุเทน วัชรวิไลโร)

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

แบบ สฟ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่... ๗.๑.๖๕

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า... ผศ.ดร.อุทุมพร วัชรโรจน์... ตำแหน่ง... ผอ.สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน... สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
ที่อยู่... ๒๓๖ อ. ๕๕-๕๕๖ ถนน ๓๖๖ อ. ๕๖๖ จ. ๕๕๖
โทรศัพท์... ๐๕๒-๕๕๖๕๕๖-๕๕๖ โทรสาร... ๐๕๒-๕๕๖๕๕๖

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง

“โครงการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง การเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ
ในจังหวัดเลย” ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ใน
จังหวัดเลย

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ ผศ.ดร.ประสงค์ หัสริทธิ์ และคณะ

ได้นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☒ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☐ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่... ๑๕.๐๖.๖๕... จนถึง... ๓๑.๑๒.๖๕... ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

- ได้ปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้ดีขึ้นและมีคุณภาพ
- พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความน่าสนใจมากขึ้น

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ... oh

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทุมพร วัชรโรจน์)
ตำแหน่ง... ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

แบบ สพ.๐๔.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๗ ก.ค. ๒๕๖๕

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า ๑๗๑๑/๑๓๖ อัครวิไลพร ตำแหน่ง ๑๕๑ ศึกษานิเทศก์ ระดับชำนาญการ
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ที่อยู่ ๑๓๕ ต. ๑๔-๑๕๖ ต. ๑๕๖ อ. ๑๕๖ จ. ๑๕๖
โทรศัพท์ ๐๕๖-๕๓๕๖๖๕ โทรสาร ๐๕๖ ๕๓๕๖๖๕

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง

“โครงการวิจัยย่อยที่ ๔ เรื่อง การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในจังหวัด
เลย” ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ในจังหวัดเลย
ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ นางพวงเพชร พลวิเศษ และคณะ

ได้นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☒ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ ๑๕/๖/๒๕๖๕ จนถึง ๓๑/๗/๒๕๖๕ ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

- เกิดความสงบสุข
- เกิดการสืบทอดวัฒนธรรมของไทดำ
- เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของไทดำ

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(.....) (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุเทน วัชรวิไลโรส)

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

ภาคผนวก ฉ

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ นามสกุล พระครูปริยัติคุณรังษี (ลิขิต คำหงษา)
 ตำแหน่งทางวิชาการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ (สาขาวิชาการสอนภาษาไทย)
 วัน เดือน ปีเกิด ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๑๓
 ภูมิลำเนา ๙๙ หมู่ที่ ๒ ตำบลท่าสะอาด อำเภอหาดวัง จังหวัดเลย ๔๒๒๑๐
 ที่อยู่ปัจจุบัน วัดเทพนิมิต ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมือง จังหวัดเลย ๔๒๑๐๐

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๔๑ ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาการสอนสังคมศึกษา
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
 พ.ศ. ๒๕๕๒ ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) ภาษาไทย
 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
 พ.ศ. ๒๕๕๘ ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) การบริหารการศึกษา
 มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

ผลงานด้านวิชาการ

การวิจัย

พ.ศ. ๒๕๕๖ แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ
 ศึกษา กลุ่ม ๗.
 พ.ศ. ๒๕๕๗ การศึกษาวิเคราะห์การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นของ สำนักงาน
 คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดเลย
 พ.ศ. ๒๕๖๐ การศึกษาวิเคราะห์การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นของสำนักงาน
 คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดเลย
 พ.ศ.๒๕๖๓ กระบวนการสร้างหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดเลย
 (ผู้ร่วมวิจัย) แหล่งทุน : กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม
 (กสว.) ทุนวิจัย : งบประมาณปกติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๓

บทความวิชาการ

- การพัฒนาองค์ประกอบและตัวชี้วัดการจัดการสุขภาวะผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(๒๕๖๑).

- กระบวนการสร้างหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดเลย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๖๓

- การใช้ศิลปะถ้อยคำภาษาในคัมภีร์มิลินทปัญหา(Using of Wording Arts in Milinda Panha Scripture). รายงานการประชุมสัมมนาทางวิชาการระดับชาติ “มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์และสาขาด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ก้าวสู่เอเชีย”. ๔-๖ มีนาคม ๒๕๕๙. หน้า ๔๙

การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพสู่การปฏิบัติใน สถานศึกษาที่ ๒๑ การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๕ และระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๓ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น “จิตอาสากับการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน (Volunteer Spirit with Sustainable Social Development)” ๒๘-๒๙ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๑ หน้า ๑๖๑-๑๖๙.

- การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ของครูในศตวรรษที่ ๒๑ การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด “พระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาท้องถิ่น Buddhism and Local Wisdom for Sustainable development” ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๒ หน้า ๑๒๗.

- คุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อความเป็นเลิศในองค์กร. การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๔ การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๔ MCU Nan Congress IV วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมาร “พุทธเกษตร: นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน๙ กันยายน ๒๕๖๓ หน้า ๑๒๑๖

- ไทด้านซ้าย : คำศัพท์ภาษาถิ่นไทยด้านที่ใช้เหมือนกันกับภาษาถิ่นไทเลย ภาษาถิ่นไทหล่ม และภาษาถิ่นไทยแอ่งแต่แตกต่างจากภาษาถิ่นอีสาน. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๔ การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๔ MCU Nan Congress IV วิทยาลัยสงฆ์นคร น่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราช กุมาร “พุทธเกษตร: นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ๙ กันยายน ๒๕๖๓ หน้า ๑๑๔๘

- การพัฒนาที่สอดคล้องตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๔ การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๔ MCU Nan Congress IV วิทยาลัยสงฆ์นคร น่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี “พุทธเกษตร: นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ๙ กันยายน ๒๕๖๓ หน้า ๑๘๐๘ สิทธิและเสรีภาพของพระภิกษุสงฆ์ในกฎหมายไทย. วารสารนาคมหาจุฬา นาคทรรศน์. ปีที่ฉบับ ๗, (๑๑), (๒๕๖๓). ๔๑๐-๔๒๓

- การพัฒนาองค์ประกอบและตัวชี้วัดการจัดการสุขภาวะของผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ The Development of indicator fo Management of Elder Health Well-Being in the Northeast. ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๔๖ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑) หน้า ๙๐-๑๐๐

- “รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ Management Model of the Sunday Buddhist Study Center” โครงการสัมมนาวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๘ และนานาชาติครั้งที่ ๗ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ หน้า ๖๔ - ๖๒.

- “สิทธิและเสรีภาพของพระภิกษุสงฆ์ในกฎหมายไทย*MONKS' RIGHTS AND LIBERTIES IN THAI LAW” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์เลย ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑๑ เดือนพฤศจิกายน ๒๕๖๓ หน้า ๔๐๙ - ๔๒๓

ตำแหน่งปัจจุบัน

รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร / อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต

สถานที่ทำงานปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

เลขที่ ๑๑๙ หมู่ ๕ ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมือง จังหวัดเลย ๔๒๑๐๐

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ นามสกุล	นายเอกลักษณ์ คงทิพย์
วัน เดือน ปีเกิด	๒ เมษายน พ.ศ.๒๕๒๕
ที่อยู่ปัจจุบัน	๕๑/๗ ถนนมลิวรรณ ตำบลกุดป่อง อำเภอเมือง จังหวัดเลย

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๔๘	ปริญญาครุศาสตร์อุตสาหกรรมบัณฑิต (ค.อ.บ.) สาขาวิศวกรรมไฟฟ้า สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
พ.ศ. ๒๕๕๒	ปริญญาครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต (ค.อ.ม.) สาขาเทคโนโลยี เทคนิคศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
พ.ศ. ๒๕๖๔	ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัย มหาสารคาม

ผลงานวิชาการ

งานวิจัย

พ.ศ.๒๕๖๓	การป้องกันและเฝ้าระวังปัญหายาเสพติดตามแนวชายแดนของชุมชนใน จังหวัดเลย (ผู้ร่วมวิจัย) แหล่งทุน : กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และ นวัตกรรม (กสว.) ทุนวิจัย : งบประมาณปกติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓
พ.ศ.๒๕๖๓	กระบวนการสร้างหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดเลย (ผู้ร่วมวิจัย) แหล่งทุน : กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (กสว.) ทุนวิจัย : งบประมาณปกติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๓
พ.ศ.๒๕๖๓	การสร้างจิตสำนึกเชิงพุทธในการป้องกันและเฝ้าระวังปัญหายาเสพติดตาม แนวชายแดน (ผู้ร่วมวิจัย) แหล่งทุน : กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และ นวัตกรรม (กสว.) ทุนวิจัย : งบประมาณปกติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓

บทความวิชาการ

การพัฒนาตนเองเพื่อความเป็นผู้มีจิตอาสาของนิสิตนักศึกษาครู. การประชุมวิชาการ
ระดับชาติ ครั้งที่ ๕ มจร. วิทยาเขตขอนแก่น (NIC๒๐๑๘), ๒๕๖๑.

วัฒนธรรมทางภาษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน. งานสัมมนาผลงานวิจัยนานาชาติ ครั้งที่ ๙ และ
ระดับชาติ ครั้งที่ ๑ วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ, ๒๕๖๑.

อิทธิพลแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อภูมิปัญญาไทย. งานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑ (MCU๑๐๑ CONGRESS I) เรื่อง “พระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อ
การพัฒนาที่ยั่งยืน” ณ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด, ๒๕๖๒.

การสื่อความหมายในการอธิบายเหตุผลของเยาวชนจังหวัดเลย. งานประชุมวิชาการ
พระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมระดับชาติและนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๖๒.

อัตลักษณ์ของพระสงฆ์ในข่าวออนไลน์. การประชุมวิชาการ ระดับชาติ ครั้งที่ ๖ ประจำปี
๒๕๖๓ งานวิจัยและงานสร้างสรรค์ทางพระพุทธศาสนาเพื่อการรับใช้สังคม มจร
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน, ๒๕๖๓.

อุปถัมภ์เชิงมนทัศน์ของสถานที่ ในภษิต คำพังเพย และสำนวนไทย ฉบับราชบัณฑิตยสภา
พุทธศักราช ๒๕๖๑, การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาจุฬาฯ สุรินทร์ ครั้งที่ ๑ the
๑ st MCUSR National Conference วันที่ ๓ เมษายน ๒๕๖๓.

ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ประจำสาขาวิชาการสอนภาษาไทย

สถานที่ทำงานปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

เลขที่ ๑๑๙ หมู่ ๕ ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมือง จังหวัดเลย ๔๒๑๐๐

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ นามสกุล นายพัทธนันท์ นวลน้อย
วัน เดือน ปีเกิด ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๔
ที่อยู่ปัจจุบัน ๑๖๘ หมู่ที่ ๕ ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมือง จังหวัดเลย ๔๒๑๐๐

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๕๒ ปริญญาวิศวกรรมศาสตรบัณฑิต (วศ.บ.) สาขาวิศวกรรมคอมพิวเตอร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. ๒๕๕๘ ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รป.ม.) สาขารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี กรุงเทพมหานคร

ผลงานวิชาการ

งานวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๓ กระบวนการสร้างหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดเลย
(ผู้ร่วมวิจัย) แหล่งทุน : กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม
(กสว.) ทุนวิจัย : งบประมาณปกติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓

ตำแหน่งปัจจุบัน

นักวิชาการคอมพิวเตอร์/อาจารย์พิเศษ

สถานที่ทำงานปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย
เลขที่ ๑๑๙ หมู่ ๕ ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมือง จังหวัดเลย ๔๒๑๐๐

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ-นามสกุล	พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน (สินนา)
วันเดือนปีเกิด	๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๐
ภูมิลำเนา	๑๕ หมู่ ๑๐ ต.โนนทวาย อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี ๔๑๒๒๐

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๕๙	ป.ธ.๔ สำนักเรียนคณะจังหวัดเลย
พ.ศ. ๒๕๕๖	ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เกียรตินิยมอันดับ ๑
พ.ศ. ๒๕๕๗	ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลงานวิชาการ

งานวิจัย

พ.ศ. ๒๕๕๙	“การติดตามพุทธศาสตรบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย รุ่น ๖๐”
พ.ศ. ๒๕๖๐	“การจัดการเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในจังหวัดเลย”ทุนสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

บทความวิชาการ

พ.ศ. ๒๕๕๗	รางวัลดีเด่น การนำเสนอบทความวิชาการระดับชาติ เรื่อง การปฏิรูประบบราชการตามหลักราชสังคหวัตถุ ๔
พ.ศ. ๒๕๕๘	การนำเสนอบทความวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ ๑๕ เรื่อง การพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานพุทธธรรม
พ.ศ. ๒๕๖๐	บทความวิชาการระดับชาติ เรื่อง การพัฒนาชุมชนบนมิติภูมิปัญญาท้องถิ่น
พ.ศ. ๒๕๖๐	บทความวิชาการระดับชาติ เรื่อง การเสริมสร้างสมรรถนะเพื่อการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น
พ.ศ. ๒๕๖๑	บทความวิชาการเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการสาธารณสุขสงเคราะห์ (พัฒนาชุมชน) ในศตวรรษที่ ๒๑” งานประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต

สถานที่ทำงานปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

เลขที่ ๑๑๙ หมู่ ๕ ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมือง จังหวัดเลย ๔๒๑๐๐

